

प्रा.

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे.

2015

(जिल्हा वाचनालय)

933

मासिकाचे नाव -

ज्ञानोदय

9

संपादक -

मासिक क्रमांक -

७६०२

अंक - २४

(महिने)

१५१२

१५१२

1944

•

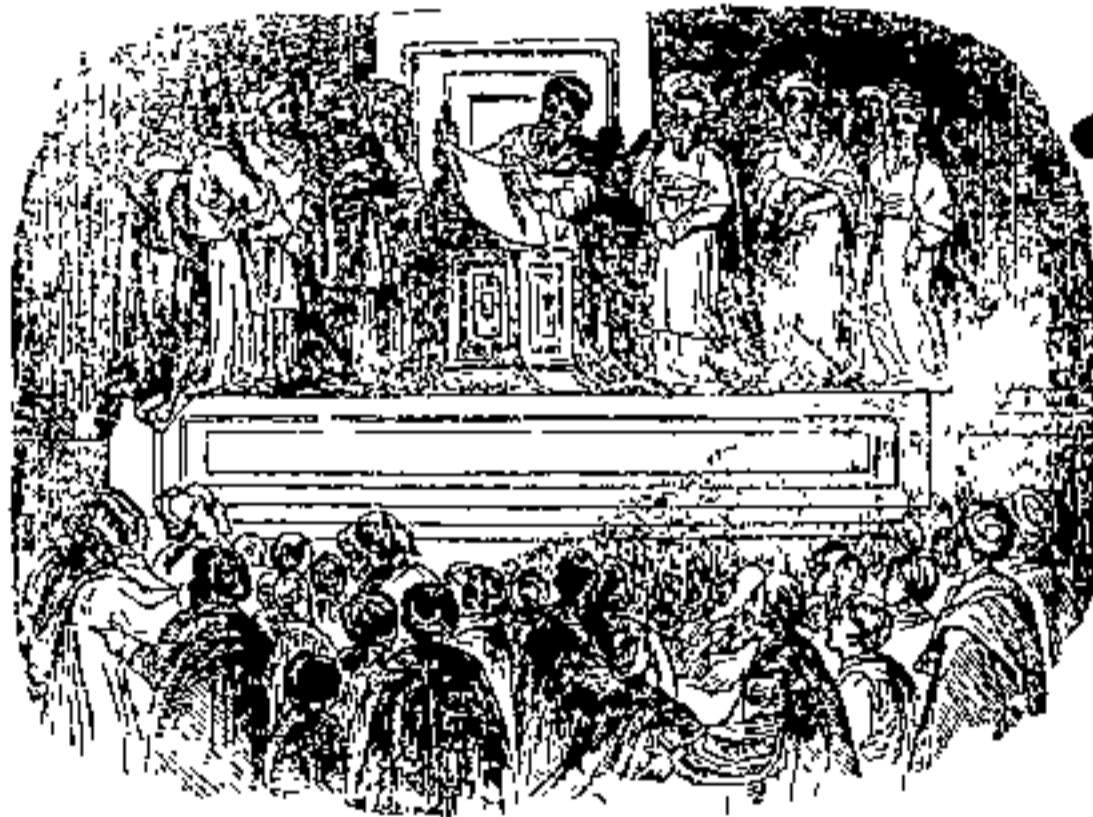
•

•

ज्ञानोदय.

पुस्तक आठवें, याची अनुक्रमणिका.

THE DNYANODAYA; VOLUME VIII.

Published by the American Missionaries at Bombay and Ahmednuggur.

BOMBAY:
AMERICAN MISSION PRESS,
T. GRAHAM, PRINTER
1849.

CONTENTS OF THE DNYANODAYA,

VOLUME VIII

	Page		Page
Address to the Nobility and Gentry of Mahārāshtra	145	Cholera and Pilgrimages	437
Address to Native Functionaries of Go- vernment	269	Cholera Hospital	414
Almanac, Native	7-24	Church History Waldenses ~ 37, 54, 68,	164
Alphabet, Devanāgarī romanized	3	" " Bohemian brethren 224,	256
American Mission, Books published by	171	" " Reformation in Ger- many, &c.	341, 366
Anger	168	" " England and Scotland	385
Annexation of Panjāb	149	" " Italy and Spain	410, 422
Anti-Missionary College	295	" " Reformation in France & other countries	459
Arrival of Missionaries	3, 453	Cleanliness, treatise on	312
Astrology	7, 237, 333	Clock at Tangiers	294
Ballantine, Rev H	454	Criminal Sessions	135
Baptism of Natives	359	Dakshina	251 359, 401
Bengalī Periodicals	319	" Memorial concerning	401, 465
Board of Education	316	Dasturi	376
Bouh Sāgar	207	Death of a Native Christian	161
Bombay Native Almanac	7-24	Deccan Vernacular Society	51, 121, 185
Books of the London Tract Society 317,	399	Departure of Missionaries	41, 417, 454
Bohemian brethren	224, 256	Devī and Demoniācal Possessions	464
Bombay, Census of	119, 207	Devotee at Bhuleshwar	353, 376
Bombay Tract and Book Society	172, 317 364, 399	Dragon Fly, eye of	154
Brāhmans	125, 154, 168, 203, 316, 332, 376	Dnyānodaya	1, 88, 120, 236, 268, 453, 468
" Dakshina to	251	Dnyānpakāsh	136
Brahmanical Ceremonies	235	Dnyānpasārah	319
Brandt, Rev F C	41	Donations to Dnyanodaya	463
Bribery, Work on	269, 400	Early Marriages and other Brahmanical Customs, Evils of	433
" punished	353	Eclipses	12
Buddhist Caves discovered	41	Eel, electrical	75
Calcutta Bābus, ...	355	Elphinstone Institution	185
Caste difficulties	56, 71	England, Reformation in	385
" pride of	71	English rule in India	237
" prize Essay on	400	Essay on Caste	400
Caves, newly discovered	41 183	Essays on the Holī	89, 153
Census of Bombay	119, 207	European Intelligence	39, 52, 67, 88, 136 200, 316, 331, 414, 451
Cholera	331	Females, condition of Hindu	154, 220, 338

CONTENS

	Page		Page	
Female Education, Hindu	217, 337,	355	Impostor, a devotee	353,
Foolish Hindu Customs		66	India Civil Service	
Fortunes of the year 1849		10	India, state and prospects of	175,
Fiance, Reformation in		459	Instructions of Christ	
Free Church Institution		121	Intemperance among the Bráhmans	332,
French, Rev O		41	" spread of among Natives	334, 379,
Gáikwád	300, 359,	417	" in Surat	
" Memorial to		359	Italy and Spain, Reformation in	410,
Ganges, exposure of the sick on its banks	208,	238	Jagannáth	300,
General Assembly's Institution		27	Joshi, the sleeping	
German Mission, Dharwar		73	Kite, Schoolboys'	
Germany, Reformation in	341,	366	Khichadí at Baioda	
Ghát Murdeis	208,	238	Krishna	
Godávari, Greatness of		30	Layer, Rev J	
Gods of Raratonga		288	Liberality of Sir J Jeejeebhoy	
Good Friday at Mazagon		194	Liberty of Conscience extended to India	
Gosávis		332	Lingaites, in Southern Maráthí County	
Government and the Holí	118,	171	Map of the Panjáb	
Grammar, Maráthí		58	Maps, Maráthí	156,
" Sindhu		437	Maráthí Grammar	
Grant Medical College	72,	135	" New Testament	
" presentation of Prizes		152	Marriages, early, &c	
Gujarathi, daily Newspaper		301	Martyrs of Madagascar	
Guru, a great		62	Marutí exposed, &c	
Harkness, J Esq		185	Memorial to the Gáikwád	
Hero-worship of Hindus	27, 60, 123, 186,	303	Memorial respecting the Dakshina	401,
Hindus, present state of	175, 418,	438	Methods of Salvation taught in the Puráns	43,
Hindu Anti-Missionary College		295	Missionaries, arrival of	3,
Hinduism, Reformation of		288, 305	" departure of	41, 417,
Hindu Superstitions	5, 43, 53, 56, 60, 62, 66 76, 123 132, 168 186, 188, 208, 237, 238, 303, 320, 333, 359, 432		Missionary Institution, General Assembly's	
		464	" Free Church	
Hindu Shastras		234	Mohurram	452,
Honesty the best Policy		465	Morality, principles of	46, 63, 80,
History, Roman Manners, Customs of			Mortality of Bombay	236, 268, 316,
" Ancient Romans		25	Mulraj	236,
" Religion & Temples, &c		57	Multán	40, 53,
" Funeral rites and ceremonies		137	Muscat	
" Farmers, Cattle, Gardens, &c		169	Music among the Hindus	
" Villas, Aqueducts		205	Musalman Customs adopted by Hindus	53,
" Military affairs		317	Naráyan Swámí	276, 280 323,
" Naval Affairs		357	Native Almanac	7
" Sports, Entertainments, &c		397	Native Convert, account of a	
" Fine Arts, Luxuries, &c		463	Natural History Nautilus	
Holí, Prize Essays on	89, 141,	153	" Electric eel	
" means for Suppression of		116	" Dragon fly	
" Government and the	118,	171	" Pelican	
Holidays in public offices		11	" Wolf	
Husbands, pecuniary responsibility of		354	" Rhinoceros	
Hydrophobia		355	New Testament, Maráthí	
Idols of Raratonga		288	New Publications	46, 54, 58, 89, 145, 148, 264, 312, 364, 365, 371, 400, 401,
			Nobility of Maháráshtra, address to	145,
			Pandarpur Temples	

CONTENTS

	Page		Page.
Pandarpur Pilgrim	132	Superstitions, Hindu.....	5, 43, 53, 56, 60,
Panjáb.....	6, 40, 67, 83, 120, 135, 149,		62, 66, 76, 123, 132, 168, 186, 188,
	152, 197, 300,		208, 237, 238, 303, 320, 333, 359, 432,
Parashuram	60		464
Payments to Dnyánodaya.....	88, 120, 236,	Swami Náráyan	276, 280, 323, 443
	268,	Tabut Worship	452, 468
	468	Temperance Societies, Native.....	377 399, 418
Pelican	163	Testament, New, in Maráthí.....	26
Pensioners, European.....	376	Tramway from Tankaria Bunder.....	415
Peshwas	332	Tracts on the Holi, &c.....	184
Periodicals in Calcutta, Native	319	" lists of new.....	364
Pilgrimages	32, 132, 437	" prize offered for.....	285
Political Economy	365, 374, 384	" published by the American Mis-	171
Poona Sanskrit College	404, 451	sion, list of	172, 364
Poverty, causes of	469	" " B T and B. Society do	188
Praiseworthy conduct.....	337	Tulasídas Bairági.....	287
Preacher and Robbers	182	Vaccination, benefits of	54
Predictions concerning 1849.....	10, 333	Veda, publication of Yajur	50
Price, Rev W S	455	Vernacular Society of Gujarát	51, 121, 185
Pride of Caste	71	Vernacular Society, Deccan.....	5
Princes of India	153	Village Goddesses	28
Principles of Morality	46, 63, 80, 127	Vishnu	37, 54, 63, 164
Printing-press	301	Waldenses.....	53
Prize Essays on the Holi.....	89, 148, 153	Wáni, superstition of a	267
Prize Essay on Caste	400	Wolf, the.....	339, 353
Puráns, Ways of Salvation set forth in	43	Worthy of Imitation.....	54
" " acquiring merit	76	Yajur Ved, publication of	32
Railroads in India.....	184	Yatrá, Simhashta.....	437
" for Bombay, with map.....	201	" Pandarpur	
Railway, &c, miniature.....	417		
Rain at Mahabaleshwar	353	LIST OF ILLUSTRATIONS	
Ráma.....	123	Parushráam slaying his Mother Renuká	61
Ráwan	188	The Electrical Eel	76
Reformation of Hinduism	288, 305	The Nautilus	131
Revenues of the British Empire.....	167	The School Boys and Kite	134
Rhinoceros, the	285	Eye of a Dragon-fly.....	154
Rights of Conscience secured for India.....	455	Map of the World, Maráthí.....	156
Robertson, Rev J S S	3	The Pelican	163
Romanizing the Deva Nagari Alphabet.....	3	Ramá, Lakshaman, Ráwan, Síta'	188
Sanskrit and English, comparative im-		Ráwan with ten heads, and twenty arms	
portance of	315	slain by Ráma	189
Sanskrit College, Puna	251, 404, 451	Tulasídas Bairági.....	190
Sátára	6, 68, 120, 237,	Map of the Panjáb, Maráthí.....	198
	332	Map of Cotton Districts	201
Scholarship, Reid.....	72	The Wolf	267
Shástras, Hindu	234	Do.....	468
Shikshapatra of Náráyan Swamí.....	323, 443	The Rhinoceros	285
Sindhi Grammar and Dictionary.....	437	Krishna and the Gopis.....	304
Sir Jamsetjee Jeejeebhoy's Institution.....	302	The Martyrs of Madagascar	461
Simhashta Yátrá	32		
Sirdárs, condition of	145, 157		
Society, Vernacular of Gujarat.....	50		
" Deccan Vernacular	51, 121, 185		
" Students' Lit and Scientific	378		
" Native Temperance.....	377, 399 418		
Student's Trick	458		
Sudder Adawlut	332		
Sultán of Muscat.....	353		

ज्ञानोदय

पुस्तक आठवें, याची अनुक्रमणिका.

	पृष्ठ		पृष्ठ
अपराध्यांचा तपास	१३५	करण्याम जे प्रयत्न ते	४१०, ४२२
अवसर खोटा की देवी खोटी	४६४	" " फ्रांस व इतर देशांतिल सु-	
अज्ञानाचें उदाहरण	१३३	सुधारणूक	४५९
इंग्लंडातील जमाखर्च	१६७	ख्रिस्ती माणसाच्या मरणाची गोष्ट	१६१
इंग्लंड व स्कॉटलंड या देशांतिल सुधारणूक	३८५	गणना मुंबईतील मंत्रेची	११९, २०६
इताली व स्पेन या देशांतिल सुधारणूक. ४१०, ४२२		गाईकवाड	३००, ३६१
इलेकत्रिक मत्स्य	७५	गायन विद्या	१५४
उपदेशक व लुटारू	१८२	गुजराथेंतील वर्नाक्युलर सोसाइटी	५०
कन्यांच्या शाळा..... २१८, ३३८, ३५२, ३५६		गुरू	६२
कामदारांस बोध	२७०	गोदावरीविषयी	३३
कामदार साहेब लोक.	४५२	गोसावी दशनाम	३३२
कालक्रमणूक हिंदुलकांतील	६६	ग्रहण	१२
ख या धर्माकरितां प्राण खर्चणारे	४६१	ग्रॉंटवैद्य पाठशाळा	१३५, १५२
कौतूक करणाऱ्याची गोष्ट	४५८	ग्रामदुर्गा	४
खिचडीविषयी गाईकवाडास विनयी पत्र	३६२	घाटावरचे घात	२१४, ४११
ख्रिस्तीमंडळांची वखर. वालदेन्स लोक	३७	चमत्कारिक जलजंतु	१३१
	५४, ६८, १६४	छापण्याचे यंत्र	३०२
" " बोहिम्या देशांतिल भाऊ	२२४, २२६	जमनाथ	३००, ३२१
" " जर्मनी इत्यादिक देशांत सुधारणूक	३४१, ३६६, ३८५	जनावरांचें वर्णन इलेकत्रिक मत्स्य	७५
" " इंग्लंड व स्कॉटलंड एथील		" " नाटिलस.	१३१
सुधारणूक	३७२	" " माशीचे डोळे	१५५
" " इताली व स्पेन या देशांत सुधारणूक		" " पेलिकान	१६३
		" " लांडगा	२६७

CONTENTS

	Page.		Page	
Female Education, Hindu	217, 337,	355	Impostor, a devotee	353, 376
Foolish Hindu Customs		66	India Civil Service	452
Fortunes of the year 1849		10	India, state and prospects of	175, 237
France, Reformation in		459	Instructions of Christi	449
Free Church Institution		121	Intemperance among the Bráhmans	332, 376
French, Rev O		41	" spread of among Natives	334, 379, 418
Gáikwád	300, 359,	417	" in Surat	378
" Memorial to		359	Italy and Spain, Reformation in	410, 422
Ganges, exposure of the sick on its banks	208,	238	Jagannath	300, 320
General Assembly's Institution		27	Joshi, the sleeping	467
German Mission, Dharwar		73	Kite, Schoolboys'	134
Germany, Reformation in	341,	366	Khichadi at Baroda	359
Ghát Murders	208,	238	Krishna	303
Godávari, Greatness of		30	Laye, Rev J	417
Gods of Raratonga		288	Liberality of Sir J Jeejeebhoy	302
Good Friday at Mazagon		194	Liberty of Conscience extended to India	402
Gosávis		332	Lingaites, in Southern Maráthí Country	73
Government and the Holi	118,	171	Map of the Panjáb	197
Grammar, Maráthí		30	Maps, Maráthí	156, 197
" Sindhí		437	Marathí Grammar	58
Grant Medical College	72,	135	" New Testament	26
" presentation of Prizes		152	Marrriages, early, &c	433
Gujaráthi, daily Newspaper		301	Martyrs of Madagascar	461
Guru, a great		62	Maruti exposed, &c	432
Harkness, J Esq		185	Memorial to the Gáikwad	359
Hero-worship of Hindus	27, 60, 123, 186,	503	Memorial respecting the Dakshina	401, 465
Hindus, present state of	175, 418,	438	Methods of Salvation taught in the Puráns	43, 76
Hindu Anti Missionary College		295	Missionaries, arrival of	3, 455
Hinduism, Reformation of		288, 305	" departure of	41, 417, 454
Hindu Superstitions	5, 43, 53, 56, 60, 62, 66 76 123, 132 168 186, 188, 208, 237, 238, 303, 320, 333, 359, 432	464	Missionary Institution, General Assembly's	27
Hindu Shastras		234	" Free Church	121
Honesty the best Policy		465	Mohurium	452, 469
History, Roman Manners, Customs of		57	Morality, principles of	46, 63, 80, 127
" Religion & Temples, &c		57	Mortality of Bombay	236, 268, 316, 452
" Funeral rites and ceremonies		137	Mulráj	236, 300
" Farmers, Cattle, Gardens, &c		169	Multán	40, 53, 68
" Villas, Aqueducts		205	Muscat	353
" Military affairs		317	Music among the Hindus	154
" Naval Affairs		357	Musalman Customs adopted by Hindus	53, 468
" Sports, Entertainments, &c		397	Naráyan Swamí	276, 280 323, 443
" Fine Arts, Luxuries, &c		463	Native Almanac	7-24
Holi, Prize Essays on	89, 141,	153	Native Convert, account of	161
" means for Suppression of		116	Natural History Nautilus	130
" Government and the	118,	171	" Electric eel	75
Holidays in public offices		11	" Dragon fly	155
Husbands, pecuniary responsibility of		354	" Pelican	163
Hydrophobia		355	" Wolf	267
Idols of Raratonga		288	" Rhinoceros	285
			New Testament, Maráthí	27
			New Publications	46, 54, 58, 89, 145, 148, 264, 312, 364, 365, 371, 400, 401, 437
			Nobility of Maháráshtra, address to	145, 157
			Pandarpur Temples	353

CONTENTS

	Page		Page.
Pandarpur Pilgrim	132	Superstitions, Hindu	5, 43, 53, 56, 60, 62, 66, 76, 123, 132, 168, 186, 188, 208, 237, 238, 303, 320, 333, 359, 432,
Panjáb	6, 40, 67, 88, 120, 135, 149, 152, 197, 300, 353	Swami Náráyan	276, 280, 323, 443
Parashurám	60	Tabut Worship	452, 468
Payments to Dnyánodaya	88, 120, 236, 268, 468	Temperance Societies, Native	377, 399, 418
Pelican	163	Testament, New, in Maráthí	26
Pensioners, European	376	Tramway from Tankaria Bunder	415
Peshwas	332	Tracts on the Holi, &c	184
Periodicals in Calcutta, Native	319	„ lists of new	364
Pilgrimages	32, 132, 437	„ prize offered for	285
Political Economy	365, 374, 384	„ published by the American Mis- sion, list of	171
Poona Sanskrit College	404, 451	„ „ B T and B Society do	172, 364
Poverty, causes of	469	Tulasídás Bairági	188
Praiseworthy conduct	337	Vaccination, benefits of	287
Preacher and Robbers	182	Veda, publication of Yajur	54
Predictions concerning 1849	10, 333	Vernacular Society of Gujarát	50
Price, Rev W S	455	Vernacular Society, Deccan	51, 121, 185
Pride of Caste	71	Village Goddesses	5
Princes of India	153	Vishnu	28
Principles of Morality	46, 63, 80, 127	Waldenses	37, 54, 68, 164
Printing press	301	Wáni, superstition of a	53
Prize Essays on the Holi	89, 148, 153	Wolf, the	267
Prize Essay on Caste	400	Worthy of Imitation	339, 353
Puráns, Ways of Salvation set forth in	43	Yajur Ved, publication of	54
„ „ acquiring merit	76	Yatra, Sinhashta	32
Railroads in India	184	„ Pandarpur	437
„ for Bombay, with map	201		
Railway, &c, miniature	417	—————	
Rain at Mahabaleshwar	353	LIST OF ILLUSTRATIONS	
Ráma	123	Parushráam slaying his Mother Renuká	61
Ráwan	188	The Electrical Eel	75
Reformation of Hinduism	288, 305	The Nautilus	131
Revenues of the British Empire	167	The School Boys and Kite	134
Rhinoceros, the	285	Eye of a Dragon-fly	154
Rights of Conscience secured for India	455	Map of the World, Maráthí	156
Robertson, Rev J S S	3	The Pelican	163
Romanizing the Deva Nágarí Alphabet	3	Ramá, Lakshaman, Ráwan, Síta'	188
Sanskrit and English, comparative im- portance of	315	Ráwan with ten heads, and twenty arms slain by Ráma	189
Sanskrit College, Pura	251, 404, 451	Tulasídás Bairági	190
Sátara	6, 68, 120, 237, 332	Map of the Panjáb, Maráthí	193
Scholarship, Reid	72	Map of Cotton Districts	201
Shástras, Hindu	234	The Wolf	267
Shikshapatra of Náráyan Swámi	323, 443	Do	468
Sindhí Grammar and Dictionary	437	The Rhinoceros	285
Sir Jamsetjee Jeejeebhoy's Institution	302	Krishna and the Gopis	304
Sinhashta Yátrá	32	The Martyrs of Madagascar	461
Sirdárs, condition of	145, 157		
Society, Vernacular of Gujarát	50		
„ Deccan Vernacular	51, 121, 185		
„ Students' Lit and Scientific	378		
„ Native Temperance	377, 399, 418		
Student's Trick	458		
Sudder Adawlut	332		
Sultán of Muscat	353		

ज्ञानोदय

पुस्तक आठवें, याची अनुक्रमणिका.

	पृष्ठ		पृष्ठ
अपराध्यांचा तपास	१३५	करण्याम जे प्रगल्भ ते	४१०, ४२२
अवसर खोटा की देवी खोटी	४६४	" " फ्रांस व इतर देशांतिल सु-	
अज्ञानाचें उदाहरण	१३३	सुधारणूक	४५९
इंग्लंडातील जमाखर्च	१६७	ख्रिस्ती माणसाच्या मरणाची गोष्ट	१६१
इंग्लंड व स्कॉटलंड या देशांतिल सुधारणूक	३८५	गणना मुंबईतील प्रजेची	११९, २०६
इताली व स्पेन या देशांतिल सुधारणूक	४१०, ४२२	गार्डकवाड	३००, ३६१
इल्लुकात्रिक मत्स्य	७५	गायन विद्या	१५४
उपदेशक व लुटारू	१८२	गुजराथेंतील वर्नाक्युलर सोसाइटी	५०
कन्यांच्या शाळा.....	२१८, ३३८, ३५१, ३५६	गुरू	६२
कामदारांस बोध	२७२	गौदावगीविषयी	३३
कामदार साहेब लोक.	४५२	गोसावी दगनामें	३३२
काळक्रमणूक हिंदुलोकांतिल	६६	ग्रहण	१२
ख-या धर्माकरितां प्राण खर्चणारे	४६१	ग्रांटवैद्य पाठशाळा	१३५, १५२
कौतूक करणाऱ्याची गोष्ट	४५८	ग्रामदुर्गा	४
खिचडीविषयी गार्डकवाडास विनवी पत्र	३६२	घाटावरचे घात	२१४, ४११
ख्रिस्तीमंडळीची बखर वाल्देन्स लोक	३७	चमत्कारिक जलजतु	१३१
	५४, ६८, १६४	छापण्याचें यंत्र	३०२
" " बोहिभ्या देशांतिल भाऊ	२२४, २२६	जगन्नाथ	३००, ३२१
" " जर्मनी इत्यादिक देशांत सुधारणूक	३४१, ३६६, ३८५	जनावराचें वर्णन इलेकात्रिक मत्स्य	७५
" " इंग्लंड व स्कॉटलंड एथील		" " नाटिलस	१३१
सुधारणूक	३७५	" " माशांचे डोळे	१५५
" " इताली व स्पेन या देशांत सुधारणूक		" " पेलिकान	१६३
		" " लांडगा	२६७

अनुक्रमणिका.

पृष्ठ

पृष्ठ

" " रिनासिरस	२८५
जमा व वसुल इंग्लंडांतील	१६७
जरीमरी .	३३१, ४१४
जातिभेदाविषयीं .	५३, ७१ ४०१
जेनराल आसेम्ब्लीस इन्स्तिटुशन	२९
जर्मनी व स्वित्सरलंड या देशांतील सु-	
धारणूक	३४१, ३६६, ३८५
ज्ञोतिष्यांच्या भविष्यापासून फळ .	८, २३, ३३३
ज्ञेश्याची गफलत .	४६७
टंकारी बंदराहून लोखंडी रस्ता	४१५
ढोंगी महा गुरू	६२
तांजीरचें घड्याळ	२९८
ताबुताविषयीं	४५२, ४६८
तारणोपाय, पुराणांतील	४४, ७८
तुळसीदास बैरागी .	१९०
थोरलोकांशीं बोध	१, ३९, १५९, २३७
दरिद्रपणार्चे कारण	४६७
दस्तुरी मागण्याविषयीं	३७६
दक्षिणा पुण्यांतील	२५३
" " याविषयीं विनंती पत्र	४०३, ४६५
दारू पिणें याविषयीं	३५३ ४१८
" " याची वृद्धी	३३५, ३७९
" " ब्राह्मण लोक पितात	३७६, ३९६
" " " " सुरतमध्ये	३७८
देवनागरी अक्षरें	३
देवी काढण्याविषयीं	२८७
धर्माविषयीं स्वतंत्रतेचा नवीन कायदा	४५७
नवीन पुस्तकें २६, ४७, ५८, १३९, १४९, १७३,	
२७२, ३६५, ४००, ४०१, ४३८	
नवा करार	२६
नवीन कायदा .	४५६
नाद विद्या	१५४
नारायणस्वामी	२७८२, ८२
नारायणस्वामीचें शिक्षा पत्र	३२७, ४४६
नीतिज्ञानाची परिभाषा	४७, ६४, ८३, १२८

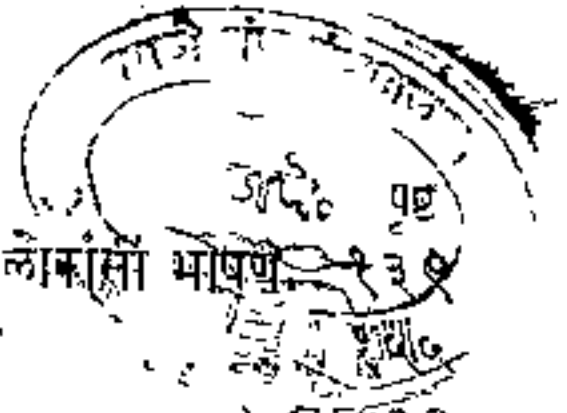
पचांग सन १८४९	१३, २४
पंजाब ६, ४०, ५६, ६७, ६८, ८८, १२०, १३५	
१४७, १५०, १५२, १९, २३६, ३५३, ३००	
पंजाबामध्ये इंग्लिश राज्य चालू झालें .	१५०
पंजाबाचा नकाशा	१४८
पंढरपुरांतील देऊळ	३५३
पंढरपुरर्चा यात्रा-	४३५
परमहंसाचें ढोंग .	३५३, ३७६
पळशाविषयीं	५६
पीक्षजाती	२००
पाठशाळा हिंदुलोकांनी स्थापलेली.	२९६
पार्शी लोकांची दया	३०३
पिसळलेल्या कुत्र्यांविषयीं	३५५
पुण्यांतील दक्षिणा	२५३
पुणे एथील संस्कृत पाठशाळा	४०७, ४५४
पुराणांतील तारणोपाय	४४
" पुण्योपाय	७८
पुस्तकें अनेक नवीन. २७२, ४००, ४०१, ४३८	
२६, ४७, ५४, ५९, ९४, १३९, १४९, १७३	
" मुसलमानी धर्माविषयीं . . .	२८५
" अमेरिकन मिशनरी यांनी छाप-	
विलीं	१७३
" ब्राकट व बुक सोसैइटी १७४, ३६५, ३९९	
पेनशन घेणारे . . .	३७६
पलिकान नामक पक्षी	२६३
पेशवे	३३३
प्रस्तवना पंचांगांतील	४५५
प्रेस साहेब	१९०
फिरंग्यांचा सण	४५५
फ्रांस व इतर देशांतील सुधारणूक	४५५
फ्रेंच साहेब	४५५
फ्रीचर्च इन्स्तिटुशन	१२९
बखर, युरोपखंड. रोमी लोकांच्या रीति.	२९
" " धर्म, दैवतें, देवळें, लभें	५५
" " उत्तर कार्य .	१३

अनुक्रमणिका.

पृष्ठ

" " शेत, कोठारें, धान्य, गुरें, बाग, द्राक्षवेल . . .	१६९
" " बागांतील महाल	२०५
" " लश्करी गोष्टी	३१७
" " लढाईचीं तारवें	३५७
" " खेळ, चक्र, गाड्या	३९७
" " चांगलीं कला कौशल्यें	४६३
बापिस्मा. नासिक एथें पांच मनुष्यांचा	३५९
" मुंबई एथें तीन मनुष्यांचा	३५९
बायकांच्या स्थितिविषयीं १५४, २२१, ३४०	
" सुधारणूक . . . २१८, ३३८, ३५६	
बालेंटन साहेब . . .	४५४
बायकोचें कर्ज नवऱ्याने द्यावें कीं काय	३५४
बिचारी छीन्न भिन्न ग्रामदुर्गा	<
बोर्ड अव एड्युकेशन . . .	३१६
बोध सागर . . .	२०७
बोहीच्या देशातील भाऊ . . . २२४, २५६	
ब्रांत साहेब . . .	४१
ब्राह्मण लोक. १२६, १५४, १६८, २०३, ३१६, ३३२	
" " यांस दक्षिणा . . .	२५१
" " दारू पितात यांविषयीं. ३७६, ३९६	
भरत खंडांतील हल्लींची व पुढची स्थिती. १७८	
" " राजे लोक . . .	१५३
भविष्यें	१०
भुलेश्वरातील ढोंगी . . .	३५३, ३७६
मद्यपान वृद्धिगत होण्याविषयीं ३३५, ३७८, ३८२	
मद्यपान नाशप्रवृत्त मंडळी ३७७, ३९९, ४१८	
मंडळी ज्ञानप्रसारक . . .	३७८
मरणसंबंधी रपोट . . . २६६, २६८, ३१६, ४५२	
मराठी नकाशे . . .	१५६, १९८
मराठी पुस्तकें	१७३
मराठी व्याकरण, नवीन . . .	५९
मस्कतची इमाम	३५३
महाबळेश्वरी पाऊस	३५३

माहाराष्ट्र देशांतील थोर लोकांसो भोषणें	१३९
माशीचे चमत्कारिक डोळे	
मारुतीची फजिती . . .	४३२
मिशनरी आलेल्याचें वर्तमान	४, ४५५
" " यांच्या शाळा	२७, १२१
" " विलायतेस जाण्याविषयीं	४१, ४१७, ४५४
मुंबईतील लोकांची गणना	११९, २०७
मुंबईपासून लोखंडी रस्ता . . .	२०१
मुलतान	४०, ६८, ५३
मुसलमानी धर्म हिंदूलोक आचरतात	५३, ४६८
मूर्तीच्या नष्टतेविषयीं	२८८
मूळराजाची गोष्ट	२३६, ३००
यजूर्वेद छापण्याविषयीं	५४
यंत्राचा नमुना	४१७
यात्रेंतील जरीमरी	४३७
रागाचें वर्णन	१६८
राजेलोक भरतखंडांतील	१५३
राबर्डसन साहेब	४
रारो टोणगा बेटातील देव	२८८
रिनासिस्स	२७५
लभें लवकर करण्याची चाल	४३३
लक्ष्मीज्ञान ३६५, ३७४, ३८४	
लांच घेणें	२७२, ४००
लांच घेण्यामुळें शासन	३५३
लांडगा	२६७
लाचारिचें कारण	४४०, ४६७
लिंगायत लोक	७४
लेणीं, हल्लीं सापडलेलीं	४१, १८३
लोखंडी रस्ता १८४, २०२, ४१५	
वर्तमान पत्रें बंगाली	३१९
वर्षफळ	१०, ३३३
वावडी मुलांची	१३३
विलायती बातमी ३९, ५२, ६७, ८८, १३६, २०० ३१६, ३३१, ४१४, ४५१	

अनुक्रमणिका.

	पृष्ठ		पृष्ठ
" " रिनासिरस	२८५	पंचांग सन १८४९	१३, २४
जमा व वसुल इंग्लंडांतील	१६७	पंजाब ६, ४०, ५६, ६७, ६८, ८८, १२०, १३५,	
जरीमरी	३३१, ४१४	१४७, १५०, १५२, १९, २३६, ३५३, ३००	
जातिभेदाविषयी	५३, ७१, ४०१	पंजाबामध्ये इंग्लिश राज्य चालू झाले	१५०
जेनरल आसेम्ब्लीस इन्स्तिटुशन	२९	पंजाबाचा नकाशा	१४८
जर्मनी व स्वित्सरलांड या देशांतील सु-		पंढरपुरांतील देऊळ	३५३
धारणूक	३४१, ३६६, ३८५	पंढरपुरचा यात्रा	४३७
जोतिष्यांच्या भविष्यापासून फळ	८, २३, ३३३	परमहंसाचे ढोंग	३५३, ३७६
जोश्याची गफलत	४६७	पळशाविषयी	५६
टंकारी बंदराहून लोखंडी रस्ता	४१५	पक्षिजाती	२००
ढोंगी महा गुरू	६२	पाठशाळा हिंदुलोकांनी स्थापलेली	२९६
तांजीरचे घडयाळ	२९८	पार्शी लोकांची दया	... ३०३
ताबुताविषयी	४५२, ४६८	पिसळलेल्या कुठ्यांविषयी	... ३५५
तारणोपाय, पुराणातील	४४, ७८	पुण्यांतील दक्षिणा.	२५३
तुळसीदास बैरागी	१, ९०	पुणे एथील संस्कृत पाठशाळा	४०७, ४५१
थोरलोकांशी बोध	१३९, १५९, २३७	पुराणांतील तारणोपाय	४४
दरिद्रपणाचे कारण	४६७	" पुण्योपाय	७८
दस्तुरी भागण्याविषयी	३७६	पुस्तके अनेक नवीन २७२, ४००, ४०१, ४३८,	
दक्षिणा पुण्यांतील	२५३	२६, ४७, ५४, ५९, ९४, १३९, १४९, १७३	
" " याविषयी विनती पत्र	४०३, ४६५	" मुसलमानी धर्माविषयी	२८५
दारू पिणे याविषयी	३५३ ४१८	" अमेरिकन मिशनरी यांनी छाप-	
" " याची वृद्धी	३३५, ३७९	विली	१७३
" " ब्राह्मण लोक पितात	३७६, ३९६	" त्राकट व बुक सोसैइटी १७४, ३६५, ३९९	
" " " " सुरतेमध्ये	३७८	पेनशन घेणारे	३७६
देवनागरी अक्षरे	३	पल्लिकान नामक पक्षी	१६३
देवी काढण्याविषयी	२८७	पेशवे	३३२
धर्माविषयी स्वतंत्रतेचा नवीन कायदा	४५७	प्रस्तवना पंचांगांतील	८
नवीन पुस्तके २६, ४७, ५८, १३९, १४९, १७३,		प्रेस साहेब	४५५
२७२, ३६५, ४००, ४०१, ४३८		फिरंग्याचा सण	१९५
नवी करार	२६	फ्रांस व इतर देशांतील सुधारणूक	४५९
नवीन कायदा	४५६	फ्रेंच साहेब	४१
नाद विद्या	१५४	फ्रीचर्च इन्स्तिटुशन	१२१
नारायणस्वामी	२७८२, ८२	बखर. युरोपखंड. रोमी लोकांच्या रीति.	२५
नारायणस्वामीचे शिक्षा पत्र	३२७, ४४६	" " धर्म, दैवते, देवळे, लभे	५४
नीतिज्ञानाची परिभाषा ...	४७, ६४, ८३, १२८	" " उत्तर कार्य ..	१३७

अनुक्रमणिका.

	पृष्ठ		पृष्ठ
" " शेतें, कोठारें, धान्य, गुरें, बाग,		माहाराष्ट्र देशातील थोर लोकांची भाषणे	१३७
द्राक्षवेल . . .	१६९	माशीचे चमत्कारिक डोळे	१३७
" " बागांतील महाल	२०५	मारुतीची फजिती	४३२
" " लश्करी गोष्टी	३१७	मिशनरी आलेल्याचें वर्तमान . . .	४,४५५
" " लढाईचीं तारवें	३५७	" " यांच्या शाळा	२७,१२१
" " खेळ, चक्र, गाड्या	३९७	" " विलायतेस जाण्याविषयीं	४१,
" " चांगली कला कौशल्यें	४६३		४१७,४५४
बाप्तिस्मा. नासिक एथें पांच मनुष्यांचा	३५९	मुंबईतील लोकांची गणना	११९,२०७
" मुंबई एथें तीन मनुष्यांचा	३५९	मुंबईपासून लोखंडी रस्ता	२०१
बायकांच्या स्थिति-विषयीं १५४, २२१, ३४०		मुलतान . . .	४०,६८५३
" सुधारणूक . २१८, ३३८, ३५६		मुसलमानी धर्म हिंदू लोक आचरतात	५३,४६८
बालेंटन साहेब . . .	४५४	मूर्तीच्या नष्टतेविषयीं	२८८
बायकोचें कर्ज नवऱ्याने द्यावें की काय	३५४	मूळराजाची गोष्ट ..	२३६,३००
विचारी छीत्र भिन्न ग्रामदुर्गा	८	यजुर्वेद छापण्याविषयीं	५४
बोर्ड अव एड्युकेशन	३१६	यंत्राचा नमुना	४१७
बोध सागर	२०७	यात्रेतील जरीमरी	४३७
बोहीम्या देशांतील भाऊ	२२४, २५६	रागाचें वर्णन	१६८
ब्रांत साहेब	४१	राजेलोक भरतखंडांतील	१५३
ब्राह्मण लोक. १२६, १५४, १६८, २०३, ३१६,		राबर्टसन साहेब	४
	३३२	रारो टोणगा बेटांतील देव	२८८
" " यांस दक्षिणा	२५१	रिनासिस्स	२७५
" " दारू पितात यांविषयीं. ३७६, ३९६		लभें लवकर करण्याची चाल	४३३
भरत खंडांतील हल्लींची व पुढची स्थिती. १७८		लक्ष्मीज्ञान	३६५, ३७४, ३८४
" " राजे लोक ..	१५३	लांच घेणें	२७२, ४००
भविष्यें	१०	लांच घेण्यामुळें शासन	३५३
भुलेश्वरांतील ढोंगी .	३५३, ३७६	लांडगा	२६७
मद्यपान वृद्धिंगत होण्याविषयीं ३३५, ३७८, ३८२		लाचारिचें कारण	४४०, ४६७
मद्यपान नाशमवृत्त मंडळी ३७७, ३९९, ४१८		लिंगायत लोक	७४
मंडळी ज्ञानप्रसारक	३७८	लेणीं, हल्लीं सांपडलेलीं	४१, १८३
मरणसंबंधी रपोट २६६, २६८, ३१६, ४५२		लोखंडी रस्ता	१८४, २०२, ४१५
मराठी नकाशे	१५६, १९८	वर्तमान पत्रें बंगाली	३१९
मराठी पुस्तकें	१७३	वर्षफळ	१०, ३३३
मराठी व्याकरण, नवीन	५९	वावडी मुलांची	१३३
मस्कतची इमाम	३५३	विलायती बातमी ३९, ५२, ६७, ८८, १३६, २००	
महाबळेश्वरी पाऊस	३५३		३१६, ३३१, ४१४, ४५१

अनुक्रमणिका.

वीरपूजा हिंदु लोकांची. २९, ६०, १२४, १८६, ३०४	पृष्ठ
वेदाविषयी	५४
व्याकरण नवीन मराठी	५९
शिक्षापत्र, स्वामीनारायणाचें	३२७, ४४६
श्रीमंत हिंदुलोकास शिमग्याविषयी बोध	११७
सदर आदालत	३३२
सत्याला जय	४६५
समाचार दर्पण वर्तमान पत्र	३०१
संस्कार ब्राह्मणाचे	२३५
संस्कृत पाठशाळा	४०७, ४५१
संस्कृत शिकण्याविषयी	३१५, ४५१
सातार प्रकणी	६, ६८, १२०, २३७, ३३२
सिंधी व्याकरण व कोश	४३८
स्त्रियांची दुर्दशा	१५४, २२१, ३४०
स्त्रियांची सुधारणूक	२१८, ३३८, ३५५
स्वामीनारायण	२७८, २८२, ३२७, ४४६
स्वामीनारायण व प्रभु येशू ख्रीस्त	४५०
सुरतेतील मद्यपानाचा अनर्थ	३७८
सुधारणा हिंदू धर्माची	२९१, ३०८
सूर्य ग्रहणें	१२
सोसाइटी, गुजराथ वर्नाक्युलर	५०
" मराठींत भाषांतर करण्यास	५१, १२२, १८५
" दक्षण वर्नाक्युलर	१२२
स्कालरशिप	७२
स्वामिनारायण व येशू यांच्या उपदेशांत अंतर	४५०
स्वामीनारायण	२७८, २८२, ३२७, ४४६
शरीर निर्मळ ठेवण्याविषयी	३१३
शास्त्राची संख्या	२३४
शास्त्री यांस युद्धामंत्रण	३०८
शिक्षापत्र स्वामीनारायणाचें	३२७, ४४६
शुचिर्भूतपणा	३१२
हार्कनेम साहेब	१८५
हिंदु धर्माची सुधारणा	२९१, ३८०

हिंदु लोकांचें अज्ञान	४, ५६, ६६, ७१, १२४, १२६, १३३, १६८, १८६, १९०, २११, २३८, २४४, ३०४, ३२०, ३३३, ३६२, ४३३, ४४०
हिंदु लोकांची वीरपूजा	२९, ६०, १२४, १८६, ३०४
होळीच्या सणाविषयी.	११८, १४९, १५३, १७१
होळीसंबंधी ग्रंथ रचना	९८, १५३
होळी बंद करण्याविषयी	११७, ११८
ज्ञानप्रकाश	१३६
ज्ञानप्रसारक	३१९
ज्ञानप्रसारक मंडळी	३७८
ज्ञानोदय	२, ३, ४५४
ज्ञानोदय घेणाऱ्यांस सुचना	४५२, ४६८

चित्रें व नकाशे.

परशुराम आईचा वध करितो	६१
इलेक्ट्रिक मत्स्य	७५
नाटिलस नामें चमत्कारिक जलजंतु	१३१
मुलें व त्यांची वावडी	१३४
मागीचे चमत्कारीक डोळे	१५५
पृथ्वीचा मराठी नकाशा	१५६
पेलीकान नामक पक्षी	१६३
राम लक्ष्मण व सीता रावण	१८८
राम दशमुखी रावणाला मारितो	१८९
तुलसीदास बैरागी	१९०
पंजाबाचा मराठी नकाशा	१९८
भरत खंडाचा नकाशा	२०१
लांडगा	२६७, २६८
रिनासिरस नामें जनावर	२८५
गोपिकामध्ये कृष्ण	३०४
खऱ्या धर्माकरितां प्राण खर्चणारे	४६१

ज्ञानोदय.

DNYANODAYA.

(RISE OF KNOWLEDGE)

Vol. 8 No 1

BOMBAY, JANUARY 1, 1849

Price 1as per No

पुस्तक ८. अक. १ मुद्रई; तारीख १ माहे ज्यानुएरी सन १८४९. किं०६-

THE DNYANODAYA.

ज्ञानोदय.

BOMBAY, JANUARY 1, 1849

The Dnyanodaya has from its commencement met with an unexpected degree of favor from both Natives and Europeans. In commencing another volume we would return our thanks to those who have endeavoured to increase its circulation, and to those who have contributed towards its support. To one or two of our European friends we are under many obligations for valuable articles which have appeared in our columns, and we trust that their favors may still be continued. We are also indebted to several of our Native friends for interesting communications, and as education and light spread among the people, this department will, we hope, gradually become more and more interesting.

The *Dnyanodaya*, though conducted on Christian principles, and with the avowed purpose of explaining and defending the Christian Religion, is by no means exclusively religious. Its columns are designed to furnish information on any and every subject worthy of the attention of intelligent readers. While noticing passing events, our chief object is to furnish articles of solid and permanent value, such as are suited to the wants and circumstances of the Native population. The preparation of these is a work of considerable labor, and we shall be thankful for any aid from those interested in the welfare of the people of this country. Our paper has now a wide en-

circulation, and communications to it will reach a large and influential portion of the community.

At the rate usually charged for newspapers and magazines in this country, the subscription price of the *Dnyanodaya* would be not less than seven or eight rupees. But in the present state of the Native community, such a charge would greatly limit its circulation. It is therefore published at a price little more than nominal, on the same principle that Government and Benevolent Societies make a nominal charge for tuition in schools and English Institutions. The importance of such a publication has been appreciated by a goodly number of our friends, who have liberally contributed towards its expenses. Still a considerable balance has remained to be paid by ourselves. We trust that the liberality of an enlightened public may still be continued towards us, and that we may be relieved from all pecuniary embarrassment on account of the *Dnyanodaya*. The number of intelligent readers in Bombay and throughout the country is now very great, and no means of influencing and benefiting them is more obvious and important than that of the periodical press. Magazines and newspapers, which, together with notices of passing events, can discuss every important subject,—exposing prevalent evils, refuting prevalent errors, and holding up the truth to the observation of all,—should be abundantly sustained. Such a paper, regularly received in some distant village, will exert an influence upon many minds, and will gradually modify the views and feelings of all who read it. Influenced by such considerations, we earnestly entreat those who sympathize with these views to exert their influence

to increase the circulation of the *Dnyanodaya* Could it be regularly received and read in every village throughout the Maráthi country, it would exert a most salutary and powerful influence

For two years past we have issued a Native Almanac which has proved to be quite popular, and had a very considerable sale. Owing however to the expense, and the trouble of getting it circulated, we have concluded for the present year to incorporate it with the *Dnyanodaya*. To a few it may be of no use, but to most of our readers we believe it will be very acceptable. And it has the advantage of coming to them without trouble or expense. It supplies all the information contained in the common Almanacs as well as most of that found in the Asiatic Calendar. We hope that our native readers will preserve this, as also the succeeding numbers, and they will thus, at the end of the year, have an interesting volume of 400 pages. As some who are not subscribers to the *Dnyanodaya* may wish for the Native Almanac, additional copies of the present number are printed, which will be sold at 4 annas each

[Translation of the preceding]

ज्ञानोदय हे वर्तमान पत्र निघून ७ वर्षे झालीं आणि हिंदु व युरोपियन यांनी अनुकूल होऊन चांगला आश्रय दिला, ह्मणून त्यांचे आह्मी फार उपकार मानितों. तसेच जे आह्माकडे सुंदर लेख लिहून पाठविणारे त्यांचेहि आह्मावर फार उपकार आहेत. आह्माला ख्रिस्ती धर्म खरा वाटतो आणि कारण असेल तर याविषयी छापितों, परंतु तें पत्र केवळ धर्म प्रकरणीच आहे असे कोणी समजू नये. तर जें लोकांस उपयोगी तें छापून प्रसिद्ध करावें असा त्यांत हेतु आहे. ज्ञानोदय सर्व महाराष्ट्र देशावर वाचला जातो आणि जर कोणाला बोधरूप उपकार लोकावर करावयाचे असतील तर त्याने आह्मांस सुंदर उपयोगी मज-

कुर लिहित जावा ह्मणजे त्यापासून लोकांचे पुष्कळ हित होईल.

ज्ञानोदयाची किंमत इतर वर्तमान पत्राप्रमाणें ठेविली असती तर सात आठ रुपये झाली असती. परंतु असी किंमत देण्यास पुष्कळ लोकांस शक्ति नाही, सबब दीड रुपया ही फारच हलकी किंमत ठेविली आहे. हें पत्र लोकांस फारच उपयोगी असे पाहून कित्येक लोकानी याच्या खर्चासाठी औदार्यपणें आह्मांस रुपये पाठविले आणि तसेच पुढेहि पाठविलील असी आशा आहे.

सन १८४७ आणि सन १८४८ या दोन वर्षांत आह्मी मराठी पत्रां तयार करून छापविलीं आणि तीं फार उपयोगी आहेत असे पाहून पुष्कळ लोकानी विकत घेतलीं होतीं. परंतु त्याबाबद आह्माला फार खर्च झाला, आणि लोकांसहि मुदाम निराळें नेण्यास मेहनत पडली सबब यंदांचें पंचांग ज्ञानोदयातच छापविलें आहे, आणि हे उपयोगी विषय आमच्या वाचकांच्यास फुकटासारखे मिळाले आहेत तर हा अंक व पुढें जे जे दुसरे अंक येत जातील ते एकत्र ठेऊन शेवटी सर्व मिळून एक पुस्तक बांधवावें ह्मणजे त्यांस एक मोठा सुंदर ग्रंथच होईल आणि जे कोणी ज्ञानोदय घेत नसतील, त्यांतील कित्येकांस पंचांगाची गरज असेल ह्मणून या अंकाच्या प्रति अधिक छापल्या आहेत, आणि ज्याला पाहिजे असेल त्याला चार आणे किंमत पडेल.

Mode of Romanizing the Deva Nágari Alphabet

In Romanizing the Deva Nágari letters, the chief difficulty has been to distinguish the long from the short vowels, and the palatals from the dentals. After making full trial of other systems, we are persuaded that the long vowels are best distinguished by the acute accent above, and the dentals by a dot below the letter. This is the system generally adopted in Bengal and the Upper Provinces, and, more or less, by the learned Orientalists of Europe. Some of the latter distinguish the palatals by the acute accent above, but after trial we find this plan much less satisfactory than the dot below. When placed above such letters as t, and d, it gives much trouble to the printer, and, as the letter which follows is necessarily separated by an additional space, an unpleasant appearance is given to the word. Confusion is also caused by the use of the same mark for two entirely distinct purposes. In the Dnyánodaya therefore the Deva Nágari characters will hereafter be represented as follows

Vowels

अ a, आ á, इ i, ई í, उ u, ऊ ú
 ऋ rí, ॠ rí, ल lri, ॡ lrí, ए e
 ऐ ai, ओ o, औ au, अं am, or an
 अ ah

Consonants

क k, ख kh, ग g, घ gh, ङ ng
 च ts or ch, छ chh, ज z or j
 झ zh or jh, ञ ny, ट t, ठ th
 ड d, ढ dh, ण n, त l, थ th
 द d, ध dh, न n, प p, फ ph
 ब b, भ bh, म m, य y, र r
 ल l, व v or w, श sh, ष sh, स s
 ह h, ळ l, क्ष ksh, ञ dny

The nasal sound of the *anaswar* is represented by the dot above, just as it is when the Maráthí letters are used. Thus ककी is written kákí, आहे, ahe, &c. At other times the anu-swár is represented by m, or n, as may be required. The above is the system adopted by the Bombay Tract and Book Society after much consideration, and we are persuaded that with little variation it will in time become universal. When critical accuracy is not aimed at, the diacritical marks may often be dispensed with, especially in the case of consonants.

The Dnyánodaya, from the commencement, neatly bound in five volumes may be obtained at the American Mission Press. The price of the first volume, which includes 1842-44, is three rupees. The subsequent volumes are two rupees each. These volumes, each of which consists of 400 pages or upwards, contain much of permanent value.

ज्ञानोदयाची पहिल्यापासून पुस्तके पाच सुंदर बाधली आहेत ती ज्यांस पाहिजेत त्यास अमेरिकन मिशन छापखान्यात मिळतील. पहिल्या पुस्तकात तीन वर्षांचे ज्ञानोदय आहेत, त्याची किंमत ३ रुपये आहे. आणि चार पुस्तके चार वर्षांची आहेत त्या प्रत्येकाची किंमत दोन दोन रुपये पडेल. त्या प्रत्येक पुस्तकांत ४०० पृष्ठे किंवा त्याहून अधिक आहेत व ती पुस्तके सर्वदा उपयोगी पडावीं अशी आहेत.

Rev J S S. Robertson

The Rev J S S Robertson, and Mrs Robertson, joined the Church Mission in Bombay in June 1839, but owing to ill health, were obliged to return to Scotland early in 1843. On the 5th ultimo, they again reached Bombay by the Steamer from Suez, and we are happy to say, with greatly improved health.

Mr Robertson is we believe to be stationed at Nasik, the chief sacred place on this side of India, and one of the strong holds of superstition. We trust the divine blessing may rest upon his labors in that city, and that many, through his means, may be turned from the worship of idols to that of the true and living God

[Translation of the preceding.]

रेवरेण्ड जे. एस. एस. राबर्टसन.

हा साहेब मुंबई चर्च मिशन खात्यात सन १८३९ मध्ये आला होता परंतु प्रकृती विघडल्यामुळे सन १८४३ सांत स्वदेशास गेला. तो प्रकृती नीट होऊन मडमीसुद्धा गेल्या महिन्याचे ८ वे तारखेस आगबोट्यांतून आला आहे, आणि तो नाशकास राहिल. हा गाव मोठे क्षेत्र असं हिंदु लोक मानितात, आणि त्यावरून तेथे अज्ञान फार आहे. तर या साहेबाने तेथे उपदेश करून पुष्कळ लोकांस उजेडांत आणले असा ईश्वरापासीं प्रार्थना आहे.

CORRESPONDENCE.

असल पत्र.

बिचारी छिन्नभिन्न ग्रामदुर्गा.

ज्ञानोदयाचे कर्ते यांस फारफार सलाम

विनंती विशेष— ह्या लाहानशा रत्नागिरी गहरांत सुमार बारा पंधा लहानमोठी देवाचीं देवळे आहेत. त्या देवांत दोन भेद आहेत; एक विठोबा, विश्वेश्वर, तुणमंदिरेश्वर आदिकरून अवतारी देव आणि दुसरे, बहिरी, महिषासुर, भगवती, योगेश्वरी वगैरे ग्रामदेव आहेत. ह्या ग्राम देवांस लोक नेहमी नवसार्ची कोंबडी, बकरी देत असतात यांची भक्ति फारकरून बतनदार लोक व अजाणते लोक यांत फार आडळते. त्यांची ह्या

देवांवर इतकी श्रद्धा आहे कीं ते देवाचा कौल घेतल्यावांचून एकादें काहीं मोठें काम करित नाहींत, आणि ह्या देवाचे कौल प्रसाद घेण्यांत जाणते असतात त्यांस भगत ह्मणतात त्यांची तर ह्या देवाच्या जिवावर मोठी चलती आहे. त्यास हल्ली थोडक्या दिवसामागे एथे एक फकिरा नामें परीट खानदेशांतून रोजगारासाठीं आलेला आहे त्याचा सुमारे ३० रुपयांच्या विषय चोरीस गेल्यामुळे त्यानें एथे एक नवलाई पावणाई ह्मणोन ग्रामदुर्गेचे लहानसें देऊळ आहे तेथे जाऊन आपला चोर सांपडावा व विषय परत हातीं लागावा ह्मणोन एकदोन वेळा नवसपूर्वक देवीची प्रार्थना केली परंतु चोर मिळाला नाहीं व विषयहि सांपडला नाहीं तेव्हां निराश होऊन पुनः तिसऱ्यानें देवीजवळ जाऊन देवीला मुष्टिप्रहार करून मूर्ति खाली पाडल्या तें कळून त्यांची शकलें झाली; ते जवळच्या कोणी मनुष्यानें पाहिल्यावरून त्यानें दुसऱ्या आसामीस कळवून नंतर चौकीवर फिर्याद हाऊन त्या परिटास एकदोन दिवस पर्यंत कैद केलें असतां त्यानें फिर्यादी गावकरी यांस सात रुपये देऊन समजूत केली आणि सुटोन गेला.

तेव्हां काहीं लोक ह्मणों लागले कीं देवीच्या मूर्ति पूर्वी कधीं देवळास आग लागली होती त्या वेळेसच फुटल्या होत्या त्या खर्चाच्या भयामुळे तशाच ठेऊन गांवकरी लोक गरजागरज करित होते परंतु ते देवीस सहन न होई ह्मणोन देवी त्या मनुष्यास निर्मित्त मात्र करून आपणच खाली आल्या आणि खर्चाचीहि काहीं तजवीज केली. त्यावरून मला आशा होती कीं, त्या जीर्ण मूर्तिनां जळसमाधी देऊन त्यांच्या जागां नव्या स्थापतील. परंतु हल्लीं असं समजण्यांत येतें कीं गांवकऱ्याजवळ नव्या मूर्ति तयार असोन त्या फुटक्या मूर्तिचीच स्थापना करणार आहेत, कारण ते ह्मणतात कीं न जाणो आलिकडे पुष्कळ लोक नास्तिक होऊं लागले आहेत; एकादे वेळेस असाच दुसरा कोणी येऊन

मूर्ति छिन्नविछिन्न करील व नव्या मूर्तिची स्थापना करण्यास खर्चाचे विशेष लागतो, ह्मणोन काहीं दिवसानी गावांवर पट्टी वगैरे करून पैका जमवून देवळात गर्भागार करून त्यास दरवाजा कुलुप वगैरे बंदोबस्त करावा, नंतर नव्या मूर्ति स्थापण्या. परंतु लोकांचे कौलप्रसाद चालले पाहिजेत, व गावांतील भुतांचा वगैरे बंदोबस्त झाला पाहिजे, याजकरितां तूर्त पुनः जुन्या मूर्तिच स्थापून सदरहु सात रुपयांतच अर्चा वगैरे सर्व खर्च भाटोपून घ्यावा, असा गांवकऱ्यांचा मानस आहे.

त्यास ते पुढें गर्भागार वगैरे करून देवीचा चांगला बंदोबस्त करणार हें फार चांगलें आहे; परंतु त्यांच्या गाऱ्याप्याने देवी गावांतील भुते, पटकी इत्यादिकांचा बंदोबस्त करिल्ये, असें असतां त्यांनी नव्या मूर्ति स्थापून देवीला मूर्ति छिन्न विछिन्न करण्यास कोणीएकास मुळीं वांछांच होऊ नये, ह्मणोन गाऱ्याणें का घालितना? ह्मणोन गांवकरीजनाप्रत माझे ह्मणणें हेंच आहे कीं, आज जो फुटक्या मूर्तिसाठीं खर्च करून पुनः पुढें उगाच नवीन खर्चाच्या खटपटींत पडावें त्यापेक्षां त्याणी त्यांजवळ नव्या चांगल्या मूर्ति आहेत त्या स्थापून म्या वर सांगितल्याप्रमाणें देवीला गाऱ्याणें घालावें ह्मणजे झालें. आणि ते असें न करतील तर जसे हत्तीचे दात लोकांस बाहेर दाखवावयाचे वेगळे आणि खावयाचे वेगळे असतात, तद्वत त्यांचा देवीवर विश्वास आहे अशी सर्वांची खात्री हाईल. तर ज्ञानोदय कर्ते महाराज, आपण हें पत्र आपल्या उपकारक पत्रांत छापून प्रसिद्ध केले असतां गांवकरी लोकांचा व्यर्थ खर्च वाचेल. कळावें हे विनंती.

मुकाम रत्नागिरी.

सही एक गांवकरी लोकांचा हितेच्छू.

Translation of the preceding]
HINDU SUPERSTITION
The unfortunate village goddesses.

To the Editor of the Dnyanodaya.

SIR, — In this ~~our town~~ of Rutnaghery, small as it is, there are twelve or fifteen temples. The divinities worshipped in these are of two kinds, first, there are Vithoba, Vishveshwar, Trinmandereshwar, and other *avatars* and then there are the *gramdevas* or local deities, such as Bahiri, Mahishasur, Bhagwati, Yogeshwari, &c. To these latter, the people are in the constant habit of offering cocks and goats, in consequence of previous vows. Their worshippers are for the most part, of two classes, namely, the holders of hereditary estates, and the most ignorant of the people. And such is the estimation in which these local deities are held by their worshippers, that they will undertake no important matter without consulting* them. Connected with the temples are certain persons called *bhagats*, who are held to be expert in consulting the idols, and who derive large profits from that business.

Recently a washerman named Phakira came hither from Khandesh seeking employment. Property to the value of thirty rupees having been stolen from him a few days ago, he went to the small temple of the village goddesses Nawalái and Pawanái, and having made certain vows, in order to gain their favor, besought their aid in the detection of the thief and the recovery of his property. This he did more than once, but neither the thief nor the property were forthcoming. At length, losing all hope of aid from the goddesses, he again repaired to the temple, and, knocking down the images, broke them into pieces. A person who witnessed this, reported it to others, and on complaint being made to the authorities, the washerman was imprisoned for a day or two, when by the payment of seven rupees he satisfied the villagers and obtained his release.

Certain persons now began to say "Formerly when on a certain occasion the temple was on fire, the images were mutilated, but the villagers, not liking to go to the expense of new ones, concluded to make the old ones answer their purpose. And now, the goddesses, not wil-

* An interesting account of the way in which the village gods and goddesses are consulted may be found in the *Dnyanodaya* of June 16th 1845. Ed.

ling to put up with this, have through the agency of this washerman cast themselves down of their own accord, and have also, to a certain extent, provided the money proper to be expended, viz the seven rupees paid by the washerman." I therefore, expected that now, as a matter of course, these old images would be buried in the sea, and new ones substituted in their place. But I now learn that, although new images are prepared, the old broken ones are again to be set up. The villagers say, "Who knows but the same thing may happen again? People are fast losing confidence in the gods, and perhaps, ere long, some one else may come and dash the goddesses into pieces a second time? Besides, the expense of getting new images consecrated is very great. Let us, therefore, after a time, levy a contribution upon the people of the village, and make a separate apartment to the temple, protected with lock and key, in which the new images may be consecrated and placed in safety. But in the mean time, there will often be occasion for consulting the goddesses, and it is also important that through their means, the *bhuts* and other evil spirits in the place should be restrained from afflicting the people. Let us, therefore, for the present, have the old images consecrated anew. We may perhaps manage to get this done for the seven rupees received from the washerman." And the prospect at present is that this plan will be approved by the villagers.

The arrangement for a separate apartment secured with lock and key, for the goddesses, is all well enough. But if, in answer to their prayers, these goddesses do really protect the villagers from cholera, *bhuts*, &c then why should they not at once consecrate the new images and entreat the goddesses hereafter to keep themselves from being broken. The new images are already prepared, and in this way the necessity for incurring the expense of two consecrations will be obviated. If the villagers will not do this, then all will see that their faith in these goddesses is like the teeth of the elephant, some of which are for use and others only for show.

If you will kindly publish this letter in your valuable journal, it may perhaps be the means of keeping this people from a useless waste of money.

Yours very truly,

A WELL WISHER TO THE VILLAGERS

The Panjáb

नोवेंबर महिन्याचे २१ वे तारखेस चण्डीगढ नदीजवळचे सैन्यात कमांडर इन्चीफ साहेब ह्मणजे सेनापती येऊन पोचला त्या वेळेस त्याच्या हाताखाली २२ हजार फौज होती, आणि हल्लीं पजाबात युद्धाच्या क्रमात निपुण अशी इंग्लिश फौज ४४ हजार आहे, त्यातून १२ हजार तर गोरी फौज आहे. तसेच मुलतानाजवळ १०० तोफ आहेत आणि कमांडर इन्चीफ साहेबापुढीं १०० आहेत. चतुरसिग व शिरसिग या उभयतांचे मिळून सैन्य ३७ हजार आहे व ४५ तोफा आहेत. मुंबई खात्याची जी फौज मुलतानाकडे पाठविली ती तेथे जाऊन पोहचली आणि आतां मुलतानाकडे घेतलेच जावे अशी हल्लीं वाट पाहत आहे.

The Satára Territory

या महिन्याच्या ६ वे तारखेस विजायतेची आगव आली, तीत असा हुकूम आला आहे कीं सातारचे सर्व पेटे मुंबई सरकारच्या ताब्याखाली आले आहेत असा कलेक्टरां काम चालिले.

मुंबईमुकांभा दरमहिन्यांत पहिल्या तारखेस आ २५ वे तारखेस असे दोनवेळ ज्ञानोदय नामे वर्तमान पत्र अमेरिकन मिशन छापखान्यात छापले जाते. या पत्राची किंमत वर्षास दोड रुपये आहे.

THE DNYANODAYA

is published soon after the 1st and 15th of each month, at the American Mission Press, Bombay, on account of the American Missions at Bombay and Ahmednuggur.

Subscription price, one Rupee and eight Annas yearly.

पंचांग सन १८४९.

THE BOMBAY NATIVE ALMANAC.

For A. D. 1849.

PREFACE

Astrology

Astrology, or the pretended science which teaches us to judge of the effects and influence of the heavenly bodies, and from their situation and aspects to foretell the destinies of individuals, cities and nations, was cultivated at a very early period of the world's history. It occupied a prominent place in the learning of the Egyptians, Assyrians, Babylonians, Greeks, Romans, Persians, and Arabians, and, up to the middle of the 17th century, it held almost undisputed sway among all the nations of the earth. Astrologers were supposed to possess wisdom almost divine, consequently, they were patronised and caressed by princes, and regarded with reverence by the mass of the people. Kings went forth to battle at their bidding. Marriages were consummated, the foundations of cities were laid, and journeys were commenced, only when the astrologers declared that the circumstances were auspicious. Without consulting them, no work of importance could be undertaken. The astrologer asserted that the heavens were a great volume in which he could read each man's destiny. And at his announcements of coming evil, the high and the low alike trembled, and alike rejoiced when assured by him that the fates were propitious. Up to the termination of the Stuart dynasty, astrology maintained its ground even in England. And the French historians inform us that in the time of Catherine de Medicis, and Henry IV,—less than three hundred years ago—the most inconsiderable thing could not be done in France, without consulting the stars. But in all enlightened nations, astrology is now rejected as false and worthless. He who should profess to learn his own destiny, or the destinies of others, by observing the heavenly bodies, would be regarded either as a knave or a fool. This doubtless is owing, in a great degree, to the advances which have been made in astronomical science. It is now demon-

strated beyond a doubt that the ancient systems were not only defective but utterly false. The ancient astrologers had indeed a knowledge of the more palpable facts connected with the solar system, but the way in which they accounted for these facts was altogether erroneous. The Astronomy of the present day is a noble science, wholly different from that of the ancients, and its teachings, being for the most part mathematical certainties, none but the most ignorant can reject.

In all countries where the science of Astronomy is cultivated, the Almanacs no longer profess to predict coming events, such as wars, famines, revolutions, &c, from the positions and aspects of the heavenly bodies. Instead of this, they contain information, most accurate and important, in reference to many matters of which the Astrologers were ignorant. They give the exact time of the rising and setting of the Sun and Moon during the whole year, the changes of the Moon, high and low tides, and the length of the day. They also contain full information respecting eclipses of the Sun and Moon, and of the Satellites of Jupiter, respecting comets which are expected to appear, the places of the fixed stars, &c &c. But the announcement of eclipses and comets no longer fills the community with fear. The nature of these things being now better understood, they are not regarded as the fore-runners of impending calamities. No one is alarmed by the darkness connected with an eclipse of the Sun, any more than he is by the darkness which follows sunset. Men now get married and commence journeys, or other undertakings, when it suits their convenience, or their wishes, instead of consulting the stars on the subject. Instead of trusting to fate or to the stars, they have learned to trust to diligent, persevering industry. They have learned that the hand of the diligent maketh rich, and not the fact of being born under the influence of a particular star. Hence horoscopes are known no longer, and no one is at the pains to inquire as to what star was in the ascendant at the time of his birth.

तर दोंगी असें मानितील. याचें एक कारण हेंच आहे कीं तेथें पहिल्यापेक्षा वास्तवीक ज्योतिषविद्या लोक बरीच समजतात. प्राचीन ज्योतिष्यांस ती विद्या बरोबर ठाऊक नव्हती; सूर्यमंडळाविषयीं त्याची अगदी गैरसमजूत होती असें हल्लीं सिद्ध झालें आहे. सूर्योदय, ग्रहण इत्यादि उघड गोष्टी त्यांस ठाऊक होत्या खऱ्या, परंतु हे सर्व कसकसे घडलें व घडण्याचें कारण हें त्यांस अगदीं ठाऊक नव्हतें.

हल्लीं ज्योतिष विद्या मोठी चमत्कारिक आहे, आणि तिजवरून जें स्थापित होतें तें खर्चीत आहे. त्यांत काहीं फेर पडत नाहीं. जसें गणीत बरोबर आहे तसीच ती विद्या आहे. केवळ अविद्वानांस मात्र संशय पडेल.

ज्या देशात ज्योतिषविद्या सुधरून वाढत गेली आहे, तेथें पंचांगांत वर्षफळ ह्यणजे लढाया, रोग, दुष्काळ, इत्यादि भविष्य लिहित नाहीत; कारण तांच्याच्या योगाने ही गोष्ट समजतां येत नाहीं, असें त्यांस पक्कें ठाऊक आहे. तर ज्या गोष्टी प्राचीन ज्योतिष्यांस ठाऊक नव्हत्या तसल्या उपयोगी व निस्संदिग्ध लिहितात. तेथें सूर्योदय, सूर्यास्त, चंद्रोदय, चंद्रास्त, भरती ओहोटी, सूर्यग्रहण, चंद्रग्रहण, धूमकेतु, नक्षत्रमंडळ, इत्यादि गोष्टीविषयीं बरोबर लिहिलें आहे. परंतु चंद्रग्रहण किंवा सूर्यग्रहण किंवा धूमकेतु अमुक दिवसीं होणार असें पाहून लोकानीं भ्यालें पाहिजे

असें काहीं लिहिलें नाहीं, आणि जसें सूर्यास्ताचें कारण लोकांस माहित आहे, तसेंच ग्रहण इत्यादिकाचें त्यांस माहित आहे, ह्यणून ग्रहणादिकांपासून भय धरीत नाहीत. जसा रात्रीचा काळोख अनर्थसूचक नव्हे तसाच ग्रहण संबंधीं असें ते समजतात. तेथील लोक लयें करितात, घराचा पाया घालतात, प्रवासास निघतात, इत्यादि सर्व मर्जीप्रमाणें करितात. ज्योतिष्यांजवळ कोणी काही विचारित नाहीं. मुहूर्तावर विश्वास न ठेऊन आपल्या मेहनतीवर भरंवसा ठेवितात. जन्मकाळीं उच्चस्थानीं ग्रह पडल्याने आपल्यास द्रव्य, विद्या, कल्याण इत्यादि प्राप्त होणार असें ते मनात ठेवीत नाहीत, आणि कोणत्या राशीवर जन्म इत्यादि जन्मपत्रिका करीत नाहीत. तर आपल्या मेहनतीने व ईश्वराच्या साहाय्याने जें घडेल तें घडेल असें ते समजतात. असें करण्याने त्या लोकांचे हाल असतील असें कोणी समजतील तर तसें नाहीं. ज्या देशात फळग्रंथाला मानीत नाहीत तेथें सर्व देशापेक्षा आवादानाचीच आहे. ते लोक दुसऱ्यापेक्षा विद्वान, द्रव्यवान, पराक्रमी, असे आहेत. याचें कारण हेंच कीं त्यांनी अज्ञान सोडिलें.

हिंदुलोक अजून पूर्वीप्रमाणें फळग्रंथावर विश्वास ठेऊन कांहीं काम मुहूर्तादिकां शिवाय करीत नाहीत, ही एक मोठी दुःखकारक गोष्ट आहे. पाहा, हिंदु पंचांगात बहुधा वर्षफळ व मुहूर्त पहाण्याचें साधन असतें. ते लोक ज्योतिष्याला सर्व गोष्टी

ling to put up with this, have through the agency of this washerman cast themselves down of their own accord, and have also, to a certain extent, provided the money proper to be expended, viz the seven rupees paid by the washerman." I therefore, expected that now, as a matter of course, these old images would be buried in the sea, and new ones substituted in their place. But I now learn that, although new images are prepared, the old broken ones are again to be set up. The villagers say, "Who knows but the same thing may happen again? People are fast losing confidence in the gods, and perhaps, ere long, some one else may come and dash the goddesses into pieces a second time? Besides, the expense of getting new images consecrated is very great. Let us, therefore, after a time, levy a contribution upon the people of the village, and make a separate apartment to the temple, protected with lock and key, in which the new images may be consecrated and placed in safety. But in the mean time, there will often be occasion for consulting the goddesses, and it is also important that through their means, the *bhuts* and other evil spirits in the place should be restrained from afflicting the people. Let us, therefore, for the present, have the old images consecrated anew. We may perhaps manage to get this done for the seven rupees received from the washerman." And the prospect at present is that this plan will be approved by the villagers.

The arrangement for a separate apartment secured with lock and key, for the goddesses, is all well enough. But if, in answer to their prayers, these goddesses do really protect the villagers from cholera, *bhuts*, &c then why should they not at once consecrate the new images and entreat the goddesses hereafter to keep themselves from being broken. The new images are already prepared, and in this way the necessity for incurring the expense of two consecrations will be obviated. If the villagers will not do this, then all will see that their faith in these goddesses is like the teeth of the elephant, some of which are for use and others only for show.

If you will kindly publish this letter in your valuable journal, it may perhaps be the means of keeping this people from a useless waste of money.

Yours very truly,

A WELL WISHER TO THE VILLAGERS

The Panjáb

नोवेंबर महिन्याचे २१ वे तारखेस चणाव नदीजवळचे सैन्यांत कमांडर इन्चीफ साहेब ह्यणजे सेनापती येऊन पोचला त्या वेळेस त्याच्या हाताखाली २२ हजार फौज होती, आणि हल्लीं पंजाबांत युद्धाच्या कामात निपुण असी इंग्लिश फौज ४४ हजार आहे, त्यांतून १२ हजार तर गोरी फौज आहे. तसेच मुलतानाजवळ १०० तोफा आहेत आणि कमांडर इन्चीफ साहेबापासीं १०० आहेत. चतुरसिंग व शिरसिंग या उभयदाचे भिळून सैन्य ३७ हजार आहे व ४५ तोफा आहेत. मुंबई खात्याची जी फौज मुलतानाकडे पाठविली ती तेथे जाऊन पोहचली आणि आतां मुलतान घेतलेच जावे असी हल्लीं वाट पाहत आहे.

The Sâtará Territory

या महिन्याच्या ६ वे तारखेस विजायतेची आगबोट आली, तीत असा हुकूम आला आहे कीं सातार्याचे सर्व पेटे मुंबई सरकारच्या ताब्याखाली आले आणि तेथे आता कलेकटरी काम चालेल.

मुंबईसुकामीं दरमहिन्यात पहिल्या तारखेस आणि १५ वे तारखेस असे दोनवेळ ज्ञानोदय नामे वर्तमान पत्र अमेरिकन मिशन छापखान्यात छापले जाते याचो किंमत वर्षास दोड रुपये आहे.

THE DNYANODAYA

is published soon after the 1st and 15th of each month, at the American Mission Press, Bombay, on account of the American Missions at Bombay and Ahmednuggur

Subscription price, one Rupee and eight Annas yearly

पंचांग सन १८४९.

THE BOMBAY NATIVE ALMANAC.

For A. D. 1849.

PREFACE

Astrology.

Astrology, or the pretended science which teaches us to judge of the effects and influence of the heavenly bodies, and from their situation and aspects to foretell the destinies of individuals, cities and nations, was cultivated at a very early period of the world's history. It occupied a prominent place in the learning of the Egyptians, Assyrians, Babylonians, Greeks, Romans, Persians, and Arabians, and, up to the middle of the 17th century, it held almost undisputed sway among all the nations of the earth. Astrologers were supposed to possess wisdom almost divine, consequently, they were patronised and caressed by princes, and regarded with reverence by the mass of the people. Kings went forth to battle at their bidding. Marriages were consummated, the foundations of cities were laid, and journeys were commenced, only when the astrologers declared that the circumstances were auspicious. Without consulting them, no work of importance could be undertaken. The astrologer asserted that the heavens were a great volume in which he could read each man's destiny. And at his announcements of coming evil, the high and the low alike trembled, and alike rejoiced when assured by him that the fates were propitious. Up to the termination of the Stuart dynasty, astrology maintained its ground even in England. And the French historians inform us that in the time of Catherine de Medicis, and Henry IV,—less than three hundred years ago,—the most inconsiderable thing could not be done in France, without consulting the stars. But in all enlightened nations, astrology is now rejected as false and worthless. He who should profess to learn his own destiny, or the destinies of others, by observing the heavenly bodies, would be regarded either as a knave or a fool. This doubtless is owing, in a great degree, to the advances which have been made in astronomical science. It is now demon-

strated beyond a doubt that the ancient systems were not only defective but utterly false. The ancient astrologers had indeed a knowledge of the more palpable facts connected with the solar system, but the way in which they accounted for these facts was altogether erroneous. The Astronomy of the present day is a noble science, wholly different from that of the ancients, and its teachings, being for the most part mathematical certainties, none but the most ignorant can reject.

In all countries where the science of Astronomy is cultivated, the Almanacs no longer profess to predict coming events, such as wars, famines, revolutions, &c, from the positions and aspects of the heavenly bodies. Instead of this, they contain information, most accurate and important, in reference to many matters of which the Astrologers were ignorant. They give the exact time of the rising and setting of the Sun and Moon during the whole year, the changes of the Moon, high and low tides, and the length of the day. They also contain full information respecting eclipses of the Sun and Moon, and of the satellites of Jupiter, respecting comets which are expected to appear, the places of the fixed stars, &c &c. But the announcement of eclipses and comets no longer fills the community with fear. The nature of these things being now better understood, they are not regarded as the forerunners of impending calamities. No one is alarmed by the darkness connected with an eclipse of the Sun, any more than he is by the darkness which follows sunset. Men now get married, and commence journeys, or other undertakings, when it suits their convenience, or their wishes, instead of consulting the stars on the subject. Instead of trusting to fate or to the stars, they have learned to trust to diligent, persevering industry. They have learned that the hand of the diligent maketh rich, and not the fact of being born under the influence of a particular star. Hence horoscopes are known no longer, and no one is at the pains to inquire as to what star was in the ascendant at the time of his birth.

And instead of suffering from this, no nations are so learned, prosperous, and happy, as those in which astrology is utterly discarded. And this is owing in a good degree the fact that they have rejected this, and all its kindred superstitions.

We are however sorry to say that Astrology still retains an almost undiminished influence among the Hindus. The chief use of the native almanacs is to foretell the fortunes of the year, and to furnish the data for determining lucky and unlucky days. No undertaking can be commenced without consulting the *gyotishis*, who thus profit largely by the ignorance of the people. It is very natural for Europeans to suppose that these *gyotishis* are all impostors, who knowingly deceive the people for the sake of gain. And doubtless this is true of some. But most of these *gyotishis* have no more real learning, and are no more enlightened, than the mass of their people. And as false opinions on this subject are so generally entertained, why may they not also be so far deluded as to think astrology a true science? Why may not the Indian *gyotishis* be as honest and sincere as the astrologers of other lands? When we remember that such men as Roger Bacon were believers in astrology, and that the science maintained its sway over the nations of modern Europe until within a comparatively recent period, we may well extend our charity to the ignorant, unenlightened *gyotishis* around us. Their *Jyotish Shāstras* are the only inheritance received from their fathers, and to them they look for obtaining a livelihood. Those who knowingly impose upon the credulity of the people for the sake of gain, may well be denounced as worthy of punishment. But the greater portion, being themselves deluded, are rather deserving of compassion, and every effort should be made for their enlightenment. Light is already beginning to break in on the Hindu community, and it will doubtless increase more and more, until astrology and all kindred superstitions shall pass away. That this day may speedily come should be the fervent prayer of all who feel an interest in India's welfare.

[Translation of the preceding.]

प्रस्तावना.

मुहूर्त ज्योतिष ही थोटाड विद्या प्राचीन काळीं कित्येक लोक वापरीत असत, आणि

ती वापरून देश, राजे, शहरें, लोक, यास काय बरें काय वाईट होईल इत्यादि भविष्य काढीत असत. मिसर, अशुरी, बाबेली, ग्रीक, रोमी, इराणी, आरबी इत्यादि सर्व प्राचीन लोकांमध्ये हीच विद्या मुख्य असे. आणि दोन तीनशें वर्षांमागे या विद्येचा बहुधा सर्व देशांमध्ये उत्कर्षच होता. या विद्येच्या योगाने ज्योतिष्यांस ईश्वरी ज्ञानच आहे असे समजून त्यात लोक फारच मानीत असत, व राजे लोक त्यांस पुष्कळ देऊन भजत असत. त्याला मुहूर्त विचारून ते लढाईला जात असत. तसेच लग्न करणें, किंवा घर बांधणें, किंवा प्रवासास जाणें, इत्यादि करणें तर ज्योतिष्यास विचारून सर्व लोक करीत असत. त्यांस विचारल्या शिवाय नवीन काम बहुधा करीत नसत. ज्योतिषी जेव्हा कांहीं अनर्थ सांगत तेव्हा राजे व गरीब लोक सर्व सारखेच भीत असत; व शुभ गोष्ट सांगितली असता मोठा आनंद मानीत असत. ही विद्या दोन तीनशें वर्षांमागे इंग्लंडामध्येहि चालत असे, आणि फ्रान्स व युरोपातील दुसऱ्या देशांत ज्योतिष्यापाशीं विचारिल्या शिवाय नवीन कांहींच काम चाललें नव्हतें.

परंतु हल्लीं सर्व सुधरलेल्या देशांत मुहूर्त ज्योतिष ही विद्या अगदी लयास गेली. ही अति थोटाड व निरर्थक आहे असें सर्व समजतात. तेथें कोणी आपलें किंवा दुसऱ्या कोणाचें दैव किंवा वर्षफल ज्योतिषविद्येवरून सांगूं लागला असतां त्याला मूर्ख, नाहीं

तर ढोंगी असें मानितील. याचें एक कारण हेंच आहे कीं तेथें पहिल्यापेक्षां वास्तवीक ज्योतिषविद्या लोक बरीच समजतात. प्राचीन ज्योतिष्यास ती विद्या बरोबर ठाऊक नव्हती; सूर्यमंडळाविषयीं त्यांची अगदीं गैरसमजूत होती असें हल्लीं सिद्ध झालें आहे. सूर्योदय, ग्रहण इत्यादि उघड गोष्टी त्यांस ठाऊक होत्या खऱ्या, परंतु हे सर्व कसकसें घडलें व घडण्याचें कारण हें त्यांस अगदीं ठाऊक नव्हतें.

हल्लीं ज्योतिष विद्या मोठी चमत्कारिक आहे, आणि तिजवरून जें स्थापित होतें तें खर्चीत आहे. त्यात काहीं फेर पडत नाही. जसें गणीत बरोबर आहे तशीच ती विद्या आहे. केवळ अविद्वानास मात्र संशय पडेल.

ज्या देशांत ज्योतिषविद्या सुधरून वाढत गेली आहे, तेथें पंचागात वर्षफळ ह्मणजे लढाया, रोग, दुष्काळ, इत्यादि भविष्य लिहित नाहींत; कारण तांच्याच्या योगाने ही गोष्ट समजतां येत नाहीं, असें त्यास पक्कें ठाऊक आहे. तर ज्या गोष्टी प्राचीन ज्योतिष्यास ठाऊक नव्हत्या तसल्या उपयोगी व निस्तदिग्ध लिहितात. तेथें सूर्योदय, सूर्यास्त, चंद्रोदय, चंद्रास्त, भरती ओहोटी, सूर्यग्रहण, चंद्रग्रहण, धूमकेतु, नक्षत्रमंडळ, इत्यादि गोष्टीविषयीं बराबर लिहिलें आहे. परंतु चंद्रग्रहण किंवा सूर्यग्रहण किंवा धूमकेतु अमुक दिवसीं होणार असें पाहून लोकानीं भ्यालें पाहिजे

असें काहीं लिहिलें नाहीं, आणि जसें सूर्यास्ताचें कारण लोकास माहित आहे, तसेंच ग्रहण इत्यादिकांचें त्यास माहित आहे, ह्मणून ग्रहणादिकांपासून भय धरीत नाहींत. जसा रात्रीचा काळोख अनर्थसूचक नव्हे तसाच ग्रहण संबंधीं असें ते समजतात. तेथील लोक लसें करितात, घराचा पाया घालतात, प्रवासास निघतात, इत्यादि सर्व मर्जीप्रमाणें करितात. ज्योतिष्यांजवळ कोणी काहीं विचारित नाहीं. मुहूर्तावर विश्वास न ठेऊन आपल्या मेहनतीवर भरंवसा ठेवितात. जन्मकाळीं उच्चस्थानीं ग्रह पडल्याने आपल्यास द्रव्य, विद्या, कल्याण इत्यादि प्राप्त होणार असें ते मनात ठेवीत नाहींत, आणि कोणत्या राशीवर जन्म इत्यादि जन्मपत्रिका करित नाहींत. तर आपल्या मेहनतीने व ईश्वराच्या साहाय्याने जें घडेल तें घडेल असें ते समजतात. असें करण्याने त्या लोकांचे हाल असतील असें कोणी समजतील तर तसें नाहीं. ज्या देशात फळग्रंथांला मानीत नाहींत तेथें सर्व देशापेक्षां आवादानीच आहे. ते लोक दुसन्यांपेक्षा विद्वान, द्रव्यवान, पराक्रमी, असे आहेत. याचें कारण हेंच कीं त्यांनी अज्ञान सोडिलें.

हिंदुलोक अजून पूर्वीप्रमाणें फळग्रंथावर विश्वास ठेऊन काहीं काम मुहूर्तादिकां शिवाय करित नाहींत, ही एक मोठी दुःखकारक गोष्ट आहे. पाहा, हिंदु पंचागात बहुधा वर्षफळ व मुहूर्त पहाण्याचें साधन असतें. ते लोक ज्योतिष्याला सर्व गोष्टी

विचारितात. आणि त्याच्या अज्ञानावरून ज्योतिष्याचें पोट भरतें. बहुतकरून साहेबलोकास वाटत असेल कीं ते ज्योतिषी लबाड. ठक आहेत, ते पोट भरावें झणून लोकांला फसवितात. तर त्यांतील कित्येक असे आहेत खरे; परंतु दुसऱ्या कित्येकास वाटतें कीं ही आमची विद्या खरीच आहे. ते दुसऱ्या हिंदुलोकापेक्षा सुधरलेले नाहींत; जसे दुसरे लोक फळग्रंथाविषयीं गैरसमजूत धरितात तशीच त्यांचीहि का नसावी? जसे दुसऱ्या देशात ज्योतिषी स्वता फसून इतरांस फसवीत गेले तसेच या देशांतहि का नसेल? हे समजून उमजून पोटासाठीं लोकांस फसवितात असें ठरलें असतें तर त्यास शिक्षाच देणें योग्य होतें; परंतु तेहि आधारात आहेत, झणून त्यास बोध करूनच उजेडांत आणावें, हें चांगले आहे. हल्लीं हिंदुलोकांमध्ये प्रकाश होऊं लागला आहे, आणि ते उत्तरोत्तर सुधरून दुसऱ्या सुधरलेल्या लोकाप्रमाणें ती थोटाड व निरूपयोगी विद्या सोडतील, यांत संशय नाहीं. आणि हा दिवस लवकर यावा अशी आमची प्रार्थना आहे.

The real Fortunes of the year 1849 predicted.

इसवी सन १८४९ या वर्षाचें वास्तविक वर्षफल.

इसवी सन १८४८ हें वर्ष पूर्ण होऊन, संवत् १९०५ शके १७७०, किलकनाम संवत्सरे, पौष

शुद्ध ७ मंगळवार, आणि मुसलमानी हिजरी सन १२६५, फसली १२५८, सुरसन १२४९, माहे सफर तारीख ५, आणि पार्शी लोकांचा सन १२१८ माहे तीर तारीख ७ वा या दिवसीं इसवी सन १८४९ हें नवें वर्ष निघालें.

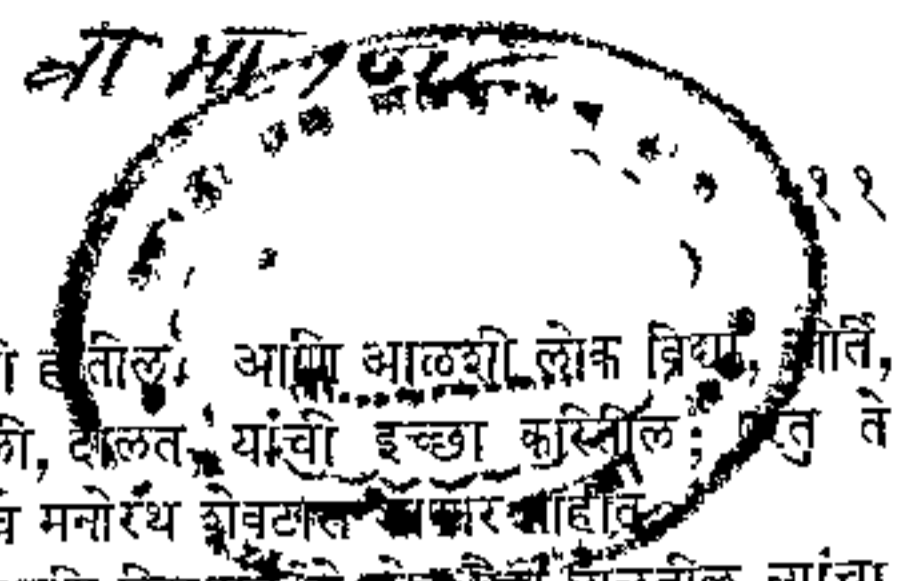
वर्षफल.

या वर्षाचें वर्षफल असें आहे कीं जे सर्वदा उद्योगी असून व्यवस्थेने खर्च करितील ते सुखी राहतील. "महेनत ही दैवाची माता आहे," झणून जे तिची सेवा करितील त्यांचें ती कल्याणच करील.

आतां विद्येविषयीं असें भविष्य आहे कीं जे लक्ष लावून व निरालसपणें अभ्यास करील त्यास खचीत विद्या येईल. चंचल मनुष्याला येणार नाहीं.

आतां आरोग्य व दीर्घायु याविषयीं असें भविष्य आहे कीं जे सुस्त राहतील, आणि अधाशीपणें खातील, ते बहुधा रोगीच राहतील, आणि जे कैफी दुर्व्यसनी होतील ते अल्पायुषीच असें जाणावें. तर ज्यांची इच्छा असेल कीं आपण अरोगी व दीर्घायु असावें त्यांनीं मन स्वस्थ ठेवून शरीर स्वच्छ राखावें, दुर्व्यसन कोणतेहि धरू नये, आळस सोडावा, बेताने खावें, बेताने निजावें, आणि असें करूनहि जर कदाचित प्रकृति बिघडली तर मंत्र, नवस, अवसर, दौरा बांधणें, ताईत बांधणें, इत्यादि अनेक कुवेडी करू नये. हे उपाय कांहींच चालणार नाहींत. तर केवळ सुज्ञ, विद्वान, व सुधरलेले जे वैद्य त्यांचें औषध घ्यावें.

आतां लबाड, ठक, लुच्चे, यांविषयीं असें भविष्य आहे कीं त्यांच्या लबाड्या प्रसिद्धीस येऊन तेच फजीत होतील. आणि बहुधा ज्याला ते फसवायास पाहतील ते न फसून उलटे आपणच सांपडतील. कदाचित कित्येकांच्या लबाड्या थोडे

दिवसपर्यंत समजण्यांत येणार नाहींत, ह्मणून ते समजतील कीं आपलें काम ठीक चालतें. परंतु त्यांनी साफ समजावें कीं ही आपली गैरसमजूत आहे. तर आपली लबाडी काळें करून प्रसिद्ध होईलच होईल.

दारूबाजाविषयीं असें भविष्य आहे कीं दारू पिणारे पुष्कळ होतील, ते असे कीं आपण दारूबाज कधीं होणार नाहीं, असें समजून पीत पीत जातील, आणि त्या योगाने कित्येक चोरी मारामारी करून तुरुंगांत टाकले जातील. तसेंच सर्व पैसा नाहीं सा होऊन कर्जबाजारू होतील, आणि बेअब्रु होईल, व प्रकृति बिघडून शरीराला त्रास होईल. आणि शेवटीं या दुष्ट व्यसनाच्या दासपणांत आपण अंगदीं बांधले आहों असें समजून हायहाय करितील. आणि थोड्या दिवसांनी मरून जातील. तर अशांच्या बायका लंकरें भाऊबंद आईबाप, यांला किती दुःख किती शरम, किती हाल होतील, तें भविष्य सांगायची गरज नाहीं. तें स्पष्टच आहे.

आतां रडीबाजीविषयीं असें भविष्य आहे कीं जसे पक्षी जाळ्याकडे जातात, आणि आपलें प्राणहारक आहे असें समजत नाहींत, आणि जाळ्यांत सांपडून मरतात, तसेंच रांडांचीं घरे ह्मणजे रंडीबाजांस जाळींच होतील. रांडांच्या मार्गाकडे जाणें ह्मणजे नाशास जाणें, आणि त्यांच्या घरांत शिरणें ह्मणजे नरकांत प्रवेष्टे करणें असें समजावें. व्यभिचारिणीच्या योगाने मनुष्य लाचार होतो. तर या कामांत कोणी फसूं नये.

आतां चोर लोकांविषयीं असें भविष्य आहे कीं या वर्षीं चोर फार होतील. परंतु आपण चोराला सांपडूं अशा भ्रम ते चिंताक्रांत होतील. आणि त्यांतील कित्येक लाहान चोरी करीत करीत मोठी चोरी करितील, आणि ते कव्हां तरी चोरींत सांपडून योग्य दंड पावतील. तसेंच या वर्षीं कर्ज करणें, जामीन राहाणें, या योगाने कित्येक अ-

सुखी होतील, आणि आळशी लोक विद्युत्, शीर्ति, हवेली, दालत, यांची इच्छा करतील; परंतु ते त्यांचे मनोरंथ शोवणाले अकार्य नाहींत.

आणि किमयांत जे लोक धोळीं घालतील त्यांचा तो फुकट बुडून जाईल. गतवर्षीप्रमाणें पुष्कळ लोक यात्रा करितील परंतु व्यापासून त्यांला फळ कांहींच होणार नाहीं; केवळ श्रम मात्र होतील.

भविष्य सांगून जे पोट भरणारे त्यांविषयीं भविष्य असें आहे कीं त्यांचें बरोबर काम न चालून त्यांचा पूर्वीप्रमाणें निर्वाह होणार नाहीं, ह्मणून ते कांहीं दिवसांनंतर हें थोटांड सोडून उद्योगी होतील. तसेंच फकीर, जोगी इत्यादि भिकार्यांस बहुधा भीक कमी मिळत जाईल. आणि जेव्हां लोक सुधरून त्यांस कांहींच देणार नाहींत तेव्हां तेहि आपलें ढोंग सोडतील आणि उद्योग करून पोट भरतील.

आतां सुखदर्शक भविष्य असें आहे कीं जे आत्म्याने दीन ते धन्य होतील, कारण कीं आकाशाचें राज्य त्यांचें आहे. जे पापामुळे शोक करितात ते धन्य होतील, कारण कीं ते शांतवन पावतील. जे नम्र ते धन्य, कारण कीं ते पृथ्वीचें वतन पावतील. ज्यांस परमार्थाची भूक व तान्ह लागली आहे ते धन्य, कारण कीं ते तृप्त होतील. जे दयाळू ते धन्य, कारण कीं त्यांजवर दया होईल. जे अंतःकरणांत शुद्ध, ते धन्य होतील, कारण कीं ते देवाला पाहतील. जे समेट करणारे, ते धन्य होतील, कारण कीं त्यांस देवाचें पुत्र असें नाम प्राप्त होईल. परमार्थामुळे ज्यांचा पाठलाग होतो, ते धन्य होतील, कारण कीं आकाशाचें राज्य त्यांचें आहे.

Holidays allowed in the Public Offices,
Bombay, in the year 1849

सरकारी लोकांस सुट्या.

जे लोक मुंबईतील सरकारी हापिसात आहेत त्यास
सन १८४९ या वर्षीं सुट्या येणेंप्रमाणें मिळतात.

सरकारी युरोपियन लोकांस सुध्या

नाताल दिसेंबरचे २४ वे तारखेचे सध्याका-
ळपासून जानेवारीच्या २ रें तारखेच्या सकाळपर्यंत . . . . . दि ८
एप्रिल महिन्याच्या ५, ६, ७ या तीन तारखा. दि. ३

सरकारी हिंदुलोकांस सुध्या.

मकरसंक्रांत. जानेवारी ता० १२ शु० दिवस. १
शिवरात्र. फेब्रुवारी ता० २१ बु० दिवस. १
होळी. मार्च ता० ६, ७, ८, ९ मं०
बु० बु० शु० दिवस ४
रामनवमी. एप्रिल ता० १ र० दिवस. १
राखी पौर्णिमा. (नारळी पौर्णिमा.) आगस्त ता०
३ शु० दिवस १
जन्माष्टमी. आगस्त ता० ११ श० दिवस. १
गणेश चतुर्थी आगस्त ता० २१ मं० दिवस. १
दसरा. सप्टेंबर ता० २६ बु० दिवस. १
दिवाळी. अक्टोबर ता० १५, १६, १७, १८
सो० मं० बु० बु० दिवस. ४

सरकारी मुसलमानी लोकांस सुध्या.

रमजान आगस्त ता० २०, २१, सो० मं०
दि० २
बक्रीईद अक्टोबर ता० २७ श० दि० १
मोहर्रम. नोवेंबर ता० २६, २७ सो० मं० दि० २
माहिमाचा उरूस. नोवेंबर ता० ३० शु० दि० १

सरकारी कदभी पार्शी लोकांस सुध्या.

जमशेदीनौरोज मार्च ता० २१ बु० दि० १
आवान. एप्रिल ता० ४ बु० दि० १
आदर. मे ता० ३ बु० दि० १
फरवरदीन जशन मे ता० १३ र० दि० १
गाथा घम्मार. आगस्त ता० २३, २४, २५, २६,
२७ बु० शु० श० र० सो० दि० ५
पपेटी आगस्त ता० २८ मं० दि० १

खुदाद व लावा सप्टेंबर ता० २, ३ र० सो० दि० २
भातशवेहेराम सालये. सप्टेंबर ता० १३ बु० दि० १

सरकारी रश्मी पार्शी लोकांस सुध्या.

जमशेदीनौरोज मार्च ता० २१ बु० दि० १
आवान. मे ता० ४ शु० दि० १
आदर. जून ता० २ श० दि० १
फरवरदीन जशन जून ता० १२ मं० दि० १
गाथाघम्मार सप्टेंबर ता० २२, २३, २४, २५, २६,
२७, २८, २९, ३०, ३१, सो० मं० बु० दि० ५
पपेटी सप्टेंबर ता० २७ बु० दि० १
खुदाद व लावा अक्टोबर ता० २, ३ मं० बु० दि० २
भातशवेहेराम सालये. नोवेंबर ता० १२ सो० दि० १

Eclipses of the Sun and Moon in 1849

सन १८४९ यांतलीं सूर्यग्रहणे.

सन १८४९ यांत सूर्यग्रहणे दोन होतील. पहिले फेब्रुवारीच्या २२ वे तारखेस कंकणाकृती ग्रहण होईल; तें चीन देशांत व सर्व एशिया खंडांत दिसणार नाहीं. आगस्त महिन्याच्या १७ वे तारखेस खग्रास ग्रहण होईल; तें आफ्रिका खंडाच्या दक्षिण भागांत व आस्त्रेल्यांत दिसेल, परंतु भारतखंडांत कांहीं दिसणार नाहीं.

सन १८४९ यांत चंद्रग्रहणे दोन होतील. पहिले मार्च महिन्याचे २ वे तारखेस सकाळीं होईल. त्याचा स्पर्श सकाळीं ४ वाजतां १७ मिन्युटे व मध्य अवर ४७ मिन्युटे आणि मोक्ष ७ अवर १७ मिन्युटे. आणि सुमारे चंद्राचा तीन चतुर्थांश ग्रहण होईल.

सप्टेंबर महिन्याच्या १७ या तारखेस दुसरें चंद्रग्रहण होईल. त्याचा स्पर्श संध्याकाळीं ५ अवर ३९ मिन्युटांस होईल, व मध्य अवर ११ मिन्युटे आणि मोक्ष ११ अवर २५ मिन्युटे. याचा स्पर्श अर्ध चंद्राहून कांहींसा अधिक होईल.

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना ज्यानुएरी दिवस ३१.

शके १७७०. किलक नाम संवत्सरे. संवत् १९०५. फसली सन १२५८ सुरसन १२४९.
हिजरी सन १२६५. पार्शी सन १२१८.

चंद्राचीं स्वरूपें

- ☽ शुक्लाष्टमी मं ता० २ अव० ० मि० ३० संध्या० ☾ कृष्णाष्टमी मं ता० १६ अव० ११ मि० ४६ सका०
○ वैशाखा. मं ता० ९ अव० ३ मि० ४२ सका० ● अमावास्या वृ० ता० २४ अव० २ मि० ५५ संध्या०
☽ शुक्लाष्टमी वृ० ता० ३१ अव० ९ मि० ३४ संध्या०

इंग्लिश तारीख	पौष शुक्लपक्ष		मुसलमानो सफर		सूर्योदय अव० मि०		सूर्यास्व अव० मि०		सकालीं भरती संध्या० अव० मि०	
	तिथि	वार	तिथिमान	सफर	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०
१	७	सो	३६ ७	५	६ ३६	५ ३२	३ १८	३ ४१		
२	८	मं	३१ ४३	६	६ ३६	५ ३२	☽ ४ ६	४ ३२		
३	९	बु	२६ ९	७	६ ३७	५ ३३	५ १	५ ३३		
४	१०	गु	२१ १९	८	६ ३७	५ ३३	६ १०	६ ४५		
५	११	शु	१५ ३३	९	६ ३७	५ ३४	७ २३	८ १		
६	१२	श	९ ४५	१०	६ ३७	५ ३५	८ ३६	९ ८		
७	१३	र	३३ ५०	११	६ ३७	५ ३६	९ ८	९ ४०		
८	१५	सो	२३ ३७	१२	६ ३८	५ ३६	१० ९	१० ३७		
९	कृष्णपक्ष	मं	४९ ३३	१३	६ ३८	५ ३७	○ ११ ३	११ २९		
१०	२	बु	४६ १	१४	६ ३८	५ ३८	११ ६	० १७		
११	३	गु	४३ ४२	१५	६ ३८	५ ३९	० ४१	१ ३		
१२	४	शु	४२ ३२	१६	६ ३८	५ ३९	१ २५	१ ४६		
१३	५	श	४२ ४४	१७	६ ३८	५ ४०	२ ७	२ २९		
१४	६	र	४४ १२	१८	६ ३८	५ ४१	२ ४९	३ ९		
१५	७	सो	४६ ५७	१९	६ ३८	५ ४१	३ ३०	३ ५२		
१६	८	मं	५० ४३	२०	६ ३८	५ ४२	○ ४ १३	४ ३४		
१७	९	बु	५५ ५०	२१	६ ३८	५ ४३	५ ०	५ ३०		
१८	१०	गु	६० ०	२२	६ ३८	५ ४३	६ ३	६ ३८		
१९	१०	शु	० ३०	२३	६ ३८	५ ४४	७ ११	७ ४७		
२०	११	श	५ ५६	२४	६ ३९	५ ४४	८ २४	८ ५७		
२१	१२	र	११ १	२५	६ ३९	५ ४५	९ ८	९ २९		
२२	१३	सो	१५ १७	२६	६ ३८	५ ४६	९ ५२	१० १५		
२३	१४	मं	१९ ०	२७	६ ३८	५ ४६	१० ३६	१० ५६		
२४	३०	बु	२१ २३	२८	६ ३८	५ ४७	● ११ १७	११ ३६		
२५	माघ शु०	गु	२२ ३४	२९	६ ३८	५ ४८	११ ५४	० १३		
२६	२	शु	२३ २३	रविभला०	६ ३८	५ ४८	० ३०	० ४८		
२७	३	श	२० ५३	२	६ ३८	५ ४९	१ ५	१ २३		
२८	४	र	१८ १६	३	६ ३८	५ ४९	१ ४१	१ ५८		
२९	५	सो	१४ १५	४	६ ३७	५ ५०	२ १७	२ ३८		
३०	६	मं	१० १५	५	६ ३७	५ ५०	२ ५९	३ १९		
३१	७	बु	६ ३३	६	६ ३७	५ ५१	☽ ३ ४३	४ ७		

सरकारी युरोपियन लोकांस सुच्या.

नाताल दिसेंबरचे २४ वे तारखेचे सध्याकाळपासून जानेवारीच्या २ रें तारखेच्या सकाळपर्यंत. दि ८
एप्रिल महिन्याच्या ५, ६, ७ या तीन तारखा. दि. ३

सरकारी हिंदुलोकांस सुच्या.

मकरसंक्रांत. जानेवारी ता० १२ शु० दिवस. १
शिवरात्र. फेब्रुवारी ता० २१ बु० दिवस. १
होळी. मार्च ता० ६, ७, ८, ९ मं०
बु० बु० शु० दिवस ४
रामनवमी. एप्रिल ता० १ २० दिवस. १
राखी पौर्णिमा. (नारळी पौर्णिमा.) आगस्त ता०
३ शु० दिवस १
जन्माष्टमी. आगस्त ता० ११ ग० दिवस. १
गणेश चतुर्थी आगस्त ता० २१ मं० दिवस. १
दसरा. सप्टेंबर ता० २६ बु० दिवस. १
दिवाळी. अक्टोबर ता० १५, १६, १७, १८
सो० मं० बु० बु० दिवस. ४

सरकारी मुसलमानी लोकांस सुच्या.

रमजान. आगस्त ता० २०, २१, सो० मं०
दि० २
बकीईद. अक्टोबर ता० २७ ग० दि० १
मोहर्रम. नोवेंबर ता० २६, २७ सो० मं० दि० २
माहिमाचा उरूस. नोवेंबर ता० ३० शु० दि० १

सरकारी कदमी पार्शी लोकांस सुच्या.

जमशेदीनौरोज मार्च ता० २१ बु० दि० १
आवान. एप्रिल ता० ४ बु० दि० १
आदर मे ता० ३ बु० दि० १
फरवरदीन जशन मे ता० १३ २० दि० १
गाथा घम्मार. आगस्त ता० २३, २४, २५, २६,
२७ बु० शु० ग० २० सो० दि० ५
पपेटी आगस्त ता० २८ मं० दि० १

खुदाद व लावा सप्टेंबर ता० २, ३ २० सो० दि०
भातशबेहेराम सालघे. सप्टेंबर ता० १३ बु० दि०

सरकारी रूमी पार्शी लोकांस सुच्या

जमशेदीनौरोज. मार्च ता० २१ बु० दि०
आवान मे ता० ४ शु० दि०
आदर जून ता० २ श० दि०
फरवरदीन जशन जून ता० १२ मं० दि०
गाथाघम्मार सप्टेंबर ता० २२, २३, २४, २५
श० २० सो० मं० बु० दि०
पपेटी सप्टेंबर ता० २७ बु० दि०
खुदाद व लावा अक्टोबर ता० २, ३ मं० बु० दि०
भातशबेहेराम सालघे नोवेंबर ता० १२ सो० दि०

Eclipses of the Sun and Moon in 1849

सन १८४९ यांतलीं सूर्यग्रहणे.

सन १८४९ यांत सूर्यग्रहणे दोन होतील. एप्रिल २२ वे तारखेस कंकणाकृती ग्रहण होईल; तें चीन देशांत व सर्व एशिया खंडांत पूर्वेकडल्या देशांत दिसेल, परंतु महाराष्ट्र देशांत दिसणार नाही. आगस्त महिन्याच्या १७ वे तारखेस खग्रास ग्रहण होईल; तें आफ्रिका खंडांत दक्षिण भागांत व आस्त्रेल्यांत दिसेल, परंतु भारतांत कांहीं दिसणार नाही.

सन १८४९ यांत चंद्रग्रहणे दोन होतील. मार्च महिन्याचे १७ वे तारखेस सकाळीं होईल. त्याचा स्पर्श सकाळीं ४ वाजतां १७ मिन्युटे व मध्य अवर ४७ मिन्युटे आणि मोक्ष ७ अवर १७ मिन्युटे. आणि सुमारे चंद्राचा तीन चतुर्थांश ग्रहण होईल.

सप्टेंबर महिन्याच्या २७ व्या तारखेस दुसरें चंद्रग्रहण होईल. त्याचा स्पर्श संध्याकाळीं ३ अवर ३९ मिन्युटांस होईल, व मध्य अवर ११ मिन्युटे आणि मोक्ष ११ अवर २५ मिन्युटे. याचा स्पर्श अर्ध चंद्राहून कांहींसा अधिक होईल.

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना ज्यानुएरी दिवस ३१.

शके १७७०. किलक नाम संवत्सरे. संवत् १९०५. फसली सन १२५८ सुरसन १२४९.
हिजरी सन १२६५. पार्शी सन १२१८.

चंद्राचीं स्वरूपें

- ७ शुक्राष्टमी मं० ता० २ अव० ० मि० ३० संध्या०   ८ कृष्णाष्टमी मं० ता० १६ अव० ११ मि० ४६ सका०
 ० पौर्णिमा मं० ता० ९ अव० ३ मि० ४२ सका०   ● अमावास्या वु० ता० २४ अव० २ मि० ५५ संध्या०
 ७ शुक्राष्टमी वु० ता० ३१ अव० ९ मि० ३४ संध्या०

ईंग्लिश तारीख	पौष शुक्लपक्ष		मुसलमानो सफर		सूर्योदय अव० मि०		सूर्यास्त अव० मि०		सकाळीं भरती संध्या० अव० मि०	
	तिथि	वार	तिथिमान	सफर	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०
१	७	सो	३६ ७	५	६ ३६	५ ३२	३ १८	३ ४१		
२	८	मं	३१ ४३	६	६ ३६	६ ३२	७ ६	४ ३२		
३	९	बु	२६ ९	७	६ ३७	५ ३३	५ १	५ ३३		
४	१०	गु	२१ १९	८	६ ३७	५ ३४	६ १०	६ ४५		
५	११	शु	१५ ३३	९	६ ३७	५ ३४	७ २३	८ १		
६	१२	श	९ ४५	१०	६ ३७	५ ३५	८ ३६	९ ८		
७	१३	र	३३ ५०	११	६ ३७	५ ३६	९ ८	९ ४०		
८	१४	सो	५३ ३७	१२	६ ३८	५ ३६	१० ९	१० ३७		
९	कृष्णपक्ष	मं	४९ ३२	१३	६ ३८	५ ३७	११ ३	११ २९		
१०	२	बु	४६ १	१४	६ ३८	५ ३८	११ ५३	० १७		
११	३	गु	४३ ४२	१५	६ ३८	५ ३९	० ४१	१ ३		
१२	४	शु	४२ ३२	१६	६ ३८	५ ३९	१ २५	१ ४६		
१३	५	श	४२ ४४	१७	६ ३८	५ ४०	२ ७	२ २९		
१४	६	र	४४ १२	१८	६ ३८	५ ४१	२ ४९	३ ९		
१५	७	सो	४६ ५७	१९	६ ३८	५ ४१	३ ३०	३ ५२		
१६	८	मं	५० ४३	२०	६ ३८	५ ४२	४ १३	४ ४४		
१७	९	बु	५५ ५०	२१	६ ३८	५ ४३	५ ०	५ ३०		
१८	१०	गु	६० ०	२२	६ ३८	५ ४३	६ ३	६ ३८		
१९	१०	शु	० ३०	२३	६ ३८	५ ४४	७ ११	७ ४७		
२०	११	श	५ ५६	२४	६ ३९	५ ४४	८ २४	८ ५७		
२१	१२	र	११ १	२५	६ ३९	५ ४५	९ ८	९ २९		
२२	१३	सो	१५ १७	२६	६ ३८	५ ४६	९ ५२	१० १५		
२३	१४	मं	१९ ०	२७	६ ३८	५ ४६	१० ३६	१० ५६		
२४	१५	बु	२१ २३	२८	६ ३८	५ ४७	११ १७	११ ३५		
२५	माघ शु०	गु	२२ ३४	२९	६ ३८	५ ४८	११ ५४	० १३		
२६	२	शु	२३ २३	रविभला०	६ ३८	५ ४८	० ३०	० ४८		
२७	३	श	२० ५३	२	६ ३८	५ ४९	१ ५	१ २३		
२८	४	र	१८ १६	३	६ ३८	५ ४९	१ ४१	१ ५८		
२९	५	सो	१४ १५	४	६ ३७	५ ५०	२ १७	२ ३८		
३०	६	मं	१० १५	५	६ ३७	५ ५०	२ ५९	३ १९		
३१	७	बु	३३ ३४	६	६ ३७	५ ५१	३ ४३	४ ७		

सरकारी युरोपियन लोकांस सुख्या.

नाताल. दिसेंबरचे २४ वे तारखेचे सध्याका-
ळपासून जानुएरीच्या २ रे तारखेच्या सकाळप-
र्यंत . . . . . दि ८
एप्रिल महिन्याच्या ५, ६, व ७ या तीन तारखा. दि. ३

सरकारी हिंदुलोकांस सुख्या.

मकरसंक्रांत. जानुएरी ता० १२ शु० दिवस. १
शिवरात्र. फेब्रुएरी ता० २१ बु० दिवस. १
होळी. मार्च ता० ६, ७, ८, ९ मं०
बु० बु० शु० दिवस ४
रामनवमी. एप्रिल ता० १ र० दिवस. १
राखी पौर्णिमा. (नारळी पौर्णिमा.) आगस्त ता०
३ शु० दिवस १
जन्माष्टमी. आगस्त ता० ११ श० दिवस. १
गणेश चतुर्थी आगस्त ता० २१ मं० दिवस. १
दसरा. सप्टेंबर ता० २६ बु० दिवस. १
दिवाळी. अक्टोबर ता० १५, १६, १७, १८
सो० मं० बु० बु० दिवस. ४

सरकारी मुसलमानी लोकांस सुख्या.

रमजान आगस्त ता० २०, २१, सो० मं०
दि० २
बकीईद अक्टोबर ता० २७ श० दि० १
मोहर्रम नोवेंबर ता० २६, २७ सो० मं० दि० २
माहिमाचा उरूस. नोवेंबर ता० ३० शु० दि० १

सरकारी कदमी पार्शी लोकांस सुख्या.

जमशेदीनौरोज मार्च ता० २१ बु० दि० १
आवान. एप्रिल ता० ४ बु० दि० १
आदर मे ता० ३ बु० दि० १
फरवरदीन जशन मे ता० १३ र० दि० १
गाथा घम्मार आगस्त ता० २३, २४, २५, २६,
२७ बु० शु० श० र० सो० दि० ५
पपेटी आगस्त ता० २८ मं० दि० १

खुदाद व लावा सप्टेंबर ता० २, ३ र० सो० दि० २
आतशबेहेराम सालग्रे सप्टेंबर ता० १३ बु० दि० १

सरकारी रश्मी पार्शी लोकांस सुख्या.

जमशेदीनौरोज मार्च ता० २१ बु० दि० १
आवान मे ता० ४ शु० दि० १.
आदर जून ता० २ श० दि० १
फरवरदीन जशन जून ता० १२ मं० दि० १
गाथाघम्मार सप्टेंबर ता० २२, २३, २४, २५, २६
श० र० सो० मं० बु० दि० ५
पपेटी सप्टेंबर ता० २७ बु० दि० १
खुदाद व लावा अक्टोबर ता० २, ३ मं० बु० दि० १
आतशबेहेराम सालग्रे. नोवेंबर ता० १२ सो० दि० १

Eclipses of the Sun and Moon in 1849

सन १८४९ यांतलीं सूर्यग्रहणे.

सन १८४९ यांत सूर्यग्रहणे दोन होतील. एप्रिल फेब्रुएरीच्या २२ वे तारखेस कंकणाकृती ग्रहण होईल; तें चीन देशांत व सर्व एशिया खंडांतील पूर्वेकडल्या देशांत दिसेल, परंतु महाराष्ट्र देशांत दिसणार नाही. आगस्त महिन्याच्या १७ वे तारखेस खग्रास ग्रहण होईल; तें आफ्रिका खंडाच्या दक्षण भागांत व आस्त्रेल्यांत दिसेल, परंतु भरतखंडांत काहीं दिसणार नाही.

सन १८४९ यांत चंद्रग्रहणे दोन होतील. पहिलें मार्च महिन्याचे ७ वे तारखेस सकाळीं होईल. याचा स्पर्श सकाळीं ४ वाजतां १७ मिन्युटे व मध्य ५ अवर ४७ मिन्युटे आणि मोक्ष ७ अवर १७ मिन्युटे. आणि सुमारे चंद्राचा तीन चतुर्थांश घास होईल.

सप्टेंबर महिन्याच्या १५ या तारखेस दुसरें एक चंद्रग्रहण होईल. त्याचा स्पर्श संध्याकाळीं ८ अवर ३९ मिन्युटांस होईल, व मध्य अवर १० मिन्युटे आणि मोक्ष ११ अवर २५ मिन्युटे. याचा घास अर्ध चंद्राहून काहींसा अधिक होईल.

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना ज्यानुएरी दिवस ३१.

शके १७७०. किलक नाम संवत्सरे. संवत् १९०५. फसली सन १२५८. सुरसन १२४९.

हिजरी सन १२६५. पार्शी सन १२१८.

चंद्राचीं स्वरूपें

- ७ शुक्लपक्षी म० ता० २ अव० ० मि० ३० संध्या०   ८ कृष्णपक्षी म० ता० १६ अव० ११ मि० ४६ सका०
 ० पूर्णिमा म० ता० ९ अव० ३ मि० ४२ सका०   ९ अमावास्या बु० ता० २४ अव० २ मि० ५५ संध्या०
 ७ शुक्लपक्षी बु० ता० ३१ अव० ९ मि० ३४ संध्या०

इंग्लिश तारीख	पौष शुक्लपक्ष		मुसलमानो सफर		सूर्योदय अव० मि०		सूर्यास्त अव० मि०		सकाली भरती संध्या० अव० मि० भव० मि०			
	तिथि	वार	तिथिमान	सफर	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	भव० मि०	अव० मि०	भव० मि०		
१	७	सो	३६	७	५	६	५	३२	३	१८	३	४१
२	८	मं	३१	४३	६	६	६	३२	७	६	४	३२
३	९	बु	२६	९	७	६	६	३३	६	१	६	३३
४	१०	ग	२१	१९	८	६	६	३४	६	१०	६	४६
५	११	शु	१६	३३	९	६	६	३४	७	२३	८	१
६	१२	श	९	४६	१०	६	६	३५	८	३६	९	८
७	१३	र	३३	५९	११	६	६	३६	९	४	९	४०
८	१४	सो	२८	१३	१२	६	६	३६	१०	९	१०	३७
९	१५	मं	२३	२२	१३	६	६	३६	११	२२	११	२९
१०	१६	बु	१८	१	१४	६	६	३६	११	५३	०	१७
११	१७	ग	१३	१०	१५	६	६	३६	०	४१	१	३३
१२	१८	शु	८	२३	१६	६	६	३६	१	२५	१	४६
१३	१९	श	३	३६	१७	६	६	३६	२	७	२	२९
१४	२०	र	२८	१२	१८	६	६	३६	२	४९	३	९
१५	२१	सो	२३	२१	१९	६	६	३६	३	३०	३	५३
१६	२२	मं	१८	३०	२०	६	६	३६	४	१३	४	४४
१७	२३	बु	१३	३९	२१	६	६	३६	५	०	५	३०
१८	२४	ग	८	४८	२२	६	६	३६	६	१३	६	३८
१९	२५	शु	३	५७	२३	६	६	३६	७	२६	७	४७
२०	२६	श	२८	६	२४	६	६	३६	८	३९	८	५६
२१	२७	र	२३	१५	२५	६	६	३६	९	४	९	२९
२२	२८	सो	१८	२४	२६	६	६	३६	९	५३	१०	१५
२३	२९	मं	१३	३३	२७	६	६	३६	१०	३६	१०	५६
२४	३०	बु	८	४२	२८	६	६	३६	११	१७	११	३५
२५	३१	ग	३	५१	२९	६	६	३६	११	५४	०	१३
२६	३२	शु	२८	६०	३०	६	६	३६	०	४०	०	४८
२७	३३	श	२३	६९	३१	६	६	३६	१	५	१	२३
२८	३४	र	१८	७८	३२	६	६	३६	१	५	१	२३
२९	३५	सो	१३	८७	३३	६	६	३६	१	४१	१	५८
३०	३६	मं	८	९६	३४	६	६	३६	२	५६	२	३८
३१	३७	बु	३	१०५	३५	६	६	३६	२	५९	३	१९

जिस्ती सन १८४१ माहिना फेब्रुवारी दिवस २८.

शके १७७०. किलक नाम सवत्सरे. संवत् १९०५. असली सन १२५८. सुरसन १२४९.
हिजरी सन १२६५. पार्शी सन १२१८.

चंद्राची स्वरूपे.

- पौर्णिमा बु० ता० ७ अव० ८ मि० ७ संध्या०
- ◡ कृष्णाष्टमी गु० ता० १५ अव० ८ मि० ५४ सकाळ
- अमावास्या शु० ता० २३ अव० ६ मि० २१ सकाळ

इंग्लिश तारीख	तिथि	माघ शुद्ध		मुसलमानी रविआला०	सूर्योदय अव० मि०	सूर्यास्त अव० मि०	सकाळ भरती संध्या०	
		वार	तिथिमान				अव० मि०	भव० मि०
१	९	गु	५३ ५२	७	६ ३६	५ ५२	४ ३३	५ १
२	१०	शु	४७ ४८	८	६ ३६	५ ५२	५ ३३	६ १४
३	११	शु	४२ १५	९	६ ३६	५ ५३	६ ५२	७ ३३
४	१२	र	३६ ५२	१०	६ ३५	५ ५३	८ १७	८ ५४
५	१३	सो	३२ ०	११	६ ३५	५ ५३	९ ८	९ २९
६	१४	म	२७ ५२	१२	६ ३४	५ ५४	१० ०	१० २८
७	१५	ब	२४ ३१	१३	६ ३४	५ ५५	१० ५६	११ २०
८	कृष्णाष्टमी	ग	२२ २०	१४	६ ३४	५ ५५	११ ४३	० ६
९	२	शु	२१ १५	१५	६ ३३	५ ५६	० २७	० ४८
१०	३	शु	२१ ३०	१६	६ ३३	५ ५६	१ ६	१ २५
११	४	र	२३ ४	१७	६ ३३	५ ५७	१ ४४	२ ०
१२	५	सो	२५ ४९	१८	६ ३२	५ ५७	२ २२	२ ३७
१३	६	म	२९ ३९	१९	६ ३१	५ ५८	२ ५७	३ १४
१४	७	ब	३४ १८	२०	६ ३१	५ ५८	३ ३१	३ ५०
१५	८	ग	३९ १६	२१	६ ३०	५ ५९	४ ११	४ ३३
१६	९	शु	४४ ४९	२२	६ ३०	५ ५९	४ ५९	५ २९
१७	१०	शु	४९ ५०	२३	६ २९	५ ५९	५ ८	६ ४७
१८	११	र	५४ ८	२४	६ २९	५ ६०	७ २६	८ ४
१९	१२	सो	५७ १४	२५	६ २८	५ ६०	८ ४२	९ ८
२०	१३	म	५९ ४०	२६	६ २७	५ ६०	९ १८	९ ४६
२१	१४	ब	६० ०	२७	६ २७	५ ६०	१० १	१० ३२
२२	१५	ग	० ५०	२८	६ २६	५ ६०	१० ५३	११ १३
२३	फाल्गुन	शु	५० ३३	२९	६ २६	५ ६०	११ २१	११ ५०
२४	२	शु	५६ १४	३०	६ २५	५ ६०	० ९	० २७
२५	३	र	५२ २९	रविआला०	६ २४	६ ६०	० ४४	१ २
२६	४	सो	४७ ५९	२	६ २४	६ ६०	१ २०	१ ४०
२७	५	म	४२ ४८	३	६ २३	६ ६०	१ ५९	२ १८
२८	६	ब	३७ १४	४	६ २२	६ ६०	२ ३७	३ ०

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना मार्च दिवस ३१

शके १७७०-७१. किलक नाम संवत्सरे-सौम्य नाम संवत्सरे. संवत् १९००. फसली सन १२५८.

सुरसन १२४९. हिजरी सन १२६५. पार्शी सन १२१८.

चंद्राचीं स्वरूपें

७ शुक्लामौ शु० ता० २ अव० ४ मि० ५५ सकाळ ●अमावास्या शु० ता० २४ अव० ६ मि० ५७ संध्या०
 ○पौर्णिमा शु० ता० ९ अव० ५ मि० ५४ सकाळ. ७ शुक्लामौ शु० ता० ३१ अव० ११ मि० ५० सकाळ
 ○कृष्णामौ शु० ता० १७ अव० ५ मि० ३० सकाळ

इंग्लिश तारीख	तिथि	फाल्गुन शुद्ध		मुसलमानी रविआला०	सूर्योदय		सूर्यास्त		सकाळ भरती संध्या०	
		वार	तिथिमान		अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०		
१	७	शु	३१ २२	५	६ २१	६ ४	३ २१	३ ४३		
२	८	शु	२५ ३२	६	६ २१	६ ४	४ १०	४ ३७	७	
३	९	श	१९ ३४	७	६ २०	६ ५	५ १२	५ ४९	८	
४	१०	र	१४ ११	८	६ १९	६ ५	६ ३३	६ १६	९	
५	११	सो	९ १९	९	६ १८	६ ६	७ १	७ ४६	१०	
६	१२	मं	५ १०	१०	६ १७	६ ६	७ ८	७ ३३	११	
७	१३	ब	५ ५	११	६ १७	६ ६	७ १०	७ २०	१२	
८	१४	गु	५ ५	१२	६ १६	६ ६	७ ११	७ ८	१३	
९	१५	शु	५ ५	१३	६ १५	६ ६	७ ११	७ ४८	१४	
१०	१६	श	५ ०	१४	६ १५	६ ६	७ ११	७ ३६	१५	
११	१७	र	० २४	१५	६ १४	६ ७	७ ११	७ २४	१६	
१२	१८	सो	३ १४	१६	६ १३	६ ७	७ ११	७ ३४	१७	
१३	१९	मं	७ २	१७	६ १२	६ ८	७ ११	७ ४४	१८	
१४	२०	ब	११ ३९	१८	६ ११	६ ८	७ ११	७ ५४	१९	
१५	२१	गु	१५ ४६	१९	६ १०	६ ८	७ ११	७ ६४	२०	
१६	२२	शु	१९ १२	२०	६ ९	६ ८	७ ११	७ ७४	२१	
१७	२३	श	२३ १२	२१	६ ८	६ ९	७ ११	७ ८०	२२	
१८	२४	र	२७ ३	२२	६ ७	६ ९	७ १०	७ ९१	२३	
१९	२५	सो	३१ २६	२३	६ ७	६ ९	७ १०	७ १०१	२४	
२०	२६	मं	३५ ३९	२४	६ ६	६ १०	७ १०	७ १११	२५	
२१	२७	ब	३९ ७	२५	६ ५	६ १०	७ १०	७ १२१	२६	
२२	२८	गु	३९ ७	२६	६ ४	६ १०	७ १०	७ १३१	२७	
२३	२९	शु	३५ १५	२७	६ ४	६ १०	७ १०	७ १४१	२८	
२४	३०	श	३२ १५	२८	६ ३	६ १०	७ १०	७ १५१	२९	
२५	३१	चैत्रशुद्ध	२८ ३७	२९	६ २	६ ११	७ ११	७ १६१	३०	
२६	१	सो	२३ ५८	जमादिल०	६ १	६ ११	७ ११	७ १७१	३१	
२७	२	मं	१८ ४५	१	६ ०	६ ११	७ ११	७ १८१	३२	
२८	३	ब	१२ १८	२	५ ५९	६ ११	७ ११	७ १९१	३३	
२९	४	गु	७ ६	३	५ ५८	६ ११	७ ११	७ २०१	३४	
३०	५	शु	५ ३०	४	५ ५७	६ ११	७ ११	७ २११	३५	
३१	६	श	४ ४८	५	५ ५६	६ ११	७ ११	७ २२१	३६	

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना एप्रिल दिवस ३०.

शके १७७१. सौम्य नाम संवत्सरे. सवत १९०५. फसली सन १२५८. सुरसन १२४९.
हिजरी सन १२६५. पार्शी सन १२१८

चंद्रार्चो स्वरूपे

○ वौर्णिमा श० ता० ७ भव० ८ मि० ४१ संध्या ● अमावास्या सो० ता० २३ भव० ४ मि० ४६ सका०
☾ कृष्णाष्टमी र० ता० १५ भव० ११ मि० ५९ संध्या ☽ शुक्लाष्टमी र० ता० २९ भव० ७ मि० ९ संध्या०

इंग्लिश तारीख	चैत्र शुक्लपक्ष		मुसलमानी जमादिलाव	सूर्योदय		सूर्यास्त		सका० भरती संध्या०	
	तिथि	वार		तिथिमान	भव० मि०	भव० मि०	भव० मि०	भव० मि०	
१	१	र	४४ ३४	७	५ ५६	६ १३	४ ५९	५ ३८	
२	२	सो	४० ३८	८	५ ५५	६ १३	६ २३	७ ७	
३	३	म	३७ १६	९	५ ५४	६ १३	७ ५०	८ ३२	
४	४	बु	३५ ०	१०	५ ५३	६ १३	९ ७	९ १	
५	५	गु	३३ ५२	११	५ ५३	६ १३	९ ३६	१० १	
६	६	शु	३४ ७	१२	५ ५२	६ १३	१० २६	१० ४७	
७	७	श	३५ २७	१३	५ ५१	६ १३	११ ७	११ २४	
८	चैत्र शु०	र	३८ २१	१४	५ ५०	६ १३	११ ४३	१२ ०	
९	२	सो	४२ ५	१५	५ ४९	६ १३	० १७	० ३४	
१०	३	मं	४६ ३८	१६	५ ४९	६ १३	० ५०	१ ३	
११	४	बु	५१ ३९	१७	५ ४८	६ १३	१ २२	१ ३९	
१२	५	गु	५६ ५१	१८	५ ४७	६ १३	१ ५२	२ ९	
१३	६	शु	६० ०	१९	५ ४६	६ १३	२ २६	२ ४३	
१४	७	श	१ ३६	२०	५ ४५	६ १३	३ २	३ २१	
१५	८	र	५ ४९	२१	५ ४४	६ १३	४ ४४	४ ७	
१६	९	सो	१ ५९	२२	५ ४४	६ १३	४ ३४	५ ७	
१७	१०	मं	११ ६	२३	५ ४३	६ १३	५ ४९	६ ३०	
१८	११	बु	११ ३३	२४	५ ४३	६ १३	६ ९	७ ४५	
१९	१२	गु	१० ४६	२५	५ ४२	६ १३	८ २०	८ ४४	
२०	१३	शु	९ ७	२६	५ ४१	६ १३	९ ८	९ २१	
२१	१४	श	६ २४	२७	५ ४०	६ १३	९ ४६	१० ८	
२२	१५	र	६ ३२	२८	५ ३९	६ १३	१० २९	१० ५०	
२३	१६	सो	५ २	२९	५ ३९	६ १३	११ १०	११ ३०	
२४	१७	मं	४ ४६	३०	५ ३८	६ १३	११ ५२	० १२	
२५	१८	बु	४ ०	जमादि ख.	५ ३८	६ १३	० ३५	० ५६	
२६	१९	गु	३ ४४	२	५ ३७	६ १३	१ १८	१ ४२	
२७	२०	शु	३ २८	३	५ ३६	६ १३	२ ४	२ २७	
२८	२१	श	३ २२	४	५ ३६	६ १३	३ ५३	३ १८	
२९	२२	र	३ १७	५	५ ३५	६ १३	३ ४७	४ १८	
३०	२३	सो	३ १३	६	५ ३४	६ १३	४ ५०	५ २८	

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना मे दिवस ३१.

शके १७७१ . सौम्यनाम संवत्सरे. संवत् १९०५. फसली सन १२५८. सुरसन १२४९. हिजरी सन १२६५. पार्शी सन १२१८.

चंद्राचीं स्वरूपें

○ पौर्णिमा सो. ता. ७ अव. ११ मि. ५५ सका. ● अमावास्या म. ता. २२ अव. ० मि. २८ संध्या. ○ कृष्णाष्टमी मं. ता. १५ अव. ३ मि. २२ संध्या. ○ शुक्लाष्टमी म. ता. २९ अव. ४ मि. ० सका.

इंग्लिश तारीख	वैशाख शुक्लपक्ष			भुतलमानो जमादिलभा	भूर्योदय		सूर्यास्त		सका. भरतो संध्या.	
	तिथि	वार	तिथिमान		अव. मि.	अ. मि.	अव. मि.	अव. मि.		
१	१	म	१० १७	७	५ ३४	६ २०	६ ९	६ ४९		
२	१०	बु	७ ५५	८	५ ३३	६ २१	७ २८	८ ७		
३	११	गु	६ ५१	९	५ ३२	६ २१	८ ४१	९ ८		
४	१२	शु	६ ४८	१०	५ ३२	६ २१	९ १०	९ ३५		
५	१३	श	८ १२	११	५ ३१	६ २२	९ ५७	१० २०		
६	१४	र	१० ५४	१२	५ ३१	६ २२	१० ४१	११ १		
७	१५	सो	१४ ३१	१३	५ ३१	६ २२	० ११	११ ३३		
८	वैशाखकृ.	म	१८ १८	१४	५ ३०	६ २२	११ ५२	० ८		
९	२	बु	२४ १	१५	५ ३०	६ २३	० ०	० ४०		
१०	३	गु	२८ ४७	१६	५ २९	६ २३	० ५७	१ ३३		
११	४	शु	३३ २२	१७	५ २८	६ २४	१ २९	२ ४४		
१२	५	श	३७ ३६	१८	५ २८	६ २४	२ २	३ १९		
१३	६	र	४० ३५	१९	५ २८	६ २४	२ ३३	३ ५७		
१४	७	सो	४२ ४२	२०	५ २७	६ २५	३ १८	४ ३३		
१५	८	मं	४३ १९	२१	५ २७	६ २५	४ ४७	५ ३५		
१६	९	बु	४२ ४३	२२	५ २७	६ २५	५ ७	६ ४५		
१७	१०	गु	४० ५१	२३	५ २७	६ २६	६ २५	७ ४७		
१८	११	शु	३७ ५१	२४	५ २६	६ २६	७ ३३	८ ६		
१९	१२	श	३३ ५१	२५	५ २६	६ २७	८ ३७	९ ४		
२०	१३	र	२९ ५३	२६	५ २५	६ २७	९ ८	९ ३१		
२१	१४	सो	२३ ३६	२७	५ २५	६ २७	१० ५३	१० १७		
२२	३०	मं	१७ ३९	२८	५ २५	६ २८	● १० ४९	११ ४		
२३	व्यैष्ट शु.	बु	११ ४४	२९	५ २५	६ २८	११ ३९	११ ३३		
२४	२	गु	५ ४५	३०	५ २५	६ २८	११ ०	११ ४१		
२५	३	शु	५ ८	३१	५ २५	६ २८	११ ३०	१२ १८		
२६	५	श	४८ ५६	३	५ २४	६ २९	११ ५२	१२ ४		
२७	६	र	४४ ३८	४	५ २४	६ २९	१२ ४४	१२ ९		
२८	७	सो	४१ ८	५	५ २४	६ ३०	१३ ३७	१३ ५		
२९	८	म	३८ ३७	६	५ २४	६ ३०	१४ ३७	१४ ५		
३०	९	बु	३७ १८	७	५ २४	६ ३१	१५ ४०	१५ ११		
३१	१०	गु	३७ १६	८	५ २३	६ ३१	१६ ४४	१६ २४		

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना जुलई दिवस ३१.

शके १७७१. सौम्यनाम संवत्सरे. सवत् १९०५. फसली सन १२५९. सुरसन १२५०.
हिजरी सन १२६५. पार्शी सन १२१८.

चंद्राची स्वरूपे.

○ पौर्णिमा गु० ता० ५ अव० ६ मि० २० सध्या० ● अमावास्या शु० ता० २० अव० २ मि० ७ सका०
☾ कृष्णाष्टमी शु० ता० १३ अव० ११ मि० ५९ सका० ☽ शुक्लाष्टमी शु० ता० २७ अव० ५ मि० २७ सका०

इंग्लिश तारीख	आषाढ शुक्लपक्ष			मुमन्तमानी शावान	सूर्योदय अव० मि०		सूर्यास्त अव० मि०		सका० भरती सध्या० अव० मि०	
	तिथि	वार	तिथिमान		अव०	मि०	अव०	मि०	अव०	मि०
१	११	र	१३ २६	१०	५ २७	६ ३९	८ १४	८ ४५		
२	१२	सो	१७ ४६	११	५ २८	६ ४०	९ ८	९ १६		
३	१३	मं	२२ ३७	१२	५ २८	६ ४०	९ ४०	१० ३		
४	१४	बु	२७ १८	१३	५ २८	६ ४०	१० २४	१० ४६		
५	१५	गु	३२ ०	१४	५ २८	६ ४०	११ ५	११ २३		
६	आषाढ कृ	शु	३५ ५६	१५	५ २९	६ ४०	११ ४२	० १		
७	२	श	३८ ५३	१६	५ २९	६ ४०	० १८	० ३६		
८	३	र	४१ ७	१७	५ ३०	६ ४०	० ५२	१ १०		
९	४	सो	४१ ५६	१८	५ ३०	६ ४०	१ २६	१ ४४		
१०	५	मं	४१ २५	१९	५ ३०	६ ४०	२ २	२ २१		
११	६	बु	३९ ३५	२०	५ ३१	६ ४०	२ ४२	२ २		
१२	७	गु	३६ ३४	२१	५ ३१	६ ४०	३ २२	३ ४७		
१३	८	शु	३२ ५०	२२	५ ३२	६ ४०	४ ४२	४ ३६		
१४	९	श	२८ ८	२३	५ ३२	६ ४०	५ ५	५ ३५		
१५	१०	र	२२ ३५	२४	५ ३२	६ ४०	६ १३	६ ४५		
१६	११	सो	१६ ५४	२५	५ ३३	६ ४०	७ १९	७ ५५		
१७	१२	मं	१० ५२	२६	५ ३३	६ ४०	८ ३०	९ २		
१८	१३	बु	४ ४९	२७	५ ३४	६ ४०	९ ४८	१० ३७		
१९	३०	गु	५२ ४४	२८	५ ३४	६ ४०	१० ५	१० ४४		
२०	आषाढ शु०	शु	४७ ३७	२९	५ ३४	६ ४०	● ११ ०	११ २६		
२१	२	श	४२ ५६	३०	५ ३४	६ ४०	११ ५३	० १८		
२२	३	र	३९ २२	रमजान	५ ३५	६ ४०	० ४३	१ ४		
२३	४	सो	३६ ४४	२	५ ३५	६ ४०	१ २७	१ ५०		
२४	५	मं	३५ १६	३	५ ३५	६ ४०	२ १०	२ ३३		
२५	६	बु	३५ ६	४	५ ३५	६ ४०	२ ५५	३ १६		
२६	७	गु	३७ ३२	५	५ ३५	६ ४०	३ ३९	४ १		
२७	८	शु	३८ ३२	६	५ ३६	६ ४०	४ ४४	४ ४८		
२८	९	श	४१ ४५	७	५ ३६	६ ४०	५ १४	५ ४४		
२९	१०	र	४६ १७	८	५ ३६	६ ४०	६ १९	६ ५१		
३०	११	सो	५० ५५	९	५ ३८	६ ४०	७ २६	७ ५१		
३१	१२	मं	५५ ३६	१०	५ ३८	६ ४०	८ ३४	९ ८		

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना जून दिवस ३०.

शके १७७१. सौम्य नाम सवत्सरे. संवत् १९०५. फसली सन १२५८-५९. सुरसन १२४९-५०.

हिजरी सन १२६५ पाशी सन १२१८.

चंद्राचा स्वरूपे

○ पौर्णिमा बु० ता० ६ अव० ३ मि० १८ सका० ● अमावास्या बु० ता० २० अव० ७ मि० ११ संध्या०
 ☾ कृष्णाष्टमी गु० ता० १४ अव० ३ मि० १६ सका० ☽ शुक्लाष्टमी बु० ता० २७ अव० ३ मि० ३५ सका०

इंग्लिश तारोख	तिथि	व्येष्ट शुक्राक्ष		मुसलमानी रजजब	सूर्योदय अव० मि०		सूर्यास्त अव० मि०		सका० भरती संध्या० अव० मि०			
		वार	निधिमान		अव०	मि०	अव०	मि०	अव०	मि०		
१	११	शु	३८ ३५	९	५	२३	६	३१	७	५७	८	२९
२	१२	श	४१ ८	१०	५	२३	६	३२	९	१	९	८
३	१३	र	४४ ४०	११	५	२३	६	३२	९	२५	९	४९
४	१४	सो	४९ १	१२	५	२३	६	३३	१०	१०	१०	३२
५	१५	मं	५३ ४९	१३	५	२३	६	३३	१०	५२	११	१०
६	१६	बु	५८ ४७	१४	५	२३	६	३३	११	२८	११	४६
७	१७	गु	६० ०	१५	५	२३	६	३३	११	०	१२	२०
८	१८	शु	६३ १६	१६	५	२३	६	३३	११	३८	१३	५२
९	१९	श	७ १४	१७	५	२३	६	३३	११	९	१४	२७
१०	२०	र	१० २९	१८	५	२३	६	३३	११	४३	१४	१
११	२१	सो	१२ २४	१९	५	२३	६	३३	११	१८	१५	३८
१२	२२	मं	१५ ५	२०	५	२३	६	३३	११	५८	१६	२०
१३	२३	बु	१९ ४४	२१	५	२३	६	३३	११	४५	१७	१०
१४	२४	गु	२० ४६	२२	५	२३	६	३३	११	४७	१८	७
१५	२५	शु	२३ ४१	२३	५	२३	६	३३	११	४०	१९	१९
१६	२६	श	२७ ३३	२४	५	२३	६	३३	११	४२	२०	२२
१७	२७	र	३० २४	२५	५	२३	६	३३	११	४४	२१	२५
१८	२८	सो	३४ १८	२६	५	२३	६	३३	११	४६	२२	२८
१९	२९	मं	३९ १२	२७	५	२३	६	३३	११	४८	२३	३३
२०	३०	बु	४५ ६	२८	५	२३	६	३३	११	५०	२४	४०
२१	३१	गु	५१ ०	२९	५	२३	६	३३	११	५२	२५	४६
२२	१	शु	५७ ४	३०	५	२३	६	३३	११	५४	२६	५३
२३	२	श	६४ ०	३१	५	२३	६	३३	११	५६	२७	६०
२४	३	र	७० ४	३२	५	२३	६	३३	११	५८	२८	६७
२५	४	सो	७७ ०	३३	५	२३	६	३३	११	६०	२९	७४
२६	५	मं	८४ ४	३४	५	२३	६	३३	११	६२	३०	८१
२७	६	बु	९१ ०	३५	५	२३	६	३३	११	६४	३१	८८
२८	७	गु	९८ ४	३६	५	२३	६	३३	११	६६	३२	९५
२९	८	शु	१०५ ०	३७	५	२३	६	३३	११	६८	३३	१०२
३०	९	श	११२ ४	३८	५	२३	६	३३	११	७०	३४	१०९

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना जुलई दिवस ३१.

शके १७७१. सौम्यनाम संवत्सरे. सवत् १९०५. फसली सन १२५९. सुरसन १२५०.

हिजरी सन १२६५. पार्शी सन १२१८.

चंद्राची स्वरूप

○ पौर्णिमा गु० ता० ५ अव० ६ मि० २० सध्या० ● अमावास्या शु० ता० २० अव० २ मि० ७ सका०
 (कृष्णाष्टमी शु० ता० १२ अव० ११ मि० ५९ सका०) शुक्लाष्टमी शु० ता० २७ अव० ५ मि० २७ सका०

इंग्लिश तारीख	आषाढ शुक्लपक्ष			मुमलमानी शानान	सूर्योदय अव० मि०		सूर्यास्त अव० मि०		सका० भरती सध्या० अव० मि०	
	तिथि	वार	तिथिमान		अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०		
१	११	र	१३ २६	१०	५ २७	६ ३९	८ १४	८ ४५		
२	१२	सो	१७ ४६	११	५ २८	६ ४०	९ ८	९ १६		
३	१३	म	२२ ३७	१२	५ २८	६ ४०	९ ४०	१० ३		
४	१४	बु	२७ १८	१३	५ २८	६ ४०	१० २४	१० ४६		
५	१५	गु	३२ ०	१४	५ २८	६ ४०	११ ५	११ २३		
६	१६	शु	३५ ५६	१५	५ २९	६ ४०	११ ४२	० १		
७	१७	श	३८ ५३	१६	५ २९	६ ४०	० १८	० ३६		
८	१८	र	४१ ७	१७	५ ३०	६ ४०	० ५२	१ १०		
९	१९	सो	४१ ५६	१८	५ ३०	६ ४०	१ २६	१ ४४		
१०	२०	मं	४१ २५	१९	५ ३०	६ ३९	२ २	२ २१		
११	२१	बु	३९ ३५	२०	५ ३१	६ ३९	२ ४२	२ २		
१२	२२	गु	३६ ३४	२१	५ ३१	६ ३९	३ २२	३ ४७		
१३	२३	शु	३२ ५०	२२	५ ३२	६ ३९	४ ४	४ ३६		
१४	२४	श	२८ ८	२३	५ ३२	६ ३९	५ ५	५ ३५		
१५	२५	र	२२ ३५	२४	५ ३२	६ ३९	६ १३	६ ४५		
१६	२६	सो	१६ ५४	२५	५ ३३	६ ३८	७ १९	७ ५५		
१७	२७	म	१० ५२	२६	५ ३३	६ ३८	८ ३०	९ २		
१८	२८	बु	५ ४१	२७	५ ३४	६ ३८	९ ८	९ ३७		
१९	२९	गु	५ ४१	२८	५ ३४	६ ३८	१० ५	१० ४४		
२०	३०	शु	५ २ ४४	२९	५ ३४	६ ३८	१० ५	१० ४४		
२१	३१	श	४७ ३७	३०	५ ३४	६ ३८	११ ०	११ २६		
२२	३२	र	४२ ५६	३०	५ ३४	६ ३८	११ ५	११ ४८		
२३	३३	सो	३९ २२	३१	५ ३५	६ ३७	० ४३	१ ४		
२४	३४	म	३६ ४४	३२	५ ३५	६ ३७	१ २७	१ ५०		
२५	३५	बु	३३ १६	३३	५ ३५	६ ३७	२ १०	२ ३३		
२६	३६	गु	३० ५६	३४	५ ३५	६ ३७	३ ५	३ १६		
२७	३७	शु	२७ ३२	३५	५ ३५	६ ३७	४ २०	४ १		
२८	३८	श	२४ ३२	३६	५ ३५	६ ३७	५ २०	५ ४८		
२९	३९	र	२१ ४५	३७	५ ३६	६ ३६	६ १९	६ ५१		
३०	४०	सो	१८ ५५	३८	५ ३६	६ ३६	७ २६	७ १		
३१	४१	म	१५ ३६	३९	५ ३६	६ ३६	८ ३४	८ ४		

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना आगस्त दिवस ३१.

शके १७७१. सौम्यनाम संवत्सरे. संवत् १९०५. फसली सन १२५९. सुरसन १२५०.

हिजरी सन १२६५. पार्शी सन १२१८-१९.

चंद्राचीं स्वरूपें

○ पौर्णिमा श० ता० ४ अव० ८ मि० ४४ सका० ● अमावास्या श० ता० १८ अव० १० मि० २४ सका०
 ☾ कृष्णाष्टमी श० ता० ११ अव० ६ मि० २४ सध्या० ☽ शुक्लाष्टमी श० ता० २५ अव० ९ मि० ४७ सध्या०

इंग्लिश तारीख	श्रावण शुक्लपक्ष		मुसलमानी, रमजान	सूर्योदय अव० मि०	सूर्यास्त अव० मि०	सका० भरती सध्या०	
	तिथि	वार				तिथिमान	अव० मि०
१	१३	बु	६० ०	११	५ ३८	६ ३४	९ ८ ९ ३४
२	१३	गु	० १९	१२	५ ३८	६ ३४	९ ५९ १० २३
३	१४	गु	४ २१	१३	५ ३९	६ ३३	१० ४४ ११ ३
४	१५	श	७ ३७	१४	५ ३९	६ ३२	११ २२ ११ ४०
५	श्रावण कृष्ण		९ ४७	१५	५ ४०	६ ३२	○ १२ ० ० १८
६	२	सो	१० ३२	१६	५ ४०	६ ३१	० ३३ ० ५०
७	३	मं	१० १५	१७	५ ४०	६ ३१	१ ७ १ २४
८	४	बु	८ ३२	१८	५ ४०	६ ३१	१ ४० १ ५९
९	५	गु	५ ४०	१९	५ ४०	६ ३०	२ १९ २ ३७
१०	६	गु	५ ३३	२०	५ ४१	६ ३०	२ ५८ ३ २०
११	७	श	५ १६	२१	५ ४१	६ २९	३ ४१ ४ ७
१२	९	सो	४ ६ ९	२२	५ ४२	६ २९	३ ३४ ५ ४
१३	१०	सो	४ ० १६	२३	५ ४२	६ २८	४ ५ ६ १७
१४	११	मं	३ ४ १२	२४	५ ४२	६ २७	५ ५५ ७ ३४
१५	१२	बु	२ ८ ४	२५	५ ४२	६ २७	६ १७ ८ ५४
१६	१३	गु	२ २ १६	२६	५ ४२	६ २६	७ १८ ९ २७
१७	१४	गु	१ ६ ५८	२७	५ ४३	६ २६	९ ५८ १० २७
१८	१५	श	१ २ २२	२८	५ ४३	६ २५	१० ५४ ११ १८
१९	भाद्रपदशु०		८ ४२	२९	५ ४४	६ २४	११ ४२ ० ४
२०	२	सो	६ ४	शुबाल	५ ४४	६ २३	● ० २६ ० ४७
२१	३	मं	४ ३	२	५ ४४	६ २३	१ ५ १ २६
२२	४	बु	४ २४	३	५ ४४	६ २२	१ ४६ २ ६
२३	५	गु	५ २३	४	५ ४४	६ २२	२ २३ २ ४२
२४	६	गु	७ ४०	५	५ ४५	६ २०	३ १ ३ २१
२५	७	श	१० ५८	६	५ ४५	६ १९	३ ३९ ४ १
२६	८	सो	१५ २२	७	५ ४५	६ १८	४ २३ ४ ४९
२७	९	सो	२० १८	८	५ ४५	६ १८	☽ ५ १९ ५ ५६
२८	१०	मं	२४ २७	९	५ ४५	६ १७	६ ३५ ७ १२
२९	११	बु	२९ ४४	१०	५ ४५	६ १६	७ ५१ ८ २९
३०	१२	गु	३३ ५१	११	५ ४५	६ १६	९ ३ ९ ८
३१	१३	श	३७ ९	१२	५ ४६	६ १५	९ ३१ ९ ५५

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना सप्टेंबर दिवस ३०.

शके १७७१, सौम्यनाम सकसरे, संवत् १९०५, फसली सन १२५९, सुरसन १२५०.

हिजरी सन १२६५, पार्शी सन १२१९.

चंद्राची स्वरूपे

○ पौर्णिमा सो० ता० २ अव० १० मि० ९ संध्या०
 (कृष्णाष्टमी सो० ता० ९ अव० ११ मि० ४७ संध्या०

● अमावास्या सो० ता० १६ अव० ८ मि० ५३ संध्या०
) शुक्लाष्टमी मं० ता० २४ अव० ८ मि० १५ संध्या०

इंग्लिश तारीख	भाद्रपद शुक्लपक्ष			मुसलमानी शवाल	सूर्योदय - सूर्यास्त		सका० भरती संध्या०	
	तिथि	वार	तिथिमान		अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०
१	१४	श	४९ ४४	१३	५ ४६	६ १४	१० १७	१० ३८
२	३०	र	४० ३०	१४	५ ४७	६ १३	○ १० ५८	११ १६
३	भा० कृ	सो	४० १५	१५	५ ४७	६ १२	११ ३५	११ ५३
४	२	म	३८ ४०	१६	५ ४७	६ ११	० ९	० २६
५	३	बु	३५ ५५	१७	५ ४७	६ १०	० ४३	१ ०
६	४	गु	३२ १५	१८	५ ४७	६ ९	१ १९	१ ३७
७	५	शु	२७ ४१	१९	५ ४८	६ ८	२ ५५	२ १०
८	६	श	२२ २४	२०	५ ४८	६ ७	३ ४०	३ ५०
९	७	र	१६ ४४	२१	५ ४८	६ ६	४ २७	४ ४२
१०	८	सो	१० ५३	२२	५ ४८	६ ५	५ १०	५ ४१
११	९	मं	४ ४३	२३	५ ४८	६ ५	५ २६	६ ८
१२	१०	बु	५ ५	२४	५ ४८	६ ५	६ ४	६ २५
१३	११	गु	४ ४७	२५	५ ४८	६ ४	७ १	७ ४८
१४	१२	शु	४ १५	२६	५ ४९	६ ३	८ १	८ २०
१५	१३	श	३ ३७	२७	५ ४९	६ २	९ ४८	९ ३६
१६	३०	र	३७ ३०	२८	५ ४९	६ १	● १० ४२	११ ५
१७	भा० शु०	सो	३५ ३१	२९	५ ४९	६ ०	११ २५	११ ४६
१८	२	म	३५ २७	३०	५ ४९	६ ०	० ३	० २४
१९	३	बु	३३ ३१	जिन्काद	५ ५०	६ ०	० ४२	० ५९
२०	४	गु	३८ ४९	२	५ ५०	६ ०	१ १८	१ ३५
२१	५	शु	४२ ४	३	५ ५०	६ ०	२ ५०	२ ९
२२	६	श	४६ ३१	४	५ ५०	६ ०	३ ४६	४ ४२
२३	७	र	५१ १८	५	५ ५०	६ ०	४ ३१	५ १९
२४	८	सो	५६ २७	६	५ ५०	६ ०	५ १६	६ ३
२५	९	म	६० ०	७	५ ५१	६ ०	६ ३	६ ४४
२६	१०	बु	६ १५	८	५ ५१	६ ०	७ ४३	७ ४०
२७	११	गु	६ २९	९	५ ५१	६ ०	८ ३६	८ ४५
२८	१२	शु	६ ४४	१०	५ ५२	६ ०	९ २९	९ ३६
२९	१३	श	११ ३४	११	५ ५२	६ ०	१० २१	१० ३३
३०	१४	र	१२ ३९	१२	५ ५२	६ ०	११ १६	११ ०

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना अक्टोबर दिवस ३१.

शके १७७१. सौम्यनाम संवत्सरे संवत १९०५-६. फसली सन १२५९. सुरसन १२५०.

हिजरी सन १२६५. पार्शो सन १२१९.

चंद्राची स्वरूपे

- पौर्णिमा म० ता० २ अव० १० मि० २५ सका०   ☽ शुक्लाष्टमी वु० ता० २४ अव० ११ मि० ११ सका०
 ☾ कृष्णाष्टमी म० ता० ९ अव० ५ मि० ३६ सका०   ○ पौर्णिमा वु० ता० ३१ अव० ९ मि० ३८ संध्या०
 ● अमावास्या म० ता० १६ अव० १० मि० ५ सका०

इंग्लिश तारीख	आश्विन शुक्लपक्ष		मुसलमानी जिन्याद		सूर्योदय अव० मि०		सूर्यास्त अव० मि०		सका० भरती संध्या० अव० मि०	
	तिथि	वार	तिथिमान	जिन्याद	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०
१	१४	सो	१२ १८	१३	५ ५२	५ ४७	१० २७	१० ४६		
२	१५	म	१० ४६	१४	५ ५२	५ ४६	○ ११ ४	११ २२		
३	आश्विनकृ०	बु	८ ६	१५	५ ५३	५ ४५	११ ४१	११ ५७		
४		गु	४ २९	१६	५ ५३	५ ४५	० १७	० ३६		
५		शु	४ ५२	१७	५ ५३	५ ४४	० ५४	१ १४		
६		श	४ १९	१८	५ ५३	५ ४२	१ ३३	१ ५३		
७		६ ५	र	४ ३३	१९	५ ५३	५ ४२	२ १६	२ ३७	
८	७ ७	सो	६ ७	२०	५ ५३	५ ४२	३ १	३ २१		
९	८ ८	म	६ १	२१	५ ५४	५ ४१	४ ४७	४ २९		
१०	९ ९	बु	६ ५	२२	५ ५४	५ ४०	५ ४४	५ ४१		
११	१० १०	गु	६ ०	२३	५ ५५	५ ३९	६ ३३	६ ३७		
१२	११ ११	शु	६ ६	२४	५ ५५	५ ३८	७ २८	७ ३९		
१३	१२ १२	श	६ २	२५	५ ५५	५ ३८	८ २४	८ ४१		
१४	१३ १३	र	६ १०	२६	५ ५५	५ ३७	९ २५	९ ४९		
१५	१४ १४	सो	६ १८	२७	५ ५६	५ ३६	१० २३	१० ४४		
१६	१५ १५	म	६ २६	२८	५ ५६	५ ३५	● ११ २०	११ २१		
१७	कार्तिकशु०	बु	६ ३४	२९	५ ५६	५ ३४	११ १६	११ ५८		
१८		गु	६ ४२	जिह्वेज	५ ५६	५ ३४	० १४	० ३३		
१९		शु	६ ५०	२	५ ५६	५ ३३	० ४९	१ ६		
२०		श	७ ५	३	५ ५६	५ ३३	१ २२	१ ३७		
२१		७ १३	र	७ १३	४	५ ५६	५ ३२	१ ५३	२ ११	
२२	८ १४	सो	७ २१	५	५ ५६	५ ३१	२ २९	२ ४८		
२३	९ १५	म	७ २९	६	५ ५६	५ ३०	३ २६	३ ४०		
२४	१० १६	बु	७ ३७	७	५ ५६	५ २९	४ २३	४ ३९		
२५	११ १७	गु	७ ४५	८	५ ५६	५ २९	५ २०	५ ३५		
२६	१२ १८	शु	७ ५३	९	५ ५६	५ २८	६ १६	६ ३७		
२७	१३ १९	श	८ १	१०	५ ५६	५ २८	७ १३	७ ४०		
२८	१४ २०	र	८ ९	११	५ ५६	५ २८	८ १०	८ ४३		
२९	१५ २१	सो	८ १७	१२	५ ५६	५ २७	९ ७	९ ४६		
३०	१६ २२	म	८ २५	१३	५ ५६	५ २६	९ ४	९ ४९		
३१	१७ २३	बु	८ ३३	१४	५ ५६	५ २६	○ १० ३	१० ५२		

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना नोवेंबर दिवस ३०.

शके १७७१. सौम्यनाम सवत्सरे. संवत् १९०६. फसली सन १२५९. सुरसन १२५०

हिजरी सन १२६५-६६. पाशी सन १२१९.

चंद्राचीं स्वरूपें

● कृष्णाष्टमी बु० ता० ७ भव० १ मि० १४ संख्या० ☽ शुक्लाष्टमी शु० ता० २३ अव० ७ मि० १६ सका०
● अमावास्या गु० ता० १५ अव० २ मि० ५ सका० ☾ पौर्णिमा शु० ता० ३० अव० ८ मि० १७ सका०

इंग्लिश तारीख	कार्तिक कृष्णपक्ष		निधिमान	मुसलमानी जिहजेज	सूर्योदय		सूर्यास्त		सका० भरती संख्या०	
	तिथि	वार			अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०	अव० मि०		
१	१	गु	३४ ४१	१५	६ २	५ २५	११ ११	११ ३२		
२	२	शु	२९ ३०	१६	६ २	५ २५	११ ५२	० १२		
३	३	श	३३ ५१	१७	६ ३	५ २५	० ३३	० ५५		
४	४	स	१८ १५	१८	६ ३	५ २४	१ १६	१ ३८		
५	५	सो	१२ १९	१९	६ ४	५ २३	२ २	२ २५		
६	६	म	६ ३८	२०	६ ५	५ २३	३ ५	३ १६		
७	७	ब	६ ५०	२१	६ ६	५ २३	४ ४	४ १८		
८	८	सु	५ २२	२२	६ ६	५ २२	५ ५	५ ३५		
९	९	शु	४ ५८	२३	६ ६	५ २२	६ ५	६ ५८		
१०	१०	श	४ ३५	२४	६ ६	५ २२	७ ३८	७ १६		
११	११	स	४ ३	२५	६ ६	५ २१	८ ४	८ ८		
१२	१२	सो	४ ३०	२६	६ ६	५ २१	९ १३	९ ३८		
१३	१३	म	४ २९	२७	६ ६	५ २१	१० २	१० २१		
१४	१४	ब	४ ४०	२८	६ ६	५ २०	१० ४२	१० ५९		
१५	१५	सु	५ १९	२९	६ ६	५ २०	११ १८	११ ३७		
१६	१६	शु	५ ५९	३०	६ ६	५ २०	११ ५३	११ ९		
१७	१७	श	६ ०	०	६ ६	५ २०	० २६	० ४२		
१८	१८	स	१ ३३	१	६ ६	५ २०	० ५९	१ १५		
१९	१९	सो	१ ४	२	६ ६	५ २०	१ ३०	१ ४७		
२०	२०	म	१ १९	३	६ ६	५ १९	२ ५	२ २२		
२१	२१	ब	१ ५०	४	६ ६	५ १९	३ ३५	३ ५९		
२२	२२	सु	१ २२	५	६ ६	५ १९	४ ३५	४ ५९		
२३	२३	शु	१ ५३	६	६ ६	५ १९	५ ३५	५ ५९		
२४	२४	श	२ २	७	६ ६	५ १९	६ ३५	६ ५९		
२५	२५	स	२ ३१	८	६ ६	५ १९	७ ३५	७ ५९		
२६	२६	सो	२ ५९	९	६ ६	५ १९	८ ३५	८ ५९		
२७	२७	म	३ ४	१०	६ ६	५ १९	९ ३५	९ ५९		
२८	२८	ब	३ ४७	११	६ ६	५ १९	१० ३५	१० ५९		
२९	२९	सु	३ ५७	१२	६ ६	५ १९	११ ३५	११ ५९		
३०	३०	शु	४ ५	१३	६ ६	५ १९	१२ ३५	१२ ५९		

ख्रिस्ती सन १८४९ महिना दिसंबर दिवस ३१.

शके १७७१. सौम्यनाम संवत्सरे. संवत १९०६. फसली सन १२५९. सुरसन १२५०.
हिजरी सन १२६६. पार्शी सन १२१९.

चंद्राचीं स्वरूपें

☾ कृष्णाष्टमी गु० ता० ६ अव० ११ मि० ०४ संध्या०   ☽ शुक्लाष्टमी सो० ता० २३ अव० ०० मि० ३२ सका०
● अमावास्या शु० ता० १३ अव० ८ मि० २९ संध्या०   ☉ पौर्णिमा श० ता० २९ अव० ६ मि० ५२ संध्या०

इंग्लिश तारीख	मार्गशेष कृष्णपक्ष			मुसलमानो मोहर्रम	सूर्योदय अव० मि०	सर्वास्त्र भव० मि०	सका० भरती संध्या०	
	तिथि	वार	तिथिमान				अव० मि०	अव० मि०
१	१	श	५४ ५३	१५	६ १९	५ २०	११ ३१	११ ५३
२	३	र	४८ ५०	१६	६ २०	५ २०	० १७	० ३०
३	४	सो	४३ ८	१७	६ २०	५ २०	१ ३	१ २७
४	५	मं	३७ ४१	१८	६ २१	५ २०	१ ५१	१ ८
५	६	ब	३२ ४२	१९	६ २२	५ २०	२ ४३	२ ११
६	७	ग	२७ ४३	२०	६ २२	५ २०	३ ३८	३ ४
७	८	घ	२२ ४४	२१	६ २३	५ २१	४ ३३	५ १०
८	९	श	१७ ४५	२२	६ २४	५ २१	५ २८	६ २३
९	१०	र	११ ४६	२३	६ २४	५ २१	६ २३	७ ३३
१०	११	सो	११ ५६	२४	६ २५	५ २१	८ ७	८ ३९
११	१२	मं	१३ २६	२५	६ २५	५ २१	९ ७	९ ८
१२	१३	ब	१६ १	२६	६ २६	५ २२	९ ३२	९ ५५
१३	१४	ग	१९ ४०	२७	६ २६	५ २२	१० २६	१० ३८
१४	१५	घ	२३ ३८	२८	६ २७	५ २३	१० ५६	११ १५
१५	पौष शु०	श	२७ ४४	२९	६ २७	५ २३	११ ३३	११ ६३
१६	२	र	३१ १	३०	६ २८	५ २४	० ९	० २६
१७	३	सो	३० १	सफर	६ २८	५ २४	० ४३	० ५९
१८	४	मं	२४ १६	२	६ २९	५ २५	१ १५	१ ३३
१९	५	ब	१९ १९	३	६ २९	५ २५	१ ४८	१ ४
२०	६	ग	१४ ०	४	६ ३०	५ २६	२ ४०	२ ४४
२१	७	घ	९ १०	५	६ ३०	५ २६	३ ३२	३ ४४
२२	८	श	४ ३७	६	६ ३१	५ २७	४ ४८	४ ९
२३	९	र	३९ ३१	७	६ ३१	५ २७	५ ४३	५ ६
२४	१०	सो	३४ ४९	८	६ ३२	५ २८	६ ३८	६ १६
२५	११	मं	२९ १४	९	६ ३२	५ २८	७ ४९	७ २५
२६	१२	ब	२४ ५१	१०	६ ३३	५ २९	८ ५९	८ ३२
२७	१३	ग	१९ २१	११	६ ३३	५ २९	९ १	९ ८
२८	१४	घ	१४ १०	१२	६ ३४	५ ३०	९ ३०	९ ५५
२९	१५	श	९ ३३	१३	६ ३४	५ ३०	१० २२	१० ४७
३०	पौष क०	र	४ ३३	१४	६ ३५	५ ३१	११ १३	११ ३९
३१	२	सो	० ५८	१५	६ ३५	५ ३१	० ६	० ३१

ज्ञानोदय.

DNYANODAYA.

(RISE OF KNOWLEDGE)

Vol 8 No 2

BOMBAY, JANUARY 15, 1849

Price 1us per No

पुस्तक ८ अंक. २. मुंबई; तारीख १५ माहे ज्यानुएरी सन १८४९ कि०८-

HISTORY EUROPE No 38.

*Manners and Customs of the Ancient
Romans*

बखर. युरोपखंड. धडा ३८.

प्राचीन रोमी लोकांच्या रीति आणि चाली याविषयी

ज्याचे वर्णन तुम्ही नुकतेच वाचले आहे त्या मोठ्या लोकांच्या रीति आणि चाली याविषयी मी तुम्हास आता काहीं गोष्ट सांगतो. मी तुम्हास त्याच्या संसारिक चाली आणि त्यांचे प्रसिद्ध संस्कार आणि त्यांची सभ्यता व शेतकी व तमाशा, पोषाक, धर्म, लग्नकार्य, उत्तरक्रिया, व लश्कर आणि प्रसिद्ध इमारती, यांविषयी सांगतो.

तुम्हास ठाऊक आहे की पहिल्याने रोमी लोकांमध्ये संभावित आणि सामान्य लोक, असे दोन भाग होते. त्या पक्षांमध्ये अधिकारासाठी जे मोठे भाडण होत होते त्यामुळे राज्यामध्ये बहुत वेळ संकट पडले. नंतर त्या दोन पक्षांशिवाय स्वार झटलेला भसा एक तिसरा पक्ष झाला. आणि

जिकलेल्या राष्ट्रातून जे दास करून आणिले त्याचा चवथा पक्ष झाला.

तुम्हास ठाऊक आहे की रोमाच्या राज्यामध्ये पुष्कळ पालट झाला. ते एका वेळेस राजाच्या स्वाधीन होते, पुढे कान्सल, डिक्टेटर, बादशाहा, इत्यादिकाच्या अधिकाराखाली होते. दुसरे अधिकारी पुष्कळ होते आणि त्यांस निरनिराळी अधिकारहि होता.

रोमी लोकांमध्ये उपाध्यांचा निराळा वर्ग नव्हता. परंतु सर्वाहून सन्मानित आणि सद्गुणी लोक या कामासाठी निवडले होते. ते दैवतास जनावराचीं अर्पण आणि दुसऱ्या धर्मक्रिया करीत असत. त्या वेळच्या काक्षेवरून जोशीमडळीची स्थापना झाली स्वप्ने, भविष्य, आणि शकुन याचा उलगडा करणे, आणि भविष्य सांगणे हे त्यांचे काम होते. आकाशाचीं चिन्हे, आणि पक्षींचीं व पशूंचीं आतडीं पाहून ते भविष्य सांगत असत. वास्तविक पाहिले असता जे ब्राह्मण लोक पंचांगावरून भविष्य सांगायला प्रयत्न करितात, त्यापेक्षा

त्यास अधिक ठाऊक नव्हतें. रोमी लोकांतील जोशी हे लढाई आणि तह करण्याच्या गोष्टीविषयीं दैवतांची इच्छा सांगत असत. आणि तह करण्याच्या गोष्टीविषयीं दैवताची इच्छा सांगत असत. आणि त्यासीं कोणी वाद करायस धजल नाहीं. कोणतेंहि अगत्याचें काम असलें तर पहिल्याने त्याची मसलत घेतल्यावाचून ते लोक त्या कामांत हात घालीत नसत; आणि त्याचा बोध कसाहि असला तरी तो बरोबरच पाळला पाहिजे असें राजसभेने ठरविलें. जोशी याचा हुद्दा वजनदार आणि सन्मानित होता आणि लोकांच्या सभेंतील मुख्य मनुष्य त्या हुद्दाला इच्छीत होते. काटो हा त्यांच्या मंडळीतील एक होता आणि सिसरोहि होता; तरी जी विद्या ते चालवीत होते तिचें मूर्खपण त्यास पुरतें समजलें होते असें दिसतें. काटो असें ह्मणत असे कीं एक जोशी दुसऱ्याच्या नोंडाकडे पाहून हंसल्यावाचून कसा राहील, याविषयीं मला आश्चर्य वाटतें.

प्रश्न.

प्र० रोमी ग्रामस्थ याचे कोणते चार वर्ग होते?
 प्र० राज्याविषयीं काय सांगितलें आहे? प्र० अधिकाऱ्याविषयीं काय सांगितलें आहे? प्र० धर्माच्या उपाध्याविषयीं काय? प्र० त्यांच्या कांक्षाविषयीं काय?
 प्र० जोशी लोक काय करीत असत? प्र० कांक्षाविषयीं काय सांगितलें आहे? प्र० जोशाविषयीं काय सांगितलें आहे? प्र० काटो आणि सिसरो याविषयीं काय सांगितलें आहे? प्र० काटोचें ह्मणणें काय होतें?

THE DNYANODAYA.

ज्ञानोदय.

BOMBAY, JANUARY 15, 1849

Maráthí New Testament

For a considerable time past, complete copies of the Maráthí New Testament have not been procurable, owing to some of the portions being out of print. The Depository of the Bible Society is now however well supplied with copies neatly bound in cloth, which are sold at eight annas each. Copies in better binding may also be obtained at twelve annas, and others at one rupee each. We presume that many intelligent natives will be glad to procure, at so cheap a rate, a volume which has exercised such an important influence in the world, and which is now regarded as the Word of God by the most enlightened and powerful nations of the earth. And these nations, it is to be rememoered, have received it after long and careful examination, and have, in consequence, rejected the religions of their forefathers as false and worthless. And we cannot for a moment doubt, that, in due time, all other nations will receive it likewise. As the superstitions of Britain and continental Europe have, by God's blessing, vanished away for ever before the light which emanates from the Christian Scriptures, so will it be with the superstitions of China and Hindusthan. Let these be candidly and prayerfully read and pondered and it will be found that therein life and immortality are brought to light.

नवा करार.

नवा करार हा ख्रिस्ती शास्त्रातील एक मुख्य भाग आहे, याचें मराठी पुस्तक खूप झाल्यामुळें काहीं दिवसापासून मिळणें कठीण होतें. परंतु हल्लीं तें पुनः छापलें गेलें आहे; आणि तें चांगल्या रीतीने बांधून थोरल्या देवळाच्यासमोर कोटात वैबल सोसाईटीच्या कारखान्यांत विकलें जातें.

[Translation of the preceding]

हिंदुलोकांची वीरपूजा

अंक १

सत्तेच्या अधिस्थानाचा मान करावा, हा मनुष्याचा धर्म विशेष आहे. आपल्यास बरें अथवा वाईट करावयास पराक्रमी जीवाला शक्ति आहे, यामुळे अज्ञाची पूजा लोक स्वस्थता प्राप्त व्हावी ह्मणून करितात. देव आणि भूत दोन्ही पराक्रमी आहेत, यास पुष्कळ हिंदू आणि इतर जातीचे लोक दोहोंची पूजा करितात.

आपल्यास कल्याण प्राप्त व्हावें ह्मणून पुण्य प्राण्याची पूजा होत असती, आणि अपकाराचें निवारण व्हावें ह्मणून दुष्ट प्राण्याची पूजा माणसें करितात. आपण शेत करावें ह्मणून शेतकरी खोताला खड देतो, आणि गावास लुटूं नये ह्मणून रामोशाचे नायकाला कर देतात. त्याप्रमाणे हिंदु लोक देवास अर्पण करितात, आणि भूताला बळी देतात.

पराक्रमी पुरुषाला बरें करण्याची अथवा वाईट करण्याची शक्ति असतां त्यालाहि लोक देवपणा सांगतात, आणि त्याची पूजा करितात, आणि तसें वीराची पूजा या देशात आणि इतर देशात फार व्याप्त झाली. विष्णुचा वामन अवतार हिंदू लोकाचा पहिला वीर होता, असें वाटते. पूर्वीचे चार अवतार प्रलयसंबंधी होते, असें दिसण्यात येते. ब्राह्मण लोकांनी भरतखंडात प्रथम वस्ती केली तत्संबंधी

कथेला पांचवा अवतार योजावा. ते कालीं हिंदुस्थानाच्या उत्तरखंडांत बली राजा होता, आणि न्यायबंद होता, असें ब्राह्मणाच्या इतिहासग्रंथांत आहे. तथापि तो त्याच्या जातीचा नवता, तो दैत्यवंशाचा होता, ह्मणून त्याचा नाश करावयास प्रयत्न केला. तो उद्योग जबरदस्तीने चालेना, ह्मणून कपटाने मारले. त्या वधाविषयीं वामन, कर्ता होता. पुराणांतील कथा अशी आहे कीं आपण तीन पाउले जमीन द्यावी अशी बलीजबळ वामनाने अर्जि केली मग चलीने होय ह्मटले असतां, विष्णूने स्वर्ग आणि पृथ्वी दोन पावलानी व्याप्त करून पुसले तिसरे पावलस जागा दे. तेव्हां बलीने डोकें पुढे केले आणि विष्णूने त्याच्या डोक्यावर पाय ठेऊन पातालीं लावले तेथें तो अधिकार करित असतो, आणि पुढल्या मन्वंतरी इंद्रच होईल, अशीहि कथा आहे.

विष्णुची तीन पाउले ऋग्वेदातील संहितेंत वर्णिली आहेत त्या कथेची फोड केली असता तात्पर्य फारकरून असेंच होईल, कीं भरतखंडाच्या उत्तरप्रदेशीं ब्राह्मण क्षत्रिय वैश्य यानी मूळ प्रजेमध्ये वास केला होता, त्या काळापर्यंत उभयतांमध्ये सत्ता होता. बलिप्रतिपदेस हिंदु लोकांला जुगार खेळण्याची फार संक्य आहे, ते दिवशीं बली आपल्या राज्याची पैज करून राज्य गमाविलें. तें वामनाने घेतलें. मग आपल्या देहाचा पण करून

तोहि वामनाने जिंकिला. त्यामुळे उदासीन होऊन बलीने आपले जिवाचा त्याग केला. यावरून हिंदुलोकामध्ये कोणी आपला जीव देवास अर्पिला, त्या अर्पणाला बलिदान ह्मणतात. वामन तर ब्राह्मण लोकातील पहिला वीर होता. तो विष्णूचा अवतार आहे, आणि बहुतेकरून त्याला विष्णु संज्ञा होती. आणखी वेदांत विष्णु इद्राचा धाकटा भाऊ असा वर्णिला आहे, आणि त्यामुळे त्याला देवपणा प्राप्त झाला आहे. जुगार खेळण्याने बलीला फसवणे हे वीराचे काम नव्हे असे कोणी विलायतेतील लोक ह्मणतील. पुष्कळ माणसांचा वध करून आपण तक्तावर बसावे अशाला ते लोक वीर ह्मणतात. पण बलाने अथवा कृत्रिमाने राज्य प्राप्त करील त्याला हिंदु लोक वीर ह्मणतात. विष्णु तर कृत्रिम इत्यादि गुणयुक्त आहे.

बलिप्रतिपदेस हिंदुलोक ह्मणतात बलीचे राज्य यावे, यामुळे असे दिसते की बलीवर फार प्रीति आहे. ब्राह्मण मुसलमान इंग्रज हे सर्व लोक परदेशी आहेत, असे येथील प्रजा मानितात; ह्मणून ते एकमेकाशी लढाई करितात, त्यांत हिंदुलोक फार मिळत नाहीत. जो जय पावतो तोच धनी मानितात, पण तो ब्राह्मण असो, मुसलमान असो इंग्रज असो, त्याविषयी त्यास काळजी नाही. सर्व जातीमध्ये काहीएक धनी चांगले काहीएक वाईट, तथापि चांगल्यापेक्षा वाईट पुष्कळ आहेत.

फार करून हिंदुस्थानात विष्णुची भक्ति लोक फार करितात, दक्षिण देशात थोडे करितात. महाराष्ट्रात ब्राह्मण देखील शैव आहेत, आणि विष्णु आदिदेवत आहे, असे कबूल होत नाहीत. वामनाचे निराळे देऊळ नाही, तो केवळ विष्णुरूपी आहे, असे लोक मानितात. त्याची संज्ञा विष्णु होती अशी संभावना करण्याची हेहि कारण आहे.

विष्णुच्या पुढल्या अवताराच्या गोष्टीवरून हिंदु लोकाची वीर पूजा प्रसिद्धि होईल.

The sacred Godavari.

The Godavari is the largest river of the Deccan, and, in the estimation of the Hindus, one of the holiest of all the sacred streams. Numerous rivulets, which issue from the Ghát mountains of Western India about the 20th degree of north latitude, unite near Kumbhári, and form the main channel of the Godavari. To one of these, which rises near Tryambak, the Hindus, without any apparent reason, assign the honor of being the source of the holy Godavari, and Tryambak is in consequence famed throughout India as a holy place of pilgrimage.

This river is, in the Hindu sacred books, more generally called by the name *Gautami*, in honor of the *rishi* Gautam who, when he was washed away his sins, is said to have performed religious austerities, or *tap*, for an incredible period of time. In this way he is said to have accumulated such a fund of merit that Shiva was constrained to grant his desire. On a high mountain called *Brahmagiri* or the mountain of *Brahma*, the place is still shown where Shiva smote the rock with his hair, when, in consequence, the *Gangá* began to flow. In order to make the most of such a superstition, some rascally Brahmins have here cut places in the rock, which are believed to have been made by the hairs of Shiva's head, each hair having left a deep indentation, which remains to the present day.

In the principal places of pilgrimage situated on its banks, this river is generally called Gangá. By the people throughout the Maráthí country, it is called Godá or Godávarí.

The Bhágíráthí, or Ganges, is generally believed to be the holiest of all the Indian streams, and such an opinion may be abundantly supported from the Hindu sacred books. But those who live by the superstitions connected with the Godávarí, stoutly maintain that its waters are more holy and efficacious than even those of the Bhágíráthí. And such perhaps is the prevalent opinion among those who reside in the vicinity of its more celebrated *tirthas*. The Bhágíráthí was given as a reward to the meritorious austerities performed by king Bhagirath, while the Godávarí was obtained by means of austerities performed by the *rishi* Gautam, and as the holiness of a *rishi* surpasses that of a king, so does the Godávarí surpass the Bhágíráthí in the holy efficacy of its sacred waters. And the same opinion may be supported from the Hindu sacred books, it being nothing uncommon for certain Purans to affirm directly the opposite of what is stated in other Purans. The following in support of the superiority of the Godavari was furnished at our request by a learned Brahman of Násik

The Greatness of the River Godavari

Among all the most celebrated rivers, such as the Bhágíráthí, &c, the Godavari stands preeminent. Of this there is abundant proof in the *Gautami Mahátmya* of the Brahmáñd Purán, and in various other works. In support of this assertion it is not necessary to quote more than one or two extracts. In the 6th chapter of the *Gautami Mahátmya* of the Brahmáñd Purán, we find the following addressed by Brahmadeva to Nárád

“O Nárád ! I have imparted such virtue to the water of the celebrated river Gautami that whoever, at any time, and at any place, shall bathe therein, shall, in consequence, be emancipated from all connection with matter, and be absorbed into the Deity. There are indeed other sacred *tirthas*, but their virtue continues only for a certain limited time. The Gautami, on the contrary, will forever retain its holy efficacy, and all the sins, however numerous and aggravated, of those who at any time bring it to remembrance, will, through this means, be destroyed. This river therefore is infinitely dear to me. Water, O Nárád ! is the most holy of all the five primary elements. And

of water, that found at the sacred *tirthas* is the most holy. Of *tirthas*, those of the sacred rivers are the most holy; of sacred rivers the Bhágíráthí is most holy, and more holy than even this is the sacred Godávarí. No other sacred stream on the face of the whole earth can compare with it in holy efficacy.”

Thus it appears upon the authority of such works, that the Godávarí excels all other rivers. The extraordinary efficacy of the Godavari during the period of *Sinhastha* will appear from the following quotation

“O Nárád ! when Jupiter has entered the sign of the Lion, the merit of bathing a single time in the Godávarí is equal to that which is gained by bathing for sixty thousand years in the sacred Bhágíráthí. When Jupiter has once entered the sign of the Lion, then those who come to bathe in the Godavari obtain that which is most difficult of attainment by other means; for at this time, the Bhagirathi, the Narmadá, the Yamuná, the Saraswati, the Bhimarathi, and all other sacred rivers come to purify themselves in the river Gautami. This being the case, should any, at this time forsaking the holy Godávarí, go on pilgrimage in order to bathe in other *tirthas*, such stupid fools will fall into the hell named Raurava. Of this there is no doubt whatever.”

Our Násik Friend seems thus to have fully established the superiority of the Godavari over the Bhágíráthí or Ganges. In saying that the efficacy of the latter is to continue but for a limited period he, perhaps refers to the following prediction found in the *Sanatkumár Sanhita*

“Five thousand years* after the commencement of the Kali Yuga, which will be awful on account of the corruption of manners and the neglect of all the forms of religion, Shiva, who dwells at Kashi, will remove all the *tungas* from thence to the regions of *Pátdá*. And when twice this period has elapsed the Bhágíráthí will no longer be visible at Benares. And when the glory of Kashi has passed away, then its inhabitants will lose their beauty, there will then be no means of recognizing the gods, for fourteen years a dreadful famine will prevail, the cholera will rage with fearful violence, and the earth in its vicinity will become like ashes. The sacred stream which issues from Haridwar, will, cease to flow and the waters of the Ganges will become blue and be filled with worms.”

In ordinary seasons, the number of pilgrims who arrive at Násik varies from two to ten monthly. More than this go to Tryambak. Some also go to Pathan, Tóké, and other places of pilgrimage situated on the Godavari. But once in about twelve years, at the period

* This will be in about fifty one years from this time

called *Sinhastha*, there is a great gathering of pilgrims at all the holy places on this river, particularly at Násik and Tryambak. The following account of this season, and of the ceremonies performed by the pilgrims, was furnished by one long familiar with such things

The *Sinhastha Yatra*

From the day that Jupiter, leaving the sign Cancer, enters the Lion, (*Sinha*), until it leaves this latter sign is called *Sinhastha*. When this period begins, the thirty-five millions of sacred *tirthas* all come to purify themselves by bathing in the Godávarí. At this time also Bráhmans and others should come to bathe, and present offerings at this holy stream. The opinions of various *rishis* as to the ceremonies, &c proper to be performed during this period, may all be found detailed at length in the *Nirnaya-sindhu* and other works. And influenced by these, many people during this sacred period come from distant places in order to accumulate merit by bathing in the holy Godávarí.

These people first come to Násik or Tryambak where they are met by certain mendicant Bráhmans called *Gangáputra* or sons of *Ganga*, who live by means of the superstitions connected with this river. These persons carry with them a book containing the names of all those for whom they have at any time officiated as *upadhyas* or priests, and when they meet a newly arrived pilgrim, they immediately address him saying, "Maháraj! From what village do you come, and what is your family name?" The pilgrim then tells his family name, and the name of his village, when the Bráhman opens his book and searches for the name mentioned. And should he happen to find it, he reads over the list of persons bearing this name, and then asks the pilgrim whether he is related to any of them. In case the pilgrim recognises any of these as his relatives, the Bráhman says, "Well then, you are my patron and I am your *upadhya*." He then leads the pilgrim to his house, and as soon as his few vessels, &c have been put away he asks, "How much do you intend to expend on the *yátrá*?" The pilgrim perhaps replies, "I must make twenty-five rupees cover all the expense, for I am not able to spend more than this amount." The Bráhman replies, "But Maháraj! how is this? How can one of your standing expect to have all the ceremonies properly performed for so small a sum? You know I have a family to provide for, and I had hoped that the expectations of twelve long years might now be realized. If respectable

persons like you begin to act in this way, then to whom can I look for help?" The pilgrim, affected by this appeal, replies, "But honored *Guru*, what can I do? I really have no more money to spend. Had I the necessary means, I would gladly, at such a place as this, expend money on the most liberal scale. Really you must consider my inability to do more, and excuse me." The *upadhya*, replies, "Well, never mind, spend what money you have got, and I will advance as much more as may be required,* and you can send the money to me after you return home." To this the pilgrim knows not how to object, and the Bráhman, after getting away all his money, provides him with the means of further expenditure, which, of course, must be repaid at a future time.

Should the pilgrim be fasting when he arrives at the place of pilgrimage, he performs all the prescribed ceremonies that same day. But if not, they are performed the day after. The mode of proceeding is as follows. The pilgrim is first brought down to the river, to which he presents an offering according to his ability, it being always understood that no one should present himself before the king, the gods, or the *guru* without an offering. Having thus paid his respects to the river, he performs the ceremony, called *pancharghya*. This consists in placing his two open hands together and lifting up water from the river, which, after adding a betel-nut, a cocoa nut, a dried date, and money according to his ability, is poured out as an offering to the Godávarí. This is repeated five different times, after which, the whole face and head, are shaven, with the exception of the tuft at the top of the head called *shendri*. This ceremony is called *kshaur*. The reason assigned for its performance is that the sin of killing a Bráhman, as also all other sins find refuge and support in the hair. Hence it is necessary that the hair be removed. The teeth are then cleaned, and the body successively rubbed with ashes, cow-dung, and earth, all which is accompanied with the repetition of *mantras*. He then bathes in the waters of the Godávarí, and if inclined, as is generally the case, to fast during the remainder of the day, he drinks the mixture *panchagavya*,—the five products of the cow,—and again bathes after receiving it. He then repeats the *gayatri*, worships the sun, &c &c, and returns to his house. Should he fast during this day, then on the

* He may safely do this since it goes into the hands of the poor pilgrim only to be expended in gifts to himself.

day following, he performs the *shraddha* or funeral rites for his deceased ancestors. After an interval of one or two days more, he provides a feast for the Bráhmans, and worships them, together with the river *Gangá* and the gods. He also, according to his ability, presents a cow, or an equivalent in money, to the *upadhya*. Having remained at the place of pilgrimage four or five days and expended money on the Bráhman to the full extent of his means, the pilgrim takes leave of his *upadhya* with a final present, and sets out on his journey home.

Such is a Bráhman's account of this *Yátrá*. The poor pilgrims come from all quarters, many of them from a considerable distance, hoping to wash away their sins and to accumulate merit by bathing in the *Godávarí* and expending money on the idle Bráhmans who live upon its banks. They return home from this toilsome journey, destitute of money and often deeply involved in debt. And what have they gained? Absolutely nothing. The Bráhmans, who live by these superstitions are the only gainers.

The period of *Sinhastha* commenced on the 27th* of October last. Thus far the number of pilgrims has been much less than on any former occasion. And we trust that on each successive return of this season, they may be found fewer and fewer, until the pilgrimage shall wholly cease. We propose at a future time to return to this subject, and to furnish brief notices of some of the sacred places on the *Godávarí*.

[Translation of the preceding]

गोदावरीविषयी विचार

दक्षिण देशांतील सर्व नद्यांमध्ये गोदावरी नदी ही मोठी आहे, व ती फारच पवित्र, पुण्यकारक असे हिंदुलोक मानतात. या नदीला मुंबईपासून उत्तरेकडे चाळीस पन्नास कोसांवर घाटावरून ओढे पुष्कळ निघाले आहेत; ते कुंभाज्याजवळ एकत्र होऊन तोच गोदावरीचा मोठा प्रवाह झाला आहे.

त्यातील एक ओढा ज्यंबकाजवळून निघतो आणि त्याला हिंदुलोक गोदेची उत्पत्ती असे मानून ते मोठे क्षेत्र झाले आहे. परंतु तो इतर ओढ्यापेक्षा अधिक आहे असे काहीं त्यात लक्षण नाही; ही केवळ पोटभरुंची कल्पित गोष्ट आहे, आणि जो कोणी तेथे जाऊन पाहिल त्याच्या ते साफ ध्यानांत येईल की, ही केवळ पोटभरु यांची विद्या आहे.

हिंदुशास्त्रामध्ये त्या नदीला बहुधा गौतमी ह्मटले आहे, कारण की गौतम ऋषीने आपले पाप दूर व्हावे ह्मणून बहुत वर्षेपर्यंत तप करून तेथे ही गंगा आणिली, असे पुराणात आहे. ज्यंबकानजीक ब्रह्मगिरी पर्वतावर शिवाने आपल्या जटा अपटून त्यातून गंगा काढली, असे तेथे अद्याप ठिकाण दाखवितात, आणि केशांनी रेषा पडल्या आहेत असे दाखवितात. परंतु साफ दिसते की पोटभरु ब्राह्मणांनी तेथे काहीं खणवून त्या रेषा काढल्या असाव्या, यात संशय नाही. हल्ली या नदीच्या काठचे लोक तिला बहुधा गंगा ह्मणतात, आणि दुसरे लोक गोदा किंवा गोदावरी असे ह्मणतात.

बहुतकरून भरतखंडामध्ये भागीरथी सर्व नद्यापेक्षा पवित्र असे मानितात. आणि हे मत शास्त्रांतहि आहे. परंतु गोदावरीवर जे पोट भरणारे ह्मणजे गंगापुत्र त्याचे ह्मणणे की सर्वाहून गोदावरीच श्रेष्ठ, ही भागीरथीपेक्षाहि पवित्र आहे. आणि

* The Church Missionary Record for Dec. last contains an account of the doings at Tryambak on that occasion.

ते याविषयीं असें प्रमाण दाखवितात कीं, भागीरथी भागीरथ राजाने तप करून आणिली; आणि आमची गौतमी गौतम ऋषीने तपकरून आणिली. आणि जसा राजापेक्षा ऋषी श्रेष्ठ तशी गौतमी ही नदी भागीरथीपेक्षा श्रेष्ठ असें मानलें पाहिजे. तसेंच हिंदुपुराणांत भागीरथीपेक्षा गोदा श्रेष्ठ वर्णिली आहे. हा लेख पाहून कोणास आश्चर्य वाटेल कीं भागीरथी सर्वाहून श्रेष्ठ आणि गौतमी सर्वाहून श्रेष्ठ हें कसें घडूं शकेल? परंतु पुराणांत अस्या विपरीत गोष्टी पुष्कळ आहेत, ह्मणून त्याविषयीं कांहीं आश्चर्य करायाची गरज नाही. गोदावरी भागीरथीपेक्षा श्रेष्ठ, याची स्थापना एके नाशिककर विद्वान ब्राह्मणाने आह्मास सुंदर रीतीने लिहून दिली, ती असी.

गोदेचे महत्त्व.

गोदावरी नदी भागीरथ्यादिक सर्व महानद्यांमध्ये श्रेष्ठ आहे, याविषयीं ब्रह्मांड पुराणातर्गत गौतमी माहात्म्यादिक बहुत ग्रंथ प्रमाणभूत आहेत. त्यातून काहीं काहीं येथे प्रमाणार्थ लिहितों. तीं वचनें असीं कीं, ब्रह्मांडपुराणांतर्गत गौतमीमाहात्म्य अध्याय ६ ब्रह्मदेव नारदास सांगतो.

॥ इयंतु गौतमी पुण्या यत्र कापि ममाज्ञया ॥
सर्वेषां सर्वदा नृणां स्नानान्मुक्तिं प्रदास्यति
॥ १ ॥ कचिक्काले पुण्यतमं तीर्थं किंचि-
च्च नारद ॥ सर्वेषां सर्वदा तीर्थं गौतमी ना-
त्रसंशयः ॥ २ ॥ ब्राह्मणेन समानीता सर्व
पापप्रणाशिनी ॥ स्मरणादेव पापौघहन्त्री मम

सदा प्रिया ॥ ३ ॥ पंचानामपि भूताना मापः
श्रेष्ठतमा मताः ॥ तत्रापि तीर्थभूतास्तु तास्व
प्येता महापगाः ॥ ४ ॥ तासां भागीरथी श्रे-
ष्ठा तस्या अपि च गौतमी ॥ नैतया सदृशं
तीर्थं पवित्रं भुवि विद्यते ॥ ५ ॥

अर्थ.

ब्रह्मदेव नारदास सांगतो, हे नारदा, माझे आज्ञेने ही गौतमी महानदी ज्या कोठे-हि आहे, तेथे स्नानेकरून सर्वदा सर्व मनुष्यास मुक्ति देईल. गौतमीहून तीर्थ काहींकाळ पवित्र, सर्वदा पवित्र, नाहीत. गौतमी तर सर्वांला सर्वकाळ पवित्र आणि स्मरण मात्रेकरून पापौघाचा नाश करिते, यास्तव मला अत्यंत प्रिय. नारदा, पंच महाभूतेंच मुळचीं पवित्र त्यात उदके पवित्र; त्यामध्ये तीर्थोदके श्रेष्ठ; तीर्थोदकांमध्येहि महानद्या श्रेष्ठ; महानद्यामध्ये भागीरथी श्रेष्ठ, आणि भागीरथीपेक्षा गौतमी श्रेष्ठ. गौतमीच्या बरोबरीचे दुसरे पवित्र तीर्थ भूलोकीं नाही.

अज्ञा ग्रंथाच्या आधारावरून असें वाटते कीं गोदावरी सर्व नद्यापेक्षा श्रेष्ठ आहे. आतां सिंहस्थनिमित्तविशेष.

॥ षष्ठिवर्षसहस्राणि भागीरथ्यवगाहनं ॥
सकृद्गोदावरी स्नान सिंहस्थे च बृहस्पतौ ॥ १ ॥
सिंहस्थिते सुरगुरौ दुर्लभा गौतमी नृणां ॥
भागीरथी नर्मदा च यमुना च सरस्वती ॥ २ ॥
आयांति भीमरथ्याद्याः स्नातुं सिंहगते गुरौ ॥
विहाय गौतमीं गंगां तीर्थान्यन्यानि सेवितुं ॥ ३ ॥
ये यांति मूढा स्ते याति निरयं सिंहगे गुरौ ॥

अर्थ.

नारदा, साठ हजार वर्षे भागीरथीच्या स्नानेकरून जें पुण्य प्राप्त होतें तें बृहस्पति सिंहगत झाला ह्मणजे गोदावरीचे एकवार स्नान केलें असतां प्राप्त होतें. बृहस्पति सिंह राशीस गेला ह्मणजे गोदावरी मनुष्यांस फारच दुर्लभ; कारण भागीरथी, नर्मदा, यमुना, सरस्वती, आणि भीमरथ्यादिक महानद्या गौतमीप्रत स्नानकरायास येतात. या कारणास्तव सिंहगत गुरु झाला ह्मणजे गौतमीचा त्याग करून जे अन्य तीर्थास जातात ते मूढ रौरव नरकांत पडतात. यांत कांहीं संशय नाही.

भागीरथीपेक्षां गोदावरी श्रेष्ठ असें सदरुं लेखावरून आमच्या नाशिकर एके विद्वान मित्राने स्थापित केलें. भागीरथी नाहिशी होईल आणि गोदावरी तशीच राहिल ह्मणून गोदावरी श्रेष्ठ असें दिसतें खरें. भागीरथीविषयीं सनत्कुमार संहितेत असें लिहिलें आहे, कीं—

शुद्धता, आचार, याहीकरून वज्र असें भयकर कलियुग प्राप्त झालें ह्मणजे ५००० वर्षे गोन्यानंतर काशीविश्वेश्वर जेवढी वाराणसीत लिंगें आहेत तेवढीं सर्व पाताळांमध्ये नेऊन ठेवील आणि त्याहून दुष्पट वर्षे गेलीं ह्मणजे गंगा वाराणसी आदृश्य होईल आणि काशी गुप्त होईल तेव्हां लिंगाचीं चिन्हें नाहिंसी होतील, व तेथील सर्व मनुष्ये निस्तेज होतील व १४ वर्षेपर्यंत मोठा दुष्काल पडेल तसाच पटकोचा मोठा उपद्रव होईल तेथील माती भस्मासारखी होईल व गंगोत्तरीवर भागीरथीच्या आश्रमी हरिद्वाराच्या वायव्येस जी धार पडत आहे ती बंद होईल. भागीरथी गेली असता गंगेचे उदक निळें होऊन त्यात किडे पडतील.

नाशिकाम एवढा ह्मणजे असतां महिन्यात दोहोंपासून सुमारे दहापर्यंत वर्षे यात्रेकरू येत असतील. तसेंच व्यंबक, दौक, पैठण, एथेंहि, परंतु सिंहस्थामध्ये गोदावरी आहे तेथें लोक अधिक जातात. त्यातून नाशिक व व्यंबक या ठिकाणीं पुष्कळच जातात. सिंहस्थाविषयींचीं सर्व गोष्ट एके विद्वान ब्राह्मणाने येणेंप्रमाणें लिहिली आहे.

सिंहस्थयात्रापद्धति.

सिंहस्थपर्व ह्मणजे बृहस्पती ह्मणून एक ग्रह आहे तो कर्क राशीपासून ज्या दिवसीं सिंहराशीस जातो त्या दिवसीं या पर्वाचा आरंभ होतो, आणि जोपर्यंत तो त्या राशीस असतो तोपर्यंत हें पर्व असतें. या पर्वाचा आरंभ झाला ह्मणजे पुष्करादिक साडेतीन कोटी तीर्थे गोंदेप्रत स्नान करण्याकरितां येतात. आणि तेव्हां ब्राह्मणादिकांनी तेथें येऊन कोणत्या प्रकारें स्नानदानादि करावें याविषयीं निर्णय सिंध्वादिक बहुत ग्रंथांत अनेक ऋषींचीं अनुमतें आहेत. यास्तव सिंहस्थपर्वांत गोंदेच्या उद्देशाने देशांतरचें अनेक लोक यात्रेस येतात. ते प्रथम नाशिक किंवा व्यंबक येथें आले ह्मणजे गंगापुत्र ह्मणून गंगेच्या येगाने निर्वाह करणारे कित्येक भिक्षुक ब्राह्मण आपली नामावळ ह्मणजे यजमानाच्या नावाची चोपडी घेऊन येतात आणि पुसतात कीं महाराज गांव आणि अडनाव काय? तेव्हां ते प्रत्येक आपआपले गांव व अडनाव सांगतात. त्यांतून एकाचा प्रकार उदाहरणार्थ येथें सांगतो तो असा कीं, एक सांगतो कीं, माझे गांव कल्याण आणि उपनाव काळें. असें ऐकून भिक्षुक आपली चोपडी उघडून यात्रेकन्यास वाचून दाखवितो तें असें.

गोविंदहरि आज्ञे विठ्ठलपंत, पणजे श्रीधरपंत. चुलते गोपाळपंत, दुसरे चुलते रघुनाथपंत. मातो-

श्री रमाबाई, आजी रेणुकाबाई. पणजी वेणुबाई. वडील पुत्र नारायणपंत दुसरा पुत्र वामन, गांव कल्याण. उपनाव काळे. यात आपले कोणी आहेत? यज्ञमानाचे कोणी असल्यास सांगतो की गोपाळपंत आमचे तीर्थरूप गोविंदहरि चुलतबंधु तेव्हा भिक्षुक ब्राह्मण ह्मणतो की तर आपण माझे यज्ञमान मी आपला उपाध्याय, आतां आपण माझे घरीं उतरायास चला. नंतर तो यात्रेकरी आपल्या सर्व खटल्यासुद्धां उपाध्याचे घरीं उतरायास जातो. मग खटल्याची जिकडीलतिकडे व्यवस्था लागल्यावर उपाध्याय यज्ञमानास पुसतो की आपल्याला कसी काय यात्रा करायाची आहे? यज्ञमान सांगतो की मला पंचवीस रुपयांत सर्व यात्रा करायाची आहे. यापेक्षां माझी अधिक शक्ति नाही उपाध्याय ह्मणतो. महाराज हे काय इतक्या रुपयांत आपल्या लौकिकाप्रमाणे कसे होईल? आझी कुटुंबवत्सल आमची बारावर्षाची आशा आहे. आणि आपल्यासारखे असें करू लागले तर मग आझी कोणाजवळ मागावे? असें भटजीचे वाक्य ऐकून यज्ञमानाच्या मनांत दया येऊन तो ह्मणतो की गुरुजी मजपासीं अधिक खर्च करण्यास रुपये नाहीत. जर असते तर मी अशा क्षेत्रीं फार आनदाने खर्च केला असता. काय करूं, माझा उपाय नाही मग उपाध्याय ह्मणतो, महाराज, यात्रेघरीं आपण कांहीं काळजी करूं नये आपल्यास जें लागेल तें मी देईन आपण घरीं गेल्यावर पाठऊन द्या. असें बोलून त्याजवळचे सर्व रुपये खर्च करवून आपल्या पदरचे रुपये देऊन अधिक खर्च करवितो.

आतां ज्या दिवसीं यात्रेकरी तीर्थास येऊन पां हचतो त्या दिवसीं तो उपोषित असला तर तीर्थविधि करतो, नाही तर दुसऱ्या दिवसीं करतो. त्याचा प्रकार असा की, प्रथम गोदेचे दर्शन घ्यावयाचे तें यथाशक्ति कांहीं द्रव्य गोदेच्या पुढे भेट

ठेऊन मग घेतो कारण शास्त्रांत असें लिहिलें आहे कीं, (रिक्तपाणि नपश्येत राजानं देवतां गुरुं) ह्मणजे राजा देवता, आणि गुरु यांस कांहीं दिल्याशिवाय त्यांचें दर्शन घेऊं नये अशा प्रकारें गोदेची भेट घेऊन गोदेला पांच अर्घ्ये देतो. तीं अशीं कीं ओंजळींत पाणी घेऊन त्यांत सुपारी, नारेळ, खारीक व यथाशक्ति द्रव्य घालून गोदेस देतो. नंतर क्षौर ह्मणजे शेंडीवांचून डोक्यावरील व मुखावरील सर्व केश काढतो, याचें कारण शास्त्रांत लिहिलें आहे कीं ब्रह्महत्यादिक सर्व पापें केशाचा आश्रय करून राहतात, यास्तव केश काढणें प्राप्त आहे. नंतर दंतधावन करून मग भस्म, गोमय, (गाईचे शेंण) आणि मृत्तिका क्रमानें मंत्र पूर्वक शरिरास लाऊन स्नानें करतो. पुढें जर त्या दिवसीं उपोषण कर्तव्य असलें तर पंचगव्य प्राशन करून स्नान करतो, नाही तर पीत नाही. नदनंतर संध्यादिक जें करायाचें तें करून घरास येतो आणि त्या दिवसीं उपोषण केलें तर दुसऱ्या दिवसीं श्राद्ध करतो. नंतर एक दोन दिवसांनी देवब्राह्मण ह्मणजे देवाची व गंगेची पूजा करून ब्राह्मणभोजन करतो. आणि शक्तीनुसार गोप्रदान (प्रत्यक्ष धेनु) देतो, किंवा निष्क्रयरूपी एकापासून दोनच्यार रुपये देतो. आणि जातेवेळीं उपाध्यायास जिदागी देतो. अशा प्रकारें चारपांच दिवस राहून यथाशक्ति दानधर्म करून आपल्या घरीं जातो.

अरेरे ! हाय हाय ! हे गरीब यात्रेकरू कसे व्यर्थ फसतात. ते दुरून येऊन स्नान करितात, आणि ठग जे गंगापुत्र ते त्यास शक्तिपेक्षा अधिक देऊन विचारे लाचार होतात; आणि असें केल्याने आमचे पाप जाते व पुण्य लागते, असें समजतात. आणि शेवटीं घरीं गेले असता केवळ ऋण

शेष राहते, एवढा त्यांस नफा आहे. त्या पोढभरू ब्राह्मणास लाभ झाला खरा, व लोकास फसऊन आपलें पोढ भरावें ही त्यांची विद्याच आहे. परंतु गरीबे विचारी यात्रेकरूं बुडालीं.

अक्टोबर महिन्याच्या २७ वे तारखेस ह्यणजे कार्तिक शुद्ध १ पदेस सिंहस्त निघाला, आणि आजपर्यंत थोडे लोक आले, पूर्वीच्या सिंहस्ताप्रमाणे आले नाहीत आणि उत्तरोत्तर लोक विचार करून अगदींच घेणार नाहीत, असें होईल. गोदावरी क्षेत्राविषयीं अणखी जे लिहायाचें आहे तें पुढें लिहूं.

CHURCH HISTORY CHAP 16

The Waldenses

ख्रिस्ती मंडळीची बखर.

(पुढें चालू)

१. भाव ठेवण्याच्या गोष्टी व उद्दारासंबंधीच्या गोष्टी, यांविषयीं मनुष्यांच्या लेखावरून प्रमाण नाही आणि शास्त्राशिवाय दुसरा आधार नाही. २. देव व मनुष्य यांमध्ये एकच मध्यस्थ आहे. यासाठीं देवापासीं रद्दबदली करण्याकरिता संताची प्रार्थना करूं नये. ३. पर्गतोरी नामें विस्वनाच्या जाग्याविषयींचें मत खोटें आहे. ४. दोन संस्कार, ह्यणजे बाप्टिस्मा व प्रभुभोजन, यांचाचून तिसरा नाही. ५. शास नामें जी क्रिया होत असती तिचा नाकार केला पाहिजे; विशेषकरून मेलेल्या लोकांसाठीं मास क्रिया करण्याच्या रीतीचा

नाकार केला पाहिजे. ६. मनुष्यांनी स्थापन केलेले जे नेम व विधि ते, ह्यणजे रोमच्या मंडळीने नेमलेले उपाय व निरर्थक उत्साह, व मंक लोकांचे पंथ, व यात्रेस जाणे, इत्यादि सर्व नेमांचा नाकार केला पाहिजे. ७. आह्मी वरकड पाळकांवर वरिष्ठ आहों, व सरकारी अधिकाऱ्यांवर आमचा अधिकार आहे, असा जो मोठेपणा पोपाने आपल्यास घेतला त्याचा अगदी नाकार केला पाहिजे. याप्रमाणें पोपाविषयीं लिहून, मंडळींत तीन पदव्या मात्र आहेत, त्या ह्यणजे पाळक व उपदेशक व डिकन, असें त्यांनी लिहिलें. ८. प्रभूच्या भोजनांत भाकर व द्राक्षारस, हे दोन्ही घेतले पाहिजेत, ह्यणून शास्त्रांत आज्ञा आहे. ९. प्रगटविणें नामें पुस्तकात बाबेल नामें शहराविषयीं संज्ञा करून जें लिहिलें आहे, तें रोम शहराविषयीं आहे. आणि पोप सर्व भिथ्या गोष्टींचें मूळ कारण असून तो आतिखीस्त ह्यणजे ख्रीस्ताचा त्वरोधी आहे. १०. पैका दिल्ह्याने पापाची क्षमा होती, ह्यणून जें मत आहे तें, व गुरुमंडळीस लग्न करण्याविषयीं जी मनाई आहे, तीं दोन्ही खोटी आहेत. ११. जे लोक देवाचें शास्त्र ऐकून त्याच्या गोष्टी समजतात ते देवाच्या मंडळीतील आहेत; आणि ख्रीस्ताने त्या मंडळींस आपल्या कामदाराच्या नेमणुका करण्याचा किंवा रद्द करण्याचा अधिकार दिल्ला आहे. यासाठीं त्या लोकांनी आपल्यामधून सर्व अ-

धर्मी पाळक यास दूर करावें, आणि त्यांच्या जाग्यांवर धार्मिक व खरे पाळक यांच्या नेमणुका करून, त्यांचा उपदेश ऐकावा व त्यांच्या हातानी संस्कार करून घ्यावे.”

वरच्या सिद्धांतात लिहिल्याप्रमाणें वालदेन्स लोकांस खऱ्या गोष्टीचा समज होण्याचें कारण असें होतें कीं, ते नेहमी शास्त्र वाचीत असत. काय सांगूं त्या लोकांस आपल्या निसाच्या भोजनासारिखी शास्त्राची आवड असे. त्यामुळें कामधंदा करते वेळेस देखील शास्त्राच्या गोष्टी वाचून ते देवाची प्रार्थना व स्तुति करीत असत. याप्रमाणें लोकाकडून होत होतें, ह्मणून त्यामध्ये जे विशेष अशिक्षित होते त्यांस देखील शास्त्रातील गोष्टीची पुष्कळ माहितगारी होती. त्यातील काहीं लोकांस तर शास्त्रातील एखादा ग्रंथ अगदी मुखपाठ असे; आणि कित्येकांस नव्या कराराचें अवघें पुस्तक मुखपाठ असे. याचें कारण असें होतें कीं प्रत्येक घरधनी आपल्या घरचा गुरु असे; आणि आईबापे आपल्या मुलाच्या शिक्षेविषयीं असा नेम ठेवीत असत कीं बापाने आपल्या पोरास व आईने आपल्या पोरींस शिकवावें; आणि मुलातून जे वडील ते आपल्यापेक्षा लाहानास शिकवीत असत, बहुतकरून सर्व वालदेन्स लोकांस लिहिता व वाचता येत असे; आणि पाहिलें असतां हे नवल होतें, कारण कीं रोमच्या मंडळीच्या पुष्कळ पाळकांस त्या वेळेस इतकें ज्ञान नव्हतें. त्या लोकाची चाल व रीत अगदी

साधारण होती; खाण्यापिण्यांत ते चागल्या पदार्थाचें अगत्य धरीत नव्हते, ते निर्दोषपणाने वागण्याविषयीं फार जपत असत, आणि ह्यांच्या साधारण बोलण्यात देखील शास्त्रसंबंधी गोष्टी निघत असत. आपल्या उपजीविकेसाठीं ते कष्ट करीत असत, आणि शरीराच्या भूषणाचें अगत्य न धरिता, ते पवित्रता व नम्रता व दया व उद्योगीपणा, या सद्गुणांनीं आपलें मन रूपास आणण्याविषयीं झटत असत. ते एकमेकांस भाऊ व बहीण असें ह्मणत असत. आणि खरेंच त्यांची परस्परावरची प्रीति भाऊबहिणीसारिखीच होती. त्यांत जे अधिकारी होते ते प्रमाणिक असून आपण स्थापन केलेल्या बंधारणाप्रमाणें वागत असत; आणि वरकड लोकांची असी शुद्ध वागणूक होती कीं त्यांच्या देशा शेजारी जे देश होते त्यातील लोक त्याजवर पूर्ण विश्वास ठेवीत असत. याविषयीं प्रमाण लिहावें, तर कोणास चाकराची किंवा दाईची गरज लागली तर त्या कामाकरिता त्यांस वालदेन्सी मिळाले असतां ते फार सतोष मानीत असत. त्या लोकांच्या सांखोरैर नामें एका मोठ्या वैज्याला जेव्हां त्यांजवर ठेवण्यासारिखा काहीं दोष सापडला नाहीं, तेव्हां त्याने त्याजविषयीं असें लिहिलें कीं, “सर्व पथापेक्षां हा पंथ बहुता दिवसाचा आहे; आणि त्याच्या लोकांचा प्रवेश सर्व देशांत झालेला आहे.” त्याने अणखी असें लिहिलें कीं, “सर्व इतर पंथाच्या लोकानी

आपल्या ईश्वरनिदक मताच्या योगाने आपल्याला अगदी तुच्छ करून घेतले आहे; परंतु बालदेन्स लोक भक्तिमंत आहेत. ते मनुष्यांसां खरेपणाने वागतात, देवाविषयी त्यांच्या मनात जो भाव आहे तो यथायोग्य आहे; आणि प्रेषित लोकांचे सर्व सिद्धांत ते मान्य करितात. इतकें मात्र आहे कीं ते रोमची मंडळीव त्या मंडळीचे कामदार यांचा फार द्वेष करितात."

European Intelligence

विलायती बातमी.

रोमन क्याथोलिक लोकांचा मुख्य उपाध्या ज्याला पोप ह्मणतात तो रोम शहरांमध्ये राहातो. त्याचे फार दिवसापासून ह्मणणे आहे कीं येशू ख्रीस्ताने सर्व ख्रिस्ती लोकावर मला अधिकार दिला आहे; माझे ऐकल्याशिवाय कोणाचा कधीं तारणोपाय व्हावयाचा नाही. परंतु ही त्याची गोष्ट अगदीं लबाड आहे. येशूने त्याला कांहींच अधिकार दिला नाही. परंतु कांहीं वर्षांपर्यंत रोम सरकार मोठे होतें आणि त्याचे मदतीने तो काही श्रेष्ठ मानिला गेला. तेव्हा त्याने लोकांस फसवून आंधारात ठेवावे ह्मणून असी युक्ति केली कीं सर्व लोकांस जाहीर केले पाद्रीचा हुकूम घेतल्याशिवाय कोणीहि शास्त्र वाचू नये. आणि कित्येकांनी सांगितले कीं, "हे योग्य नाही, आम्हाला शास्त्र पाहिलेच पाहिजे, ह्मणून ते आम्ही वाचू व त्याप्रमाणें आम्ही करूं,

तुमचे ऐकणार नाहीं; आम्ही देवाचे ऐकू. तेव्हां त्याने व त्याच्या हाताखालच्या लोकानी मोठा जुलूम करून त्यांतील कित्येक लोकांस बांदिशालेंत घातले, कित्येकांस जाळून टाकिले, व दुसऱ्या भयंकर रीतीने पुष्कळांस ठार मारले. तरी शास्त्र वाचल्यामुळे लोकांमध्ये प्रकाश अधिक होऊन त्यांनी त्याचे ऐकले नाहीं, आणि त्याचा उत्तरोत्तर जोर कमती होत चालला, आणि हल्लीं त्याविषयीं असी बातमी आली आहे कीं, गेल्या महिन्यांत तेथील लोक त्याविरुद्ध उठून त्यांनी त्याचा मुख्य प्रधान ठार मारून दुसरे नवीन सरकार स्थापिले तेव्हा पोप भिऊन पळाला. या देशात जे फिरंगी लोक आहेत ते बहुतकरून त्याला मानितात, आणि तोच पापाची क्षमा करायास शकतो, असी त्यांची समजूत आहे. परंतु हे त्याचे अज्ञान आहे. जेव्हा ते शास्त्र समजून सुधारतील तेव्हा तेहि पोपाला तुच्छ मानून सोडतील.

दुसरी असी बातमी आहे कीं आश्रिया देशांच्या राजानें रयतेच्या गडबडीमुळे आपली पदवी दुसऱ्याला दिली. परंतु ते त्याला तरी मानतील किंवा कसें, ते अजून समजत नाहीं. तेथे रयतेवर सरकारचा जुलूम फार होता ह्मणून असी गोष्ट घडण्यात आली, आणि ज्या सर्व देशांत सरकारपासून मोठा त्रास आहे, तेथे जेव्हां लोक प्रकाशित होऊन सुधारतील, तेव्हां ते सरकारचा जुलूम सोसणार नाहीत असें होईल.

The Panjáb Fall of Multan

पंजाब.

मुलतानाकडील असें वर्तमान आहे की गेले महिन्याचे २४वे तारिखेस कर्नेल चीफ आणि मेजर स्काट यांचे विचार जनरल व्हीस याजपुदे हजर केले, त्यात चीफ याणे तिहींकडून शहरावर हल्ला करण्याची तजवीज चागली असें ठरविले व स्काट याणे कित्यावर एकीकडूनच हल्ला करण्याची मसलत दिली होती २५ वे तारिखेस बंगाली लष्कराने सीनलके मारी एथे जाऊन तळ दिला व मुंबईचे लष्कराने जनरल व्हीस याचे डावे बाजूस २६ वे तारिखेस सरजकुड एथून निघून तळ दिला २७ वे तारिखेस लष्कराच्या चार टोळ्या करून हल्ला करण्यास आरंभ केला एडवर्डस आणि त्यांचे लष्कर याणे शत्रूचे लक्ष भलतेचकडेस लावण्याचे उद्देशाने सीस महाला नजीकच्या पलावर हल्ला करून लढाईस आरंभ केला इंग्रजांचे लष्कराने मोठे पराक्रमाने लढाई मारून कित्या सभोवतालच्या पेटा आपले हस्तगत करून घेतल्या. या २७ वे तारिखेचे लढाईत इंग्रजांचे लष्करात जे लोक मेले व जखमी झाले ते येणेप्रमाणे मेजर गार्डन लेवटेनेंट गिलन, लेवटेनेंट यंग हसबड इतके मेले गेले, लेवटेनेंट प्रेफेर, मेजर केस लेवटेनेंट कर्नेल नाश एनसैन मेकडुमल लेवटेनेंट आर्मस्ट्रांग लेवटेनेंट हील लेवटेनेंट ब्रुक लेवटेनेंट स्त्राव्ही लेवटेनेंट तिरवीट आणि कपतान वेलो इतके असामी जखमी झाले याखेरीज शिपाई लोक कित्ती मेले याचा अजमास अजून बरोबर समजण्यात आला नाही २८ वे तारिखेस सकाळी शहरात गोळे टाकण्यास इंग्रजांचे लष्कराने आरंभ केला २९ वे तारिखेस शहरचे दिल्ली दरवाजावर तोफाचा भडमार चालू केला ३० वे तारिखेस कित्यातील एक मोठी दारू गोळ्याची कोठी पेटून शत्रूंचा मोठा नाश व नुस्कान झाले ३१ वे तारिखेस दोन प्रहरी असें सर्वसमताने ठरले की दरवाजा फोडून कित्याला खंड पाडणे हे काम प्रस्तुत अशक्य आहे. ३१ वे तारिखेपर्यंत मुलतान कित्याचे रक्षण दिवाण मुलराजाने मोठे शौर्याने केले होते अशी बातमी आहे की मुलतानचे लोकांस मदत करण्याकरिता शेरसिंग व काहीं लष्कर तिकडेस येत आहे लेवटेनेंट प्रेफेयर यास २७ वे तारिखेस जखम झाली होती ती त्या जखमेने भरण पावला

सर हेनरी लारेन्स २८ वे तारिखेस छावणीत जाऊन पोचला असी बातमी आहे प्रभाकर

मुलतानापासून हल्लीं असी बातमी आहे की, या महिन्याच्या २ व्या तारिखेस मुलतान शहर इंग्लिश लोकांनी चढाव करून घेतले; आणि तेथे घाडे इत्यादि द्रव्य लुटीमध्ये पुष्कळ सापडले. शहरातील कित्या ५ वे तारिखेपर्यंत इंग्लिश लोकांनी घेतला नाही कारण कदाचित तसे केले असतां आपल्या शिपाई वगैरे पुष्कळ लोकांचा नाश होईल; ह्याणून प्रथम बाहेरून तोफांचा मार करून ती पाडून मग आत गिरावे, असी मसलत केली होती; आणि तो ८ वे किंवा १० वे तारिखेस घेण्यांत येईल असा लोकांचा सुमार होता.

आणि मुलतानचा कित्या हस्तगत झाला ह्याणजे मुलतान खात्याची फौज व कमांडर इनचीफ साहेबावरोबरची फौज भिळून तेथे सीक लोकांस लवकरच अमलात आणतील.

ताजाकलम अणखी वर्तमान आले की या महिन्याच्या ६ आणि ७ वेहि तारिखेस मुळराज दिवाणाकडून इंग्लिश सेनापतीकडे बोलणे लागले की जर तुम्ही मला अभयवचन दाल तर मी तुमच्या स्वाधीन होतो परंतु म्याला असा जाव मिळाला की आझी तुझाला काही वचन देत नाही आझी आपल्या मर्जीस येईल तसे करू

THE DNYANODAYA

is published soon after the 1st and 15th of each month, at the American Mission Press, Bombay, on account of the American Missions at Bombay and Ahmednuggur.

Subscription price, one Rupee and eight Annas yearly

ज्ञानोदय.

DNYANODAYA.

(RISE OF KNOWLEDGE)

Vol 8 No 3

BOMBAY, FEBRUARY 1 1849

Price 1us per No

पुस्तक ८. अ. ३ मुंबई; तारीख १ माहे फेब्रुएरी सन १८४९

किं० ६-

THE DNYANODAYA.

ज्ञानोदय.

BOMBAY, FEBRUARY 1, 1849

Departure of Missionaries

The Rev O French and Mrs French, of the American Mission at Serour, left Bombay on the 16th ult, for their native land They go via England, in the Owen Glendower. Mr French arrived in India August 1839, and now leaves, it is hoped, only for a reason, on account of impaired health He leaves behind at Serour a small Native Church, brought to the knowledge of the truth, through the Lord's blessing upon his labors The Rev A Hazen for the present occupies the station

We have also to lament the loss of the Rev F C Brandt, of the Mission of the General Assembly of the Church of Scotland in Bombay Mr and Mrs Brandt arrived in this country in May 1845 and left on the 16th ult He also leaves on account of ill health, but we hope that he may ere long be permitted to return, greatly improved in this respect.

[Translation of the preceding]

सन १८३९ या वर्षात रेवरेण्ड ओ. फ्रेंचसाहेब या देशीं येऊन घोडनदीस राहिला व तेथें त्याचा उपदेश ऐकून कित्येकांनी देवाच्या आशिर्वादाने ख्रिस्ती धर्म

स्वीकारला. हल्लीं या साहेबाची प्रकृती विघडल्यामुळे गेले महिन्याचे १६ वे तारखेस मडमीसुद्धां स्वदेशास गेला. आणि हल्लीं घोडनदीस रेवरेण्ड ए हेजन साहेब राहून उपदेश करीत असतो.

सन १८४५ सांत एफ. सी. ब्रांडसाहेब मुंबई मुक्कामीं येऊन जनरल असेंब्लीच्या इन्सिट्रुशनात गुरुचें काम करीत होता; तो मडमीसुद्धां सदरुं तारखेसच गेला हे दोघेहि साहेब प्रकृतीने बरे होऊन परत येतील असी आमची आशा आहे.

Recent Discovery of Buddhist Caves in the Southern Konkan

The following extract from the report of the proceedings of the Royal Asiatic Society at its Meeting of the 18th ult, is all that has as yet appeared in print respecting the newly discovered Buddhist Caves in the Southern Konkan

“ Dr Wilson directed the attention of the meeting to the interesting fact, that several series of Cave-temples, hitherto wholly unknown to Europeans, had just been brought to notice in various parts of the Maráthí country Among these, the most remarkable are those near the village of Kuda, situated on the Ráj-

puri creek in the Konkan, between three and four miles west from the town of Thal, and about forty two miles in the straight line from Bombay. The discovery of these caves occurred in the following circumstances. About the commencement of the rains, Vishnu Shastri, the Bráhmaṇ who had assisted Mr Wathen, Dr Wilson, and others, so much in the decipherment of inscriptions in the cave character, was appointed Mahálkari of a district in the Konkan. When about to commence his duties, he called upon Dr W, who asked him to make every inquiry in his power about the existence or otherwise, of a series of caves with a *Chaitya* as the centre from which the caves at Mahad, which are only monkish cells would probably be found to be only an off-set. In a short time he reported, both to Mr Law, the Collector of Surat, and to Dr W, as the result of his research, the information which he had obtained of the existence of a magnificent series near Thal. Mr Law, at the opening of the season, sent the Bráhmaṇ personally to inspect the caves, and he found them to correspond with descriptions which he had received of them. He also brought with him a fac-simile of some of the inscriptions, which Dr Wilson exhibited to the meeting. Mr Law has been the first European to inspect them. In a letter dated the 5th January addressed to Dr Wilson, he states, "I visited the caves of Kuda a few days ago, and I may safely say, that they far exceeded my expectations. There are twenty-two caves altogether, great and small, and no less than four of them have *Chaityas*. The principal one is 60 feet in length, with several bass reliefs of Buddhas sitting cross-legged on lotuses, and others on *Shinhásans* with the usual attendants, dolphins, &c. The most interesting and best executed, however, are of male and female figures, perhaps representing Buddha and his *Shakti*, the former with a kind of *turban* for his head dress. Thus, as well as the other caves containing *Chaityas*, is on the plan of a *Vihar*, not of a regular temple as at *Kárlí*. I found eighteen inscriptions, and have got good fac-similes on cloth of the larger ones, and copies of the rest. The larger ones, probably, excel any that have been found in the perfect formation of the letters, and are as plain as if they had just been cut. Some of them contain such complicated compound letters, that I think they must be in Sanskrit. I propose to send a short account of these caves, with drawings, shortly to the Bombay Asiatic Society."

[Translation of the preceding.]

राजपुरी परगण्यात हल्ली सांपडलेली लेणी.

गेले महिन्याच्या १८ वे तारखेस मुंबई एशियाटीक सोसाईटीची मंडळी जमली होती, तेव्हां डाक्टर विन्सन साहेबाने ला साहेबाचे पत्र वाचून दाखवून सांगितले कीं, पाचसाळ्याचे पूर्वी विष्णुशास्त्री जो लेण्याच्या कामाकडे वाधेन साहेबास सहाय होता, तो राजपुरी या परगण्यात महालकण्याचे कामावर गेला. तेव्हा मी त्यास सांगितले कीं तिकडे काहीं लेणीं आढळल्यास शोधात असोवें; त्यावरून थोड्या दिवसानंतर त्याने मला व ला साहेबाला लिहिले कीं, थळनजीक कुडा एथे काहीं एक सुंदर लेणीं आहेत, असें ऐकतो. तेव्हा पाऊस गेल्यानंतर मशारनिळे शास्त्री यास त्या लेण्याविषयीं शोध करायस ला साहेबाने सांगितले. आणि शोध लागला, तेव्हा ला साहेबहि तेथे गेला, व तोपर्यंत ही लेणी पूर्वी कोणी दुसरे साहेबाने पाहिले असतील, असें दिसत नाही. ला साहेबाचे पत्र असें होते कीं, मी थोड्या दिवसांपूर्वी कुडा एथे गेलों, आणि तेथील लेणीं आमच्या सुधार करण्यापेक्षा फार सुंदर आहेत, हीं इतकीं सुंदर असतील, असें मला वाटले नव्हते. तेथे लहान मोठीं मिलून लेणीं २२ आहेत, आणि त्यातून जें मोठें आहे, त्याची लांबी ६० फूट आहे, व तेथे कित्येक

बुद्ध सिंहासनावर व कमळावर बसले आहेत, आणि जवळ पुष्कळ सेवकमंडळी आहे, व तेथे दोन मूर्ती सर्वाहून सुंदर काढल्या आहेत ह्यगजे एक बुद्ध व त्याची शक्ति असेल असे दिसते. तेथे अठरा ठिकाणी निरनिराळे लेख आहेत, ते आर्षी बराबर काढून घेतले, आणि त्यांनून कित्येक नवीन सरखे ढळढळीत अक्षराचे आहेत. आणि त्या विषयी थोड्या दिवसानी चित्रसुद्धां वर्जन लिहून मडळीला पाठवूं

The Methods of Salvation taught in the Purāns

Some of the ways of salvation set forth in the Hindu *shastras* are truly astonishing. In the *Padma Purān* it is said, "If any one takes the name of Shiva, though in jest, or on any pretence whatever, he will obtain the nine treasures of Kuber, and the eight great supernatural endowments, and his final condition will be one of blessedness. If a man eats ambrosia without knowing it, he nevertheless acquires immortality, as if fire falls by accident on a mass of combustible materials, these are nevertheless consumed, so if a man, with or without design, takes the name of Shiva, his sins shall be destroyed." But what teaching is this? Despise God in your heart as much as you please, only let his name be on your lips, and you shall be blessed here and hereafter. If this be true, then the greatness of God is not in his nature or attributes, but simply in his name. Think of his attributes what you please, despite them, hate them, no matter, pronounce his name and you are saved. If God's divinity and majesty are in his name, then he, who assumes for his own the name of God, obtains with it also the divinity and majesty of God. If the power of Mahādeva is in the name of Mahādeva, then whoever names himself Mahādeva, appropriates also the power of Mahādeva. That is to say, Mahādeva the god, and Mahādeva the man are equal. Both have one name, therefore both are equally able to remove sin.

To jest about God is sin. To take his name in such a state of mind, is only an aggravation of sin. Should a king issue a proclamation to the effect that whatever thief, adulterer or other criminal repeated his name, should go unpunished, how soon would that kingdom be filled with wretchedness and crime? By such an edict, he would in fact nullify all the good laws he might have previously made for the suppression of evil. The people would say, come, let us break the laws to our heart's content, for we have only to repeat the king's name, and we shall be safe. Is it not evident that such a kingdom would quickly come to an end? And if it little becomes an earthly sovereign to make such an edict, how much less does it become God.

Again, if the effect of repeating the name of God be illustrated by a reference to fire, the illustration should be fairly carried out. Fire destroys most things, but certain things, on the contrary, it purifies and renders more valuable. Thus gold and silver are refined by means of fire, while wood, hay and stubble are destroyed. So in like manner, the true worshippers of God will be purified more and more by calling upon his name, while those who have no love to him in their hearts, and are not his sincere worshippers, will by such means only incur additional sin, and bring upon themselves a more fearful destruction.

It is also said in the *Padma Purān* that whoever will make a daily offering of *bilwa* leaves to Shiva, shall be accounted righteous above all other men, and will beyond all doubt be saved. And let a man commit what sins he may in the night, if he only pays his salutations to Shiva the next morning, his sins shall be blotted out. So it appears that to make an offering of *bilwa* leaves is of more consequence in the eyes of Shiva than to love God and seek the good of our fellow men. Let us suppose two men, one of them compassionate, benevolent, self-denying, laboring to promote the happiness of others, doing with all constancy the will of God, conducting himself among men in a humble and kindly spirit, conscious of his own unworthiness, and grieving bitterly for every transgression, and the other, the very reverse, wicked, covetous, selfish, lascivious, choleric and cruel,—but in the habit of offering *bilwa* leaves to Shiva,—which now of these two men is to be preferred? Shiva prefers the latter, declaring that his equal is not to be found, for he gives *bilwa* leaves. Hence it appears that Shiva has

somewhat the nature of an ox. The ox knows nothing about sin and righteousness. His great solicitude is that he may have grass, and, in like manner, Shiva's great solicitude is that he may have bilwa leaves. And for what purpose is it said that the sins of the night are removed by morning orisons to Shiva? For what purpose, if not to embolden men in the commission iniquity? Let none entertain any fears of future punishment, let none trouble himself to overcome his sins, find out where bilwa leaves are to be got, and your salvation is secured. If any one considers the character of the Hindu *shastras*, he will no longer be surprised at the iniquity of the people, nor will he doubt but that all who put their trust in such *shastras* are preparing for themselves a future of inexpressible woe.

The true way of salvation must bear this characteristic, that it will cause sin to appear odious and flagrant, and by all means to be avoided. And on the other hand, one characteristic of false methods of salvation is that they exhibit sin as insignificant and the burden of it as nothing. Of all such theories of salvation, know this, that they are not from God. And the *shastras*, in which it is said that by repeating the name of a god, or by offering bilwa leaves, guilt is removed, are spurious and to be at once rejected. For what purpose has God given a revelation to men, but to stay the progress of sin, and deliver men from the power of it? The true Scriptures are the sword of the Spirit, wherewith he makes war upon sin. But the Purāns, on the contrary, expressly favor sin, and embolden men in the commission of it; hence we may know that they are not the work of God, but of men.

[Translation of the preceding.]

पुराणातील तारणोपाय

हिंदुशास्त्रांत सांगितलेले तारणोपाय, ते आश्चर्यकारक आणि संशयास योग्य वाटतात. पद्मपुराण ब्रह्मोत्तरखंड यांत कसें वाक्य आहे. तें पाहा! “जरी काहीं उगीच अथवा विनोदाने किंवा कोणत्याहि मिसाने शिवस्मरण झालें, तरी तेथें नवनिधी अष्टमासिद्धी प्राप्त होतात, आणि अंती उत्तम गती प्राप्त होती. जरी न कळतां अमृत भक्षिलें,

तरीं अमर होईल, आणि नकळत अभिवर पाय पडला तरी तो जळेल. तसेंच देवाचें नांव घेतलें असतां, ईश्वराची अक्षय कृपा मिळेल.” पाहा ही किती चमत्कारिक गोष्ट आहे. मनांत ईश्वराला जरी तुच्छ मानिलें, तरी त्याचें नांव घेतल्याने मनुष्याचें इहलोकीं व परलोकीं कल्याण होतें. ही गोष्ट खरी असली तर ईश्वराचा मोठेपणा त्याच्या गुणान किंवा त्याच्या स्वभावात आहे असें नाहीं, कवळ त्याच्या नांवांत आहे. त्याचे गुण हलके मानिले, त्याचा द्वेषहि केला, तरी चिंता नाहीं; त्याचें नावाचा उच्चार करावा ह्मणजे झालें. ईश्वराचा देवपणा आणि मोठेपणा जर त्याच्या नांवांतच आहे, तर जो आपणास ईश्वराचें नांव ठेववितो, त्याला ईश्वराचा मोठेपणा व देवपणा प्राप्त होतो. महादेव, या नांवांत जर महादेवाची शक्ति आहे, तर ज्या माणसाला हें नांव पडलें आहे, त्यास महादेवाची सगळी शक्ति प्राप्त झाली आहे; ह्मणजे महादेव जो देव, आणि महादेव जो मनुष्य, यांत काहीं फेर नाहीं. उभयतांला हें नाम लागतें, ह्मणून उभयतांला सारिखाच पराक्रम, सारिखाच पापावरचा अधिकार असावा.

देवाचा विनोद करणें, हें पाप आहे. पाप करण्यावेळेस, देवाचें नांव घेणें, हें अति पाप आहे. कोणी चोर तुमचा माल चोरून नेत असतां त्याच वेळेस तुझाला सलाम करील, तर तुझाला कसें वांटल? हा माणूस लज्जा व भय सोडून चोरत्या वेळेसहि मला सलाम करितो, ह्मणून तो महा अपराधी जाणावा, असें तुमचें मनांत येईल कीं नाहीं? चोरी व्यभिचार इत्यादिक अपराध जो करितो, त्याने राजाचें नांव उच्चारवें तर त्या अपराधाची क्षमा होऊन, त्या माणसाला भी मोठें इनाम देईन, असा जाहिरनामा राजाने लावला असतां, त्या राजाचें राज्य लवकर बुडेलच बुडेल, कारण, त्या राज्यांत पापाचा काहीं निषेध राहणार नाहीं. चोरी, जारकर्म इत्यादिक वाईट, कर्माविष-

आणि भजनसंबंधी सर्व क्रिया करीत असत, आणि शांतीचा खरा आधार कोणता, या विषयी उपदेश करीत असत. त्या सुवार्त्तिकास फिरस्ते असें ह्मणत असत; कारण कीं ते नेहमी एका देशांतून दुसऱ्या देशांत फिरत असत. आणि जगोजागीं त्यांचे इतके शिष्य होते कीं कोलोण शहरापासून मिलान शहरापावेतो जाताना त्यास उत्तरण्याकरिता नित्य आपल्या पथाच्या लोकांचीं घरे भिळत असत. चहुंकडील देशात आपले जे लोक होते त्याची बातमी वरचेवर समजण्यासाठीं वालदेन्स लोक असा बंदोबस्त ठेवीत असत कीं, जीनोवा व फ्लोरेन्स व वेणीस व दुसऱ्यां शहरें, यांमध्ये त्यांच्या विश्वासातले लोक असत, मग ज्यांचीं त्यानीं आपलीं पत्रे त्याजवळ आणून द्यावीं, ह्मणजे ते जिकडचीं तिकडे पोहचतीं करीत असत. त्या पत्राच्या योगाने वालदेन्स लोकांस लाभ होत असे. कोणता ह्मणाल तर तीं बहुत करून धर्माच्या गोष्टीसंबंधी असत, ह्मणून त्यांच्या योगाने ते लोक एकमेकांस आपल्या मताविषयीं भरवसा देऊन सर्व गोष्टींविषयीं सुमार्गाने चालण्याचा एकमेकांस उपदेश करीत असत.

योहान हस याने बोहीम्या देशात धर्मोपदेश केल्यावर त्या देशांत जे सद्भाविक होते त्यांस त्याच्या नांवावरून हसी, असें ह्मणण्याचा संप्रदाय पडला तथापि हसाच्या पूर्वी त्या देशामध्ये पुष्कळ भाविक ख्रिस्ती लोक होते, तसे फ्रांस देशाच्या दक्षिण

भागीं पेन्नस वालदो नाभें जो पुरुष होता, तो उपदेश करूं लागल्यापूर्वी, ह्मणजे सन ११७० च्या पूर्वी, त्या देशात वालदेन्स नाभें पुष्कळ सद्भाविक ख्रिस्ती होते. पेन्नस वालदो धर्मोपदेश करण्याविषयी आपल्या दिवसात नामांकित होता; याजकरितां त्याच्या काहीं गोष्टी लिहितो. तो द्रव्यवान असे, आणि लयन्स शहर एथें राहून व्यापार करीत असे. परंतु शास्त्राभ्यास करूं लागला असता, त्याची गोडी वाटल्यामुळे त्याच्या मनात आलें कीं, दुसऱ्यास उपदेश करून त्यास आपल्यासारिखें सुख होईसें करावें. असें असता त्याने आपलें सर्व द्रव्य दरिद्र्यांस वाटून दिलें, आणि शास्त्राचें भाषांतर व मुळच्या ख्रिस्ती लोकानी जे ग्रंथ लिहिले होते त्यांचें भाषांतर तो आपल्या देशभाषेंत करूं लागला. ते शास्त्रावर त्याने आपल्या शक्तीप्रमाणें त्याच्या प्रती करून लोकांमध्ये वाटल्या. याशिवाय तो आपल्या चाकरांस व ओळख्यांस धर्मोपदेश करीत असे, आणि गरीबांच्या घरीं जाऊन त्यांचा समाचार घेत असता तो त्यांस धर्मप्रमाणें चालण्याचा उपदेश करीत असे पुढें जों जों त्याने शास्त्राचा अभ्यास केला तो तों रोमच्या मंडळीची भ्रष्टता व भ्रांति ह्या त्याच्या समजण्यात आल्या. मग त्याच्याने उगे राहवेना ह्मणून त्याने लोकांमध्ये त्या गोष्टी सांगितल्या. याप्रमाणें करूं लागला असता, ती गोष्ट आलेक्षादर नाभें पोपाच्या कानावर गेली; ह्मणून त्याने

त्याला व त्याच्या मतानुसारी यास ख्रिस्ती भंडळातून काढिले. त्याजवर तो तेथून पिकादी देशास पळून गेला, तेथे गांवोगावच्या लोकानी त्याचा पाठलाग केला; तथापि त्याचा धर्मोपदेश ऐकून पुष्कळ लोकांनी त्याच्या मताचा स्वीकार केला. शेवटी तो बोहेम्या देशात मरण पावला.

Caste Difficulties

पळशाविषयीं श्रायण्य.

ज्ञानोदयाने कसें घास फार फार सज्जम

विनंती विशेष— अहो ज्ञानोदयकर्ते महाराज पूर्वी सनदी ब्राह्मण यांविषयीं एक पत्र पाठविलें, तें आपण आपल्या सुंदर पत्रांत छापून प्रसिद्ध केलें. त्यांत आझी लिहिलें होतें कीं अणखीं पुढें जो मजकूर होईल तो लिहून कळऊं; त्यास थोड्या दिवसांपूर्वी पळशे यानी ब्राह्मणाच्या हटाने एक अनुष्ठान केलें त्यांत पळशे व ब्राह्मण असे एकत्र बसून कर्म केलें या अनुष्ठानांत द्रव्याच्या लोभास्तव जे चित्त पावन किंवा कऱ्हाडे अथवा देशस्थ असे ब्राह्मण गेले त्यांचीं नांवें मुंबईकर ब्राह्मणानी टिपून काढलीं आणि सभा करून त्यांस अपांक्त ठेविलें व त्याच्या पक्षाचें कोणीएक प्रतिपादन करूं लागला तोहि त्याचा सोबती सारखा त्या सभेने मानिला. सारांश सनदी ब्राह्मणांचा आणि मुंबईकर बेसनदी ब्राह्मणांचा बराच कलह माजला आहे. अणखीं दुसरीं अनुष्ठानें पळशे करणार असें एकतां, परंतु खचीत ठाऊक नाहीं. या अनुष्ठानांत गेलेल्या ब्राह्मणाची याद झाली आहे, परंतु ती आमच्या मार्गस्थच्या हातास येणें कठीण. त्यांचीं नांवें आझास ठाऊक नाहींत व त्यांतून अद्यापि कोणी प्रायश्चित्त घेतलें नाहीं; घेतलें ह्मणजे तोहि प्रकार-सहित असें एक आपणाला पत्र पाठवूं, कळावे ही विनंती ता० १६ जानेवारी १८४९.

एक शोधक फिरस्ता.

The foolish Wari who poured forty mans of ghi upon the idol Kopaneshwar at Tanna

एके वाण्याचा व्यर्थ खर्च.

विनंती विशेष— अहो ज्ञानोदयकर्ते महाराज, आमच्या ठाणे मुकामी कोपनेश्वर ह्मणून एक मोठें महादेवाचें लिंग आहे, आणि बहुधा एथें हाच देव मुख्य आहे. याला थोड्या दिवसांपूर्वी एके मुंबईकर वाण्याने सुमारे ४० मण तुपाचें कमळ चढविलें, आणि तें असें केलें पाहिजे कीं तुप कढऊन तें एका मोठ्या भांड्यांत ह्मणजे मोठ्या प-रातेंत घट्ट होण्यासाठीं ओतावें आणि मग त्याला कमळासारख्या पाकळ्या कापून कराव्या. असो त्याच्या कृतीचा प्रकार फार कठीण असें नाहीं, परंतु खटपट मोठी व माणसें फार लागतात. तर या सद्गुरु वाण्याने तेवढी खटपट करून व पुष्कळ पैका खर्चून तें त्या लिंगावर चढविलें. तेव्हां तो चमत्कार पाहण्यास गाड्या करून करून हजारों गुजराथी लोक मुंबईहून पाहायास आले, तसेच दक्षणीहि आले, आणि तें मोठें कृत्य पाहून बोलले कीं पुढच्या जन्मी हा राजाच होईल, यांत संशय नाहीं, हा याणी धन्य झाला. आणि त्यावरून त्याच्याहि मनाला वाटलें असावें कीं, आपल्या जन्माचें सार्थक झालें. परंतु त्याने खचीत समजावें कीं या दांभिक कृत्यांत कांहीं पुण्य नाहीं, केवळ लोकांमध्ये कीर्ति झाली. आणि बिचारा भोषीयास दोन अडीचशें रुपये प्राप्त झाले, हाच लाभ आहे; दुसरें कांहीं नाहीं. तर अहो महाराज या बिचाऱ्या वाण्याला दुसरा तर यापासून कांहीं लाभ नाहीं, केवळ प्रसिद्धि हाच लाभ आहे ह्मणून आपल्या दूरदेशगामी ज्ञानप्रकाशक पत्रांत हें पत्र छापून प्रसिद्ध करावें. ही विनंती. ता० १४ ज्यानुएरी १८४९ मुकाम ठाणे.

तुमचा मि० ठाणेकर विचारवान

ज्ञानोदय.

DNYANODAYA.

(RISE OF KNOWLEDGE)

Vol 8 No 4 BOMBAY, FEBRUARY 15, 1849 Price 1as per No.

पुस्तक ८ अंक ४. मुंबई; तारीख १५ माहे फेब्रुएरी सन १८४९. किं०८-

HISTORY EUROPE No 39

Religion, Temples, Deities and Marriage,
among the Romans

बखर. युरोपखंड. धडा ३९.

रोमी लोकाचा धर्म दैवत, देवळे, लग्ने, याविषयी

रोमी लोकाचा धर्म ग्रीक लोकांच्या धर्मावरून घेतला होता, त्यात बृहस्पति आणि दुसरी पुष्कळ दैवते यांचे भजन होत होते. प्रत्येक सद्गुणावर आणि प्रत्येक दुर्गुणावर, आणि मनाच्या व शरिराच्या प्रत्येक भावनेवर, आणि वास्तविक जगातील व कल्पित जगातील प्रत्येक पदार्थावर एक एका दैवताचा अधिकार आहे, आणि प्रत्येक झाड व डोंगर व प्राण्याचा उगम याची एक एक देवी आहे, असे ते मानीत असत. आणि आपल्या देशातील प्रत्येक शूर आणि गभीर याजला ईश्वरी पदवी देत असत.

रोमांत यहूदी व ख्रिस्ती धर्माशिवाय सर्व धर्म चालण्याची मोकळीक होती.

जोपर्यंत खऱ्या धर्मातील दयेचे कायदे हे खोटेपण आणि अज्ञान यावर जय पावले, तोपर्यंत यहूदी व ख्रिस्ती लोकांचा पाठलाग अतिशय क्रूरतेने होत होता. शेवटीं ख्रिस्ती धर्म हा सर्व भिन्न भिन्न धर्मांवर प्रवळ होऊन ख्रिस्ती शकाच्या ३११ व्या वर्षी तो सरकारचा धर्म झाला.

ज्या दैवताच्या समुदायाला रोमी लोक भजत होते त्याच्यासाठी त्यांनी पुष्कळ देवळे बांधली, त्यातील पुष्कळ देवळे मोठ्या सुंदर इमारती आणि कोरण्याकडून शृंगारलेलीं असीं होती आणि अर्पण व बलि याकडून भरलेलीं होती. त्या देवळात उपाध्ये मेंढरे, बैल आणि दुसरी जनावरे अर्पित असत. हलक्या दैवताकरितां जीं देवळे बांधलीं होती तीं तशीं सुशोभित नव्हतीं आणि त्यास केवळ पवित्र घरे असें ह्मणत असत. प्रत्येक द्रव्यवान माणसाच्या घरात भजनाची जागा होती तेथे ते आपल्या घरातल्या देवांचे भजन करित अ-

सत. असें हटलें आहे कीं प्राचीन रोमात जीं देवळें निरनिराळ्या दैवतास करून दिल्लीं होती तीं ४२० इतकीं होती.

लग्न करण्याला रोमाचे कायदे फार अनुकूल होते, आणि जे सडे राहिले त्यापासून सरकार दंड घेत असे. एका समयीं जे अविवाहित पुरुष होते त्याकडून अधिकाऱ्यानी असी शपथ वाहून घेतली कीं, आपण अमुक मुदतींत लग्न करू आगस्तसाने अविवाहित पुरुषाचा दंड वाढविला, आणि ज्या आईबापास पुष्कळ लेंकरें होती त्यास बक्षिसी दिल्या.

लग्न झाल्यापूर्वी काहीं वेळ नवरीची मागणी होत असे त्या वेळेस उपाध्ये आणि जोसी यांच्या साहाय्याने पुष्कळ धर्मक्रिया करीत असत, लग्नाचा करारनामा साक्षीदारास लिहीत असत, आणि नवरा नवरी काडी मोडण्याने आपलें सममत देत असत. मग नवरा हा नवरीस लग्नाची अंगठी बक्षिस देत असे, आणि नवरीचा बाप एक मोठें जेवण देत असे. लग्नाची अंगठी नवरीच्या डाव्या हाताच्या तिसऱ्या बोटात घालीत असत, कारण कीं त्या बोटाची शीर नीटच अंतःकरणासी लागली आहे असें त्यास वाटलें. नवरीला पोषाक करीत असता ती शूराची बायको होणार आहे असें दाखविण्यासाठी तिचा भाग भाल्याच्या टोकाने करीत असत, मग त्यानी तिला फुलांच्या माला घातल्या आणि चांगला पोषाक घातला. तिचा

शृंगार पूर्ण झाल्यावर, ज्याचे आईबाप जिवत आहेत असीं तीन मुलें संव्याकार्ळां तिला नवऱ्याच्या घरीं नेऊन घालीत असत. तिजपुढें पाच मशाली आणि एक चरकी व चात नेत असत. ती त्याच्या दाराजवळ आली असतां आपल्याला बहिर्बाधा न व्हावी ह्मणून तिने आपल्या हातानी चरबी लावलेली लोहकरीची माळ खावाला बांधली. घरात जात असता तिला उबऱ्यास शिऊं न देता उचलून नेत असत. ती घरात शिरल्यावर नवरा तिला किल्या आणि विस्तू व पाणी याचीं दोन भांडीं देत असे मग नवरा सर्व मंडळीस जेवण देत असे. जेवणाच्या वेळेस वाद्य आणि नाच होत असे आणि वऱ्हाडी नवरानवरींच्या स्तूतीचें गाणें गात असत.

प्रश्न

प्र० धर्माविषयी काय सांगितलें आहे? प्र० धर्म चालू देण्याविषयी काय सांगितलें आहे? प्र० ख्रिस्ती धर्माविषयी काय सांगितलें? प्र० रोमी दैवताविषयी काय सांगितलें? प्र० त्यांच्या देवळाविषयी काय सांगितलें? प्र० घरगुती देवाविषयी काय सांगितलें? प्र० लग्नाविषयी काय सांगितलें? प्र० अविवाहित लोकांच्या दंडाविषयी काय सांगितलें? प्र० लग्नातील क्रियेचें वर्णन कर

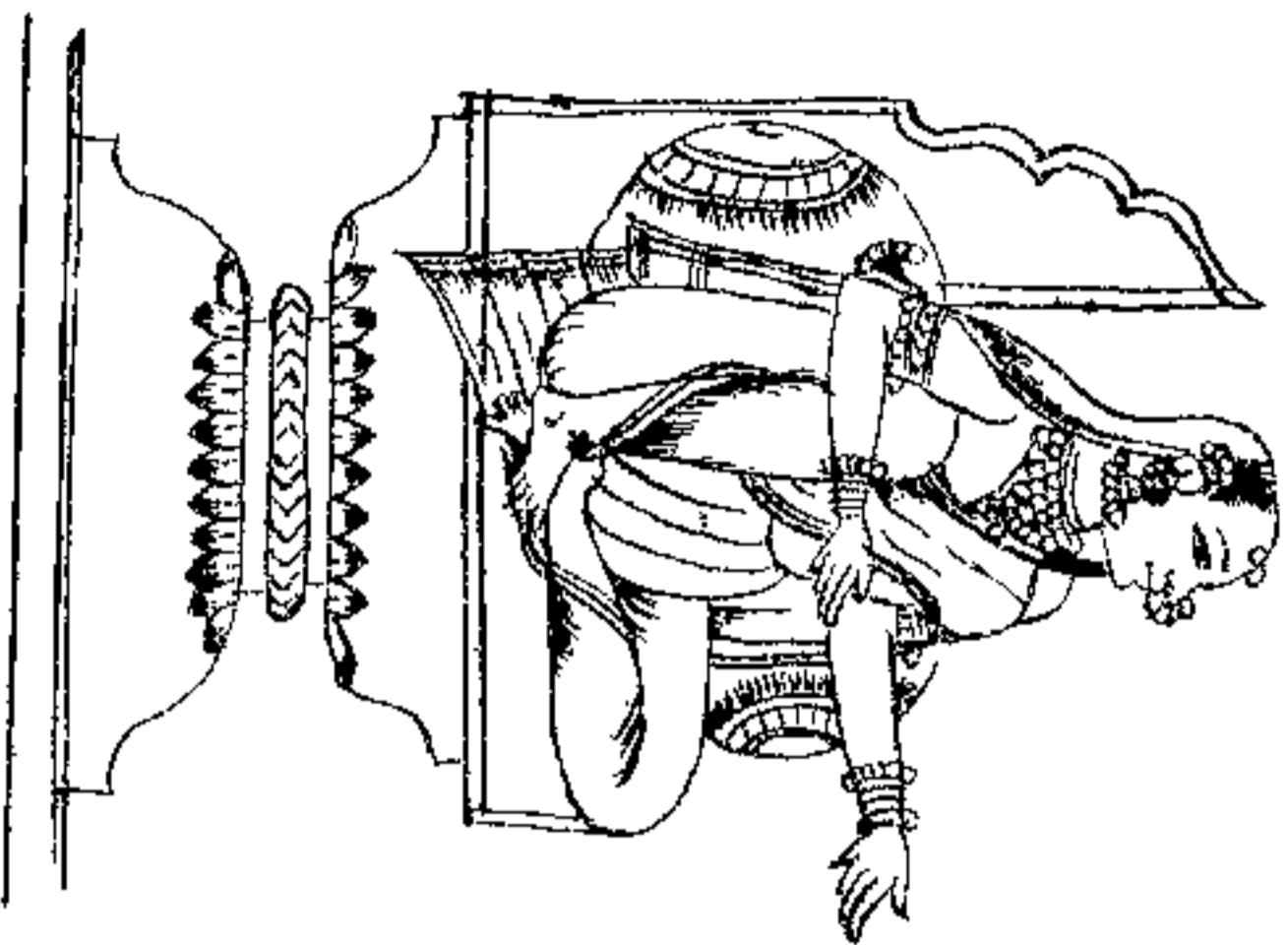
THE DNYANODAYA.

ज्ञानोदय.

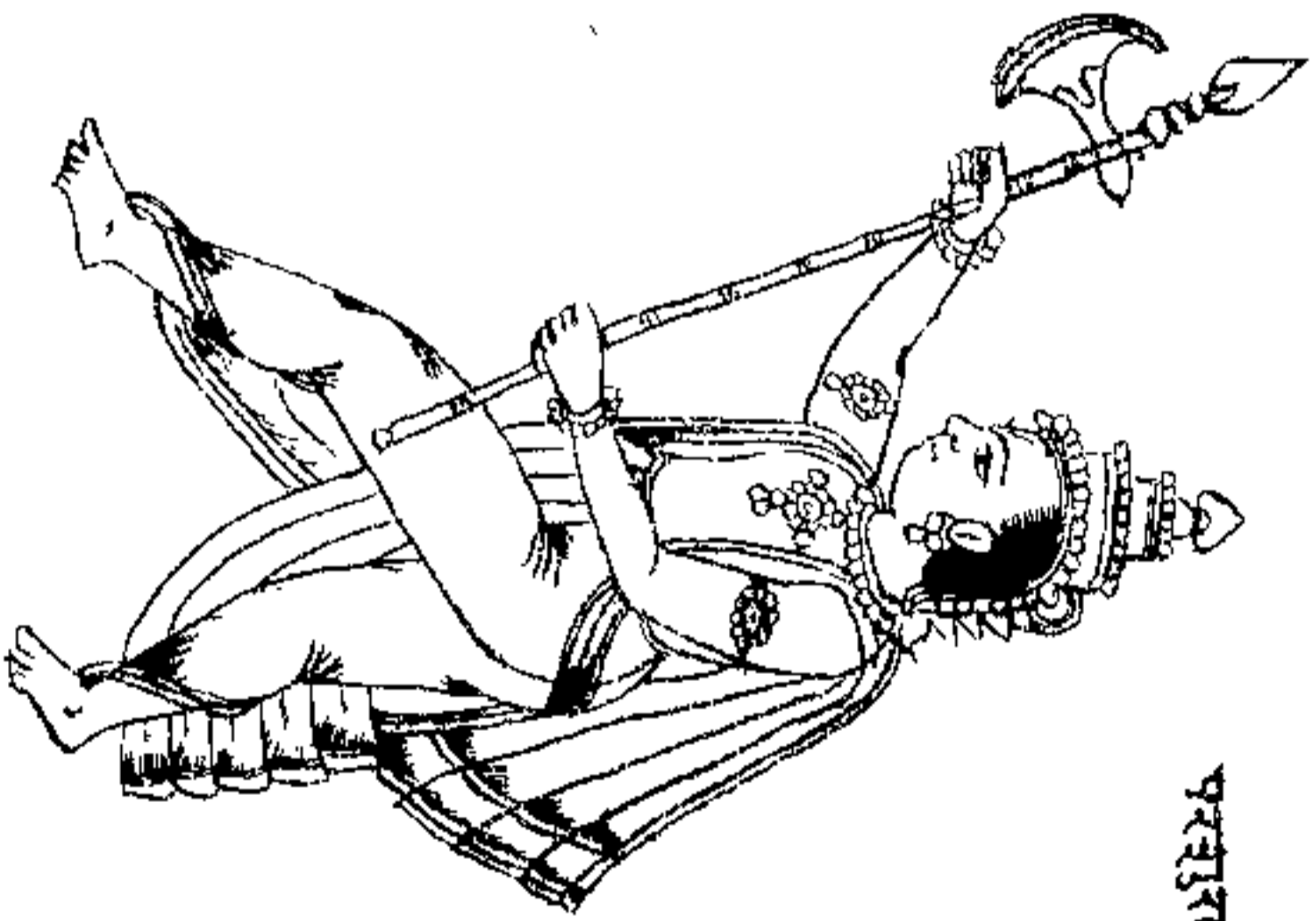
BOMBAY, FEBRUARY 1, 1849
NEW BOOKS *Murathee Grammar* 110
Pages 8vo

This work lately issued from the American Mission Press is for sale at the low price of

शुक्र

परशुराम

लोक व त्याचे अनुसारी त्याची छळणूक करिताना राहिले नाहीत. सन १२०९ च्या साली तिसरा इनोसेंत नामें पोपाने सर्व ख्रिस्ती लोकांमध्ये असा जाहीरनामा फिरविला कीं, तुम्ही अलबीजेन्सी लोकांची छळणूक करण्याकरिता त्यांजवर स्वारी करावी; आणि अभय दिल्लें कीं, जे त्या स्वारीस जातील, त्याच्या सर्व पापाची क्षमा होईल. मग सीमोनदिमंत फोर्टनामें सरदार्याच्या हाताखालीं तीन लक्ष मनुष्यांची फौज जमली, नंतर तिने तीन वर्षे अलबीजेन्सी लोकांच्या मुलखात हिंडून त्या लोकांची सर्व प्रकारें छळणूक केली त्या वेळेस अलबीजेन्सी लोकांची सर्वाहून मोठी वस्ती, रेमंड नामें एका मोठ्या सरदाच्या आश्रयाने, तोलोस शहर एथें होती पुढें आठवा ल्युईस नामें फ्रान्स देशाचा राजा याने त्या लोकावर दुसरी स्वारी केली. त्या वेळेस अविघ्न शहर एथें त्याची वस्ति होती, ह्मणून स्वारीच्या लोकानी तें शहर जमीनदोस्त करून त्यातील दरोवस्त प्रजा मारली. त्याशिवाय त्याच्या स्वारीच्या लोकानी पिकादीं देशातील वालदेन्स लोकांचे तीनशे गाव ओसाड केले. या छळणूकीच्या वेळेस छळणाऱ्याकडून जी अयोग्य वर्तणूक झाली तींत दगा व निर्दयपण व ढोंग इत्यादि दुर्गुण पराकाष्टेचे होणे. पहिल्याने त्या लोकांची जीं छळणूक झाली होती ती वीस वर्षे चालली, आणि त्या अंती सुमारें दाहा लक्ष वालदेन्स लोक

मृत्यु पावले. असें असतां सन १२३० पासून पुढें पाचशें वर्षपर्यंत त्या लोकांच्या छळणूका ज्या होत होत्या त्यात त्यांची जीं माणसें भेलीं त्याची सख्या कोणाच्याने सांगवणार नाहीं. का ह्मणाल तर जरी त्या छळणूका एकसारख्या चालल्या नव्हत्या, तथापि न्यूनाधिक त्याची काहीं तरी छळणूक सालोसाल होत होती. वर लिहिलें आहे त्या रीतीने फ्रान्सदेशात स्वाऱ्याच्या योगाने त्या लोकांची छळणूक चालली होती, तेव्हा वरकड देशात वीस वर्षे इन्क्विसिशनचे लोक त्याची अतिशय छळणूक करीत होते. त्या दिवसात त्या लोकांकडून त्याची फार माणसें भेलीं; त्यांस बहुत करून त्यानीं जाळून मारिल्लें. वास्तविक ह्मटलें असता मुख्यत्वेकरून वालदेन्स लोकांस नाहीसें करण्याकरिता इनोसेंताने इन्क्विसिशन सभेची स्थापना केली. त्या सभेस पवित्र इन्क्विसिशन असें तो ह्मणत असे तिजकडून एखाद्या वेळेस इतके कैदी झाले कीं त्यांस ठेवण्याकरिता नवीन बदिशाळा बांधणें प्राप्त झालें; आणि त्या कैदींच्या उपजीविकेसंबंधींचा खर्च इतका मोठा असे कीं, तो फेडण्यापुरता त्या सभेजवळ पैका नव्हता.

वालदेन्स लोकांच्या ज्या छळणूका झाल्या, त्याविषयीं अणखी काहीं गोष्टी लिहितों, ह्मणजे त्या लोकांची वृत्ति कशी होती, व त्याच्या वैऱ्याची वृत्ति कशी होती याविषयीं चांगला समज पडेल. स्पेन दे-

शच्या हद्दीवर बेनेर्वनामें एक किल्ला होता, त्यांतील शिपाई लोक बालदेन्सी होते, ह्मणून पोपाने तो हस्तगत करण्याकरिता फौज व तिच्याबरोबर वकील पाठविला. तेव्हां असें झालें कीं, पाण्याच्या तोंड्यामुळे किल्ल्यातील लोकांस तो किल्ला वैन्याच्या स्वाधीन करणें प्राप्त झालें. मग वकिलाबरोबर आलेला एक उपदेशक किल्ल्यातील लोकांस उपदेश करूं लागला; तेव्हा त्याने सर्वास आग्रह करून सांगितलें कीं, पोपाला मान देण्यास तुम्ही कबूल व्हा. असा उपदेश तो करीत आहे इतक्यांत ते लोक ह्मणूं लागले कीं, “तुमचा उपदेश सर्व व्यर्थ आहे; आम्ही पोपाला मान कधीं देणार नाहीं.” ते ऐकून शीमोनदिमंत फोर्ट जो पोपाच्या वकिलाबरोबर आला होता, त्याने वकिलाच्या अनुमताने मोठा जाळ पेटविण्याची आज्ञा केली. मग त्या जाळात त्यांनी पुरुष व बायका मिळून एकशें चाळीस मनुष्ये जाळून टाकिली. तीं जळत असता अति उल्हासाने देवाची स्तुतिकरून ह्मणत होतीं कीं, “ख्रीस्ताच्या नावासाठीं दुःख भोगण्यास देवाने आम्हास योग्य मानलें, यावरून आम्ही आनंद पावतो.” त्यांनी शीमोनाला असें सांगितलें कीं, “न्यायाच्या दिवसां देव न्यायाचीं पुस्तकें काढील, तेव्हा निश्चयें तुम्हास तो शिक्षा करील.” त्या लोकांतून केवळ तिघीं बायका पोपाला मान देण्याविषयीं कबूल झाल्या. या रीतीने बालदेन्स लो-

काची छळणूक होत होती, तेव्हां त्यांजकडून आपल्या धर्माविषयी जी स्थिरता प्रसिद्ध झाली, ती मुळचे ख्रिस्ती लोक आपल्या धर्मामुळे मरण पावले त्याच्या स्थिरतेसारिखी होती. याविषयीं काहीं उदरहरणें लिहावीं, तर त्यांतील साठ वर्षांच्या वयाचा एक ह्यातारा होता, त्याला शीमोनाच्या निर्दय शिपायानी बाकावर उताप करून बाधिलें. आणि तशा अवस्थेंत त्याच्या पोटावर बाटीच्या खालीं एक भुंग ठेविला, यासाठीं कीं त्या भुंग्याने त्या पोटात पोखरून आत शिरावें. त्या योग्या त्या ह्यातार्याला फार वेळपर्यंत अतिशय दुःख प्राप्त झालें; परंतु तो धैर्य न सोडित स्थिर राहिला, आणि शेवटीं त्या भुंग्याच्या पोखरण्याने तो मरण पावला. त्या सारिखें जिरार्दनामें एका पुरुषाने धैर्य दाखविलें ते असें कीं शत्रूंनी त्याला जाळण्याकरिता खावाला बाधून टाकिलें, तेव्हा त्याने त्याच असी विनंती केली कीं मला दोन लाहा खडे द्यावे. त्यांनी काहीं अनमान केल्यावर खडे त्याला दिले. ते घेऊन जीरार्दाने आपल्या एक एका हातांत एकएक खडा धरिला; आणि ह्मटलें, “हे खडे मी खाईन तेव्हा ज्या मत्तासाठीं तुम्ही मला मारितां, त्याचा मी त्याग करीन.” असें सांगून त्याने ते खडे आपल्या हातातून टाकून दिले. आर्नल्ड नामें एक वडील सात पुरुष व दोन बायका, अशा दाह मनुष्यांस एकदम जाळण्याकरितां शत्रूंनी

खांबासीं वाधून टाकिलें; आणि आग लावून दिल्ली असता, जेव्हां सर्वांचें अर्थें अग जळून गेलें तेव्हा आर्नल्दाने आपली सर्व शक्ति खर्चून आपल्या सोबत्याच्या मस्तकावर आपले भाजलेले हात ठेवून त्याच सांगितलें कीं, “भाव धरून स्थिर असा; आजच तुम्ही आकाशात* लारेन्तीयसाजवळ जाल.” तोलोस एथील रेमंडनामें सरदार, ज्याच्या आश्रयाने ते लोक राहात होते व ज्याची गोष्ट वर सांगितली आहे, तो त्या लोकांची वृत्ति पाहून ह्मणाला, “या सद्भाविक लोकासाठीं माझी जाहागीर व तींतील माणसें मजपासून हरण केलीं जातील, हें मला ठाऊक आहे; परंतु त्यासाठीं आपली जाहागीर सोडून मी आपला जीव देखील देण्यास कबूल आहे.”

The Pride of Caste

जातीचा व्यर्थ अभिमान.

प्रभाकराचे कर्ते पास

हालीं ब्राह्मण जातीला मोठा अभिमान आहे त्यास असें वाटते की आझी श्रेष्ठ आमच्यासारखा कोणो पृथ्वीवर नाही इतर लोक कसेही असले तरी आमचो योग्यता पावणार नाहीत असे त्यास वाटते परंतु जातीबद्दल गव कशास करावा आपलें कर्म तशी जातो आहे जात ह्मणजे काय की जें कर्म स्विकारले त्याचें नांव अत्रोय ह्मणजे त्याणी युद्ध करावे ब्राह्मण ह्मणजे त्याणा विद्या करावी सोनार याणी सुवर्णाचें काम करावें परोठ याणी वस्त्रे घुवावो हींच कामाचीं नांवे तीच जात यात काही मोठें प्रमाण नाही केवळ व्यवहारीक नांवे आहेत त्याची काहीं वेगळी खाण नाही सर्वांचें मूळ एक याविषयी तुकारामाचा आभंग आहे

* याचो गोष्ट अध्याय ५ वा यात लिहिली आहे

तुझीनकाकरुंगव नीचजातीह्मणुनीसर्व
शुकशीणिताचीखाणी तुझ्याआझ्याएकचयोनी
रक्तमासचर्महाडे सर्वठाइंसमपाडे
अन्नउदकघरोपरी निघानाहाहोदुसरी
तुका ह्मणे हेंनी खरें नाही देवासा दुसरें
याजदरून उघड न्याय होत आहे कीं जातीचा अभिमान मानणारे मूर्ख आहेत आणि जाती, व्यवहारावरून आणि कर्मावरून झाल्या आहेत यात सद्भाव नाही याविषयीं मनुचें वचन आहे कीं ब्राह्मणाचा शूद्र होतो आणि शूद्राचा ब्राह्मण

अध्याय १०

शूद्राया ब्राह्मणा इजातः श्रेयसाचेत्प्रजायते
शूद्रो ब्राह्मणता मेती ब्राह्मणः श्वेति शूद्रतां
क्षत्रिया इजानमेवन्नु दिद्यद्वैश्यात्तथैवचा

श्लोक अध्याय ७

कवेरेक्ष धनैश्च ब्राह्मणचैवगाधिज ४२ श्लोक
इत्यादी वचनेंकरून असें सुचविलें आहे कीं धर्माचे फेरफाराने क्षत्रियाचा ब्राह्मण होतो शूद्राचा ब्राह्मण होतो असे आहे मग आता जे दुसरे जातीचे लोक ब्राह्मणाचा गर्व हरण करण्याकरितां बळेंच नमस्कार करितात बळेंच अग्निहोत्र घेतात धाराम्न इत्यादि खटपट करितात आणि ब्राह्मणाचा मत्सर करितात यांत त्यास लाभ झटला तर काहीं नाही ब्राह्मणाचे कर्म कोणो सुखाने करीत नाहीत, वास्तवीक त्यात सुख नाही, फार उपद्रव व त्रास आहे परंतु तितकेंही सहन करून नीच जातीचे लोक खटपट करितात फक्त ब्राह्मणपणा मिळविण्याकरिता जो जो करितात ते ते ब्राह्मण चिह्नात आणि दोषाचे वादविवाद सुरू होतात त्यात अर्थ पाहिला तर काहीं नाही माझे मनें हालीचे ब्राह्मण आणि नीच जातीचे लोक हे दोघेही एकसारखेच आहेत कारण की त्यांचीं कर्म बरोबर नाहीत याविषयी प्रमाण.

अह्मण शूद्रिभवति ब्राह्मणः क्षीरविक्रयात्

इत्यादि वचनें धर्मशास्त्रात आहेत त्याप्रमाणें झटले तर सर्व ब्राह्मण काही तरी दोषाने शूद्राचे योग्यनेस आले आहेत आता कळ्याचार मात्र राहिला आहे दोरो जशली पण पीळ राहतो तसे आहे. ब्राह्मणास आपलें कर्म काहीं ठाऊक नाही सर्व प्रकारचा व्यापार चाकऱ्या धंदे करितात विद्याशून्य आहेत हे ब्राह्मण कशा-

चे असे असना या प्रेनवन अभिमानाकरिता दुसरे लोकानी तर झटावे हेही अज्ञान आहे असे, परंतु भले लोकानी जातीचा अभिमान कधी करू नये यात काही हशोल नाही लोकांस कसे वाटते की ब्राह्मणांनी रामोशाची सोयरीगत करावी की काय, तरी असे नव्हे. साधारणतः असे कधीहि होणार नाही जे ब्राह्मण आहेत ते ब्राह्मण्यातच. बहुधा सोयरीगती करतील ब्राह्मणाची सोयरीक मिळेल ती टाकून बळेंच परिटाचे घरात शिरणें जरूर नाही व कोणी तसे करणार नाही व ज्या लोकामध्ये जाती नाहीत त्याजमध्ये असे घात नाहीत मोठा मुसलमान मोठे मुसलमानाशीं सक्कळेंवितो हो परंपरा चाल आहे बळेंच कोणी अगदी शेवटच्याचे घरात जात नाही यास्तव जातीअभिमान सोडला तर जाती कायम राहतील यात संशय नाही परंतु तेंटे भाडणे मोडतील, मत्सर करणार नाहीत, इतका फायदा होईल सर्व लोक एकत्रपणाने वागतील ब्राह्मण असे करणार नाहीत कीं अमका लो द्वार आहे, जाऊद्या त्याला, त्यांचे तोंड पाहू नये, विटाळ होतो हा वेडेपणा होणार नाही, मग तो द्वार अर्थातच ब्राह्मणाचे शब्द गर्विष्ठ ऐकून नीट इग्रजांचे घरी जातो, तेथे राहतो आणि झणतो, ब्राह्मण आतां फार माजले, मी त्यास हात दाखवोन असें होतें पहा कीं इग्रज लोकांचे फौजेत नीच जातीचे लोक फार असतात कारण कीं त्यांस ब्राह्मण लोक तुच्छ मानतात. त्यास उष्टे खावयास घालतात त्यास केवळ जनावराप्रमाणें समजतात याजमुळे त्यास उपाय सुचतो तो ते करितात आणि ब्राह्मणांचे काय काढितात, हा परिणाम जातो अभिमानाचा आहे आणि ब्राह्मण आपसांत देखील फुटले आहेत; देशस्थ वेगळे, कोंकणस्थ वेगळे, कराडे, किरवत, शेणवी इत्यादिक ब्राह्मणाच्या जाती असून त्यांचे दरम्यान अनेक विषयास जाले आहेत, आणि परस्पर विवाह करित नाहीत, ही चाल फार वाईट आहे ब्राह्मणासीं ब्राह्मणांनी खुशाल सोयरीक करावी हा मुख्यपणा चालऊ नये हेंच बरे, त्याविषयीं अटकाव असू नये जर कोंकणस्थाची जात आहे तर कोंकणस्थाची सोयरीक करील परंतु त्याजमुळे प्रतिबंध नसावा, जसे त्यास सोईचे वाटेल तसे करावे, बहुधा जो तो आपले जातीची आणि आपले देशची मुलगी करील, हें उघड आहे जरी प्रतिबंध नसला तरी दक्षणाचा राहाणार मुजराथ्याची मुलगी करणार नाही हें उघड आहे परंतु याचा प्रतिबंध

नसावा आता जातीचे फार भेद झाले मराठे लोकांतही जातकुळीचा भेद ब्राह्मणांचे पाहून त्याप्रमाणें केला आहे सात कुळानील मराठे पुन लग्न करित आपले कन्येनें करित नाहींत, हा सर्व मुख्यपणा त्याचा आहे, 'घान काहीं शहाणपण नाहीं परंतु लोकांस यांचे मोठे महात्म वाटते; आणि विरुद्ध करू सकत नाहींत, यास्तव हे लोक इतमागी आहेत हे विनंतो —

लोकहितवादी

The Reid Scholarship in the Grant Medical College

नामदार रीड साहेब विलायतेस जाणार झणून त्याचे मित्र या महिन्याच्या १३ वे तारखेस सोमवारीं टौन्हालामध्ये जमले होते आणि त्यांनी असे ठरविले कीं ८००० रुपये जमऊन त्याच्या व्याजात घाट वैद्य पाठशाळेमध्ये रीडस्कालरशिप झणजे त्याच्या नावाने एका विद्यार्थ्या याची जागा ठेवावी.

मुळराजाला मुंबईस पाठविणार नाही असी भणखी नातमी आली तेथील सादकार वगैरे लोकापासून ५० लक्ष रुपये इंग्लिश लोकानी घेतले व ते सर्व मेनेकडे वाटून देतील असें झणतात

ज्ञानोदय घेणाऱ्यांस सूचना.

ज्ञानोदयकर्ते असे जाहीर करितात कीं, बाहेरगांवीं जे लोक ज्ञानोदय घेतात, त्यांजकडे ज्ञानोदयाबद्दल सन १८४८ दिसेंबरच्या अखेरपर्यंत आमची जी बाकी देणे निघत असेल, ती त्यांनी आद्यास कृपा करून पाठवावी आणि ज्ञानोदयाची किंमत आगाऊ द्यावी, असा नियम आहे, झणून सन १८४९ या वर्षाचीहि पाठवावी जे लोक आद्यास रुपये पाठवून देतील, त्यांच्या पावतीबद्दल त्यांचे नाव ज्ञानोदयात इंग्रजीमध्ये छापून प्रसिद्ध करूं. ता० १५ माहे फे० सन १८४९.

ज्ञानोदयकर्ता.

ज्ञानोदय.

DNYANODAYA.

(RISE OF KNOWLEDGE)

VOL 8 No 5 BOMBAY, MARCH 1, 1849 Price 1as per No.

पुस्तक ८. अंक. ५ मुंबई, तारीख १ माहे मार्च सन १८४९ किं०६-

THE DNYANODAYA.

ज्ञानोदय.

BOMBAY, MARCH 1, 1849

We hope to be able in our next to announce the decision of the Gentlemen who are to judge of the relative merits of the Essays on the Holy, and perhaps to favor our readers with the one which shall be considered worthy of the highest prize

होळीविषयीं जे एस्ते ह्यणजे ग्रथ लिहून आले आहेत त्यातून कोणता तरी उत्तम ठरून पुढच्या अंकात छापला जाईल असा आमची आशा आहे

The Lingaites in the Southern Maráthi Country Progress of the Gospel at Dharwar

We are happy to learn from our Brethren of the German Mission at Dharwar that their labors are attended with many encouragements. On the 25th of December last, the Rev Mr Laver baptized several persons, on possession of their faith in Christ. Of these two were Tamulians and the others Lingaites. Several Tamulians have been baptized at Dharwar since the establishment of the Mis-

sion, 12 years ago, but these Lingaites are the first from among the Canarese, at that station, who have forsaken the worship of idols for that of the true God. Among the Lingaites, who form the majority of the population of the Southern Maráthi Country, there have, of late, been many indications of a growing conviction in favor of Christianity. Of them Mr. Laver says —

“ This denomination of Hindus has a good deal more religious earnestness than the Bráhmans. There is among them more of a spirit of inquiry, and they manifest a far greater readiness to listen to our message. One thing which particularly disposes them to this, is the fact that there exists among them a number of ancient writings, by people of their own sect, which predict the coming of a divine personage with many attendants and messengers, who will subvert the present polytheistic religion and set up in its stead a new monotheistic, one, and unite all castes into one. Now, generally, these books assert that this great personage will be one of their supposed former incarnations of Shiva, then reappearing. But as many of the predicted signs of his approach are clearly and visibly fulfilled, as in the whole appearance as well as in the doctrine of the missionaries there is so much that falls in with these predictions, and as the existing calculations point, according to some, to the year 1854 as the period of the reappearance of this Lord,—many in view of all these considerations are led to transfer these predictions to Christ, and to us as his messengers. and in this manner these prophetic books form a kind of bridge from Lingaitism to Christianity. Whatever may be the intrinsic value of these books,

the Spirit of God seems to make use of them for leading souls to Christ they are in a manner the star, that conducts inquiring Lingaites to Bethlehem. One of the Lingaites recently baptized is an old man, though still lively and vigorous, who was formerly a priest. It was through the influence of verses from such books, which generally also speak against idolatry and caste distinctions, that he was led to throw away his *linga* several years ago, and that he has now found that peace, which he could not find any where else, in Jesus Christ. He is very zealous in endeavouring to bring his former disciples and associates to the same saving, and peace giving faith, and there is much reason to hope, that many of them will, by and by, follow in his footsteps.

Another of the Lingaites converts, who is about 30 years of age, was brought to believe in Christ by means of one of his friends who had become convinced of the truth of Christianity by reading the Gospel of John. They both subsequently came to Dharwar, but he who had acted as teacher to the other has not yet been baptized. He returned to his own village, promising that he would come at a future time. I fear however that he may not come at all. Thus the Good Shepherd, according to his promise, is bringing in other sheep into his fold, and hastening on the time when "there shall be one fold and one shepherd."

[Translation of the preceding.]

दक्षिण महाराष्ट्र प्रांतांतील लिंगायत लोक.

धारवाडातील मिशनरी साहेब लोकांचे काम बरेच चालते असे आमच्या ऐकण्यात आले. डिसेंबर महिन्याचे २५ वे तारखेस रेवरेण्ड लेअरसाहेबाने ७ मनुष्यांचा विश्वास पाहून त्यांस बाप्टिस्मा दिला; त्यांतून दोन तमली लोक व दुसरे सर्व लिंगायत आहेत. पूर्वी बारा वर्षांच्या आत काही एक तमली लोकांचा तेथे बाप्टिस्मा झाला, परंतु आज-

पर्यंत तेथे लिंगायत लोकानी कल्पित देवाचे भजन सोडून वास्तविक परमेश्वराला मानले असे नव्हते. दक्षिण महाराष्ट्र प्रांतात इतरापेक्षा लिंगायत लोक अधिक आहेत, आणि ख्रिस्ती धर्म खरा अशी त्यातील पुष्कळांची खात्री होऊ लागली. त्या लोकांविषयी लेअर साहेब असे आश्वास लिहितो कीं,

“ब्राह्मणलोकांपेक्षा लिंगायतलोकांचे मन धर्माकडे तत्पर आहे. हे आपेक्षा धर्म-शोधक अधिक आहेत, आणि आमची गोष्ट ऐकावयास अधिक खुशी आहेत. त्यांचे एक कारण हेच आहे कीं, त्यामध्ये कित्येक प्राचीन भविष्यलेख आहेत कीं, कोणी अवतार बहुत सेवकासहित येऊन चालता धर्म, ह्यणजे ज्यात तेहेतीस कोटी देव सांगितले आहेत, तो अगदी सोडून टाकील, आणि एकच परमेश्वर आहे, असे स्थापून सर्व जातीभेद काढून टाकील. बहुतकरून त्या लेखांत सांगितले आहे कीं जो येणार तो पूर्वी कोणी शिवाचा अवतार असून पुनः येणार आहे; परंतु त्याचे येण्याची काहीं खुण भरून गेली आहे, आणि मिशनरी लोकांच्या दिसण्यात व धर्मात कित्येक गोष्टी त्यांच्या भविष्यास मिळतात. त्या लोकांच्या हिशोबाप्रमाणे पाहिले असतां अणखी पाच वर्षांनी तो अवतरेल, असे आहे. हे सर्व पाहून त्यातील कित्येकांची समजुत पडू लागली कीं, आमचा सर्व भविष्यलेख येशूकडे असावा, आणि त्याचे सेवक हे मिशनरी असतील, तर असे आहे कीं त्यांच्या प्राचीन भविष्य-

पालन करणें. जरी त्या आज्ञा मुलांस कठीण किंवा गैरवाजवी वाटल्या तरी त्यांनी त्या मानल्या पाहिजेत.

(४) त्यांस अडचण पडली असतां ती संभाळणें, आणि तीं ह्यातारीं झालीं असतां त्यांचा प्रतिपाळ करणें.

२५ आपल्या मुलांचीं जीं कर्तव्यकर्म आईबापें लागतात तीं अशीं आहेत.

(१) लहानपणीं त्याची निगा ठेवणें व त्यांचें पाळण करणें.

(२) शिक्षा, ह्मणजे त्यांच्या पदवीच्या योग्यतेप्रमाणें त्यांस विद्या पढविणें, आणि त्यांस उत्साह देऊन व शासन करून चांगल्या वर्तणुकीच्या मार्गास लावून तीं त्यात चालतीं ठेवणें.

(३) उपजीविकेचें साधन जें धंदा कसब इत्यादि तें काहींएक त्यांस शिकविणें.

(४) आपल्या चांगल्या वर्तणुकीचा कित्ता त्यांस लावणें.

२६ विद्यार्थी आपल्या गुरूंचीं कर्तव्यकर्में लागतात तीं अशीं.

(१) सुशिष्यता, ह्मणजे गुरूचें सांगणें संतोषानें ग्रहण करणें.

(२) विद्याभ्यासांत परिश्रम करणें

(३) आज्ञा पाळणें व सत्कार करणें.

(४) गुरूनें श्रम घेऊन सदाचरण व विद्या हीं दोन्ही शिकविलीं ह्याचा आभार मानणें

२७ गुरु आपल्या विद्यार्थ्यांचें कर्तव्यकर्म लागतो तें असें कीं त्यास विद्या सांगण्यांत व दुष्कर्मापासून त्यांस आवरण्यांत व सदाचरणाचा उत्साह देण्यांत प्रामाणिकपणानें परिश्रम करणें.

२८ रयत लोक अमलदारांचीं जीं कर्तव्यकर्म लागतात तीं अशीं.

(१) त्यांचा यथायोग्य सन्मान राखणें.

(२) कायद्याप्रमाणें बसविलेले कर संतोषानें देणें.

(३) त्यांच्या ज्या यथामार्ग आज्ञा आहेत त्या मा-

नणें, आणि देशाच्या बंदोबस्तासाठीं जे कायदे केले आहेत त्यांप्रमाणें चालणें

२९ अमलदार आपल्या रयतांचीं कर्तव्यकर्म लागतात तीं अशीं.

(१) त्यांच्या शरीरांचें व मालाचें रक्षण करणें.

(२) दुष्कर्म करणाऱ्यांचें शासन करणें.

(३) चांगली वर्तणूक करणाऱ्यांचा संभाळ करणें.

३० चाकरलोक आपल्या धन्यांचीं कर्तव्यकर्म लागतात तीं अशीं.

(१) त्यांच्या आज्ञा पाळणें.

(२) विश्वासुपणा ठेवणें, ह्मणजे धन्याची दृष्टि आपल्यावर आहे किंवा नाही ह्याचा भेद न मानून सापाने चाकरी करणें, आणि इमानानें व निगाबानानें धन्याच्या मालाची वहिवाट करणें.

(३) मेहनतीनें काम करणें.

(४) धन्यानें ठपका दिला तर तो निमूटपणें सोसून घेणें, आणि आपल्या चुक्या सुधारणें.

३१ धनी आपल्या चाकरांची कर्तव्यकर्म लागतात तीं अशीं.

(१) बोलीप्रमाणें वेळचे वेळेस वेतन देणें.

(२) त्यांवर कृपा करणें, चांगल्या आचरणाचा उत्साह देणें, आणि चांगल्या वर्तणुकीचा कित्ता लावणें.

३२ भ्रतार आणि बायको हीं उभयतां एकमेकांवर प्रीति करणें आणि एकमेकांवर एकनिष्ठता राखणें हीं कर्तव्यकर्म परस्परांचीं लागतात. बायकोस अन्न वस्त्र देऊन तिचें पालनपोषण करणें हें भ्रतार तिचे लागतो, आणि भ्रताराच्या आज्ञेत राहणें हें बायको त्याचें लागती.

३३ मित्र मित्रांचीं कर्तव्यकर्म लागतात तीं अशीं.

(१) एकमेकांच्या सोंपलेल्या कामाविषयीं व सांगितलेल्या गुह्य गोष्टीविषयीं अंतर न करितां इमान राखणें.

(२) अडचण पडली असतां हात देणें, संकट प-

डलें असतां मसलत सांगणें, दुःख झालें असतां सावध करणें, वाईट काम केलें असता बुद्धिवाद सांगणें, आणि मित्रपणा दृढ राखणें

३४ वा उपकारी झाला तो उपकार करणाऱ्याचें जें कर्तव्यकर्म लागते तें असें कीं, त्याचा उपकार जाणणें, ह्मणजे त्याच्या उपकाराचा अंगिकार करून आपल्यानें होईल तितकी त्याची फेड करणें आ पल्या अपराधाविषयीं आपणास उपकारबुद्धीनें जे बुद्धिवाद सांगतात त्यांचा तो उपकार जाणून त्याचा आभार मानणे हें त्यांचें आपण लागतें

European Intelligence

विलायती बातमी.

गेले महिन्याचे २४ वे तारखेस आग-बोटद्वारे विलायती डाक आली, तीत असी बातमी आहे कीं सातारा घेण्याविषयीं अजून ठरलें नाहीं, परंतु तो खचीत घेतला जाईल असें ह्मणतात. हल्लीं इंग्लंड व स्कॉटलंड एथें जरीमरीचा उपद्रव फार आहे.

The Panjāb

पंजाबाविषयीं.

हल्लीं पंजाबापासून असी बातमी आहे कीं मुलतानाहून इंग्लिश सैन्य शेरसिंगावर जिलम नदीकडे जात असता रस्यावर नारायणसिंग नामें एके फितुरी सर्दाराचा चिनीगोट नामें किल्ला घेतला. त्यात तीन हजार फौज होती, पैकीं ८०० शोक लोक होते. मुलतानचें सैन्य गेले महिन्याचे २० वे तारखेस कमांडर इनचिफ साहेवाला जाऊन मिळालें असावें, असा सुमार होता; आ-

णि ते पौंचल्यानंतर शेरसिंगावर मोठी लढाई झाली असावी असें ह्मणतात.

ताजाकलम. आलीकडे वानमी आली कीं शेरसिंग लढाईला भिऊन आपलें सैन्य घेऊन तेथून निघाला, आणि तो नदीपलीकडे गेला असावा.

The following sums have been received at Ahmednugger an account of the *Dnyanodaya* —

	Rs	As
Rev S B Munger, one copy 1847	1	8
Ditto two copies 1848	3	0
Capt Auld, one copy for one year	1	8
Dr Manesty, Donation	25	0
Capt Pottinger, do	20	0
Ditto two copies 1848	3	0
W J Hunter, Esq, one copy 1847, 1848,	3	0
L H B Tucker, Esq, 8 copies 1848	12	0
Capt Gaisford, one copy 1848	1	8
Mrs Byne, one copy 1848	1	8
H P Lucker, Esq, two copies 1848	3	0
Capt Jacob, one copy 1848	1	8
Daood, one copy 1847, 1848,	3	0
Djeeba, one copy 1847	1	8
Babajee Christian, one copy 1847, 1848,	3	0
Moropunt, 6 Nos 1848	0	6
Hurripunt, one copy 1847	1	8
Goohzar Misar, one copy 1848	1	8
Ram Krishna Vinayak, one copy 1848	1	8
Rama Bhor, one copy 1848	1	8
Ramdoo Gaunder, one copy 1848	1	8
Jairam Bogud, one copy 1848	1	8
Dajeeba Pandoorung, one copy 1848	1	8
Djeeba Nilkunth, one copy 1848	1	8
Ramchunder Chunnajee 8 months 1848	1	0
Shiviam Christian, 8 months 1848	1	0
Lieut G Anderson, one copy 1849	1	8

THE DNYANODAYA

is published soon after the 1st and 15th of each month, at the American Mission Press, Bombay, on account of the American Missions at Bombay and Ahmednugger

Subscription price, one Rupee and eight Annas yearly

ज्ञानोदय.

DNYANODAYA.

(RISE OF KNOWLEDGE)

Vol 8 No 7

BOMBAY APRIL 2, 1849

Price 1as per No.

पुस्तक ८. अंक ७. मुंबई; तारीख २ माहे एप्रिल सन १८४९.

किं०६-

THE DNYANODAYA.

ज्ञानोदय.

BOMBAY, APRIL 2, 1849

Free Church Institution

The Annual Examination of the Free Church Institution took place at Ambrohe on the 28th of February. A considerable number of spectators, both European and Native, was present on this occasion, who must have been greatly interested and gratified by what they were permitted to witness. The number of pupils in attendance was 275. The Vernacular Boys' Schools of the Mission contain 391, and the Guls' Schools 528 pupils, — total 1,189. We need not repeat what we have said on former occasions of the system of education pursued in this excellent Institution. We trust the day is not far distant when it will be provided with better and more ample premises than those which it at present occupies. The present term commenced on the 15th ultimo. There will be a vacation from the 10th of May to the 10th of June.

[Translation of the preceding.]

फ्रीचर्च इन्स्टिट्यूशन.

फेब्रुएरी महिन्याच्या २८ वे तारखेस आंब्रोळीत या शाळेची परीक्षा झाली, तेव्हा पुष्कळ साहेब लोक व एतद्देशीय लोक

जमले; आणि परीक्षा फार चांगली झाली असे पाहून त्यास आनंद वाटला. या शाळेत विद्यार्थी २७५ आहेत, आणि या मिशनखात्यातील गुजराथी व मराठी शाळांमध्ये मुले ३९१ आहेत, आणि कन्या ५२३, एकुण सर्व मिळून १,१८९ आहेत. या इन्स्टिट्यूशनात शिकविण्याची रीत फार चांगली आहे, असे आम्ही पूर्वीच लिहिले आहे, ह्यापुढे आता लिहिण्याची गरज नाही. ही शाळा गेल्या महिन्याचे १५ वे तारखेस पुनः चालू झाली आहे, आणि मे महिन्याचे १० वे तारखेपासून एक महिन्याची सुटी होईल.

The Deccan Vernacular Society.

At a Meeting of this Society held on Thursday the 22nd ultimo, the following Gentlemen were chosen Office-bearers —

The Hon'ble J P Willoughby, *President*
Capt S V W Hart, *Secretary*
Members of the General Committee — Major Candy, C J Erskine Esq, H B E Freie, Esq, Capt French, Rev Dr Stevenson, Captain Pope, Sir Jamsetjee Jeejeebhoy, Jaggonath Sunkersett, Esq, J G Lumsden, Esq, Framjee

Cowasjee, Esq, Major G L Jacob, H Young, Esq, A Malet, Esq

Sub-Committee for Translations, — Major Candy, H B E Fiere, Esq, C J Erskine, Esq, Rev Dr Stevenson, Rev Dr Wilson

The Secretary reported that the donations to this Society amount to Rs 13,404, that of this sum a donation of Rs 2,500 would be held in abeyance, it being doubtful whether it would ever be realized, Rs 165 have been expended in advertisements, &c, and Rs 1,575 of the subscriptions have not yet been paid, thus leaving Rs 9,164, the actual balance at the disposal of the Committee

It was stated that it is not the intention of the Society to mutilate, or expurgate books with reference to the prejudices and erroneous views of particular classes of readers, and that faithful, exact, translations would be given. The sentiments of an author, whose work is selected for translation, are not to be suppressed nor falsely presented because they come in conflict with prevalent errors. This is an important principle, and one which we trust will be rigidly adhered to. But the plan of translating books closely and faithfully may easily be carried too far. Nearly all English books require to be greatly modified in order to fit them for Native readers. The circumstances and modes of thought of the Native community are vastly different from those of the people for whom English books are written. And, as a general rule, these books exactly translated must, to the mere Native reader, appear unnatural, uninteresting and unprofitable. The great desideratum is, original works written by men skilled in the native languages and familiar with the character, customs and wants of the Native population. In the absence of these, we would be thankful for translations of English works. But by all means let these, for the most part, be greatly modified — nay, almost reworded, according to the idioms of the Marathi language and the habits and circumstances of the Marathi people. Such books are greatly needed, and they will be sought for and read with more avidity perhaps than is generally supposed. We trust the Society will receive a liberal support from both the Native and European public

[Translation of the preceding]

दक्षण वर्णाक्युलर सोसैटी.

इंग्लिश पुस्तकाचा मराठी भाषेत तर्जमा करून छापवा अस्या उद्देशाने ही मंडळी स्थापित झाली आहे. गेल्या महिन्याचे २२ वे तारखेस या मंडळीची सभा भरून नागदार जे. पी. उलवी साहेब तिचा प्रेसिडेंट, ह्यणजे मुख्य नेमला; आणि क्यापटेन एच. वी. डब्ल्यु. हार्ट साहेब सेक्रेटरी, ह्यणजे चिटणीस नेमला; आणि मेजर क्याडी, सी. जे. अस्कीन, एच. वी. फ्रीयर, क्यापटेन फ्रेंच, डाक्टर स्टीवेनसन, क्यापटेन पोप, सर जमशेटजी जिजिभाई, जगन्नाथ शंकरशेट, जे. जी. लम्सडेन, फ्रामजी कावसजी, मेजर जेम्स, एच. यंग, ए. मालिट, हे कामिटी नेमली. आणि तर्जमासवधी कामिटी, मेजर क्याडी, फ्रीयर साहेब, अस्किन साहेब, डाक्टर स्टीवनसन आणि डाक्टर विलसन नेमले आहेत.

या दिवसीं सेक्रेटरीने रिपोर्ट करून सांगितलें कीं हल्ली ९,१६४ रुपये कामासाठी हातांत सिद्ध आहेत, आणि १,५७५ येणे आहेत, व दुसरे २५०० रुपये येतील न येतील याविषयीं संशय आहे.

या सभेमध्ये असे सांगितलें होतें कीं इंग्लिश ग्रंथांचे भाषांतर करावयाचें त्यांतून कांही विषय लोकांस न आवडेल असा असला तरी तो गाळावा असें नाहीं; जसें असेल तसें भाषांतर करायास चुकूं नये असें होईल. आणि ही गोष्ट योग्य आहे.

सुताने काबी बाधतात, आणि त्यावर का-
गद चिकटवितात, नंतर त्याला शेंपूट ला-
ऊन सुतळी बाधतात; तेव्हा वावडी उडवा-
यास तयार होते. शेंपूट किंवा कोणतें
तरें त्यांत व्यंग झालें तर ती बरोबर उड-
णार नाही.

वावडी आपोआप झाली असें कोणास
कधी वाटेल काय ? असें कधी कोणास
वाटणार नाही. कल्पनेने वावडी करितात,
असें स्पष्ट माहित होतें आणि याचप्रमाणें
कोणतीहि वस्तु कल्पनेशिवाय होत नाही.
सर्व गोष्टींविषयी कल्पना पाहिजे; आपोआप
काहीं होऊं शकत नाही. झाड, माड,
पशु, पक्षी, इत्यादि करण्याकरिता केवढी
कल्पना लागली असेल बरें ? तर असें सिद्ध
होतें कीं परमेश्वराने मोठी कल्पना करून
हें जग निर्माण केले.

The Criminal Sessions

अपराध्यांचा तपास

गेले महिन्याचे १९ वे तारखेस सुप्रीम
कोडतामध्ये अपराध्यांचा न्याय चालू झा-
ला, आणि या खेपेस २९ मुकदमे होते, व
ग्रांड जुरीचा पुढारी एल्फिन्स्टन शाळेक-
डील मुख्य गुरु हार्कनेस साहेब नेमला
गेला. तेव्हा सर अस्किन पेरी याने ग्रांड
जुरीच्या पुढें बोलणें लाविलें कीं हल्लीं अ-
पराधी कांहीं कमी आहेत येणेकरून बरें
वाटतें.

The Grant Medical College

प्राठवैद्यपाठशाळा

गेले महिन्याचे २२ वे तारखेस या पा-
ठशाळेंतील विद्यार्थ्यांची वार्षिक परीक्षा
चालू झाली, आणि या महिन्याचे पाचवे
तारखेस समाप्त होईल तेव्हा कोणत्या
विद्यार्थ्यांस कसकसी स्कालर्शिप व बक्षीस
दावी हें ठरलें जाईल.

The Panjab

हल्लीं पंजाबापासून असी बाबही आहे
कीं शेरसिंग, चतुरसिंग आदिकरून सर्व
शिक सद्दार इंग्लिश लोकांच्या स्वाधीन
मिळाले आहेत; आणि त्यांच्या तोंफाहि ह-
स्तगत झाल्या आहेत. आणि यावरून
पंजाबची लढाई आता समाप्त झाली असें
दिसतें. तेथील सर्व मुख्य इंग्लिश सरकार
आपल्या स्वाधीन ठेविल, किंवा काहीं प्रांत
महाराज धुलपसिंग याचे स्वाधीन ठेविल,
याविषयी काहींच अद्याप ठरलें नाही.

तीन वर्षांमागे ह्यणजे मागील लढाईत इंग्लि-
श लोकांनी शिकाच्या ३०० तोंफा घेतल्या
होत्या, आणि आताच्या खेपेस एकशेंताठ,
एकुण शिकांकडील तोंफा ४६० इंग्लि-
शास प्राप्त झाल्या, आणि तलवार, बंदुक
इत्यादि, शस्त्रें हल्लीं सोळा हजार लोकांचीं
घेतलीं आहेत.

The Illuminator

हल्लीं पुणेमुक्कामीं ज्ञानप्रकाश नामें वर्तमानपत्र मराठी भाषेंत प्रतिसोमवारीं निघू लागलें आहे. त्याची किंमत वर्षास १० रूपये पडतील, आणि ६ महिन्यास ६ रूपये. या पत्राच्या योगाने वास्तविक ज्ञानाचा प्रकाश लोकांच्या मनात व्हावा अशी आमची इच्छा आहे. चागल्या वर्तमानपत्राच्या योगाने लोकांची सुधारणूक आहे, आणि जे सुज्ञ, त्यांस वर्तमानपत्राची फार गरज आहे. या पत्राच्या पहिल्या अकानून प्रस्तावना उतरून घेतों, ती येणेप्रमाणें.

प्रस्तावना.

हाल्लीं आह्मी चार सुज्ञ मंडळीचे मदतीने दर आठवड्यास हें पत्र सोमवारीं छापण्याचा आरंभ केला आहे. याचा उपयोग फार आहे व लोक यास आश्रय देतील हा आह्मास भरंवसा आहे. संक्षेपें करून आह्मी त्याचे लाभाचें निरूपण करितों. स्वदेशांतील लोकांमध्ये असें वर्तमान कळण्याचें द्वार नाहीं. याजमुळे याच देशांत ज्या गोष्टी घडतात, त्या ह्या कोंपण्याच्या त्या कोंपण्यास कळत नाहींत. दर देशांतील व दूर देशांतील कानें कळवें, व इंग्रज लोक प्रयत्नकरून डांका वगैरे ठेऊन व तारवें ठेऊन देशावराचीं वर्तमानें खेळिततात तीं इंग्रजी वर्तमानपत्रांत नित्य छापिली जातात त्यांतील भाषांतर उपयोगी गोष्टीचें आह्मी आपले पत्रांत करून छापूं आणि येणेंकरून या देशांत व विलायतेंत व दुसरे जाग्यांतील संपूर्ण देशांत काय होत आहे याचें वर्तमान सर्वांस कळेलच येणेंकरून पुष्कळ अज्ञान जाईल यांत संशय नाहीं व इंग्रज लोक इकडे राज्य करितात हें लोकांस आश्चर्य वाटतें तव्हां त्यांचा देश व रीति राज्यास परस्परे कळल्यावांचून रयतेचा बंदोबस्त नीट व्हावयाचा नाहीं व येकोपा होण्याचे व परस्परे

अभिप्राय कळण्याचे व काहीं मजकूर सरकारास समजविण्याचे व कोणतेहि उद्योगास लोकांनी एकत्र होण्याचे व छापण्याचे अपकीर्तित्ते भयाने लोकांनी दुर्गुण टाकण्याचे कारण वर्तमानपत्र आहे इत्यादि लाभ लक्ष्यात विचारपूर्वक आणून या कामास सर्व लोक सावकार सरदार साहेब लोक व ग्रहस्त लोक याणी हे खरेदी करून या कामास निभेल. असी मदत दिल्ली पाहिजे.

आह्मी असा नेम केला आहे कीं लबाड गोष्ट व विनाकारण निंदा व स्वधर्म विपरित भाषण लिहूं नये व जी बातमी लिहूं ती आधारावरून लिहित जाऊं. पत्राची किंमत थोडी केली आहे व जितके घणारे अधिक मिळतील तितकी आणखी कमी किंमत करूं हिंदुस्थानाचे स्वदेशीय राजे व संवस्थानिक इत्यादि थोर लोकांनी आदरें करून मदत करावी.

*European Intelligence***विलायती बातमी.**

गेले महिन्याचे ३० वे तारखेस आगबोटद्वारें विलायती डाक आली; तींत असी बातमी आहे कीं अद्याप एर्लंडामध्ये दुष्कालासारखेंच आहे, आणि काहीं उपाय करावा ह्मणून पार्लमेंट पाच लाख रूपये देणार आहे. रोम शहरामध्ये फार दिवसापासून रोमन काथोलिकांचा उपाध्या ह्मणजे पोप राजा होता, तो काहीं महिन्यापूर्वी रयतेच्या नाखुशीस्तव पळून गेला होता. तेथे हल्लीं पार्लमेंट वसून लोकराज्य स्थापलें आहे तें नीट चालेल किंवा कसें तें पाहावें. कालीफार्निया एथें सोन्याचा शोध करावा ह्मणून फार लोक जातात

ज्ञानोदय.

DNYANODAYA.

(RISE OF KNOWLEDGE)

Vol 8 No 8. BOMBAY, APRIL 16, 1849 Price 1as per No

पुस्तक ८. अंक. ८. मुद्रई; तारीख १६ माह एप्रिल सन १८४९ किं०४-

HISTORY EUROPE No 40

About Funeral Rites and Ceremonies

वखर. युरोपखंड. धडा ४०.

उत्तरकार्याविषयी

रोमी लोकाच्या उत्तरकार्याच्या रीति फार आश्चर्यकारक आहेत. प्रेत जाळण्याची रीत जरी ग्रीक लोकांत प्राचीन काळापासून चालली होती, तरी लोकराज्याच्या अलिकडल्या वेळपर्यंत ती रोमांत चालू झाली नव्हती. पुढे ती सर्वानी चालविली, आणि ख्रिस्ती धर्म चालू होईतोंपर्यंत ती रीत अखंड चालली, मग उत्तरोत्तर बदल होत गेली.

रोमी लोक आपले रोगी यांस चाकर लोकांला सोपून देत नसत. परंतु सोयरे धायरे व इष्टमित्र हे त्यांचा संभाळ करून मरे तोंपर्यंत त्यांजवळ राहात असत.

ते प्रेतास सुगंध पाण्याने अंघूळ घालीत असत, आणि त्यास मोलवान पोषाक करून

फुले पसरलेल्या वाजेवर ठेवीत असत. घराच्या बाहेरल्या दारावर सुरुच्या झाडाच्या फाटांची सावली करीत असत, आणि त्याच्या पुराणांत असे सांगितले होते की खारोन हा आपला कर घेतल्यावाचून कोणत्याहि आत्म्याला स्तिक्ष नदीच्या पार नेऊन घालीत नाही, ह्मणून ते प्रेताच्या मुखान काहीं नाणें घालीत असत.

ते मशाली लावून उत्तरकार्य करीत असत. नातलग आणि सोयरे धायरे मोलवान वस्त्राने आच्छादलेल्या तिरडीवर प्रेत ठेवून उचलून नेत असत. तेव्हां काळे पोषाक घातलेले नायक लोक मडळीला वेताने चालवीत असत. जर शिपाई मेला असला तर ते त्याच्या पदवीच्या खुणा दाखवीत असत. आणि ज्या पलटणींतला तो असला ती आपली हत्यारे खाली करून चालत असे. प्रेताची मूर्ति व त्याच्या बाडवडिलाच्या मूर्ति पुढे घेऊन चालत. मग वादकरी आणि शोक करणाऱ्या स्त्रि-

या ज्या त्याच्या स्तुतीचें गाणें गावयास मोलाने ठेवीत त्या आणि नाचणारे व सोंगाडे पाठीमागें चालत. त्या वेळेस एक सोंगाड्या भेलेल्या माणसाचा पूर्वीचा स्वभाव आणि त्याच्या चाली दाखवावयास प्रयत्न करीत असे. भेलेल्याच्या घरातलीं माणसें तिरडीमागें भोठा शोक करीत चालत असत. त्याचे पुत्र डोकें झांकून, आणि कन्या पदर काढून आणि आपले केस फिदारून चालत. फौजदार आणि संभावित लोक आपल्या पदवीच्या खुणा आणि अळंकार काढून ठेवून जात असत. शेवटीं भेलेल्या मनुष्याकडून जे दासपणातून सुटले असतील ते आपल्या डोक्यावर स्वतंत्रपणाच्या टोप्या घालून सर्वांच्या मागें चालत. मोठ्या पदवीच्या माणसाच्या उत्तरकार्याच्या प्रसर्गा कोणी मित्र त्याच्या सन्मानार्थ लोकीक भाषण करीत असे. हे कयापिटलात होई, आणि लोकराज्याच्या अलिकडल्या काळांमध्ये तें फार होत असे. जोंपर्यंत पुरण्याची चाल चालत होती तों पर्यंत प्रेत पेटीशिवाय अथवा नारकोफागस ह्मटलेल्या खोल पेटीमध्ये घालून पुरीत असत. सर्व कार्याच्या शेवटीं कबरीवर फुलें पसरीत असत, आणि शोक करणारे आपल्या मित्राच्या प्रेताला सलाम करून जात असत. प्रेत पुरावयास जे लोक आले त्यावर उपाध्ये पाणी शिंपडीत, मग सर्वांस निरोप देत असत.

जेव्हां प्रेत जाळण्याची चाल पडली

तेव्हा ते एक चिता स्यांडिलाच्या आकाराप्रमाणें करून तिजवर तिरडी ठेवीत असत. मग मंडळी गंधीर वाद्याच्या नादाने सभोवतीं हळु हळु फिरत असता सर्वाहून जवळचा जो नातलग तो मशाल घेऊन चिता चेतवी, मग जाळामध्ये सुगंध आणि मोलवान पदार्थ टाकीत. शेवटीं निखारे द्राक्षरसाने विश्वीत, आणि राख जमा करून एका मोलवान राजणामध्ये घालून कुटुंबाच्या कबरीत ठेवीत असत. शिपायाच्या उत्तरकार्यात त्याचीं हत्यारे आणि जी लूट शत्रूपासून त्याने मिळविली असेल ती चितेवर टाकीत असत.

मूर्तिपूजक लोकांचें असे एक अघोर मत होतें कीं, भेलेल्याचे आत्मे रक्ताने संतुष्ट होतात, त्यावरून जीवित असनां ज्या जनावराची फार आवड असेल तें भेलेल्याच्या कबरीवर अर्पण करण्याची चाल होती. प्राचीन आणि अज्ञानाच्या काळांमध्ये माणसांला देखील मारीत असत. तसेंच घरगुती दास आणि लढाईमध्ये पाडाव केलेले यांस मारीत असत, आणि ममतेमुळे कधीं कधीं कित्येक आपणास मित्राच्या कबरेवर मारून घेत असत.

शहरच्या गांवकुसाच्या आंत पवित्र कुमारी आणि मोठीं प्रतिष्ठित कुटुंबे याशिवाय दुसऱ्या कोणास पुरण्याचा हुकूम नव्हता. लष्करी माणसांच्या कबरी मार्साच्या ह्मटलेल्या शेतामध्ये बांधीत असत. आणि रयत लोकांच्या कबरी वैठकीच्या वागांमध्ये अथवा प्रसिद्धरस्त्याच्या एका वा-

आणि महाराजास पुन गादीवर बसवून उभय सरकारामध्ये दोस्तीविषयीचे तहनामे झाले

इंग्रज सरकाराने इमानाने आपले वचन पाळले व तहात जो कलम होती त्यावरहुकूम बरोबर वर्तणूक केली.

परंतु शीक लोक व त्याचे सरदार यांहीं जे करार केले होते ते बेमानपणा करून मोडले.

त्याचे वार्षिक खंडणी पैकी काहीं भागही कधी इंग्रज सरकारास किंवा नाही व हिंदुस्थान सरकाराने जो पैका त्यांस आगाऊ दिला होता तोही परत केला नाही.

त्याचे सांगण्यावरून व त्याचेच राजावतीने इंग्रज-सरकार त्याचे राज्य कारभाराचा आवर करीत असता लढाया करून त्यास हरकत केली.

स्वच्छता नाहीशी झाली इंग्रजांचे कामदार सख्खानचा कारभार करीत असता त्याचा खून केला व दुसरे कित्येक इंग्रजांचे कामदारास ते सख्खानचे तर्फेने काम करीत असता कैदेत टाकले शैवटी संस्थानचे लष्कर व सर्व शिक लोक व पंजाबातील पुष्कळ सरदार जाणो तहनाम्यावर सया केल्या होत्या ते व कारभार्या पैकीही एक असामी त्यांस अनुकूल होऊन इंग्रजावर जलटले आणि इंग्रज सरकार व त्यांचे राज्य याचा नाश करण्याचेच मुद्दान उद्देशाने त्याणी मोठी भयंकर व रक्तप्रवाह वाहाणारी भरी लढाई केली.

हिंदुस्थान सरकाराने पूर्वी असे जाहोर केले होते कीं आणखी मुख्य जिकून घेण्याची आपली इच्छा नाही व त्याचे कृत्यावरून हे त्यांचे बोलणे मनापासून होते हे उघड प्रत्ययास आले आहे

नवा मुख्य जिकून घेण्याची आता हिंदुस्थान सरकारास इच्छा नाही परंतु आपले व आपले रयतेचे रक्षण हीई अशी तजवीज योजणे हा त्यांचा धर्म आहे

या कार्यासाठी व संस्थानात वारवार निष्कारण तंटेबखेडे व युद्धे न होण्याविषयी हीच एक युक्ती आहे असे जाणून गवर्नर जनरल यास लोकांस भगदीं आपले ताब्यात आणण्याचा निश्चय करणे प्राप्त झाले आहे या लोकांचा त्यांचे स्वतःचे सरकार पुष्कळ वेळ पर्यंत आवर करण्यास समर्थ नाही, व आता आलीकडेस ध्यानांत आले आहे त्याप्रमाणे त्यास कोणते शासन केले तरी ते जुलूम केल्यावांचून रा-

हावयाचे नाहीत, व कितो स्नेह केला तरी स्वस्थता राखावयाचे नाहीत

याजकरिता हिंदुस्थानचे गवर्नर जनरल याजवरून जाहीर करतात ऐसा जे पंजाबचे राज्याची आता समाप्ती झाली आहे व महाराज दिव्यपसिंगाचा सर्व मुख्य इन पर इंग्रजांचे राज्याचा भाग आहे.

महाराजांची सर्व प्रकारें मान म न्यता ठेविली जाईल जे थोडेसे सरदार इंग्रजांचे विरुद्ध लढाई करण्यास प्रवृत्त झाले नाहीत त्यांची मत्ता व त्यांची पदवी तशीच त्याजला कायम ठेविली जाईल

मुसलमान, हिंदु किंवा शिक याणी आप आपले धर्माप्रमाणे चालवें त्यास इंग्रज सरकाराकडून काहीं हरकत पोचणार नाही परंतु त्याचे त्याचे धर्माचे चाली वगैरे असतील त्या बाबत एकास दुसऱ्याला हरकत करण्याची परमाणगी मिळणार नाही

सरदार व दुसरे लोक इंग्रजांचे विरुद्ध लढाईस उठले होते त्यांच्या जहागिरी व सर्व मालमत्ता सरकारात जप्त केली जाईल

पंजाबातील ज्या कित्यावर इंग्रजांचे लष्कर नसेल तीं सर्व ठिकाणे भगदीं मोडून टाकलीं जातील व दगा किंवा लढाई पुन करण्यास लोकांनी काहीं साधन न मिळे अशा तजविजा केल्या जातील

गवर्नर जनरल साहेब जाहीर करतात ऐसाजे पंजाबातील राहाणारे सर्व लोक सरदार आणि रयन याणी हला हरकत न करिता इंग्रज सरकारचे अमलास राजी होऊन इंग्रज सरकारचे ताब्यात राहवें

जे ताबेदारीने व स्वस्थतेने वागतील त्याजवर इंग्रज सरकार मोठे शानपणाने व त्यांचे कल्याण होई असे रीतीने राज्य करील.

परंतु जर सरकारचे अमलास पुन. हरकत करण्याविषयी प्रयत्न केला व दगा फसाद पुन केला नर त्याजवर मेहेरबानी न करिता मोठे कठोरतेने त्यास शासन केले जाईल हे गवर्नर जनरल साहेब पंजाबचे लोकांस पूर्वी सुचऊन ठेवित आहेत

गवर्नरजनरल साहेबाचे हुकमावरून,

(सही) एच एच इलियट

हिंदुस्थान सरकारचा सेकतेरी,

*Presentation of Scholarships and other Prizes
at the Grant Medical College, on Satur-
day the 14th instant*

ग्रांटवैद्यपाठशाळा.

या महिन्याचे १४ वे तारखेस शनि-
वारी ग्रांटवैद्यपाठशाळेच्या विद्यार्थ्यांस इ-
नामें व स्कालरशिप्स देण्याच्या होत्या;
त्या समारंभास कित्येक युरोपियन व
नेटिव लोक जमले होते, आणि त्या सभेत
मुख्य स्थानी सर अस्क्रिन्पेरी साहेब बस-
ला होता. तेव्हा त्या शाळेचा मुख्य गुरू
मोरहेड साहेब याने रिपोर्ट वाचला, नंतर
ठरावाप्रमाणे योग्य विद्यार्थ्यांस इनामें व
स्कालरशिप्स मिळाल्या. तेव्हां डाक्टर
बर्नस साहेब व पेरी साहेब यानी बोलणें ला-
ऊन सांगितलें कीं हें ग्रांट वैद्यपाठशाळेचें
काम अगदीं बराबर चाललें आहे, हें पाहून
आह्मांस फार आनंद वाटतो. आणि विद्या-
र्थ्यांसहि सांगितलें कीं, पाहा, तुम्हाकरिता
सरकारने व काहीं एतदेशीय लोकांनी बहुत
द्रव्य खर्च केला, व तुम्हासाठी फार विद्वान
गुरू आणिले; तर तुम्ही चांगली मेहनत
करून विलायती वैद्याप्रमाणे विद्वान व हु-
शार व्हावे व सर्वदा त्याप्रमाणे सद्गुणी असावे,
ह्मणजे तुमची आबु मोठी होईल, व तुमच्या
स्वदेशीय लोकांचें कल्याण होईल. अणखी
पेरी साहेबाने सांगितलें कीं एधील हिंदु-
लोकांवर एक मोठा दोष आहे कीं ते वि-
द्येविषयी कांहीं मदत करीत नाहींत, ह्मणजे
पैका देत नाहींत व कोणत्याहि रीतीने ते

विद्येकडे योग्य मदत करीत नाहींत, तर ही
मोठी दुःखकारक गोष्ट आहे, कारण त्यांच्या
मदतीशिवाय तें काम चांगलें कसे चालेल?
आणि हें त्याचे ह्मणणें बराबर आहे. विद्ये-
कडे सर्वांनी अनुकूल राहून शक्तिप्रमाणें
मदत केलीच पाहिजे. खरशेटजी जम-
शेटजी यानेहि वाचून सांगितलें कीं नऊ
हजार रुपये जमऊन त्याची एक रीड स्का-
लरशिप स्थापली आहे.

The Panjáb

पंजाबाविषयी.

गेल्या महिन्याच्या २९ वे तारखेस
लाहोर मुकामी दरबार भरलें होतें,
तेव्हा सर्वाला कळविलें गेलें कीं पंजा-
बमध्ये आजपासून इंग्लिश राज्य चा-
ललें; तेव्हा महाराज दुलपसिंग याने क-
बूल करून कागदावर सही केली. दुल-
पसिंग इंग्लिश सरकार सांगेल तेथें राहिल,
आणि त्यास दर वर्षास चार लाख रुपये
मिळतील. पंजाबांतील सर्व जहागिरी बंद
झाल्या आहेत, परंतु हल्लीं जे आहेत, त्यांस
मरणपर्यंत कांहीं मिळेल, व जपपरपरेने मिळ-
णार नाहीं. तेथील सर्व किल्ले पाडून टा-
कावे, आणि एखादा ठेऊन त्यात फौज ठे-
वावी, आणि तेथचें सरकारी जवाहीर विला-
यतेस पाठवावे, असें ठरलें आहे. तेथचें
सरकारी काम चालविण्याकरिता ३ कमि-
शनर नेमले आहेत.

त्याची विद्या हलकी आहे; तिला विद्या असेहि ह्मणू नये; व जे त्यांचे छंदास लागतात तेहि हलके असे मानावे. याच पत्रात लोकहितवादी वायकांच्या व ब्राह्मणांच्या स्थितीविषयी येणेंप्रमाणे सागतो.

• आतांचे हिंदु लोक फार रानटी झाले आहेत त्यांस निर्मळ सुख ज्ञान सुख यांचे अनुभव नाहींत व त्यांच्या स्त्रियांस तर ते कुव्याप्रमाणेहि मान देत नाहींत. नवरा ह्मणतो माझी बायको कुळबिणीपेक्षा अधिक, मी मेलों तर इणे जाळून घ्यावें, व माझे पायांचे तैर्थ घ्यावें, व माझी पूजा करावी; इला दुसरा देव नाहीं. याप्रमाणे जनावरांप्रमाणे वर्तणूक करितात. * * * * *

हल्लीं जे विद्या शिकून विद्वान झाले आहेत त्यांचे सांगित्याप्रमाणे लोकानी चालावे असी लोकास बुद्धी येण्यास मात्र अवकाश आहे. ही गोष्ट ज्या दिवसी होईल त्या दिवसापासून पंचवीस वर्षांत हिंदुस्थानचा रंग फिरेल. सर्व लोकास असी उत्कंठा झाली पाहिजे कीं आह्मामध्ये विद्वान कोण आहे? चला, त्याची बोलणी ऐकूं, त्याचा बुद्धिवाद घेऊं. हे लोकांच्या दुर्भाग्यामुळे झाले नाहीं, परंतु होईल यांत संशय नाहीं. परंतु हे होण्यास ब्राह्मणाचा गर्व अगदीं निस्तोष गेला पाहिजे; ते अद्याप आपले धुंदीत आहेत, आणि मूर्खपणा आपले जवळ असून नास्तवीक विद्वानाची बोलणी ऐकत नाहींत. प्राचीन काळीं आह्मास देव, असे लोक मानीत होते; तसेंच आतां मानावे असे ते इच्छितात. परंतु आता ते लवकरच माणसासारखे होण्याचा समय आला आहे. आता लोक अज्ञानांत नाहींत हे त्यांनीं पुढें समजावें, हे विनंती.

The Eye of a Dragon-fly

A common fly, such as we see about the house, does not move its eyes, as we do. They are fixed fast in the head, and do not turn

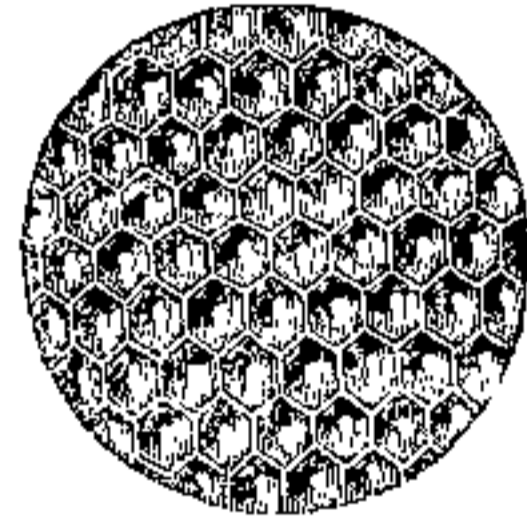
But this difficulty is remedied by a very curious contrivance. Each eye is made up of a great many eyes, which are little hemispheres or half balls. These are so placed, that they look different ways, so that the fly can look about, sometimes through one, and sometimes through another, and see nearly, if not quite, as well as we can with our eyes.

In the two eyes of a common fly, there are eight thousand such smaller eyes. In the two eyes of a dragon fly, there are twenty-five thousand such smaller eyes. Each of these smaller eyes, in the eye of the fly, and of the dragon fly, see perfectly, of itself, in one direction. Each is made up of still smaller parts, and has nerves to give it the power of sight. Here is a picture of a very small part of the large eye of a dragon fly as it appears when magnified by a powerful microscope.

S. e. Youth's Book of Nat. Theology

[Translation of the preceding]

माशीचे चमत्कारिक डोळे.

जी माशी घरांत इकडे तिकडे आपण पाहतों, ती, आपण आपले डोळे हालवितों, तसे हालविन नाहीं. ते तिच्या मस्तकांत घट्ट बसविले आहेत, आणि ते फिरत नाहींत. परंतु ही अडचण फार चमत्कारिक युक्तिने दूर केली आहे. एक एक डोळा अनेक बारीक बारीक डोळ्यांचा केला आहे. हे बारीक डोळे अर्ध वर्तुळाकार आहेत, आणि ते असे बसविले आहेत कीं त्याहींकरून चडकडे पाहतां येतें; ह्मणून ती माशी के-

त्यानी तरवारीने मारिलें; व बहुतेक उपासी मेलीं याशिवाय १८० मुलें ज्याच्या आईवापास पळण्यास मवड सांपडली नाहीं, त्याच्या राहण्याच्या गुहेच्या तोंडासीं शत्रूंनी मोठा जाळ करून धूर आत घालून त्यास मारिलें, पुढें शत्रू गुहेत पाहू लागले तों त्या मुलातून कित्येक आपल्या पाळण्यात निजलेलीं व कित्येक आयानी आपल्या उरासीं धरलेलीं असीं आईसुद्धां मेलेलीं त्यांस सापडलीं. इन्कीसीशनांतील लोकांचा जाळून मारण्याचा तडाखा सन १४८८ च्या सालापर्यंत चालला होता. मग इनोसेताने वालदेन्स लोकांविरुद्ध जाण्यासाठी अठरा हजार शिपायांची स्वारी तयार करविली. त्या शिपायास त्याने लुटण्याची आज्ञा दाखविली, ह्मणून पिदमंत प्रांतांतील रोमच्या मंडळीचे पुष्कळ ख्रिस्ती लोक त्यास मिळाले. परंतु वालदेन्स लोकानी आपल्या लाकडाच्या ढाला व तिरकमटे घेऊन डोंगरातील संकोचित खिड धरून त्या शिपाई लोकांस अडविलें; आणि पुरुषांकडून असें होत आहे, तों त्याच्या बायकानी आपल्या मुलांसुद्धा गुडघे टेंकून देवाची असी प्रार्थना केली कीं, “आपल्या लोकाचा सांभाळ कर.” पुढें स्वारीचे लोक परतल्यावर, सेवाय एथील फिलिप नामें जो सरदार, त्याने आपल्या ठिकाणीं असा विचार केला कीं, हे लोक आपण होऊन सरकारासीं लढले नाहींत; आपल्या जीवाचा सांभाळ करण्याकरिता मात्र लढले.

असा विचार करून त्याने वालदेन्स लोकांमध्ये असा जाहीरनामा फिरविला कीं, “तुम्हा सर्वांची क्षमा केली आहे.” हें पाहून त्या सरदाराच्या मनामध्ये त्या लोकाविषयीं द्वेष उत्पन्न करण्याकरिता त्याच्या शत्रूंनी त्याला असे सांगितलें कीं, “वालदेन्स लोकाच्या मुलाच्या अंगावर उपजते वेळेस केस असतात, त्याच्या माना काळ्या असतात, आणि त्यास दाताच्या चार ओळी असतात.” परंतु फिलिपाने पियनीरल एथें आपल्या स्वारीत त्या लोकाची कांहीं मुलें आणवून पाहिलीं, तेव्हा त्या गोष्टी खोल्या आहेत, असी आपली खातरी करून घेतली. मग आपल्या मनात त्याने त्या लोकाचा सांभाळ करण्याचा निश्चय केला. परंतु मनांत होतें तसे त्याच्याने करवले नाहीं, असें वाटतें; कारण कीं सन १५३२ च्या सालापावेतों शत्रूंकडून त्या भाविक लोकांची एकसारिखी छळणूक चालली. त्या सालच्या सुमारीं पिदमंत एथील वालदेन्स लोक प्रसिद्धपणें एकत्र मिळून भजन करू लागले; परंतु त्यामुळें रोमच्या मंडळीच्या मताप्रमाणें वागणाऱ्या सरकारी कामदारास राग येऊन, त्यानी त्या लोकांची छळणूक चालू केली. पोपाने त्या वेळेस आज्ञा केली असती तर कदाचित त्या कामदारांनी फार झटून छळणूक केली नसती; परंतु ज्यापेक्षां आपल्या मताचा अभिमान धरून त्यानी आपण होऊन ती छळणूक आरंभिली त्यापेक्षां त्यानी फार निर्दयपणाने

ले काम केले. तथापि तेथील वालदेन्स लोकानी ती छळणूक उगीच सहन केली नाही. त्यानी शत्रूस अस्या धैर्याने हटविले कीं, शेवटीं रोमच्या मंडळीच्या पाळकांस त्या प्रांताचा त्याग करावा लागला. मग त्या मंडळीची मासनामै जी क्रिया करण्याची रीत होती ती त्या प्रांतांत बंद झाली, आणि हे चालले आहे ती वालदेन्स लोकानी आपल्या देश भाषेत शास्त्राच्या प्रती छापविल्या. पूर्वी ह्मणजे सन १५२५ च्या पूर्वी जुन्या कराराच्या कांहीं पुस्तकाच्या लिहिलेल्या प्रती व नव्या कराराच्या अवघ्या पुस्तकाच्या प्रती एवढ्याच त्या लोकाजवळ होत्या.

वालदेन्स लोकाविषयीं ज्या गोष्टी लिहिल्या आहेत त्यावरून असें होतें कीं, सांप्रतकाळीं सुवर्तमानाच्या पुस्तकांत लिहिल्याप्रमाणें वागणारी प्रोतस्तांत नामें ख्रिस्ती मंडळी जी आहे तिजसारिखी त्या वेळेसहि प्रोतस्तान्त या नावास योग्य अशी मंडळी होती. ती गोष्ट मनांत आणून असी आशा उत्पन्न होती कीं, ख्रिस्ताच्या नावासाठीं जे हजारों सद्भाविक लोक मरून आकाशांत गेले आहेत त्यामध्ये छळलेले वालदेन्सी लोक पुष्कळ आहेत, आणि त्यांची व आमची भेट देवाच्या राजासनापासीं व त्याच्या पुत्रापासीं होईल.

Revenues of the British Empire

सन १८२८ पासून इंग्लंडातील जमा व वसूलपैकी खर्च खाली लिहिला आहे. आणि दुसऱ्या कामासाठीं सरकाराला काय प्राप्ति झाली, असें कोणास समजणें असल्यास त्याने तो वसूल खर्च त्या जमिंत बजा करावा, ह्मणजे बाकी राहिल ती सरकारच्या खजिन्यात पोहोचली असें जाणवें. इंग्लंडांत पौंडाच्या मानाने हिशोब केला आहे परंतु हा खाली एका पौंडाचे दहा रूपये असें मान धरून केलेला आहे.

वर्ष.	जमा.	वसूल खर्च.
१८२८	५६,३३,६८,१९०	५,२६८४,८६०
१८२९	५४,१४,४२,४१०	५,२८६५,९२०
१८३०	५४,२२,३४,३२०	५,१४८२,८००
१८३१	५२,०१,८६,१७०	४,८७५६,७४०
१८३२	५१,७१,१४,६५०	५,८८८१,६७०
१८३३	५०,९०,८३,२८०	४,५३४३,२२०
१८३४	४९,१६,६३,१४०	४,४०८६,७१०
१८३५	४९,२२,३१,१६०	४,३२१४,१५०
१८३६	४८,७८,७६,३८०	४,३६४९,१६०
१८३७	५०,८१,९३,०५०	४,३४६७,४३०
१८३८	५१,३१,९१,१३०	४,१८८१,५९०
१८३९	५१,७२,०७,४८०	४,०४२०,६१०
१८४०	५३,४४,०२,८७०	४,०८२५,९६०
१८४१	५३,४४,४०,५३०	४,२८२५,१७०
१८४२	५४,४६,५३,१८०	४,२७९५,८९०
१८४३	५५,२२,३८,७३०	४,२०८७,०४०
१८४४	५५,५०,१७,३९०	४,३६२२,२६०
१८४५	५५,१०,३६,४५०	४,५५५९,९७०
१८४६	५३,८७,३०,६३०	४,६३०३,५००
१८४७	५५,५८,३०,२५०	४,६३९१,९५०
१८४८	६९,२३,०४,१३०	४,७२७४,६००

व्हा एका डोळ्याने, केव्हा दुसऱ्या डोळ्याने पहाते. आणि आपणास आपल्या डोळ्यांनी जसे दिसते तसे जरी तिला केवळ दिसत नसले तरी बहुत करून तसेच दिसत असेल.

माशीच्या दोहों डोळ्यांत असे आठ हजार बारीक बारीक डोळे असतात. तितूर नामक माशीच्या दोहों डोळ्यांत असे पचवीस हजार बारीक डोळे असतात. माशी व तितूर यांच्या मोठ्या डोळ्यातील प्रत्येक बारीक बारीक डोळ्यास एका आंगास चागले पाहता येते. तो डोळा त्यापेक्षाहि कित्येक सूक्ष्म भागांचा केलेला आहे. आणि त्यास अवलोकन करण्याची शक्ति येण्यास त्यात ज्ञानरज्जु असतात. अहाहा! या लहान भागाची आणि ज्ञानरज्जूंची कित्ती सूक्ष्मता असेल बरे!

ही वर्ती तितुराच्या मोठ्या डोळ्याच्या एका लहान भागाची आकृति उत्तम जातीच्या सूक्ष्मदर्शक यंत्राच्या साहाय्याने फार स्थूल मानाने काढिली आहे. तें यंत्र पदार्थ वास्तवीक जेवढे असतात त्यापेक्षां कोळ्यानकोटि गुणें स्थूल करून दाखविते.

Maráthi Maps.

Maráthi Maps have in two or three instances been lithographed in Bombay, but their appearance has been far from satisfactory. The accompanying Maráthi Map of the World is, we believe, the first attempt on this side of India at engraving maps. As a first attempt, it is, we think, very creditable. A map of Hindustán has more recently been prepared, and we trust that ere long a well executed Maráthi Atlas, containing maps of Maháráshtra, Bombay, Europe, Asia, Africa, North and

South America, Great Britain, Palestine, &c, &c, may be provided. In the present state of education, and of Maráthi Literature, a well executed Maráthi Atlas, is greatly to be desired.

मराठी नकाशे.

नारिंग पपन्नस किंवा कोणत्या गोलाकृतीकडे पाहिले असतां कोणती तरी त्याची एक बाजू दिसती; तसेच दुसरी बाजू पाहिले असतां तीच मात्र दिसती. आणि अशाच सर्व बाजू. एकेच समई दोन बाजू दिसण्यात येतील असे कधीं घडणार नाहीं; ह्मणून तशा पदार्थाचे चित्र कागदावर काढायाचे असेल तर प्रथम एक बाजूचेच काढिले पाहिजे, आणि दुसऱ्या बाजूचे दुसरे काढिले पाहिजे; आणि तीं दोन बाजूचीं दोन चित्रे काढून एकास एक जोडून ठेविली असतां तें गोलाकार पदार्थाचे सर्व चित्र एकदांच दिसण्यात येते.

पृथ्वी गोलाकार आहे, आणि हे तिचे चित्र ह्मणजे नकाशा सदरीं सांगितल्या रीतीप्रमाणे काढला आहे. पूर्व गोलार्ध ह्मणजे पृथ्वीचा एके बाजूचा नकाशा, व पश्चिम गोलार्ध ह्मणजे तिच्या दुसऱ्या बाजूचा नकाशा, असें जाणवे.

ज्याला पृथ्वीची आकृती ठाऊक नाहीं, तो हे दोन गोलार्ध पाहून, पृथ्वी सपाट आहे असे समजेल. परंतु ही गैरसमजूत आहे. पृथ्वी गोलाकार आहे, परंतु तिचा तो आकार कागदावर दाखविता येत नाहीं.

हानि व्हावी ह्मणून पाऊलस मेहनत करीत होता, त्याच गोष्टीचा तो मागाहून उपदेश करूं लागला. तसें ज्या गोष्टीवरून एकादें हा वालदेन्स लोकाची छळणूक करीत होता त्याच गोष्टीचा तो मागाहून दुसऱ्यास उपदेश करून सांगू लागला. शेवटीं तो हेदलबर्ग एथें त्या गोष्टीच्या स्वीकारामुळे अर्मांत टाकलां जाऊन मरण पावला. त्याची गोष्ट पाहून जीवास दुःख होतें. परंतु रोमच्या मंडळीचे दुसरे कामदार बहुतकरून पराकाष्ठेच्या अंधारात पडले होते. याथें प्रमाण सांगवें तर त्यांतील एकाने वालदेन्स लोकांविषयीं पोपाला एक पत्र लिहिलें, त्यांतील मजकूर पाहिला असता समज पडेल. त्या पत्रांत असें आहे कीं, “आमच्या परवानगीशिवाय वरकड प्रजानी काहीं वालदेन्स लोकांस क्रोधावेशाने धरून जाळून टाकिलें, परंतु जाळण्याच्या ठिकाणास जाताना ते लोक धैर्याने व उल्हासाने गेले. असें असता माझ्या पवित्र बापा, मला या गोष्टीचें आश्चर्य वाटतें कीं, हे लोक सैतानाच्या घरचे असता त्याची असी कसी स्थिरता?” ज्या कामदाराने असें लिहिलें तो वरकडांपेक्षां काहींसा बरा होता, ह्मणून त्याचें लिहिणें पाहून आश्चर्य वाटावें; परंतु आश्चर्य वाटण्याची गोष्ट नाहीं. कारण कीं दुष्ट पोप लोक, व त्याच्या नादीं लागलेले संसारिक राजे व सरदार लोक, व रोमच्या मंडळीचे अधीं कामदार व वरकड निर्दय प्रजा, हेच मात्र

वालदेन्स लोकास नाव ठेवीत असत असें नाहीं; केवळ एथील धार्मिक जो बेरनार्द त्याला देखील त्या गरीब लोकाच्या वर्तणुकीवरून वाईट वाटत होतें. बेरनार्द फार प्रतिष्ठित व पवित्र मनुष्य होता, ह्मणून त्या वेळेस सर्व वरकड ख्रिस्ती लोक त्याच्या बोलण्यावर पूर्ण भाव ठेवीत होते. असें असतां जेव्हां त्याने, वालदेन्स लोकांचीं मते पाखंडी आहेत, असें ठरवून त्याची छळणूक देखील केली, तेव्हां त्या लोकास फार वाईट वाटलें यात संशय नाहीं. रोमी मंडळींत जे मोठे लोक होते त्यात धर्माप्रमाणें खऱ्या रीतीने वागणारे वरनार्दाशिवाय अगदी थोडेच होते. असें असतां जेव्हां तो आपलें मोठेंपण खर्चून वालदेन्स लोकांची छळणूक करीत होता, तेव्हां वरकड जें त्या लोकास अनुकूल होते त्याच्या मनात बहुतकरून त्या लोकांच्या खरेपणाविषयीं संशय आला असेल.

सन १४०० च्या सुमारीं प्रागेला नामें खोऱ्यात राहणाऱ्या वालदेन्स लोकाची छळणूक चालू झाली. त्या लोकांच्या राहण्याच्या डोंगरात ज्या गुहा होत्या त्या वैज्यानी ऐन हिवाळ्यांत हस्तगत केल्या. असें असतां ते आल्पस नामें पर्वताच्या एका उंच टोंकाकडे पळाले, आणि जाता जातां आयानी आपल्या लेंकरास पाळण्यांत घालून उचलून नेले; आणि चालण्यासारिखीं जीं मुलें होतीं त्यांस हात धरून नेले. तरी शत्रूंच्या हातीं जे लागले अस्या पुष्कळांस

त्यानी तरवारीने मारिलें; व बहुतेक उपासी
 झेलीं याशिवाय १८० मुलें ज्याच्या आ-
 ईवापास पळण्यास सवड सांपडली नाहीं,
 त्याच्या राहण्याच्या गुहेच्या तोंडासीं श-
 त्रूनी मोठा जाळ करून धूर आंत घालून
 त्यास मारिलें, पुढें शत्रू गुहेत पाहूं लागले
 तों त्या मुलातून कित्येक आपल्या पाळण्यांत
 निजलेलीं व कित्येक आयानी आपल्या उ-
 रासीं धरलेलीं असीं आईसुद्धा मेलेलीं त्यास
 सांपडलीं. इन्कीसीशनातील लोकांचा
 जाळून मारण्याचा तडाखा सन १४८८
 च्या सालापर्यंत चालला होता. सग इ-
 नोसैताने वालदेन्स लोकाविरुद्ध जाण्यासाठीं
 अठरा हजार शिपायांची स्वारी तयार क-
 रविली त्या शिपायास त्याने लुटण्याची
 आज्ञा दाखविली, ह्मणून पिदमत प्रातातील
 रोमच्या मंडळीचे पुष्कळ ख्रिस्ती लोक
 त्यांस मिळाले. परंतु वालदेन्स लोकानी
 आपल्या लाकडाच्या ढाला व तिरकमटे
 घेऊन डोंगरांतील संकोचित खिंड धरून
 त्या शिपाई लोकास अडविलें; आणि पुरु-
 षाकडून असें होत आहे, तों त्याच्या बाय-
 कानी आपल्या मुलासुद्धा गुडघे टेंकून दे-
 वाची असी प्रार्थना केली कीं, “आपल्या
 लोकाचा सांभाळ कर.” पुढें स्वारीचे लोक
 परतल्यावर, सेवाय एथील फिलिप नामें जो
 सरदार, त्याने आपल्या ठिकाणीं असा वि-
 चार केला कीं, हे लोक आपण होऊन
 सरकारासीं लढले नाहींत; आपल्या जी-
 वाचा सांभाळ करण्याकरितां मात्र लढले.

असा विचार करून त्याने वालदेन्स लोका-
 मध्ये असा जाहीरनामा फिरविला कीं, “तु-
 ह्या सर्वांची क्षमा केली आहे.” हें पाहून
 त्या सरदाराच्या मनामध्ये त्या लोकांविषयीं
 द्वेष उत्पन्न करण्याकरिता त्याच्या शत्रूनी
 त्याला असे सांगितलें कीं, “वालदेन्स लो-
 कांच्या मुलाच्या अंगावर उपजते वेळेस केस
 असतात, त्यांच्या माना काळ्या असतात,
 आणि त्यास दाताच्या चार ओळी असतात.”
 परंतु फिलिपाने पिगनीरल एथें आपल्या
 स्वारींत त्या लोकाची काहीं मुलें आणवून
 पाहिलीं, तेव्हा त्या गोष्टी खोड्या आहेत,
 असी आपली खातरी करून घेतली. सग
 आपल्या मनात त्याने त्या लोकांचा सांभाळ
 करण्याचा निश्चय केला. परंतु मनात
 होतें तसें त्याच्याने करवले नाहीं, असें वा-
 टतें; कारण कीं सन १५३२ च्या साला-
 पावेतों शत्रूंकडून त्या भाविक लोकांची
 एकसारिखी छळणूक चालली. त्या सा-
 लच्या सुमारीं पिदमत एथील वालदेन्स
 लोक प्रसिद्धपणें एकत्र मिळून भजन करूं
 लागले; परंतु त्यामुळें रोमच्या मंडळीच्या
 मताप्रमाणें वागणाऱ्या सरकारी कामदारास
 राग येऊन, त्यानी त्या लोकांची छळणूक
 चालू केली. पोपाने त्या वेळेस आज्ञा
 केली असती तर कदाचित त्या कामदारा-
 नी फार झटून छळणूक केली नसती;
 परंतु ज्यापेक्षां आपल्या मताचा अभिमान
 धरून त्यानी आपण होऊन ती छळणूक
 आरंभिली त्यापेक्षां त्यानी फार निर्दयपणाने

तें काम केले. तथापि तेथील वालदेन्स लोकानी ती छळणूक उगीच सहन केली नाही. त्यानी शत्रूस अस्या घेर्याने हठविलें कीं, शेवटीं रोमच्या मंडळीच्या पाळकांस त्या प्रांताचा त्याग करावा लागला. मग त्या मंडळीची मासनामें जी क्रिया करण्याची रीत होती ती त्या प्रांतात बंद झाली, आणि हें चालले आहे तों वालदेन्स लोकानी आपल्या देश भाषेत शास्त्राच्या प्रती छापविल्या. पूर्वी ह्मणजे सन १५२५ च्या पूर्वी जुन्या कराराच्या कांहीं पुस्तकाच्या लिहिलेल्या प्रती व नव्या कराराच्या अवघ्या पुस्तकांच्या प्रती एवढ्याच त्या लोकाजवळ होत्या.

वालदेन्स लोकाविषयी ज्या गोष्टी लिहिल्या आहेत त्यावरून असें होतें कीं, सातप्रतकाळी सुवर्तमानाच्या पुस्तकात लिहिल्याप्रमाणें वागणारी प्रोतस्तांत नाभें ख्रिस्ती मंडळी जी आहे तिजसारिखी त्या वेळेसहि प्रोतस्तान्त या नावास योग्य असी मंडळी होती. ती गोष्ट मनात आणून असी आशा उत्पन्न होती कीं, ख्रिस्ताच्या नावासाठीं जे हजारों सद्भाविक लोक मरून आकाशात गेले आहेत त्यामध्ये छळलेले वालदेन्सी लोक पुष्कळ आहेत, आणि त्यांची व आमची भेट देवाच्या राजासनापासीं व त्याच्या पुत्रापासीं होईल.

Revenues of the British Empire

सन १८२८ पासून इंग्लंडातील जमा व वसूलपैकी खर्च खाली लिहिला आहे. आणि दुसऱ्या कामासाठीं सरकाराला काय प्राप्ति झाली, असें कोणास समजणें असल्यास त्याने तो वसूल खर्च त्या जभेंत वजा करावा, ह्मणजे बाकी राहिल ती सरकारच्या खजिन्यांत पोहोचली असें जाणवें. इंग्लंडांत पौंडाच्या मानाने हिशोब केला आहे परंतु हा खाली एका पौंडाचे दहा रुपये असें मान धरून केलेला आहे.

वर्ष.	जमा.	वसूल खर्च.
१८२८	५६,३३,६८,१९०	५,२६८४,८६०
१८२९	५४,१४,४२,४१०	५,२८६५,९२०
१८३०	५४,२२,३४,१२०	५,१४८२,८००
१८३१	५२,०१,८६,१७०	४,८७५६,७४०
१८३२	५१,७१,१४,६५०	५,८८८१,६७०
१८३३	५०,९०,८३,२८०	४,५३४३,२२०
१८३४	४९,१६,६३,१४०	४,४०८६,७१०
१८३५	४९,२२,३१,१६०	४,३२१४,१५०
१८३६	४८,७८,७६,३८०	४,३६४९,१६०
१८३७	५०,८१,९३,०५०	४,३४६७,४३०
१८३८	५१,३१,९१,१३०	४,१८८१,५९०
१८३९	५१,७२,०७,४८०	४,०४२०,६१०
१८४०	५३,४४,०२,८७०	४,०८२५,९६०
१८४१	५३,४४,४०,५३०	४,२८२५,१७०
१८४२	५४,४६,५३,१८०	४,२७९५,८९०
१८४३	५५,२२,३८,७३०	४,२७८७,०४०
१८४४	५५,५०,१७,३९०	४,३६२२,२६०
१८४५	५५,१०,३६,४५०	४,५५५९,९७०
१८४६	५३,८७,३०,६३०	४,६३०३,५००
१८४७	५५,५८,३०,२५०	४,६३९१,९५०
१८४८	६९,२३,०४,१३०	४,७२७४,६५०

CORRESPONDENCE

ब्राह्मणाच्या महत्वाची मर्यादा

ज्ञानोदयाचे कर्ते यास

विनंती विशेष. बारा चिमण्यांची शक्ति एके कोंबड्याला, बारा कोंबड्यांची शक्ति एके पुरुषाला, बारा पुरुषांची शक्ति एके वाघाला, बारा वाघांची शक्ति एके हत्तीला बारा हत्तींची शक्ति एके सिंहाला, बारा सिंहांची शक्ति एके शार्दूळाला, बारा शार्दूळांची शक्ति एके देवाला, बारा देवांची शक्ति एके ब्राह्मणाला; परंतु आता कलीचा पाया लागला आहे व समुद्रापलिकडून ताम्रमुखी या देशीं येऊन प्रबल झाले यामुळे आमची सर्व शक्ति नाहीसी होऊन शेडीचेहि भय पडले आहे, असे ब्राह्मणांचे ह्मणणे आहे. परंतु विचार केला असता स्पष्ट ध्यानात येईल कीं जसे ब्राह्मण लोक हल्लीं अशक्त आहेत तसेच जेव्हा गोरे लोक या देशीं आले त्या वेळेसहि होते. तर यांत तात्पर्य हेच कीं, गोरे लोकांच्या योगाने एथे सर्व लोक सुज्ञ होऊन ब्राह्मणांचे ढोंग चालेना असे झाले. हल्लीं सर्व जातीचे लोक वाचू लागले व विचार करू लागले आणि पूर्वीप्रमाणे ढोंग्यावर विश्वास ठेवीत नाहींत. ह्मणून ब्राह्मणांचे महत्व विशेष नाहीं. कोणी ब्राह्मण ह्मणतो कीं वर सांगितल्याप्रमाणे मला शक्ति आहे तर त्याची लोक थट्टा मात्र करितील.

एक ढोंगाचा शत्रु.

[Translation of the preceding]

The Greatness of the Bráhmans

SIR,—The Bráhmans tell us that the strength of twelve sparrows is equal to that of one cock, that of twelve cocks equal to that of one man, that of twelve men equal to that of one tiger, that of twelve tigers equal to that of one elephant, that of twelve elephants equal to that of one lion, that of twelve lions equal to that of one *shardul*, that to twelve *sharduls* equal to that of one of the gods, and that of twelve gods equal to that of one Bráhman. But they also tell us that this is the period of the Kalí Yug, and that the copper faced men from over the sea, have become powerful here consequently, that their strength has all vanished, so that they are now even in fear of being deprived of their *shendrs*. But if any one will consider, it is plain that the Bráhmans, at the time when Europeans came to this country, were as weak as they are at the present day. The amount of the matter is this,—by means of Europeans all classes of the people, having become somewhat enlightened, are not so easily imposed upon by the Bráhmans. All classes have begun to learn to read, and to consider, and, consequently, are not so ready as formerly to trust in every impostor. Hence the greatness of the Bráhmans has departed. Let any Bráhman at the present time pretend that he is possessed of strength equal to that mentioned above, and he would at once be an object of derision to all about him.—Your's, &c

AN ENEMY OF IMPOSTURE

Anger

राग.

- १ राग येण्यास योग्य अशीं कर्मे थोडीच आहेत.
- २ क्रोध येण्यास ज्याला उशीर लागतो तो उत्तम मनुष्य जाणावा.
- ३ गोड भाषणाने उत्तर केले असता कलह होत नाहीं.

नवीन लघु हितोपदेश

ज्ञानोदय.

DNYANODAYA.

(RISE OF KNOWLEDGE)

Vol 8 No 10

BOMBAY, MAY 13, 1849

Price 1as per No.

पुस्तक ८. अंक १०. मुद्राई; तारीख १५ माहे मे सन १८४९. किं०४-

HISTORY EUROPE No 41

*Roman Farmers Mode of Ploughing
Farmer houses Grain Cattle Supersti-
tions of the Farmers Gardens, Vines.*

बखर. युरोपखंड. धडा ४१.

रोमी लोकांची शेतें, नागरण्याची रीत, कोठारें, धान्य, गुरें, शेतकऱ्यांच्या कांक्षा, नाग, द्राक्षवेल, यांविषयीं

मी आता तुझास रोमी लोकांच्या शेता-
विषयीं कांहीं सांगतां. त्या राष्ट्राच्या प्रा-
चीन आणि अधिक सद्गुणी काळामध्ये शे-
ताची लागवड आणि तिजसंबंधी थोडेसे
व्यापार व कारागिरी, हेच लोकांचे उद्योग
होते, आणि उत्तम शेतकरी हाच सर्वांहून
थोर व अजुचा माणूस होता. सर्वांहून
प्राचीन अशा बहुत कुळांस वनस्पतींच्या ला-
गवडीवरून किंवा गुराच्या बाळगण्यावरून
नाव मिळालें. त्या वेळेस शेताची जमीन
कुदळीने खाणीत असत असें दिसतें. जेव्हां
शेतें मोठीं झालीं तेव्हां त्यांनी अधिक ज-
लदीचे उपाय शोधून काढिले. रोमी लो-
कांच्या नागरण्याच्या किल्लेक चाली असून

चालत आहेत. ते बैलाची एक जोडी
किंवा तीन बैल जुपून नागरीत असत.

शेतातील कोठारें पहिल्याने लाहानस्या
झोंपड्या होत्या, परंतु काहीं वेळाने माल-
काचा वृद्धिंगत माल ठेवण्यासाठीं त्या मो-
ठ्या केल्या. अलिकडच्या काळात द्राक्ष-
रस आणि तेल याकरितां केलेलीं तळघरें
आणि मोठालीं बळदें व बखार आणि प्र-
त्येक जातीच्या ग्रामपशुंच्या बाळगण्याक-
रिता निरनिराळे बांधलेले गोठे यांचें वर्णन
केलें आहे असें दिसून येतें.

मका, जी पहिल्याने आमेरिका देशात
अढळण्यात आली, तिजशिवाय लागवडी-
मध्ये धान्याचे प्रकार जसे युरोपांत आतां
माहित आहेत तसेच होते. प्राचीन काळीं
धान्याचें पीठ खलवत्याने कुटून करीत
असत. जनावराकडून व पाण्याकडून जातें
फिरविणें ही चाल अलीकडे निघाली आहे.

रोमी लोक गुरें बाळगण्याविषयीं फार
काळजी करीत असत. इतालींत हवा

सौम्य असताहि हिंवाळ्यामध्ये मेंढरें भंडपात रक्षित असत. त्याच्या कातरण्याचे दिवस हे मोठ्या सणाचे दिवस असत. शेतकऱ्यास मेंढरासारख्या शेळ्याहि लाभदायक असत त्यांची लोंकर दरसाल कातरून एका प्रकारचें जाड कापड विणीत असत, आणि त्यांच्या दुधाचा फार खप होत असे.

रोमी लोकांचे शेतकरी फार काशायुक्त होते. ते शुद्ध पंचमीच्या दिवसीं सर्व काम सोडून स्वस्थ राहत असत. सप्तमीस आणि दशमीस द्राक्षवेलाचें रोंप लावीत असत आणि तरुण बैल जुवास जुपीत असत, आणि केवळ नवमीसच प्रवासाला जात असत. जमीन सुपीक करावयास आणि तांबारा घालवावयास शेताच्या सीमेवर गाढवाची टक्की टांगित असत; तोच आकार पितळ्याचा करून त्याजवर द्राक्षवेलाचा मुगुट घालून आपल्या पलंगास अलंकृत करायासाठीं बाधीत असत.

प्राचीन काळीं रोमी लोकांच्या वागांमध्ये साधारण भाज्या आणि फळझाडे मात्र होती. सर्वांहून रुचिकारक फळे आणि सर्वांहून सुंदर फुलें याची झाडे इराण देशांत आणि आश्या खंडाच्या दुसऱ्या भागांपासून अलिकडे आणून लाविलीं होती.

वाग सुशोभित करण्याची रीत चांगली नव्हती. त्यांची सुंदर मांडणी न होता त्यात अंधारयुक्त सावली मात्र पडत होती. वागांत पुष्कळ रस्ते करण्याची चाल होती, त्या रस्त्यांवर मदा हिरव्या

झाडांची सावली आणि पुष्कळ मूर्ति व तमबिरा होत्या, आणि त्या रस्त्याच्या दोहों बाजूस मोठीं उंच कुंपणें घालीत असत.

असे सांगितले आहे कीं, रोमी लोकांनी द्राक्षांची लागवड करण्याचें ज्ञान आणि द्राक्षरस करण्याची कळा ग्रीक लोकांपासून मिळविली होती. ते आपल्या द्राक्षमळ्यास फार जपत असत, आणि रोपांची लागवड करण्यात कळाकौशल्याने व मोठ्या मेहनतीने श्रम करीत असत. द्राक्षे एकवट करण्याची आणि द्राक्षरस करण्याची रीत सांप्रतच्या रीतीप्रमाणें होती. द्राक्षरस करण्याची वेळ ही सणाची वेळ होती. गावकरी तमाशा करून आनंद करीत आणि बृहस्पतीला व शुक्राला नवा द्राक्षरस अर्पण करीत असत. तो द्राक्षरस सांप्रतच्या द्राक्षरसाहून फार निराळा होता असे दिसते. तो राजणासारख्या केलेल्या भांड्यांमध्ये ठेवीत असत. त्याविषयीं असे ह्मटले आहे कीं, कित्येक रांजण एवढे मोठे होते कीं ते भरले असता बैलाच्या एका जोडीचें ओझे होई ते बळदामध्ये ओळीने ठेवीत असत, कधीं कधीं जमिनीमध्ये पुरीत, किंवा एका तळघरामध्ये ठेवीत असत. द्राक्षरस बहुत वर्षे ठेवीत असत. ग्रीसाच्या द्राक्षरसापेक्षा हा हलका मानिला होता, ह्मणून त्यापेक्षा स्वस्थ होता.

प्रश्न.

प्र० रोमी लोकांचे पहिले उद्योग काय होते ? प्र० त्यांच्या नागरण्याच्या रीतीविषयी काय सांगितले ? प्र०

त्याच्या शेतांतोळ कौठ्याविषयी काय? प्र० शेतांतोळ दुसऱ्या घराविषयी काय? प्र० कौणत्या प्रकारचे धान्य विक्रीत असत? प्र० जनावरांविषयी काय सांगितले आहे? प्र० शेताकऱ्याच्या काक्षाविषयी काय? प्र० बागाच्या उत्पन्नाविषयी काय? प्र० रोमी लोकानी चांगलीं फुले व फळे कौणत्या देशातून आणिलीं? प्र० वागसशोभित करण्याची कसी रीत होतो? प्र० द्राक्षवेलाविषयी काय सांगितले आहे? प्र० द्राक्षरसाविषयी काय? प्र० द्राक्षरस काढण्याच्या वेळेविषयी काय? प्र० द्राक्षरसाच्या भाज्याविषयी काय?

THE DNYANODAYA.

ज्ञानोदय.

BOMBAY, MAY 15, 1849

The *Khair Khwáh-i-Hind*, published at Mirzapore, says —

“The papers announce that the Resident of Lahore gave orders during the past season, that the obscene festival of the *Holi* should be discontinued, and accordingly it was not celebrated in the Sikh capital.” The Editor of this paper announces his intention to publish an Urdu Translation of the Prize Essay on the *Holi* which recently appeared in the *Dnyánodaya*.

यदा लाहोरामध्ये रेसिदेंट साहेबाने असा हुकूम फर्माविला कीं शिमग्याविषयीं दांडगाई नसावी आणि त्याप्रमाणे तेथे बंदोबस्त झाला. हिंदुस्थानामध्ये मिरजपुर शहरात ज्ञानोदयांत जो हल्लीं होळीविषयीं ग्रंथ छापला आहे त्याचे उर्दुभाषेत भाषांतर करून छापणार आहेत.

Maráthi Tracts and Books

The following works are published in Maráthi by the American Missionaries at Bombay and Ahmednuggur. With the exception of Nos 21, 29, 43 and 52, they have all been prepared by Members of the Mission, and, of most of them, several editions have been print-

ed. They are published, not with a view to profit, but to their usefulness among the people, and the prices affixed are therefore, generally much less than the actual cost of publication. In former years many copies of some of these works were distributed gratuitously, but to the plan of gratuitous distribution, as a permanent arrangement, there are serious objections. So long as books are freely given gratuitously, they are likely to be held in light estimation, and a large part of them soon perish for want of the necessary care, not to speak of their being sold to the shop keepers for a mere trifle, or wantonly destroyed. Those who really wish for books are willing to pay something in order to obtain them, and books thus circulated will be valued and read. A small price paid for a book is a pledge that it will be studied and preserved. As these books are now frequently offered for sale by Native dealers, the prices are published in order that purchasers may know that they are not deceived.

	Rs	As	Ps
1 First Lessons	0	0	3
Ditto do with additions <i>Mod</i>	0	1	0
2 First Book for Children, with numerous cuts	0	1	0
3 Catechism	0	0	3
4 Catechism on the Lord's Prayer	0	0	6
5 Maráthi Primer, with cuts	0	1	0
6 Intellectual Arithmetic	0	4	0
7 Arithmetic, Part 1st	0	8	0
Do Parts 2d and 3d	0	8	0
Do. three parts complete	1	0	0
8 Geography	0	4	0
9 A Help to the acquisition of the English Language, English and Maráthi (Hall's Grammar)	1	0	0
10 Easy Lessons (English) with Maráthi and English Vocabulary	2	0	0
11 History of our Savior 304 Pages 12 mo	0	4	0
Ditto ditto <i>Mod</i> 465 pages 12 mo	0	6	0
12 Child's Book on the soul 1st Part	0	1	0
13 Do do do do 2nd Part	0	1	0
Do do do bound, complete	0	4	0
14 Summary of the Scriptures	0	2	0
15 On the Worship of God	0	0	3
16 Three Worlds	0	0	6
17 Good Tidings	0	0	3

	Rs	As	Ps		Rs	As	Ps
18 On Prayer	0	0	3	Dnyanodaya for 1847 do.	2	0	0
19 Compendium of the Bible	0	0	6	Ditto for 1848 do	2	0	0
20 Summary of Scripture Doctrines	0	1	0	<i>Bombay Tract and Book Society</i>			
21 Henry and his Bearer	0	1	0	The following works, published in Maráthí by the Bombay Tract and Book Society, are sold at the prices here mentioned, which is but a small part of the actual cost They may be obtained by the quantity from the Depository, at a still lower rate Several of these publications are very interesting and instructive, and are got up in an attractive style			
22 The Trial of False Gods,	0	0	6	Rs As Ps			
23 Child at Home	0	0	6	1 The Three Worlds, <i>Mod</i>	0	0	6
24 Life of Radhanath	0	0	3	2 Catechism for Children	0	0	3
25 Account of Jagannáth	0	0	1	3 Ten Commandments	0	0	6
26 The Cholera	0	0	6	Ditto Ditto <i>Mod.</i>	0	0	6
27 The Urus	0	0	1	4 Gospel Catechism	0	0	6
28 Rewards of Drunkenness	0	0	1	Do Do English and Maráthí	0	1	6
29 Inconsideration of the Hindus, &c	0	0	3	5 Relief to the Sin burdened	0	0	3
30 Life of Bábáji	0	1	0	6 In Whom shall we Trust?	0	0	3
31 Address to the Jews	0	1	0	Ditto Ditto <i>Mod</i>	0	0	3
32 Wrath to Come	0	0	3	7 Wrath to Come	0	0	3
33 Wisdom's Ways	0	0	6	8 Great Inquiry	0	0	3
34 Address to Mothers	0	0	6	Ditto <i>Mod</i>	0	0	3
35 Forms of Worship	0	0	3	9 Dialogues concerning the Christian and Hindu Religions	0	0	9
36 Hymns for Public worship	0	2	0	Do Do English and Maráthí	0	2	0
37 Hymns for public worship (New work)	0	4	0	10 Marks of the True Religion	0	0	3
Do do do with music	0	6	0	Ditto Ditto	0	0	6
38 Music Book, Maráthí	0	2	0	11 Inquiry concerning the True Way	0	0	3
39 Astronomy (with plates)	0	4	0	Ditto Ditto <i>Mod.</i>	0	0	0
40 Natural Philosophy, (with plates)	0	6	0	12 Glad Tidings	0	0	3
41 Child's Book on repentance (Translation of Gallaudet's work)	0	4	0	13 True Atonement	0	0	9
42 Treatise on Logic	0	2	0	Ditto Ditto <i>Mod</i>	0	0	9
43 Comparison of ancient events as described in the Matsya Purán and the Hebrew Scriptures	0	1	0	14 On Prayer	0	0	6
44 Almanac for 1848, containing an Account of the Solar System, Benevolent Societies of Western India, An Account of the different Religions known in India, and many other matters of general and permanent interest	0	8	0	15 On the Nature of God, &c	0	1	0
45 Almanac for 1849	0	2	0	16 First Book for Children	0	0	6
46 The African Girl	0	0	1	17 On Knowing God	0	0	3
47 Inquiry concerning want of rain	0	0	1	18 Rise and Progress of Christianity	0	0	6
48 Poor Swaizeland	0	0	3	Ditto Ditto <i>Mod</i>	0	0	6
49 Small Geography	0	2	0	19 Confessions of Leang Afa	0	0	3
50 Small Arithmetic	0	2	0	Ditto Ditto <i>Mod</i>	0	0	3
51 Maráthí Grammar	1	8	0	20 Analysis of the Bhagavad Gítá			
52 Prize Essay on the Holí	0	1	0	21 Elementary Catechism	0	0	3
Dnyánodaya for 1842-4, bound	3	0	0	22 Way of Salvation	0	0	3
Ditto for 1845 do	2	0	0	Ditto Ditto <i>Mod</i>	0	0	3
Ditto for 1846 do	2	0	0	23 Bráhman's Claims	0	1	0
				24 Prayer for Rain			
				25 Instructive Stories for Children	0	0	9
				26 Village School	0	0	6
				Ditto <i>Mod</i>	0	0	6

	Rs	As	Ps
27 Moral Stories	0	1	0
28 Ayab and her Lady.....	0	1	0
29 On the Holiness and Justice of God	0	0	3
30 Worship of the Elements	0	0	6
31 Scripture Narratives	0	1	0
32 On Repentance.....	0	0	9
33 Good Boys, or Examine Your- selves	0	0	6
34 Exposition of the Lord's Pra- yer	0	0	6
35 Hindu Converts to Christianity	0	0	9
36 Account of Missionaries.....	0	0	6
37 The Negro Servant.....Mod	0	0	6
38 The Flower-Gatherers, &c.....	0	0	6
39 Poor Joseph	0	0	3
40 Observations on the Holiness.....	0	0	3
41 New Testament Narratives.....	0	1	0
42 Pilgrim's Progress	1	0	0
43 Indian Pilgrim	0	8	0

[Translation of the preceding]

मराठी पुस्तके.

हीं पुढील सांगितलेली मराठी पुस्तके मुंबईतील व अहमदनगरातील अमेरिकन मिशनरी साहेबानी छापविली, आणि यातील कित्येक पुष्कळ वेळ छापली गेली. त्यापासून नफा व्हावा ह्मणून ही पुस्तके छापली आहेत, असे नाही. तर केवळ लोकांमध्ये ज्ञान वाढत जावे, ह्मणून छापली. आणि अस्या कारणास्तवच पुस्तकांवर किम्मत थोडी ठेविली. या किमतीने बहुधा छापण्याचा खर्च पार होतो, असे काहीं नाही.

पूर्वी यांतील कित्येक धर्मसंबंधी पुस्तके फुकट वाटत असत, परंतु हल्लीं असे करित नाही, कारण लोकांस अगदीं फुकट मिळालीं असतां त्यांची काळजी नसती, ह्मणून त्यांचा पुष्कळ नाश होतो. तर हें ठीक नव्हे, असे जाणून स्वल्प किम्मत ठेविली आहे. ज्या सुज्ञांस पुस्तकाची गरज आहे, ते आनंदाने ती किम्मत देतील; आणि त्यापासून त्यांस उपयोग पडेल आणि ज्यांस ज्ञानाची गरज नाही, केवळ त्यांत द्रव्य आहे ह्मणून पुस्तक इच्छितात त्यांस कशाला द्यावे? तर त्या थोडक्या किमतीव-

रून कोणाच्या उपयोगी पडेल, व न पडेल, ती परीक्षा होती. हल्लीं कित्येक लोक हीं पुस्तके विकतात आणि तीं विकत घेणाऱ्यांस संशय न होऊन बरोबर किम्मत समजावी ह्मणून ही याद छापली आहे आणि बरोबर याचप्रमाणें किम्मत आहे.

	रु	आ.	पै
१ बाराखड्या	०	०	३
बाराखड्या मोंड	०	१	०
२ लेंकरांची पहिली पोथी	०	१	०
३ प्रश्नोत्तरावळी	०	०	३
४ मार्थनासबंधीं प्रश्नोत्तरें	०	०	६
५ बालाभ्यासाचें पुस्तक	०	१	०
६ मनोकृत्य गणित	०	४	०
७ गणित, पहिला भाग	०	८	०
दुसरा व तिसरा भाग	०	८	०
गणित, तीन भाग एकत्र करून बांधलेले	१	०	०
८ खगोलविद्या	०	४	०
९ हाल्स ग्रामर, ह्मणजे इंग्लिश भाषणाचें ज्ञान मिळवाया- साठीं साहाय्यकारक पुस्तक.	१	०	०
१० इंजिलेसन्स, मराठी व इंग्लिश कोशसुद्धां	२	०	०
११ तारणारा जो येशू ख्रीस्त या- विषयी	०	४	०
हेंच पुस्तक मोडींत	०	६	०
१२ आत्म्याविषयी लेंकरांची प- हिली पोथी	०	१	०
१३ आत्म्याविषयी लेंकरांची दु- सरी पोथी	०	१	०
आत्म्याविषयीचीं दोन पुस्तके एकत्र बांधलेलीं	०	४	०
१४ धर्मशास्त्रसार	०	२	०
१५ देवाचें भजन करण्याची रीत	०	०	३

१६ त्रिभुवनाची गोष्ट .	०	०	६	४५ पंचांग सन १८४९ साचे	०	२	०
१७ शुभवर्तमान... ..	०	०	३	४६ गरीब स्वैजलंड	०	०	३
१८ प्रार्थना	०	०	३	४७ काफरी मुलगा	०	०	३
१९ शास्त्राचा सारांश	०	०	६	४८ पावसाविषयी विचार	०	०	१
२० शास्त्रांतिल उपदेशसार .	०	१	०	४९ लाहान खगोलविद्या ..	०	२	०
२१ हेनरी आणि न्याचा संभाळ	०	१	०	५० लाहान गणित	०	२	०
गारा गडी	०	१	०	५१ मराठी व्याकरण.	१	८	०
२२ अन्य देवांची परीक्षा . .	०	०	६	५२ होळीच्या सणाविषयी ग्रंथ	०	१	०
२३ गृहवासी मुलांचे पुस्तक .	०	०	६	ज्ञानोदयाची बांधलेली पुस्तके.			
२४ राधानाथाची गोष्ट ..	०	०	३	५३ " संन १८४२, ४३, ४४.	३	०	०
२५ जगन्नाथाविषयी . . .	०	०	१	५४ " संन १८४५	२	०	०
२६ जरीमरीविषयी	०	०	६	५५ " संन १८४६.	२	०	०
२७ उरुसाविषयी	०	०	१	५६ " संन १८४७	२	०	०
२८ मद्यपानाची फळे	०	०	१	५७ " संन १८४८.	२	०	०
२९ अविचार पश्चात्ताप व प्राय- श्चित्त यांविषयी	०	०	३				
३० बाबाजी याची बखर . . .	०	१	०	पुढील पुस्तके त्राकट आणि बुक सोसैइटीने म- राठी भाषेत छापून प्रसिद्ध केली आहेत. यांची- हि किंमत खर्चापेक्षा कमी आहे. न्यांतिल कि- त्येक फार चांगली आहेत, व सुंदर रीतीने तयार केली आहेत.			
३१ इस्त्राएलांस हितोपदेश..	०	१	०				
३२ होणार क्रोध ह्याविषयी . .	०	०	३				
३३ ज्ञानाचे मार्ग..	०	०	६				
३४ ज्या बायकांस लेकरे आहेत त्यांस सुबोध	०	०	६				
३५ भजनाची पद्धति	०	०	३	१ त्रिभुवनाची गोष्ट	०	०	६
३६ गीतांचे पुस्तक	०	२	०	२ मुलांसाठी प्रश्नोत्तरावळी	०	०	३
३७ गीताचे नवीन पुस्तक . . .	०	४	०	३ देवाच्या दाहा आज्ञा . . .	०	०	६
गाण्यासुद्धां	०	६	०	४ शुभवर्तमानसंबंधी प्रश्नोत्तरा- वळी	०	०	६
३८ गाण्याचे पुस्तक	०	२	०	इंग्लिश व मराठी	०	०	६
३९ खगोलविद्या आकृतिसुद्धां	०	४	०	५ पापपीडितांस शांति	०	०	३
४० पदार्थविद्या आकृतिसुद्धां ..	०	६	०	६ भाव कोणावर ठेवावा याचा विचार	०	०	३
४१ पश्चात्तापाविषयी ग्रंथ . . .	०	४	०	७ होणार क्रोध ह्याविषयी	०	०	३
४२ तर्कशास्त्र	०	२	०	८ मोठा विचार; मरणानंतर का- य प्राप्त होईल	०	०	३
४३ मत्स्यपुराण आणि इब्री शास्त्र यांच्या पुरातन कथांचे ब- राबर पाहणे	०	१	०	९ ३ संभाषणे, कित्येक ब्राह्मण मराठी इत्यादि आणि			
४४ सर्व संग्रहासहित पंचांग	०	८	०				

दृष्टी देऊन जबरदस्तीने राज्य चालवायास सरकार समर्थ आहे, तथापि असें करणें त्यास उचित नाही, व त्याचा तसा धर्म नव्हे. ख्रिस्ती धर्म असा आहे कीं, सर्वांचें हित पाहावें; केवळ स्वार्थावर दृष्टी देऊन अन्याय कर्म कोणत्या कारणस्तव करूं नये.

हल्लीं कळाकौशल्य शिकवायास इंग्लिश सरकार मेहनत घेतें, आणि हें बरें आहे. परंतु हें शिकल्याने लोक त्यावर प्रीती ठेऊन अनुकूल होतील, असें काहीं नाहीं. उलटें सरकार सर्वप्रकारें बरोबर वागलें नाहीं तर शिकलेले लोक इतरापेक्षा विरुद्ध होतील.

इंग्लंड व भरतखंड यांतीं संबंध राहून अति लगट असावा ह्मणून त्या लोकांनी एतद्देशीय लोकांचें ऐहिक व पारलौकीक कल्याण सत्यतेने पाहावें. जेव्हां दोघांचें ऐकमत्य आहे, आणि दोघांचें हितहि एकच आहे, असें ते समजतील, तेव्हां एक राहून दोघे सुख भोगतील.

या देशापासून दोन पैसे मिळवून आपलें हित करावें, अशी स्वार्थ बुद्धी बहुत साहेब लोकांस अद्याप आहे, ही एक मोठी दुःखकारक गोष्ट आहे. या देशच्या लोकांचें कल्याण पाहून शक्तिप्रमाणें खर्च व मेहेनत करितात. असे साहेब लोक कमतीच आहेत, परंतु ते उत्तरोत्तर अधिक होऊन त्याचें काम बरें चालेल, अशी आमची आशा आहे.

या देशात अज्ञान फार आहे ह्मणून जे सुधारणूक करायास खर्च व मेहनत करितात, ते कित्येकाकडून द्वेषिले जातील, यात संशय नाहीं. तरीं त्यांनी धैर्य धरून तें काम चालवायाचें सोडूं नये.

लोकहितवादी याचें पत्र येणेंप्रमाणें आहे.

सांप्रत हिंदुलोक एकत्र वसले ह्मणजे सहज गोष्टी निघतात कीं, हिंदुस्थान देशाची पुढें गत कशी होईल? लोक अगदीं भिकारी होत चालले, व्यापार, धंदा, रोजगार, हीं कामें नाहींशीं झालीं; ब्राह्मणास अन्न नाहीं, घरे ओसाड पडत चाललीं, माणसें स्वस्थ झालीं, पदार्थांच्या किमती उतरल्या, पैसा नाहींसा झाला, इंग्रज लोक एकापाठीमागें एक आपलीं राज्ये, सस्थाने, जहागिरी, पेनशने घेत चालले; कोणी शिपायी राहिला नाहीं; लोक दरिद्री झाले; पुढें या प्रजेची गत कशी होईल? याप्रमाणें ब्राह्मणांच्या अहंकार ईश्वराचे कानावर कधी जाईल? अशा तऱ्हेचे प्रश्न करितात. त्यांत मग कोणी बहुश्रुत शाहाणा जुने काळचा असला ह्मणजे ह्मणतो, अहो, बाबा! मागें यादव कसे मेले! रावणाने प्रळय थोडा केला होता, सर्व देव बंदीस घातले, नंतर रामाने वानरांकडून लंका घेतली कीं नाहीं? पाण्यावर दगड तरले कीं नाहीं? तसेच इंग्रज कधीं तरी बुडतील, धर्म संस्थापना होईल, ब्राह्मण लोक सुखी होतील, व इतर लोक आपले वर्णाश्रमधर्मेकरून वागूं लागतील. अशा प्रकारचीं संभाषणें चार

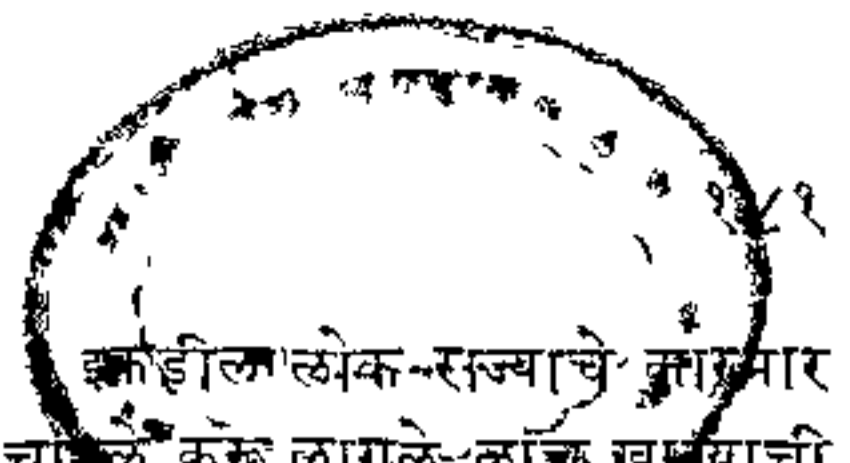

ब्राह्मण एकत्र बसले ह्यणजे होतात. आमचे ऐकण्यात पुष्कळ आले आहे याविषयी मला काय वाटते ते लोकांस कळवावे ह्यणून मी आपले मत लिहितो.

मुख्य माझे बोलण्याचा एथून आरंभ आहे की, ज्या गोष्टी ईश्वर घडून आणतो त्या वाईटाकरितां नसतात जरी त्या वाईट असे प्रथम मनुष्याचे ज्ञान थोडे ह्यणून भास होतो, परंतु शेवटीं त्याजपासून मोठा उपयोग असतो. ही गोष्ट खचीत आहे. तेव्हा हिंदुस्थानचे लोक हे फार मूर्ख व याणी धर्म कर्म सोडून अनाचारास प्रवर्तले, ते असे कीं सती जाण्याची चाल, मुलें मारावयाची चाल, तीन वर्णांची नीच स्थिती, ब्राह्मणांचे महात्म; विद्याक्षीण, अतिशय गर्व, आणि सपूर्ण देशचे लोक आह्मापुढे तुच्छ आह्मी श्रेष्ठ हा भाव हिंदुलोकांचा मोडण्यास व त्यांस ताळ्यावर आणण्यास परदेशांतील सुधारलेले लोक याची व त्याची गाठ घालून देण्यापेक्षा उत्तम उपाय दुसरा काही आहे, असे वाटत नाही; यास्तव ईश्वराने या देशांत इंग्रजाची प्रेरणा केली आहे. आतां हिंदु लोकानी उघड पाहावे कीं, आह्मी श्रेष्ठ, कीं दुसरे देशचे लोक शहाणे, ते पंथावरून पाहावे. ज्याणी पाहिले त्या लोकाचे तोंडून ऐकावे त्यापेक्षां समक्ष अशी भेट झाली तर चांगले कीं नाही, याचा विचार पाहावा. तेव्हां या साक्षात शहाणे लोकांचे गांठीने हिंदुलोकांच्या वाईट चाली बहुत सुटल्या, व

आणखीही कितीएक सुटतील. आणि याचीं मनें शुद्ध होऊन यांस राज्यकारभार, व्यापार, धंदा, कसा करावा, हे ज्ञान येईल. देश सुधारणा क्षणात होत नाही, त्यास पुष्कळ विलंब लागतो. लाहान मुलास इशार होण्यास दाहावीस वर्षे लागतात, मग देश चांगला होण्यास अर्थातच दोनशें चारशें वर्षे लागतील; तोंपर्यंत या लोकांस दुःख आहे. परंतु त्यास उपाय नाही. जशी सालेमध्ये मुलाने शिक्षा घेतली पाहिजे, तद्वत हे आहे, यापासून उत्तम फळ पुढे होईल. या देशचे लोकांनीं वर्णसंकर होईल, धर्म बुडेल, हे काही भय वाळगूं नसे. वर्णसंकर होत नाही धर्म बुडत नाही परंतु मूर्खपणा मात्र बुडेल आणि धर्मामध्ये अधर्म भिसळ होईल हेच धर्म ह्यणून लोक खोऱ्यास खरें ह्यणतात ते मात्र ज्ञानचक्षु आल्यावर जाईल व वर्ण जे आहेत हे स्वभावीक आहेत ह्यणजे कोणतेहि देशात वर्ण नाहीत असे नाही वर्ण ह्यणजे इतकेच कीं चार प्रकारचे व्यापार जसे ब्राह्मण हे धर्म रक्षण करते व विद्या करते व व्यापार करतात ते वैश्य आणि शेत करतात ते शूद्र शिपायगिरी करतात ते क्षत्रीय हे धर्म सर्वत्र आहेत व ते जलप्रलय होईपर्यंत सर्वत्र पृथ्वीवर राहतील.

परंतु लोकांच्या अडाणी समजुती ह्यणजे ब्राह्मण विद्वान चांगला असला तरी सिंधु नदी उतरून पलीकडे गेला ह्यणजे, किंवा कांदा खाल्ला ह्यणजे त्याचे ब्राह्मण्य गेले,

हे कसे ह्मणाल तर त्याचें उत्तर कोणास देवणार नाही. त्यास विद्या येथे ती विसरत नाही, त्याचा धर्म आहे तो त्यानी सोडला नाही, त्याचें काहीं नुकसान झालें नाही; मग कादा खाताच ब्राह्मणपणा गेला कसा! केवळ मनाची कल्पना आहे; वास्तवीक काहीं नाही. या मूर्खसमजुती जातील, आणि हल्लीं जो वर्णसंकर आहे ह्मणजे वास्तवीक ब्राह्मण नसतां ब्राह्मण ह्मणवितान, व शूद्र असतां ब्राह्मण ह्मणवितान, व ब्राह्मण असता ब्राह्मण ह्मणत नाहीत, हा वर्णसंकर जाईल; आणि वर्ण व्यवस्थीत होतील, या लोकांच्या पायातील शंखळा सुटतील, हे चोहों देशात जाऊन व्यापार करू लागतील, विद्वान होतील, इंग्रज व दुसरे लोकांपासून काहीं माल विकत घेणार नाहीत, आपले देशांत कापडें वगैरे जिन्नस तयार करावयास शिकतील, आणि हल्लीं राज्ये व पैका जातो आहे तो जरी गेला तरी त्याला क्षणात आणतां येईल. लोक शहाणे झाले ह्मणजे हळूच इंग्रजाजवळ ह्मणतील कीं, आह्मास तुमच्या देशात आहे तसें पार्लिमेंट द्या. आणि हे जबराने तें त्याजपासून घेतील. पार्लिमेंट व छापखाना वगैरे सुरू झाले व आपले लोक त्यामध्ये घुसू लागले ह्मणजे हळूच ह्मणतील कीं तुह्यासारखेच आह्मी शहाणे आहों, मग आह्मास अधिकार का नसावे! मग हिंदु लोकाचें बहुतमत्त असें पडलें ह्मणजे सरकारास देणें योग्य व अगत्य

आहे. इंग्रजील लोक सज्याचे व्यापार वगैरे चांगले करू लागले, लोकां खाण्याची सोडून दिली, ह्मणजे बहुत करून मोठालीं कामें गवरनरीचीं सुद्धा याचे हातीं येतील, आणि मग अर्थातच इंग्रज फक्त व्यापार मात्र करून राहतील; ह्मणजे जसे हिंदुस्थानात प्रथम इंग्रज आले त्या पदवीस जातील, आणि आपले लोक पार्लिमेंट व स्वराज्य भोगतील व त्यास मोकळीक राज्य कारभारात व व्यापारात प्राप्त होतील, आणि मग परदेशांशीं देखील व्यापार करतील. असे हे लोक प्रबल झाले ह्मणजे इंग्रजास काहीं दिवसपर्यंत आभारी मानतील कारण कीं त्यांचे योगाने हे ज्ञानी झाले. परंतु ज्या काळीं इंग्रज गडबड करू लागतील किंवा काहीं नवीन कानून वसवायाचा आग्रह करतील, तर आपले स्वतंत्र करून घेतील, आणि इंग्रजास सांगतील कीं तुह्मी आपले देशास जावें; आता आनचे देशाचे कामकारभार आह्मास चांगला करता येतो; तुमचें गुरुत्व नको; तुह्मी पाहिजे तर व्यापारा पुरते इकडे येत जा; आह्मी तुमचे आमची प्रजा जसी आह्मी रक्षण करितों, तद्वत तुमचेंहि करूं, परंतु तुमचें वर्चस्व नको. याप्रमाणें या देशाची गती होईल, आणि नवीन राज्यस्थिती चांगले रीतीने होईल. पहिलें अज्ञान अगदीं नाहीसें होईल, यास दोनशें वर्षे तरी पाहिजेत; परंतु असे हो-

ईल यांत संशय नाही. असें कीं मागले इतिहास ह्मणजे पुराणें नव्हत परंतु खरें खुरे इतिहास रूमचे वगैरे वाचले त्याजव-रून माझी कल्पना होत्ये आणि हे तथ्य आहे अशी माझी खातरजमा आहे.

लोकहितवादी.

The Preacher and the Robbers

A Methodist preacher many years ago in Ireland journeying to the village where he had to dispense the word of life, according to the usual routine of his duty, was stopped on his way by three robbers. One of them seized his bridle reins, another presented a pistol and demanded his money, the third was a mere looker on.

The grave and devoted man looked each and all of them in the face, and with gravity and seriousness said, "Friends, did you pray to God before you left home? Did you ask God to bless you in your undertakings to-day?"

These questions startled them for the moment. Recovering themselves, one said, "We have no time to answer such questions, we want your money." "I am a poor preacher of the Gospel, was the reply, but what little money I have, shall be given you." A few shillings was all he had to give.

"Have you not a watch?"

"Yes."

"Well then give it to us."

In taking his watch from his pocket his saddle bags were displaced.

"What have you here?" was the question again.

"I cannot say I have nothing in them but religious books, because I have a pair of shoes and a change of linen also."

"We must have them."

The pious preacher dismounted. The saddle-bags were taken possession of, and no further demands made. Instantly the preacher began to unbutton his great coat, and to throw it off his shoulders, at the same time asking, "Will you have my great coat?"

"No," was the reply. "You are a generous man and we will not take it."

He then addressed them as follows, "I have given you every thing you asked for, and would

have given you more than you asked, I have one favor now to ask of you."

"What is it?"

That you will kneel down and allow me to pray with you, and to pray to the almighty God in your behalf, to ask him to turn your hearts and put you upon better ways.

"I will have nothing to do with the man's things," said the ringleader of them.

"Nor I either," said another of them. "Here take your watch,—take your saddle-bags. If we have any thing to do with you the judgment of God will overtake us."

So each article was returned. That however did not satisfy the sainted man. He urged prayer upon them. He knelt down, one of the robbers knelt with him, and prayed, the other wept, confessed his sin, and said it was the first time in his life he had done such a thing and should be the last.

[Translation of the preceding.]

उपदेशक आणि लुटारू यांची गोष्ट.

पुष्कळ वर्षांमागे ऐर्लंडामध्ये एक उपदेशक नेमाप्रमाणे एका गावास उपदेश करायला जात होता, तेव्हा वाटेवर त्याला तिघां चोरानी अडविले. त्यांतील एकाने त्याच्या घोड्याचा लगाम धरिला, दुसऱ्याने त्याकडे पिस्तूल दाखवून त्याजवळचा पैका मागितला, आणि तिसरा केवळ पाहत उभा राहिला. तेव्हां तो गंभीर, भक्तिमान माणूस त्यांजकडे पाहून मोठ्या गंभीरतेने ह्मणाला, "मित्रानो, तुम्ही घर सोडल्या अगोदर ईश्वराची प्रार्थना केली होती कीं काय? तुमच्या कामामध्ये तुम्हास आशीर्वाद प्राप्त व्हावा ह्मणून तुम्ही आज ईश्वरापासीं मागितले होते कीं काय?"

हा प्रश्न ऐकून ते कांहींसे घाबरले. परंतु धैर्य धरून त्यांतील एक ह्मणाला, "आम्हास अस्या प्रश्नांचीं उत्तरे द्यावयाला

आता अवकाश नाही. आत्मास केवळ तुझ्या जवळचा पैका पाहिजे.” त्याने उत्तर केले की, “मी गरीब उपदेशक आहे तथापि माझ्या जवळ जो थोडासा पैका आहे तो मी तुम्हास देतो.” त्याजवळ केवळ एक दोन रुपये होते.

लु० तुझ्या जवळ घड्याळ आहे की नाही?

उप० होय आहे.

लु० बरे तर ते आम्हाला दे.

तो आपल्या खिस्त्यातून घड्याळ काढित असतां त्याची पडती त्यांच्या दृष्टीस पडली. त्यांनी पुन्हा प्रश्न केला की ईत काय आहे ?

उप० धर्म पुस्तकाशिवाय ईत काही नाही असे माझ्याने सांगितले नाही, कारण की माझ्याजवळ एक जोडा आणि काही वस्त्रेहि आहेत.

लु० आम्हाला ती पाहिजेत.

तो धार्मिक उपदेशक घोड्यावरून उतरला तेव्हा लुटान्यानी ती पडती घेतली आणि दुसरे काही मागितले नाही. तेव्हाच तो उपदेशक आपल्या अंगरख्याचे बंद सोडू लागला आणि अंगरखा काढू लागला, त्या वेळेस त्याने त्यांस विचारिले की, “तुम्हास माझा अंगरखा पाहिजे की काय ?”

त्यांनी उत्तर केले, “नको, तू फार उदार माणूस आहेस असे दिसते, म्हणून आम्ही तो घेणार नाही.”

मग त्याने त्यास हटले, “जे तुम्ही मागितले ते सर्व म्या तुम्हास दिले आहे आ-

णि तुम्ही मागितले त्यापेक्षाहि अधिक दिले असते. पण आतां तुम्हास माझी एक अर्जी आहे.”

लु० ती कशी?

उप० ती अशी की, तुम्ही गुडघे टेंका, म्हणजे मी तुम्हाकरिता सर्व समर्थ जो ईश्वर त्याची प्रार्थना करितो, यासाठीं की त्याने तुमचे अन्करण फिरवून तुम्हास चांगल्या मार्गांत लाववे.

मग त्यांतील जो पुढारी तो म्हणाला, मला ह्या माणसाच्या जिनसा नकोत.”

दुसरा म्हणाला, “मलाहि नकोत. हे तुझे घड्याळ घे आणि पडतीहि घे. जर आम्ही तुला काही उपद्रव करितो तर देवाचा राग आम्हावर होईल.” असे बोलून त्यांनी त्याचे सर्व सामान परत दिले. असे केल्यावरहि त्यांनी प्रार्थना करावी म्हणून त्याने त्यास आग्रह केला. मग त्याने गुडघे टेंकले, आणि लुटान्यातील एकाने त्याजवरोबर गुडघे देऊन प्रार्थना केली दुसऱ्याने रडून आपले पाप कबूल केले असे की, “माझ्या आयुष्यात केवळ पहिल्यानेच म्या अशी गोष्ट केली आणि फिरून असे करणार नाही

Nowly discovered Caves in the Sattarā Territories

सातारचा रॉट्टेड मेस्टर फ्रियर यास सातार पेठ्यातील कराड गावाजवळ बौद्ध लेण्याचा नूतन शोध लागला आहे ही लेणी अंगशो व डोंगराच्या बाजूस किनाऱ्यावर आहेत हा डोंगर घाटापासून काही अंतरा-

वर आहे तो तेथून एक सारखा कोयना नदी जेथे कराडाजवळ कृष्णेस मिळते तेथपर्यंत गेला आहे तेथेकरून कोइनेच्या खोरीची दक्षिण सीमा होव्हे ही टेंकडी कराडापासून सुमारे एक कोशाच्या अंतरावर आहे तेथे पुष्कळ अशीं लेणीं सर्व डोंगरभर आहेत परंतु याचें वर्णन वाचणाराचे लक्षान लवकर यावे झणून मेस्तर फ्रियर याणे त्याचे तीन भाग केले आहेत ते असे की पहिल्या ठिकाणाच्या लेण्याचें द्वार दक्षिण दिशेस आहे तेथून जाकण वाडीचा खेडीचा सर्व प्रदेश दिसण्यात येतो दुसरें लेणे कोइना व जाकणवाडी यामध्ये जी दरी आहे तेथे आहे व तिसरें ठिकाण त्या डोंगराच्या कड्यावर आहे व तेथून कराडचा सर्व प्रदेश दिसतो

तेथील गावकऱ्यांच्या सागण्यावरून असे दिसून येतें की गेल्या जानेवारीच्या १९ वे तारिखेस मेस्तर फ्रियर ही लेणी पाहावयास गेला परंतु त्यापूर्वी कोणतेही इंग्रजाने ही पाहिली नव्हती ती त्या डोंगरात पोखरून काढलेली आहेत परंतु ती ओषड धोवड आहेत व ती काहीं लेखाशिवाय आहेत

त्या पैकीं पहिल्या ठिकाणां एका ओळीने २३ लेणी आहेत त्यात ५ व्याला चदर सुरजकी वावडी व ६ व्याला विठोबाची वावडी असे झणतात विठोबाच्या वावडीच्या पोखरलेल्या ठिकाणाचा घेरा सुमारे २४ फुटींचा आहे व त्यासमोर एक विठोबाची मूर्ती आहे दुसऱ्या विभागाची १७ पोखरून काढलेली ठिकाणे आहेत ती महादेवाच्या देवळाच्या खालच्या बाजूस आहेत याचा शोध फ्रियर साहेबाने पुरतेपणीं केला नाही

कोयना नदीच्या खोरीत डोंगराच्या कड्यावर एका ओळीने १६ लेणीं आहेत त्यांतील मधल्या एका लेण्याच्या आंतील गाभान्याचा घेरा २१ फुटींचा आहे व त्याच्या उजवे बाजूस जवळ जवळ पुष्कळ चिखन्नभिन्न मूर्ती आहेत त्याच्या खालच्या बाजूस दुसरी ओळ आहे त्याच्या मध्यभागी एक दार आहे त्याच्या दोहोंबाजूस दोन खोल्या आहेत त्यांजवर काहीं कौरलेलीं अक्षरें पाहाण्यांत येतात

मेस्तर फ्रियर याचें असें झणणें आहे की ज्या डोंगरावर हीं लेणीं पाहण्यांत आलीं त्या डोंगरावर चांगला शोध केला तर दुसरीं अशींच पुष्कळ लेणीं आढळतील या लेण्याचें काम बहुधा सधें आहे व त्यात ज्या मूर्ती आहेत त्याही करून फार शोभिवंत आहेत अ-

से नाही किंवा या कौरलेल्या ठिकाणास गिऱ्या किंवा काहीं रंग चढविल्याने चिन्ह लक्षात येत नाही

प्रभाकर

Rail roads in India

या खेपचे विलायतेचे डाकेंतून लोखडी सडकाबाबद असें वर्तमान आले आहे की कोर्ट उरेकटर याणी शेवटी रेलवे कंपनीशी त्यास सोईचे असे करार केले आहेत ते असे की मुंबईकडील लोखडी रस्त्याकरिता पन्नास लक्षापासून एक कोटी रुपयेपर्यंत मुदल जमा केले आहे एवढे पैक्याने रस्ता बराच लाव होईल. पंचवीस वर्षेपर्यंत कोर्टउरेकटरानीं एवढे पैक्यावर शेंकडा पाच टक्केप्रमाणें व्याज देण्याविषयी वाहादारी दिली आहे. पूर्वी साहा महिने खबर देऊन लोखडी रस्ते सरकाराने पाहिजे त्या वेळेस आपले हातीं ध्यावे परंतु असें केले असता रेलवे कंपनीचा खर्च झाला असेल तो सरकाराने द्यावा पंचवीस वर्षाची मुदत सरल्यानंतर सरकाराने तीन वर्षांचे हिसाबाचा आडावा काढून त्याचे हिशोबाने किंमत देऊन ते रस्ते खरीद करून ध्यावे किंवा आणखी पंचवीस वर्षेपर्यंत वाहादारी द्यावी मुंबईप्रमाणेंच बंगाल्यांतील लोखडी सडकाबाबद सरकार करार करणार आहे, याप्रमाणें लवकरच लोखडी रस्ते सर्व हिंदुस्थानात चालू होतील अशी आशा आहे

प्रभाकर

The following payments have been received on account of the *Dnyanodaya*, viz

	Rs	A
Rev J. H. Mengert	5	0
Miss Kind	6	0
More Shastry	1	8
Hurry	1	8
W. S. Price, Esq	12	0
M. Mull, Esq	3	0
Dr J. Murray	3	0
Capt S. V. W. Hart	1	8
Francis Fonceca	1	8
D. McCulloch, Esq	1	8
Lieut H. W. Bell	2	7
Bernardo Baretto	1	8
B. Hutt, Esq	4	4
Baba Pudmonjee	1	8

जटा होया; आणि असे केल्याने पाप जाईल, इंद्रियदमन होईल, व देवाची कृपा होऊन मुक्ति होईल, अशी त्या विचाराची गैरसमजूत होती. त्याजविषयीं कित्येक अज्ञानी हिंदु लोकांस वाटले कीं, हा मोठा साधु आहे, याच्या आशीर्वादाने आपले कल्याण होईल, आणि त्याला कांहीं अपिल्याने मोठे पुण्य आहे. आणि हा कोणी चमत्कारिक आहे असे समजून कित्येक साहेबलोकहि त्याला पाहायास गेले, आणि त्यावर दया करून त्यास काहीं वक्षीत दिले. परंतु ही त्याची चूक होती, कारण त्या पैक्यापासून त्याला कांहीं फायदा झाला नाहीं; त्याने आपल्या अज्ञानपणांत ते पैसे उडवून टाकले; ह्मणजे जे काम त्या साहेबास वाईट दिसत होते, तेच त्यांच्या द्रव्याने घडले.

तुळसीदास मौज्या, व लोकापासून पैसे काढायास मोठा हुशार होता. तो इतर*

* बैरागी व गौसाबी आपणास विरक्त असे ह्मणवित्तत, परंतु विचार केला असता भाग इत्यादि कैफाच्या दामपणांत आहेत तर ते विरक्त कसे? जसे दारूबाजांस दारूशिवाय राहावत नाहीं तसेच त्याला भांगेशिवाय राहावत नाहीं, तर ते छ.कल्याने कनिष्ठबधु आहेत, इतके त्यांचे महत्त्व आहे आपला दोष उडवावा ह्मणून त्यांचे समाधान असे आहे कीं बैराग्याचा राजा जो शिव त्याने भागेचें सेवन केले ह्मणून आझीहि तिचें सेवन करितों आणि असे कैफाने मन गुंग झाले ह्मणजे त्यात ईश्वराचें ध्यान घडते, असे त्यांस वाटते तर मनुष्य असल्या कैफाने पशु बनले ह्मणजे ज्ञान झाले असे त्या मूर्खाची उलटी समजूत आहे. छ.कटे दारूने गुंग झालेले आणि मस्तक फिरून वेद्यासारखे आहेत तशा समयास त्यास ईश्वराचें ध्यान आहे तसेच या भगटास ईश्वरी ध्यान आहे असे समजावें

बैराग्यांप्रमाणें भांग इत्यादिकाचें सेवन करीत असे. तुळसीदासाविषयीं असी कित्येक गप्प मारितात कीं, तो मोठा भविष्य सांगणारा होता, व त्याच्या हाताने दुसरे कांहीं एक चमत्कार घडले. परंतु हे सर्व खोटे, त्याला विशेष गुण कांहीं नव्हते.

त्याचे शिष्य त्याच्या नावावर भिक्षा मागत असत, आणि त्याला अस्या उपायानी पुष्कळ रुपये मिळाले. परंतु बैराग्यास व पूजापत्री अस्याकडे खर्चले, ह्मणून गीरनारच्या मठाचें काम करावें असा जो त्याचा हेतु होता त्यास कांहीं शिल्लक राहिले नाहीं.

हा मनुष्य थोड्या वर्षामागे अशक्त झाला होऊन त्याच्या हातावरील तुळस पडून मोडली, असे ह्मणतात. नंतर कांहीं वेळाने तो मरण पावला. हे वर त्याचें चित्र काढिले आहे. हे अगदीं हुबेहुब असेल, असे वाटत नाहीं. थोडा फेर दिसतो. या तुळसीदासाच्या मरणापूर्वीं दोन तीन वर्षे एके हिंदुने येणेप्रमाणें वृत्तांत लिहिला आहे तो आझाला एके मित्राच्या द्वारे मिळाला आहे.

तुळसीदास बैरागी याचा वृत्तांत.

प्रथम तुळसीदास रजपूत जातींत उत्पन्न झाला; त्याचा देश गडगिरनार. या प्रांतीं त्याचे आईबाप वगैरे कुटुंबाचे लोक राहत असत. नंतर तुळसीदास दाहाबारा वर्षांचा झाल्यावर बीजदास ह्मणून मोठा म-

हंत वैरागी रामानुज पंथी गिरनार एथें रा-
हात होता, त्याला याने गुरू केला, आणि
त्यापासून उपदेश घेतल्यावर हा त्याचा चे-
ला झाला. तेव्हा याला पूर्वीं जानवें न-
व्हतें. जेव्हा हा रजपूत जातीतून निघून
वैरागी झाला त्या समयीं गुरूने याला वै-
राग्याच्या खुणेसाठीं जानवें दिल्लें. नंतर
हा वैरागी होऊन फिरूं लागला. नाना-
प्रकारचे देश तीर्थे देवालये पाहात पाहात
फिरत असे, आणि हातांत स्मरणी घेऊन
नेहमी रामनामाचा जप करीत असे. पुढें
कांहीं दिवस गेल्यावर त्याने विचार केला
कीं, आपल्या शरीरांत कामक्रोधादिक
उत्पन्न होतात, याचा नाश करायास काय
उपाय करावा! नंतर मनसोबा करून त्याने
निश्चय केला कीं आपल्या डाव्या हातावर
तुळसीचें झाड लावावें ह्मणजे आपली का-
मवासना नष्ट होईल, आणि सर्वदा कालक्षेप
चागला होईल. नंतर तुळसीचें झाड
हातावर लावायास प्रारंभ केला; याचें का-
रण असें आहे कीं हिंदुशास्त्रांत वैष्णव लो-
कास तुळसीधारण अवश्य सांगितलें आहे.
तेव्हा त्याने विचार केला, तुळसीसारखी
दुसरी वस्तु पवित्र नाहीं, आणि वैष्णवास
तर धारण करणें अवश्य आहे. वैष्णव लोक
निरंतर तुळसीकाष्ठाच्या मण्यांची माळा
आणि जीर्ण तुळसीपत्रें निरंतर अंगावर धा-
रण करितात, आणि तुळसीपत्रांनीं शा-
लियामाची पूजा करितात, कां कीं विष्णू-
ला तुळसीसारखी दुसरी प्रिय वस्तु नाहीं;

असा अनेक प्रकारचा त्याने विचार केला,
आणि डाव्या हातावर एक पितळेचा पेला
करून त्यात झाड लाविलें. आणि त्या
पेल्याच्या बाहेरचे बाजूस उळकवलेल्या
बारा कड्या लाविल्या, आणि त्या कड्यास
बारा डाव्या पितळेच्या लाविल्या. त्या
बारा डाव्यात बारा शालियाम ठेविले, त्यां-
ची तो नेहमी पूजा करितो. त्या बारा
शालियामास क्षेत्र अशी संज्ञा आहे, आणि
त्या क्षेत्रपूजेचें माहात्म्य फारच श्रेष्ठ आहे
ह्मणून तो निरंतर क्षेत्रासहवर्तमान तुळसी-
ला हस्तावर धरितो, तेणेंकरून त्याला मोक्ष
प्राप्त होईल अशी त्याची खातरी आहे.

हातावरचा पेला लाहानच आहे, त्यात
माती थोडी राहाये यास्तव तें तुळसीचें
झाड मोठें झाल्यावर त्याच्या मुळें दूर जा-
ण्यास अवकाश नाहीं, ह्मणून तें झाड मरतें.
नंतर तो दुसरें झाड तत्क्षणींच लावितो
हें त्याने व्रत घेऊन सुमारे पचवीस वर्षे
झाला, त्यातून प्रथम व्रत घेतल्यावर भरत
खंडातील चार धामची यात्रा केली. चार
धाम ह्मणजे पूर्वेंत ओढ्या जगन्नाथ, पश्चि-
मेस द्वारकेंतील श्री कृष्णनाथ, उत्तरेस व-
दरीनाथ, आणि दक्षिणेस सेतुबंध रामनाथ,
या चारहि धामास तो गेला, आणि त्या
त्या देवावर आपल्या हातावरची तुळसीपत्रें
काढून त्याने पूजा केली. नंतर इतरहि
संपूर्ण यात्रा करून आपल्या गुरूच्या मठास
आला तो गुरूचा मठ गडगिरनारचे
पायथ्यास आहे, आणि त्या मठाजवळ कल्प-

वृक्ष* आहे. तें झाड एक द्वारकेंत आहे, आणि याच्या गुरूच्या मठात आहे; दुसरे ठिकाणीं पृथ्वीवर कोठेहि नाहीं. तेव्हां याने विचार केला कीं अशा पवित्र स्थळात जवळच पाणी असावें, आणि पाथस्थ येणारे वैरागी लोकांस वगैरे राहावयास धर्मशाळा असावी. हा विचार मनात धरून तो तेथून निघून मुबईस आला, आणि मुवादेवीचे तळ्यावर अश्वत्थाचे झाडाखाली राहिला; त्याला सुमारे २० वर्षे झालीं तो एकाच जाग्यावर राहिला आहे, आणि त्याचा मनसोबा आहे कीं कोणी हरीचा लाल भेटून हीं दोन्ही कामें करावयास अदमासे १५ हजार रुपये लागतील, ते त्याने दिल्यास त्याचा विचार देशास जाण्याचा आहे, नाहीतर रमते राम बैठे है, खाते है, पीते है, हरीका ध्यान पूजन भजन करते-पडे रहे है, असें ह्मणतो. आणि त्याने आपल्या झोंपडींत दोन तीन शिष्य ठेविले आहेत, ते आणखी दुसरे शाळिग्राम आहेत, त्याची पूजा करितात, आणि गावांत भिक्षा मागून आणून त्याला नित्य डाळरोंटी गव्हाची करून घालितात, आणि बोलतात कीं, बस, पडे रहे है व सायंकाळीं व सकाळीं शख वाजवितात.

आता त्याच्या डाव्या हाताचा वृत्तांत. डाव्या हातावर तुळसी लावल्यापासून तो हात अगदी सुकत चालला आहे, आणि

* कल्पवृक्ष आहेत असे ह्मणणे हे केवळ थोनाड कल्पवृक्ष ह्मणून काढीच नाही, व कधीहि नव्हता सर्व स्वोटे आहे

त्याचे शरीरहि कृशच आहे. डोक्यावर जटा आहेत, आणि थोडीशी दाढी आहे. डाव्या हातावर तुळसी ठेविल्यामुळे त्या हाताचीं नखें तो काढीत नाहीं; तीं नखें सुमारीं एक वीतपर्यंत लांब वाढलीं आहेत, आणि खालीं लोंबतात त्यातून अगुष्टाचे आणि तर्जनीचे हीं दोन्ही नखें गळून पडलीं, आणि मध्यमा अनामिका आणि कनिष्ठिका यांची नखें शाबूत आहेत. तो कौपिन* नेसतो, आणि त्याचे अंग सर्वदा उघडेंच असते जेवणखाण स्नान पान शौच कर्म इत्यादिक आणि देवपूजा हीं संपूर्ण कर्मे उजव्याच हस्ताने करितो आणि तो गुडगुडी ओढितो, तेव्हा दुसरा हात धरण्याचे उपयोगी नाही, ह्मणून एकाच हाताने गुडघ्यास गुरगुडी टेंकून पितो. आणि रात्रीस निजतो त्या समयां तुळसीचा हात उंचावर ठेऊन निजतो. त्याला पाहावयास पुष्कळ एतद्देशीय लोक आणि साहेब लोक नेहमी येतात, ते त्याला रुपया अर्धा, दोन, पाच, दाहा, असे देतात; ते तो घेतो, आणि त्याजवर उदरनिर्वाह, व पूजेचे साहित्य, आणि रामनवमीचा व गोकुळाष्टमीचा उत्सव करितो; त्या समयां वैरागी लोकांस मालपवा ह्मणून पववान्न आहे ते व शिरापुरो आणि वासुदी हीं खायास घालितो. आणि सर्वदा कोणी चागला माणूस त्याजवळ आला तर त्याजवरो-

* वैरागी लोक कधीं अगदीं नागवे असतात, आणि ते पशुपेक्षा निर्लज्ज होऊन स्त्री पुरुषाच्या दाटीमध्ये दृष्टीस पडतात तर असल्यास शिक्षाकरणच योग्य आहे

वर ईश्वराविषयी ज्ञानाच्या गोष्टी सांगतो, आणि तो जाऊं लागला ह्मणजे "गुरू तु मारा अच्छा करेगा" असा आशीर्वाद देतो. कदाचित कोणासहि त्या दोन्ही कार्याविषयी सांगतो कीं याचें तुमच्या हातून साहित्य झाल्यास करावें. आणि लोकाबराबर सतोषाने बोलतो, व निरंतर भजन करित बसतो. आता त्याचें वय सुमारे ५० वर्षाचें आहे, व त्याचे केश पिकले आहेत. असा तुळसीदासाचा वृत्तांत आहे.

The Observance of Good Friday at Mazagon

It can hardly be doubted that the more ignorant Roman Catholics of this country, in their festivals, and in many other respects, are far too much conformed to the Heathen around them. Thus Hindus and others are in danger of receiving erroneous impressions respecting the nature of Christianity. The conduct of many Europeans too, who are Christians only in name, is wholly inconsistent with the teachings of Scripture. Those who would know what Christianity is, must therefore examine the Bible for themselves. With Christians that must be the ultimate appeal in all matters of faith and practice. If the doings referred to by our correspondent are not in accordance with Scripture, they are to be condemned. We insert his communication in the hope that it may excite inquiry in regard to this point.

Sir,—On the last Good Friday, I visited in the evening one of the Roman Catholic churches in Mazagon. I found it not only crowded within, but quite a concourse outside of the doors, taking part in the services. The further extremity of the church was hung with black, lugubrious figures bearing lighted torches were moving to and fro, others were making a noise resembling the rattling of chains, and a priest was in the pulpit preparing to preach. At a given signal, the black curtains

at the end of the church were withdrawn, and in an elevated recess appeared a cross, with a figure upon it intended to represent Jesus Christ. Immediately all the people knelt down, and remained in that posture while the priest delivered an impassioned harangue, with much vehemence and gesticulation, and with many appeals and addresses to the image of the cross. During this discourse, and subsequently, many ceremonies were performed which it is needless to describe, and then for a long time there was chanting in the choir, of a solemn and funeral character. Persons appeared afterwards bearing ladders, which they carried to the cross and placed against it, then mounting on these, they began to detach the image from the cross, but the curtain being withdrawn their further operations were concealed from view. I saw however a large white bier, glittering with tinsel, which was brought into the church and conveyed near the place of the cross, that the image when taken down might be laid upon it, and borne about among the people. I did not stay to see the conclusion of these ceremonies, but came away deeply and painfully impressed with what I had seen. Not that such scenes were new to me, for I have been present at similar ceremonies in various countries of papal Europe, and have seen the Pope himself officiate in the Vatican and in St Peter's, with thousands of soldiers assisting under arms. But it is impossible for one who loves his fellow-men, and desires to see them in the way of truth, to be otherwise than deeply pained by the repetition of such spectacles. For while there is in all this a great appearance of devotion, and of love to Christ, there is only the appearance. Christ said to his disciples, "If ye love me, keep my commandments", but he never commanded them to make crucifixes, nor images of himself, nor to worship such things, nor to perform ceremonies such as I witnessed in that church. In all the Bible there is not a word to this effect, nor is there anything to show that the Apostles and primitive disciples sought to honor Christ in this way, nor do we hear of any thing of the kind until the lapse of centuries after the death of Christ, when pure religion had begun to die out. On the contrary, the Bible in the most explicit manner, over and over again, utterly condemns the making and worshipping of images. And not only are the representations of false gods forbidden, but all visible representations of the true God are strictly prohibited. "Thou shalt not make unto thee any likeness of any thing that is in heaven above, or

that is in the earth beneath," is the language of Scripture. The night before Jesus Christ suffered death, he prayed to the Father concerning his disciples, "Sanctify them through thy truth thy word is truth," from which we learn that the hearts of men are unholy and need to be changed, that this can only be done by God, who gives his Spirit for this purpose, and that the Spirit of God does this by means of God's word. Therefore all who forsake the word of God, and rely on exhibitions such as are made in Romish churches, do altogether err. And the honor that is rendered to the cross and the image upon it, is not to be regarded as honor paid to Jesus Christ, but on the contrary, the greatest dishonor, inasmuch as it is throughout a violation of the commands of Christ, who has denounced all idolatry, and directed us to look to his word for sanctification. I saw no Bible in the pulpit, nor in any part of the church. The neglect of the Bible by these people is greatly to be lamented. If they would begin to read the word of God, they would soon see the folly of such representations.

Yours very truly

Bombay April 26th 1849

[Translation of the preceding]

फिरग्याचा गुड फ्रँडेसण.

एथील फिरगी लोक आपणाला किरिस्ताव हणजे ख्रिस्ती हणवितात, परंतु त्यांतील कित्येक अज्ञानी होऊन ख्रिस्ती धर्म कसा तो समजत नाहींत, व त्याप्रमाणे वागत नाहींत. तसेच कित्येक साहेब लोक ख्रिस्ती नाहींत. ख्रिस्ती धर्म खरा असे ते ऋबूल आहेत, परंतु ते त्याप्रमाणे वागत नाहींत. तर त्यास ख्रिस्ती कशाला हणवें? ते मंडळीच्या बाहेर, अपाक्तासारखे आहेत. अस्या त्या उभयतांच्या चाली पाहून हिंदुलोक ख्रिस्ती धर्माविषयी गैर समजुत मानतील, असे आह्मांस भय वाटते. ख्रिस्ती धर्म समजण्याविषयी कोणाची इच्छा असेल

तर त्याने ख्रिस्ती शास्त्र वाचावें, हणजे समजेल. जें शास्त्रात असेल तें खरें, जें त्याविरुद्ध असेल तें खोटें, असे ख्रिस्ती लोकाचें मत आहे. पुढील सांगितलेल्या गोष्टी ख्रिस्ती शास्त्राप्रमाणे आहेत, किंवा नाहींत, तें पाहावें.

ज्ञानोदयाचे कर्ते यांस

विनंती विशेष. गुड फ्रँड, हणजे फिरगी लोकाचा एक सण आहे, त्या सणाच्या दिवशीं मी माजगावातील त्या लोकांच्या एके देवळात गेलों. तेथे दाढी एवढी होती कीं बहुत माणसाला दाराबाहेर उभें राहावें लागलें. देवळात पाहिलें असतां, पुष्कळ काळ्या रंगाचीं कापडें वरपासून भुईपर्यंत टांगलेलीं, असे माझ्या दृष्टीस पडलें. मग कांहीं पडदे अकस्मात एकीकडे केल्याने, ज्यावर येशू ख्रीस्ताची मूर्ति उंचवली होती तो एक मरणखांब दिसून आला. कोणी कोणी मनुष्ये काळसावळीं वस्त्रें नेसलेलीं, मशाली धरून, त्या क्रुसाच्याजवळ येऊन उभी राहिलीं. कोणी कोणी इकडे तिकडे, मोठा भयंकर कडकडाट करून, फिरत होतीं. इतक्यात कोणी उपाध्या उपदेशासनावर उभा राहून उपदेश करिता झाला. ज्याक्षणीं ती मरणखांबरील मूर्ति पाहण्यांत आली, त्याक्षणीं सगळे लोक गुडघे टेंकून उपदेश चालत होता तोपर्यंत तसेच राहिले. उपदेश झाल्यावर, एके ठिकाणीं गायन करणारे होते, ते विलापयुक्त गायन करूं लागले.

त्याशिवाय अणखी पुष्कळ कर्मे केलीं होती, त्याचें वर्णन करण्याचा उपयोग नाही. नंतर मी असें पाहिलें कीं दोन तीन माणसानी शिड्या आणून त्या कुसाकडे लाविल्या, मग त्यावर चढून ती मूर्ति खाली पाडायस आरंभ केला; तेव्हाच लोकानी ते पडदे ओढले. थोडक्या वेळानंतर दुसऱ्या माणसानी एक शोभित तिरडी नेऊन कुसाच्याजवळ ठेवली; ती मूर्ति तिजवर घ्यावी, आणि इकडे तिकडे देवळामध्ये व देवळासभोवती फिरवावी, ह्मणून इतके पाहिल्यावर मी निघून घरीं गेलों. जरी या प्रकारें मी काहीं वर्षांमागे युरोप खंडामध्ये रोमन क्याथोलिक लोकांचे पुष्कळ सण पाहिले, तथापि या समर्थी माझ्या मनात बहुत दुःख उत्पन्न झालें. लोकांचें कल्याण व्हावें, व त्यास सन्मार्ग सापडावा, असें जो इच्छितो, तो मनुष्य खंद केल्याशिवाय असला तमाशा पाहूं शकत नाही. विचार केल्यावांचून जे केवळ डौलाकडे लक्ष लावितात, त्यास कदाचित समजेल कीं अस्या रीति चागल्या व त्याकडून धार्मीकपणा वाटेल. पण जो विचार करील तो असें मत धरणार नाही. ख्रीस्ताने आपल्या शिष्यांस सांगितलें आहे कीं मजवर जर तुमची प्रीति आहे तर माझ्या आज्ञा पाळीत जा. आपण त्याची मूर्ति करावी, किंवा कुस करावा, अथवा त्याच्या मूर्तिचें भजन करावें अस्या आज्ञा येशूने कधीं दिल्या नाहीत. फिरंगी लो-

कांच्या देवळात ज्या रीति घडल्या, त्यातील एकहि शास्त्रामध्ये सांगितली नाही. प्राचीन ख्रिस्ती लोकानी किंवा प्रेषितानी असें केलें, याचें काहीं प्रमाण दिसत नाही. येशूच्या मरणापासून साडेतीनशें वर्षापर्यंत अशा रीति चालल्या पाहिजे, असा एक शब्दहि कोणी बोलला नाही. उलटें साऱ्या वैबलामध्ये मूर्तिपूजा करण्याचा निषेध अगदींच केला आहे. खोल्या देवाच्या मूर्ति करूं नको, असें केवळ सांगितलें नाही. खरा देव जो आहे त्याची मूर्ति करणें हेंच मोठें पाप, असें कळून येतें. जे काहीं वर्ती आकाशात किंवा खालतीं पृथ्वीवर, त्याची प्रतिमा करूं नको, त्याच्या पाया पडूं नको, असी देवाची आज्ञा आहे. येशू आकाशलोकी आहे, ह्मणून जो कोणी त्याची मूर्ति करितो, तो देवाची आज्ञा भंग करितो. येशूने मरणाच्या पूर्वीच्या दिवसीं शिष्यांसाठीं अशी प्रार्थना केली कीं, "हे ईश्वरा, त्यास सत्यतेने पवित्र कर; तुझे बोलणें हीच सत्यता." यावरून तीन गोष्टी समजण्यात येतात, कीं माणसाचा स्वभाव अपवित्र असून पालटला व शुद्ध केला पाहिजे; परमेश्वर जो पवित्र आत्मा पाठविणारा, त्याशिवाय हें काम होत नाही; आणि पवित्र आत्मा शास्त्रातील गोष्टीकडून लोकांचा स्वभाव पालटवितो. ह्मणून समजावें कीं जे लोक देवाचें शास्त्र सोडून येशू ख्रीस्ताच्या मूर्तिकडे लक्ष लावितात, ते अगदीं फसतात. त्या मूर्तिचा सन्मान के-

ल्याने, येशूचा सन्मान होतो, असें कोणी समजू नये; त्याचा फार अपमान होतो, कारण कीं या रीतीने त्याच्या आज्ञा भंग केल्या आहेत. ज्या उपाध्याने उपदेश केला, त्याच्या हातीं, किंवा दुसऱ्या कोणाच्या हातीं, मी काहीं शस्त्र पाहिलें नाहीं, सर्व देवळामध्यें काहीं शस्त्र दिसलें नाहीं. लोकानी ईश्वराची गोष्ट वाचून समजावें, हे रोमन वयाथोलीक उपाध्याला वरें वाटत नाहीं. याचें कारण जर घुसाल, तर जाणा कीं, ख्रिस्ती शस्त्र वाचल्याने, सदरुं सांगितलेल्या सणाचा कंटाळा उत्पन्न होतो, ह्मणून फिरगी लोकाला शस्त्र वाचण्याविषयीं उपाध्यायासून प्रतिबंद आहे.

Map of the Panjab. Recent Panjab War

We present our readers with an engraved map of the Panjab, and adjacent territory, and in connection with this, propose to give a short account of the recent war, which has resulted in such a large addition to the British territory (See the Governor General's proclamation, in the Dnyánodaya for April 16th.)

The commencement of the war may be said to be the attack upon two English officers at Multán on the 18th April, 1848. These Officers went to Multán at the direction of the Lá-hore darbar, on the request of Mulraj himself. But when they were attacked he made no attempt to defend them, on the contrary, he gave presents to the murderers.

The fighting in this war, has been mainly at Multán, and in the district of country between the Chináb and Jilam rivers.

The siege of Multán by General Whish was commenced in September, but after a few days Shere Sing with his army of 5,000 men, left the British, and joined Mulraj. In consequence of this, General Whish raised the siege and waited in camp for reinforcements.

About three months after this, on the arrival of troops from Bombay, the siege was resumed,

and after a few days the city was taken by storm. The siege of the fort was then pressed with the utmost rigor. After all hope of successful resistance was gone, and all was in readiness to take this also by storm, Mulraj surrendered. At the time of his surrender, he had three thousand men with him, and a vast quantity of military stores, in addition to riches of various kinds.

Shere Sing after joining Mulraj did not remain long at Multán. He soon took his departure for the North, his army increasing daily. Before this time his father Chatur Sing had rebelled, and was in the country beyond the river Jilam with an army. In Nov Shere Sing took up a position near Ramnagar on the banks of the Chináb. Here the advance of the British army attacked his outposts on the 22d Nov, but lost about ninety men killed and wounded, and the Sikhs took one gun. On the 30th Dec a portion of the British army crossed the Chináb at Wazirábád and came down to attack the Sikhs. Whereupon Shere Sing fled with his army and all his stores, and encamped on the banks of the Jilam.

Lord Gough the British Commander-in-Chief proceeded to this place on the 3rd Jan, for the purpose of attacking him, and a very severe battle was fought. The loss of the English in killed and wounded was, officers 99, and soldiers 2,268. The loss on the part of the Sikhs was still greater. Lord Gough encamped on the field, and Shere Sing withdrew about five miles, where he was joined by his father Chatur Sing, and by a body of Afghan horse.

In Feb he moved to the Eastward, as if with the design of attacking Lahore. Lord Gough followed him, and the forces from Multán under General Whish having joined the British army, a battle was fought on the 21st Feb at the village of Guzarát, which resulted in the total discomfiture of the Sikhs. Shere Sing with a part of his force, and the body of Afghan horse fled in the direction of Attock. The Sikh camp, with all their stores and more than forty guns, fell into the hands of the British.

The day following, a part of the British army started in pursuit of the flying foe, and by forced marches, came up with them in a few days near the village of Ráwalpindí. Here the whole Sikh force surrendered, giving up the English prisoners, the Sirdárs surrendering their swords to General Gilbert, and more

than 17,000 soldiers laid down their arms About twenty guns were also given up

After this, General Gilbert followed in pursuit of the Afghans Arriving at Attock, they had all crossed the river before him, and were in full retreat for Peshāwar He crossed the river, reached Peshāwar on the 21st March, but the Afghans had already passed the mountains into their own country, as the only hope of saving their lives Thus all opposition to the British in the Panjab was at an end

On the 30th March 1849, the Proclamation of the Governor General announcing that the whole Panjāb was annexed to the British territory, was published Subsequently, three Commissioners were appointed for the Government of the country, which arrangement still continues

[Translation for the preceding]

पंजाबातील लढाई.

अलीकडे पंजाब देश इंग्लिश सरकारच्या हातांत आला आहे; आणि तो व त्याच्या जवळच्या प्रांताविषयी आमच्या वाचणाऱ्यांनी समजावे ह्मणून हा नकाशा काढला आहे. आणि हल्लीच्या तेथील लढाईचीहि गोष्ट सक्षेपानें लिहिली आहे; या नकाशावरून ती गोष्ट साफ ध्यानात येईल.

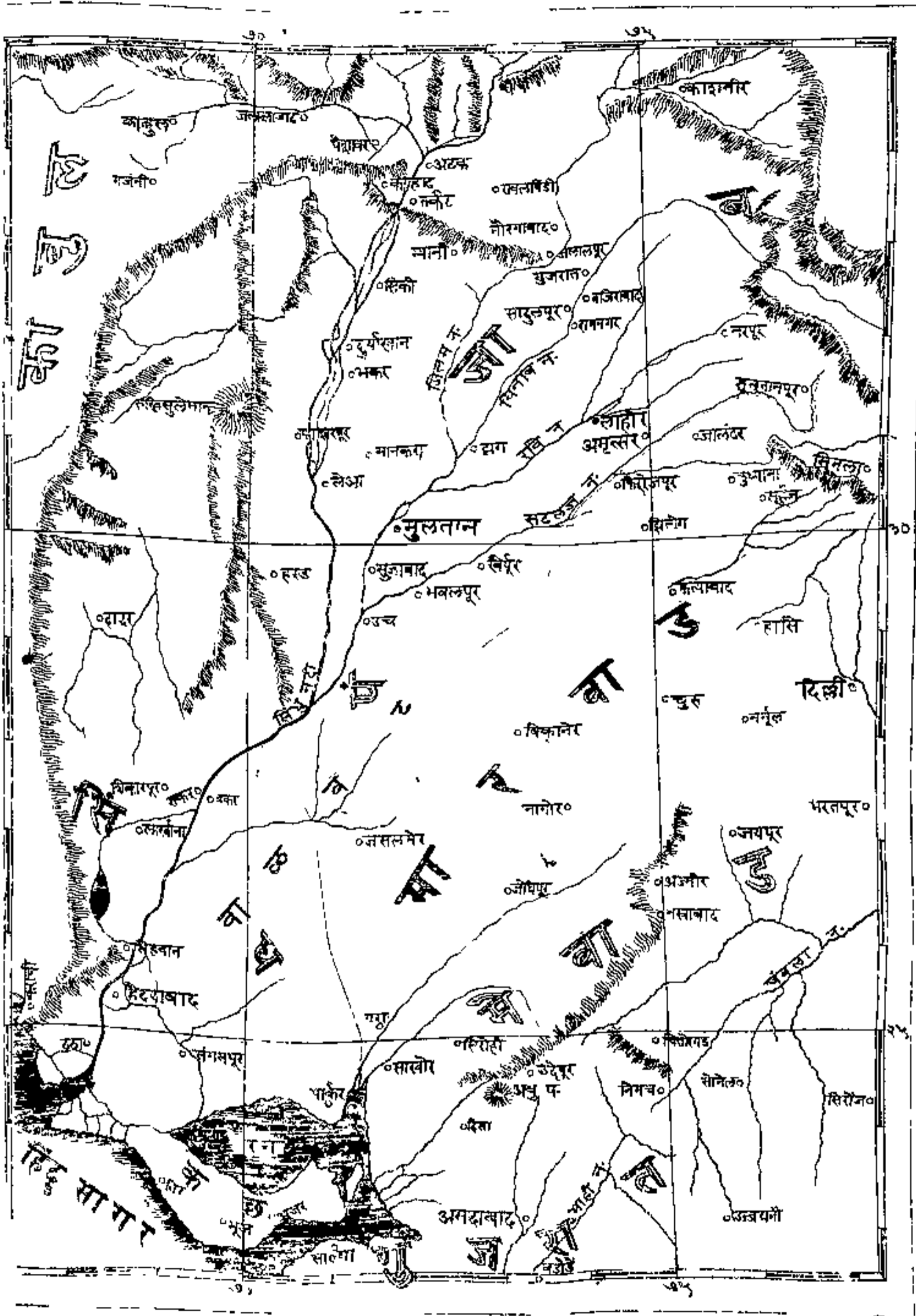
त्या लढाईस मूल कारण मुळराज हा तरी कंपनी सरकाराशीं दोस्ती करून होता ह्मणून कंपनी सरकारचे अंकीत कामगार हे पंजाब सरकारातील दोस्तीचे हक्कामुळे मुलतान किल्यांत गेले, तेथें त्यांजवर घाला पडला. त्या घाला घालणाऱ्यांस मुळराजाने बक्षीस दिल्लें, सबब राजनीतीप्रमाणें कंपनी सरकारानी लढाई मारली. या लढाईचे ठिकाण तर

मुख्यत्वे करून मुलतान शहर, आणि चिनाव नदी आणि जिलम नदी यामधील जो देश तो.

त्यातून मुलतान शहरास सप्टेंबर सन १८४८ महिन्यांत बहादुर जनरल व्हीश साहेब यानी वेढा घातला, तेव्हा थोडक्याच अवकाशाने राजा शेरसिंग याने बद्धमामली करून आठ हजार फौजे सहवर्तमान फितून मुलतान शहरांत मुळराजास अनुकूल होण्यास्तव शिरला. यामुळे नामदार जनरल साहेब याणी दबा धरण्याकरिता वेढा काढून छावणी केली.

पुढे तीन महिन्यांनंतर कुमकेची मुंबईकडील फौज पोचल्यावर थोडक्याच दिवसाचे लढाईत मुलतान शहरावर झेंडा चढवून शेवटीं किल्यावर झेंडा चढविण्याची तयारी झाली. त्याकाळीं मुळराजाने निदान जाणून तारीख २२ माहे ज्यानुएरी सन १८४९ चे रोजी रूमाल फिरवून किल्ला कंपनी सरकारचे स्वाधीन केला, आणि स्वता आपोआप लढाईतील १००० लोकांसुद्धां छावणींत दाखल झाला. तेव्हा त्या किल्यांतील लढाईस उपयोगी जितके प्रकारचा सरजाम असावा तितका असून द्रव्यहि पुष्कळ होतें. परंतु कंपनी सरकारच्या कुलपी गोळ्यांनी हातभर जागा रिकामी ठेविली नाहीं, असे खळगे पडले.

शेरसिंग तर आंत शिरल्यानंतर मुलतानात फार दिवस न थावता फौजेसुद्धां कुच करून उत्तरेकडेस निघाला. त्यांत मजल

दर मजल त्याचे फौजेचा जमाव होत गेला, दुसरें त्याचा बाप चतरसिंग याने तर अगोदरच सरकारासीं विगडून जिलम नदीच्या पलीकडील देशांत काहीं फौजेसुद्धा होता, आणि शेरसिंग याने तर चिनाव नदीसंबंधी रामनगरा नजीक नोवेम्बर महिन्यांत तळ धरून छावणी केली. नंतर इंग्रजी फौजेची आघाडी पुढे सरसाऊन तेथे पोहंचली. तिणे तारीख २२ रोजी लढाईस तोंड दिलें, त्यात इंग्लिश लोकाचे घायळ वगैरे मिळून पडले लोक ९०, व एक तोफ शिकानी पाडाव केली. इकडे दिसेम्बर महिन्याच्या तिसरे तारखेस चिनाव नदीच्या पार वजीराबाद एथे इंग्लिश फौजेतील एक टोळी गेली होती, त्या टोळीने चढाई करून शेरसिंगावर चाल केली. तेव्हा शेरसिंग याने फौज व सरंजामसुद्धा पळ काढून जिलम नदीकडेस थांबला. नंतर लार्डगफ साहेब यानी कुलफौजेनिशीं समरंगणीं चालून घेतले, त्या काळीं फार घोर रणमंडळ झालें, त्यात इंग्लिश लोकांकडील गोरु सर्दार ९०, व शिपाई सुमारे २२६८, येणेप्रमाणें घायळ वगैरे सुद्धा पडले. आणि शिकाकडील तर अधीक पडले. नंतर लार्डगफ साहेबाने त्याच ठिकाणीं छावणी केली, आणि शेरसिंगाने तर मागे हटून अडीच कोशावर छावणी घातली.

पुढे शेरसिंगाचा बाप चतरसिंग, हा फौजेसुद्धा सामील झाला; आणि काबुला-

तील स्वारहि शेरसिंगाच्या कुमकेस होते. नंतर फेब्रुएरी महिन्यांत शेरसिंग याने आपले फौजेसुद्धा कुच करून लाहोरावर मोहीम करण्याचा रोक दाखविण्यासारखा करून गुजरात गांवाकडे निघोन गेला; यामुळे लार्डगफ साहेबाने त्याचा पिच्छा धरून चाल केली. तो मुलतानाकडील जनरल व्हीश साहेब बहादुर याणी लार्डगफ साहेबास जाऊन मिळविताच तारीख २१ फेब्रुवारी सन १८४९ चे रोजी लढाई सुरू झाली. तेव्हा तोफाचे भडमार सपाख्यापुढे शिकाच्या फौजेचा अगदी धीर फुटून गळांटा झाला, यामुळे शेरसिंग याने तोंड फिरऊन पाठ दिल्ली, आणि सडे फौजेनसीं पळाला. तेव्हां त्याची सर्व कोठी डेरे राहूद्या बाजार वुणग्यासुद्धां आणि चाळीसावर अधिक तोफा असा इतके प्रकारचा तळ इंग्लिश सरकारानी दाबला. पुढे इंग्लिश फौजेच्या एके टोळीने आफगाण लोकाचा व शीक लोकाचा पिच्छा पुरविला. त्यांत त्या फौजेने तर धुम अटक शहरचा सुमार धरिला, हणून त्या टोळींतील मुख्य अधिकारी जनरल गोलबर्ट साहेबानी जबर मजली करून बिलगण्यामारखा दुमाला उचलला, तेव्हां त्रासून त्या लोकानी शिपाई व सरदाराच्या अनुमते बिनसरंजाम आपण जाणून तहाचा डौल गिलबर्ट जनरल साहेब यासीं घालून लागलीच त्यानी आपले कैदेतील कंपनी सरकारचे साहेब लोक त्याच्या लश्करात दाखल करून

दिल्ले. आणि लढाऊ सरदारानी तारीख ८ मार्चचे रोजी रावलपिंडी मुकामी आपल्या तरबारी जनरल साहेब याच्या हातांत देऊन बीसावर तोफा होत्या त्या साहेबाचे लष्करांत दाखल करून जीवदान मागितले. तसेच सुमारे साडे सतरा हजार शिपायानी आपल्या हत्याराचा ढीगकरून बिन हत्यारी कंपनी सरकारातून बक्षीस घेऊन जीव रक्षणार्थ निघून गेले.

नंतर त्या साहेबानी अफगान लोकाला अटक शहराकडे जाणून दवड मारिली, तो ते अफगाणी लोक अटक शहरचे पार झालेले पाहिले, सबब साहेब वहादुर यानी अटक नदी पार होऊन पेशावरापावेतो त्याची दुमची उचलली, तो तेथे एकहि अफगानी मनुष्य न ठरता जीवाच्या लोभाने आपले मुलखात खेडीच्या वाटेने पळून गेले. आणि पेशावर कंपनी सरकारचे ताबे तारीख २१ मार्च या रोजी झाले

याप्रमाणे पंजाबात लढाई बंद झाली. तेव्हां मार्च महिन्याच्या ३० वे तारिखेस गवर्नर जनरल साहेबाने तेथे असा जाहीरनामा लाविला कीं, आतापासून पंजाबदेश इंग्लिश सरकारच्या हातांत आहे; एथे इंग्लिश राज्य चालूं झाले. नंतर तेथील कारभार चालवायास तीन कमिशनर नेमिले, आणि हल्लीं हा बंदोबस्त तेथे चालू आहे.

European Intelligence

विलायती बातमी.

मार्च महिन्याचे २५ तारिखेस कोर्ट

आव प्रोप्रेटर्सच्या सभेमध्ये सातान्याविषयी वादविवाद झाला, तेव्हा ९६ सभासदानी आपलीं मते दिल्लीं कीं सातारकर आपासाहेब याच्या दत्त पुत्राला त्या गादीवर बसवावा. परंतु २९७ वाचें ह्मणणें पडले कीं जेव्हा त्याने दत्तक घेतला तेव्हा सरकारचे हुकुमानें असें काही नाहीं. तर त्यास कुशाला गादीवर बसवावे! आह्मी याविषयी कबूल नाहीं सातान्यासबंधी गोष्ट बहुत दिवस चालली, परंतु ती आता अगदी संपली, असें दिसते. सातारच्या गादीवर कोणी बसेल अशी काहींच आशा नाहीं.

इंग्लंड व फ्रान्स देशात सर्व यथास्थीत चालले आहे. इताली व जर्मनी देशात लढाई चालू आहे, आणि परोणाम काय होईल, ते अद्यापि समजत नाहीं.

Varieties of Birds

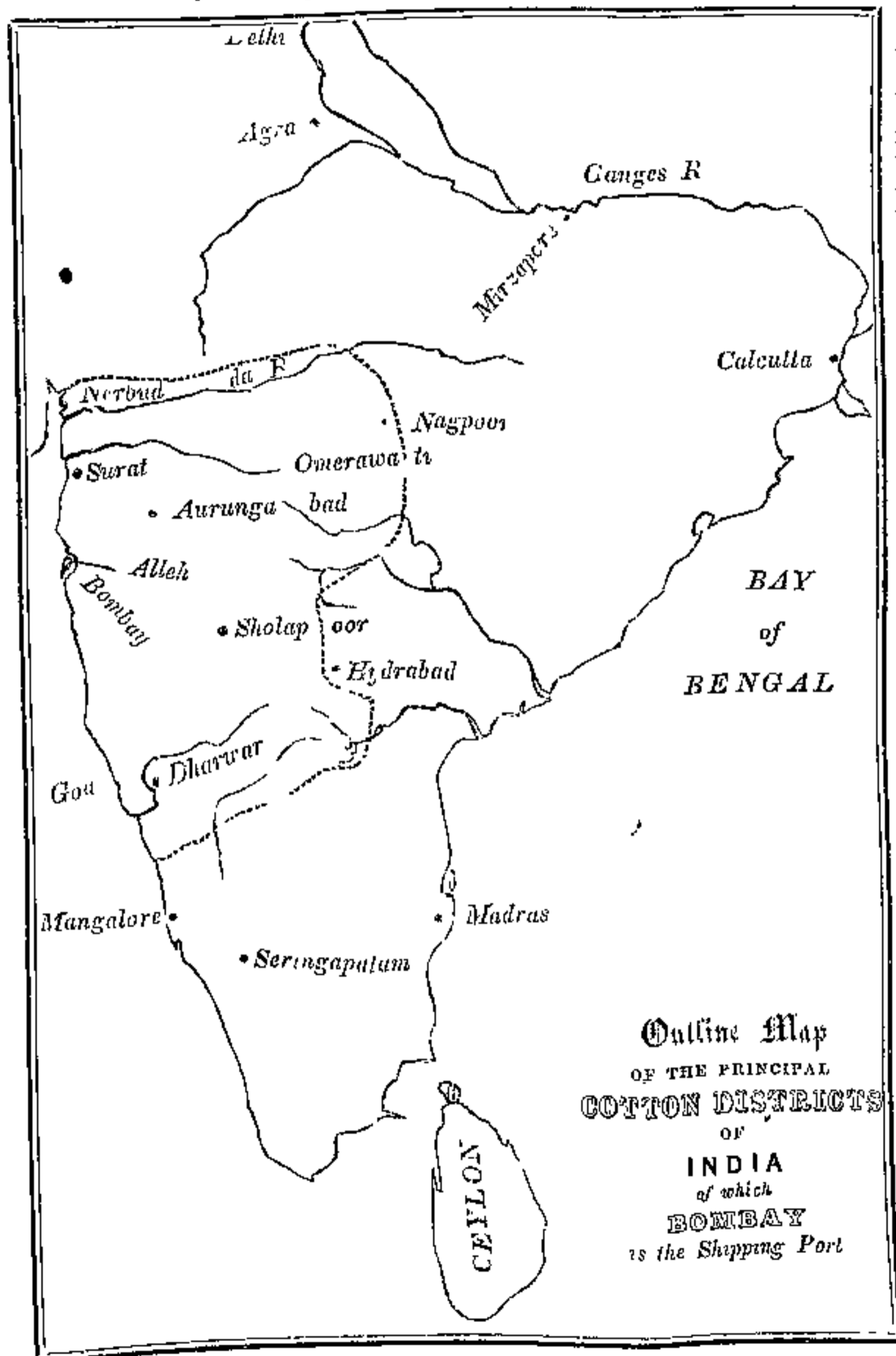
इंग्लंड व स्कॉटलंड या देशामध्ये भू-भिवासी पक्षिजाती सुमारे १५४ आहेत, आणि पाण्यावर राहून पोट भरणाऱ्या अस्या १५३ आहेत; ह्मणजे एकदर ३०७ आहेत असें ह्मणतात. अमेरिकाखंडांतल्या युनैटेड स्टेट्स या देशात १००० पक्षीजाती आहेत असें ह्मणतात. लेथम साहेबाने पक्षिजातींविषयी विचार करून तीन हजाराचें वर्णन लिहून ठेविलें आहे; परंतु या शिवाय निरनिराळ्या देशांत पुष्कळ तऱ्हेचे पक्षी आहेत. तेवढ्या सर्वांचे वर्णन अजून कोणी लिहिलें नाहीं.

RAILWAYS FOR BOMBAY With Illustrative Maps

This is the title of a spirited pamphlet of 50 pages, from the pen of a well known Bombay merchant. The writer shews most conclusively that there is an absolute necessity for Railways, if the Cotton Trade of Western India is to be preserved from extinction. By means of Railways, built within the past few years, the United States are furnished, with cheap and speedy conveyance for their productions from the interior to the sea-ports, consequently the cotton of India is undersold in all the European markets. And the advantages which America and other countries possess in these respects are rapidly increasing, so that if nothing be done to remedy the evil, the cotton cultivation of Western India must cease, and the land be given up to comparative desolation.

The author of the pamphlet before us, goes on to shew that Western India, if provided with Railroads, may successfully compete with the United States in the cotton markets, and that these roads, if once built, will give profitable returns. There can therefore be no excuse for holding back from these undertakings, either on the part of Government or of private capitalists. But at all events, Railroads must be built, or the country is ruined.

We have spoken only of cotton, as this is the chief article of export. But the benefit of Railroads

Outline Map
OF THE PRINCIPAL
COTTON DISTRICTS
OF
INDIA
of which
BOMBAY
is the Shipping Port

will extend to all the productions of the country

The dotted line on the accompanying outline map, encloses the cotton district of which Bombay may be considered the sea-port. The line of Railroad already surveyed extends from Bombay by the Malsej Ghát, 110 miles to Alleh, where it diverges, one branch running north, 23 miles to Pera, one of the affluents of the Godávarí, and the other 36 miles south-east, in the direction of Sholapore, to the Mhuse, 12 miles south-east from Seroor. It is hoped that ere long it may be extended beyond these limits, but as yet, arrangements are made for completing the road only to Kallian near the foot of the Gháts.

The pamphlet mentions a silly opinion, which has been expressed, we know not where nor by whom, that the Natives, of this country will have objections to travelling by Railroads'—consequently that no profits can be expected from carrying passengers. But all fears on this point may be dismissed as groundless. The Natives of India are the last people in the world to trudge along on foot, or in their bullock carts, if they could but have the privilege of riding on a Railway. Poverty may at first prevent very many availing themselves of this advantage, but they will soon learn that it is too expensive to travel in any other way, and will be driven to the Railroads by considerations of economy as well as of comfort.

We are persuaded that the opening of the first Railroad in Western India will be the commencement of a new era in its history, and that the beneficial results will be greater than even the friends of the enterprise generally anticipate. It is now almost certain that the road from Bombay to Kallian will be commenced immediately after the close of the rainy season, and it will probably be driven on with a good degree of energy. Had our European merchants, Native capitalists, and Government functionaries, exhibited as much zeal in this cause as the author of the pamphlet before us, a good part of the proposed Railroad would already have been in successful operation.

We are glad to learn that the pamphlet noticed above is about to be published in Gujaráthi.

[Translation of the preceding]

लोखंडी रस्ते.

हल्लीं मुंबईतील कोणे एके व्यापारी साहेबाने नकाशासुद्धा लोखंडीरस्त्याविषयीं पुस्तक अमेरिकन मिशन छापखान्यामध्ये छापविलें आहे. त्याचा सारांश असा आहे कीं, अमेरिका व इतरदेश एथील लोक लोखंडी रस्ते बांधून आपला कापूस किंवा कोणता विकाऊ माल लवकर व थोडक्या किमतीने बदरावर आणितात; आणि या देशात बैलावरून आणावा लागतो, ह्मणून पुष्कळ दिवस लागून किम्मतहि फार पडते. यामुळे या देशातील कापूस महाग, व ति-कडील कापूस सवंग; आणि अस्या कारणावरून हा व्यापार उत्तरोत्तर या देशात क्षयास जात आहे. आणि अमेरिकेत उत्तरोत्तर लोखंडी रस्ते अधिक बांधतात, ह्मणून एथे जर बांधित नाहींत, तर एथील व्यापार लवकरच अगदी बुडेल, आणि देश ओसाड पडेल.

अणखी तो ह्मणतो कीं, जर एथे लोखंडी रस्ते बांधिले तर त्यापासून बाधणाऱ्यास नफा चागला होईल, व इतर देशासारखा एथेहि व्यापार चालेल.

मुंबईपासून कल्याणपर्यंत लोखंडी रस्ता बांधण्याचा बंदोबस्त पक्का झाला आहे. आणि पुढे मालसेज घाटावरून अहमदाबादपर्यंत ह्मणजे मुंबईपासून ११० मैलपर्यंत, हा रस्ता कसकसा बांधावा असा शोध केला आहे. या अहमदाबादपासून दोन रस्ते होतील, ते

असे कीं, एक सोलापुराकडे, व एक उत्तरे-कडे. याविषयीं या इंग्लिश नकाशावरून समजून पडेल. जेवढा टिबेटच्या ओळीं-तील प्रांत, तेथील कापूस इत्यादि मुंबईकडे येईल, असें जाणावें; आणि त्या सर्वांस स-दहुं सांगितलेले रस्ते फार उपयोगीं पड-तील.

कोणे एकाच्या समजुतींत आले होते कीं एतदेशीय लोक या रस्त्याने स्वतां जाणार नाहींत, परंतु ते इतके वेडे नाहींत कीं लोखंडी रस्ता चालू झाला असता पाई किंवा गाडीवर बसून जातात. असें केल्याने मोठा खर्च, व श्रमहि अधिक, असें समजून ते लोखंडी रस्त्याने जाण्यास खुशी होतील.

ज्या दिवसीं या देशांत लोखंडी रस्ता बांधायास आरंभ होईल, ते सुदीन जाणावें. यापासून केवढा उपयोग होईल, ते अद्यापि एथील लोकांच्या ध्यानांत येव नाहीं. जर त्यांस समजतें, तर ते कधीं उगीच बसले नसते. एतदेशीय द्रव्यवान, मातबर लोकानी, व मोठ्या साहेब लोकानी जर सद्-ई पुस्तककर्त्याप्रमाणें विचार केला असता तर आजपर्यंत लोखंडी रस्ता झाल्याशिवाय रहाताच ना.

हे पुस्तक गुजराथी भाषेंत तर्जमा करून छापणार असें ऐकनां.

Character and Conduct of the Bráhmans

ब्राह्मणांचा स्वभाव व आचरण.

ज्ञानोदयाचे कर्ते यांस सलाम

विनंती विशेष — आलीकडे ब्राह्मण लोकांस मोठा अभिमान आहे कीं, आद्यास ईश्वराने श्रेष्ठ उत्पन्न केले आहे. दुसरे लोक कितीहि चांगले विद्वान असले, तरीहि आमची योग्यता पावणार नाहींत; का कीं आ-द्यास ईश्वरो वर तसाच आहे तो कोणता हें समजत नाही परंतु हा त्याचा फार मुखपणा आहे कारण त्यांच्या आर्गी महत्वाचें कृत्य कांहीच दिसत नाहीं तोंडाने बोलतात मात्र; हाताने कांहीं होत नाहीं. तर हें केवळ मुख जनांस फसवून आपले पोट भरण्याचें (भुसक्या लाडवाप्रमाणें) आहे परंतु विचारेंकरून सिद्ध होतें कीं, जे विद्वान असून सर्व भूतांचे ठाई दया, ईश्वरी भक्त असे जे असतील तेच श्रेष्ठ, द्वाणजे ब्रा-ह्मण; मग ते कोणत्याहि जातीचे का असेनात. आणि त्यासच तो तीनाक्षरी शब्द योग्य आहे

तर असा पुरुष आता ब्राह्मणात भगदीं नाहीं. प-रंतु नावावर मात्र मिरवितात; जसें दोरो जळून गेली द्वाणजे पोळ राहातो, तद्वत् ब्राह्मणाची हाली अवस्था आहे पूर्वी चांगले विद्वान होऊन गेले, आणि ते वे-दहि अर्थसहित द्वाणत होते, ज्या दिवसापासून अर्थ राहिला, त्या दिवसापासून अनर्थ होत चालला आहे. वरें, काही काळपर्यंत अर्थरहित साद्यांत वेद पाठ कर-ण्यावरच धोरण चालले होते परंतु तेहि आता निस्तोष राहिले लोकांस लुटण्याचा त्याचा अवश्य धर्म द्वाणून मात्र तेवढ्या कारणापुढें त्यातील मात्र पाठ करून निला-ज्जपणा अजून चालवितात, यात अर्थ शंख, यजमान, व उपाध्याय, दोघेहि खारखेच असतात. ब्राह्मण द्वाणजे काय? हें भगदीं ते विसरून गेले आतां ते चांग-ल्याशिवाय इवीं तसीं कर्मे करितात कित्येक राडाचे मागे तबले वाजवितात, व त्यास स्वयंपाक करून वाढ-सात, व आपणहि दोन तीन हात लाव तिकंस बसून जेवितात. कारण ब्राह्मण, ते चोऱ्या करितात, ल-बाडी, राड, जुगार इत्यादि व्यसनांचे फार आहे परंतु घरीं नित्य स्नान करिताना जर शूद्राचे हातचा पाण्याचा थेंब्या आगावर चुकून उडाला तर पुनः स्नान करून सत्रा खेपा मार्गाने व आचमने केली पाहिजेत. नाहीं तर तो त्याशिवाय शुद्ध होणार नाहीं

काय चमत्कार आहे हा ! आणि त्यास असे वाटते की, आझी कसेहि असली तरी चिंता नाही. लोक आझास भजतील, व आमची पूजा करतील, व आमचे पायांचे तीर्थ घेतो, व लोक आझास काही काम केल्याशिवाय स्वावयास देतील, यात मनाय नाही. सर्व प्रकारें ते लोकावर बोजाप्रमाणे आहेत. मनुष्य मरावयास लागले तरी त्याची काकळत करून त्यास सोडोत नाहीत. त्यास चरण तीर्थ दिले पाहिजे, त्याजकडून गीतादान करविला पाहिजे. गोप्रदान केले पाहिजे. एवढे झाले झणजे तो मरेल केव्हा? झणून त्याची वाट पाहत असतात. कारण, पुढेहि त्यापेक्षा अधिक आस्था आहे. त्याचे कर्म करण्यास तेरा दिवसपर्यंत त्यास ब्राह्मण विन कुल सोडोत नाहीत. तो विचारा आपल्या दुखात असतो. त्याचे द्रव्याचा नाश, व शरीराचे हालहवाल करितात. त्याकरी ब्राह्मणास गोप्रदाने दिले पाहिजेत. पायांतले जोडे, व छत्र्या, काठ्या, चिछाने, पलग, वस्त्रे, लोखंड, तेल, दगड घोंडे व्र. मदान दिले पाहिजेत. नाही तर त्याशिवाय उपाय नाही. कारण, त्या प्राण्यास उन्हातून जावे लागले झणून छत्रो, पायाखाली काटे, यास्तव जोडा, एवढ्या अडचणीमुळे इकडे तिकडे तेल जाईल. झणून हातात धरावयास काठी, तृषा लागेल झणून पाणी, वगैरे पुष्कळ चमत्कार आहेत ते त्याहावयास देखील कटाव्या येना. तात्पर्य ब्राह्मणाचा हक नाही. असे कोणतेहि कर्म नाही. मोक्षमार्गाची चावी याणी आपल्या हातांत ठेविली आहे. तस्याच विद्या, आपल्या स्वाधीन ठेविल्या आहेत. त्या दुसऱ्यास शिखवू नये. असे करून ठेविले, तरी आपण सर्वाहून नीच झाले, आणि लोकास बुडवून आपणहि बुडाले, तरी अजून ते विचार करीत नाहीत.

कोणी काही प्रश्न केला कीं अहो ! तुमचे एवढे महत्त्व कोठे गेले? तेव्हा झणतात कीं, तो काळ नसाच होता, (झणजे तेव्हां लोक मूर्ख होते झणून आमचे हांग चालत होते, आतां शाहणे, हुशार होत चालले, तेव्हा ती किमया आतां चालत नाही). आणि पूर्वी ग्रथ कर्त्यांनीहि असेच लिहिले आहे कीं, पुढे एक वर्ण होईल, स्वधर्मावर कोणी विश्वास ठेवणार नाहीत. तात्पर्य, मूर्खत्व जाईल आणि शाहणपण येऊन तात्पर्य घेतो. उदाहरण यात्रा वगैरे कराव्या यांचे कारण काय कीं जसे आता इंग्रेज सक्त मजुरीची शिक्षा देतात, कारण

आळसी लोकास उद्योग सुख सापडून, दुसऱ्याचे द्रव्य हरण करून उपजिवन करितात ते करू नये, हाणून सरकार असो शिक्षा देते. तद्वत यात्रा प्रकर्ण जे पशुवत मनुष्य आहेत ते उत्पन्न कर्त्यास ओळखत नाहीत. झणून त्यास देहदंड घडून त्याणी दयाळू परमेश्वरास ओळखावे आणि आभार मानावे. तेथेहि ब्राह्मणांच्या उदरनिर्वाहाविषयी श्राद्धे, ब्राह्मण भोजने वगैरे हजारो युक्ति काढिल्या आहेत. एवढ्याहि, हजारों रूपये सारून खटपटी करितात. परंतु यात्रा ही कशासाठी, हे लक्षात आणित नाहीत. हजारो काशीयात्रा केल्या, परंतु तात्पर्य ध्यानात नाही, व वतणूकहि नाही, तर उपयोग काय? आलीकडे नाशिकास हजारों लोक जाऊन आले खरे, परंतु त्यातील एक जणास आणून जर पाहिला कीं हा मनुष्य पूर्वेपेक्षा काहीं सुधारला आहे? तर मला वाटते कीं एकही सापडावयाचा नाही. कि-त्येकाची येण्याजाण्यामुळे दुःख पावलेली प्रकृती अजून नीट झाली नाही. कोणी लोकाचे देणदार आहेत असे, परंतु ब्राह्मणाचा वराच नफा झाला.

यात्रा केल्याने फार पुण्य आहे असे ब्राह्मणांनी झणताच लोक विचार न करितां तयारी करावयास लागतात! हे मोठे आश्चर्य आहे. विद्वान विचारशील, वर्तणुकेने चांगले त्यास असल्या अनेक ढोंगाची गरज नाही. कारण त्यास तात्पर्य समजते. असो, ब्राह्मणांनी आतां पक्के समजावे कीं आता आपली किमया चालणार नाही, व्यर्थ गव सोडून यात्रा तरी वेडे लोक त्याचे नाश लागतील. शाहणे झणतील, या आळशास देऊन फळ काय? आणि झणतील, का ! हे आझास नेहेमी त्रास देतात. याणी धंदा रोजगार करून पोट भरावे, याम दण्यापेक्षां आधळ्या पागळ्यास दिल्याने सहस्र गुणीत पुण्य आहे. आणि त्याप्रमाणे करणे योग्य आहे. हे विचार करून सिद्ध आहे. हे दिनती

ता० १२ माहे मे } तुमचा मित्र
सन १८७९. } सुमार्ग शोधक

THE DNYANODAYA

is published soon after the 1st and 15th of each month, at the American Mission Press, Bombay on account of the American Missions at Bombay and Ahmednuggur

Subscription price, one Rupee and eight Annas yearly

ज्ञानोदय.

DNYANODAYA.

(RISE OF KNOWLEDGE)

Vol 8 No 12

BOMBAY, JUNE 15, 1849

Price 1as per No

पुस्तक ८. अंक. १२. मुंबई, तारीख १५ माहे ज्यून सन १८४९. कि०६-

HISTORY EUROPE No 42

Country Houses. Description of Pliny's
Villa Aqueducts

बखर. युरोपखंड. धडा ४२.

बागांतले महाल, प्लिनी याचा महाल, यांबिषयी, आणि
नळींबिषयी

आता मी रोमी लोकांच्या बागांतल्या महालांचें वर्णन करितों. पहिल्याने शेतकऱ्यांचो घरे फार नीच प्रकारचीं होती, परंतु द्रव्याच्या आणि चैनीच्या वृद्धीने तीं उत्तरोत्तर विस्तृत आणि मोलवान असीं केलीं गेलीं. त्यातील कित्येक महालास मोठमोठालीं आवारें होतीं त्यात हरणें आणि दूर देशातील कित्येक वनपशु आणून ठेवले होते. कधीं कधीं त्यांजवळ मोठाल्या मास्याचीं तळीं होतीं, त्यामध्ये मोठ्या खर्चाने बहुत जातीचे मासे साठविले होते तथापि बहुत करून महालांच्या सभोवतीं केवळ बागच होते ते इतालींतल्या सांप्रतच्या बागासारखे होते आणि तसेच मोठे होते. धाकटा प्लिनी, हा मोठा ज्ञानी आणि

राजसान्य व द्रव्यवान माणूस होता, तो चार शोभायमान महालाचा मालक होता, त्यातून दोहोंचें वर्णन याने बरोबर करून ठेवले आहे. त्यातून एक यों मी तुलास आतां सागतों. तो महाल टेंकडीवर असता त्याचें दर्शनीय अंग दक्षिणेकडे होतें, आणि त्याच्या पाठीमागे आपेनीन डोंगर होते. त्या महालाला पुढल्या अंगां एक पडवी होती, तिच्यापुढें एक चौथरा होता. तो निरनिराळ्या तस्त्रिनी शृंगारलेला होता, आणि एक प्रकारच्या झाडांच्या कुंपणाने वेष्टिला होता. तेथून उतरून एका मोठ्या मैदानात जाण्याची वाट होती, त्या मैदानांत बहुत पायवाटा होत्या, आणि त्यात जीं झाडे तीं अनेक प्रकारच्या जनावराचे आकार दाखविण्यासाठीं निरनिराळ्या आकारानी कापलीं होतीं. त्या मैदानाच्या पलीकडे कसलतीच्या आखाड्यात जाण्याची वाट होती. तो वर्तुळाकार होता आणि चांगल्या कापलेल्या झाडानी अलंकृत

केला होता. त्याला झाडानी आच्छादलेल्या भितीचें आवर होतें, त्याच्या बाहेर एक कुरण होतें आणि त्याच्या पलिकडे दुसरीं कुरणें, शेते, आणि झाड्या होत्या.

त्या महालासभोवते मोठीं झाडे होती, तेणेंकरून तेथें सावली निबिड होती. महालांत पोषाकाच्या खोल्या, पडव्या, न्हाण्या, आणि वेगवेगळे खेळ खेळण्यासाठीं खोल्या केल्या होत्या. एका खोलीतल्या भितीचा खालचा अर्धा भाग कोरलेल्या सगमरवरी दगडांनीं मढविला होता, आणि तेथून वर छतापर्यंत झाडाच्या डाहाळ्या आणि त्यावर वसणारीं पाखरें याचीं चित्रें काढलीं होतीं. त्या इमारतीच्या आणि पडवीच्या समोर वेलानी आच्छादलेल्या झाडांकडून वेष्टलेलें मोठें चक्र होतें, त्यातील वर्तुळाकार पायवाटांच्या दोहीं बाजूस गुलाबांचीं झाडे होतीं. नीट आणि वाकड्या अस्या बहुत पायवाटा वागात होत्या, त्या वाटातून एका वाटेच्या शेवटीं द्राक्षवेलाच्या सावलींत चार खावांच्या आधारावर एक पादव्या सगमरवरी दगडाची खोली होती. त्या ठिकाणीं सगमरवरी कारज्यात एक नळ उडत होता, त्यात असी युक्ति केली होती कीं तें नेहेभी भरलेलें असून कांठावरून पाणी जात नसे, कधीं कधीं फिनी हा तेथें आपल्या मित्रासुद्धा जेवीत असे, तेव्हा तें कारजें मेजाच्या ठिकाणीं होत असे. मोठालीं भांडें त्याच्या काठावर ठेवीत असत आणि लाहान भांडीं हीं लाहान होड्या आणि पानकोंबडीं या-

सारिखीं पाण्यावर तरगत असत. त्या खोलीसमोर सगमरवरी वाराद्वारी होनी, तिचीं सर्व द्वारें हिरव्या आवाराकडे होतीं त्यापलिकडे एक एकाताची खोली होती, तींत पलंग होता, आणि एक द्राक्षवेल जो घराच्या शेज्यापर्यंत पोहचला होता त्याची सावली त्यावर पडली होती, अणखी तेथेंहि नळ होता तो काहीं वेळ उडे आणि मग अदृश्य होई. पायवाटांच्या निरनिराळ्या भागात कित्येक सगमरवरी बैठकी होत्या. गवत आणि रोप हिरवें राखायासाठीं चक्रामधून लाहान पाट वाहात होते.

असें वर्णन धाकटा फिनी याने आपल्या एका रंगमहालाचें केलें आहे, यावरून दिसून येईल कीं तो महाल फार शोभायमान होता. इताली देशात पुष्कळ दुसरे महाल त्यासारख्या वैभवाचे होते. यावरून समजेल कीं द्रव्यवान रोमी लोक बादशाहाच्या दिवसात मोठ्या चैनवाजीने राहत होते.

रोमाचा पाया स्थापल्यानंतर ४११ वर्षेपर्यंत नळाच्या योगाने रोमशहरांत पाणी आणिलें नव्हतें, नंतर त्यात इतके नळ झाले कीं शहराला पाणी पुरविण्यासाठीं प्रत्येक दिवसी तीस लक्ष मण पाणी त्यातून येत असे, असें मोजलें आहे. ते नळ पक्या विटानी बाधिले होते आणि त्यांतील कित्येक २० किंवा ३० कोस लांब होते. पहिल्याने पाणी हौदामध्यें आणिलें होतें, मग तेथून गावामध्यें धातूंच्या नळानीं बहुत ठिकाणीं नेलें होतें. हल्लीं रोमासाठीं

च्छा आहे. कारण कीं येणेकरून केवढा अनर्थ आणि अपराध होतो, हे ते आतां समजत नसतील, परंतु समजल्यावर ही रीत लवकर सोडतील आणि दुसऱ्या लोकांसहि सोडायला सागतील, असें आम्हांस वाटते.

वर सांगितलेल्या कागदांतून काहीं वाक्यें काढून छापलीं ह्मणजे ही रीत कशी आहे हे सर्वास दिसून येईल, आणि ही वाक्यें हिंदुलोकानीच लिहिलीं आहेत असें समजून बहुतेक त्यांवर अधिक लक्ष देऊन आणि भरवसा ठेवून तीं वाचतील अशी आशा आहे

१ या रीतीच्या मूळ कारणाविषयी

गंगानदी आकाश लोकांतून खालीं उतरली अशी जी कथा स्कंदपुराणामध्ये लिहिली आहे ती या रीतीचा मूलकारण आहे, असें समजून एका ग्रंथकर्त्याने ती कथा संक्षेपाने उतरून घेतली. ती कथा केवळ कल्पित आहे याविषयी ती आपणच आपल्यास प्रमाण आहे ती अशी कीं,

एकासमयीं सगर ह्मणून कोणी एक राजा अनपत्य असतां, त्याने देवाजवळ मोठ्या आग्रहाने पुत्र मागितला, तेव्हां देवाने ती गोष्ट मान्य केल्यावरून त्याची एक राणी गरोदर झाली. नंतर ती प्रसवकार्त्वीपतीच्या इच्छेप्रमाणें पुत्र न प्रसवतां एक भोपळा प्रसवली. तेव्हां राजाने ही गोष्ट देवाच्या उद्धटपणाने झाली असें समजून रागाने ती भोपळा भूमीवर आपटून टाकिला. तेव्हां मोठी आश्चर्याची गोष्ट घडली, अशी कीं तो भोपळा फुटला असतां त्यांतून ६०,००० पुत्र निघून त्या धार्मिक राजाच्या दृष्टीस पडले. मग त्याने त्यांस दुधाच्या तितक्याच पात्रांमध्ये ठेवून पोषिलें. याममा-

णें राजाला त्याच्या इच्छेपेक्षां अधिक पुत्र मिळाले तेव्हां सपत्नीचा भरपूर झाला असतां, राजाने फार नामाकित अश्वमेध यज्ञ, ज्याकडून स्वर्गलोकाचा मोठा अधिकार प्राप्त होतो, तो करावयास इच्छिलें त्याने सर्व सुशोभित गोष्टींची सिद्धता केली आणि जय होईल असें सर्वांला वाटलें. त्याने आकाशांतल्या आणि पृथ्वीवरल्याहि सर्वांहून चांगल्या वाजंत्र्यांच्या ताप्यांस बोलाविलें होतें; त्या अश्वमेध मिरवणुकीचे पोषाक पूर्वदेशातील भंडपुराणामध्ये वर्णिले त्यापेक्षां फार शोभायमान होते. पृथ्वीतले सर्व राजे मिळून त्या राजाला अनुकूल झाले. हे मोठें अचाट काम चालेल अशी पूर्ण आशा होती. पण आपल्याला इंद्रपद मिळालें असें राजा कल्पित आहे इतक्यांत त्याची सर्व आशा व्यर्थ झाली. त्या अश्वमेधाचा यज्ञ करावयाचा होता तो सर्व पृथ्वीला फेरी घालून मोठ्याने शब्द करणाऱ्या सागराच्या तीरीं येऊन उभा राहिला. तेव्हां सागराचे ६०,००० पुत्र दुर्दैवाने निजले असता, इंद्राने, हा नवाबाबू माझे इंद्रपद हरण करील, असें भय धरून, तो घोडा चोरून घाताळात नेला, आणि तेथे कपिल महामुनी जो ध्यानस्थ होऊन बसला होता, त्याच्याजवळ नेऊन बांधला. नंतर सगर राजाच्या पुत्रांनी सर्व पृथ्वीवर घोड्याचा शोध केला. मग घाताळांत उतरल्यावर त्या साधूजवळ बांधलेला घोडा त्यांनी पाहिला. नंतर हाच चोर आहे असें समजून सर्वांनी त्याला शिव्या दिल्या. त्या ऐकल्यावर कपिल मुनीने क्रोध होऊन त्यांस शाप देऊन भस्म केले. ही दुःखाची गोष्ट ऐकून सगर राजाला मोठा शोक झाला.

अंशुमान ह्मणून राजाचा एक पुत्र जो फार प्रिय आणि दुसऱ्या राणीपासून झालेला, त्याला मुनीस प्रसन्न करून उःशाप मागावयास राजाने पाठविलें, परंतु मुनि ऐकेना. तो ह्मणाला कीं मजकडून उःशाप होणार नाही. तुझी मर्जी असल्यास आकाशलोकांतून गंगा आणून तिच्या पवित्र

झालें कीं, फ्रान्स देशांतून जे भाविक बाल-
देन्स लोक छळणुकीमुळे पळाले होते, त्या-
तून पुष्कळ येऊन बोहीम्या देशात राहिले.
मग त्यांनी बोहीम्या देशांतील लोकांस भाव
धरून स्थिर राहण्याचा उपदेश करून
धर्माच्या गोष्टीविषयीं पहिल्याप्रमाणें वाग-
विलें. कसें तर त्यांनी त्यामध्ये मंडळ्या
मिळविल्या; आणि कामदाराच्या नेमणुका
करून, सर्वास वागण्याविषयीं बंधारणें ला-
वून दिलीं. त्या मंडळ्या सन १३५०
च्या सुमारापावेतो त्या बंधारणांप्रमाणें वा-
गून, व धर्माच्या गोष्टीविषयीं स्वतंत्र राहून
इताली देशांतील खऱ्या ख्रिस्ती लोकांस
बहिष्कार करित होत्या. वास्तवीक झटले
असतां, देवाने बोहीम्या लोकांमध्ये त्या
बालदेन्स लोकांस नेले, यात मोठी कृपा
झाली; कसी झणाल, तर ज्या वेळेस ते
त्यामध्ये गेले त्या वेळेस त्यांची स्थिति विघ-
डत चालली होती, ती त्या लोकांनी नीट
करून १५० वर्षे त्यांचा संभाळ केला
पुढें सन १३५० च्या सुमारा असें झालें
कीं, सरकाराने आज्ञा केली कीं रोमच्या
मंडळीच्या रीतीप्रमाणें मात्र ख्रिस्ती लो-
कांनी भजन करावें, आणि मंडळीच्या का-
मदाराशिवाय वरकड ख्रिस्त्यांनी प्रभूच्या
भोजनाच्या संस्कारात प्याला घेऊं नये.

त्यावर बोहीम्या देशातील लोकांस ए-
कत्र मिळून भजन करायचें असलें, तर
सरकारच्या भीतीमुळे ते आपल्या मंडळ्या-
तील एखाद्याच्या घरी किंवा गद्दीत चौ.

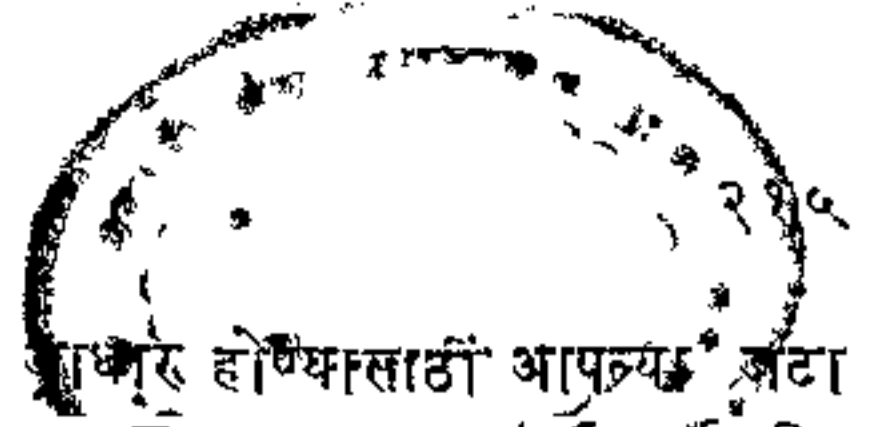
रून करित असत; नाहीं तर रानात किंवा
गुहेत जाऊन करित असत. परंतु जरी
ते इतके जप्त असत तरी सरकारचे लोक
पाळतीवर असत, झणून त्यांस आपल्या जि-
वाचें फार भय वाटत असे. त्यांस वैय्यानी
रस्त्यात धरून मारावें व लुटावें; आणि सर-
काराने त्यांस सक्त मजुरी करण्यास लावावें
अथवा त्यांचे जीव घ्यावे; असी त्या लोका-
ची त्या वेळेस अवस्था होती; यामुळे एकत्र
होऊन ते भजनास जात असत, तेव्हां पु-
ष्कळ मिळून व हत्यारबंद होऊन ते जात
असत. त्या छळणुकीमुळे अर्धात त्यांचे
लोक कधी होऊन ते भयात आपले दिवस
घालवीत असत; तथापि त्यांच्या मंडळीच्या
कामदारातून वरचेवर कित्येकानी धैर्य ध-
रून, प्रसिद्धपणें खरेपणाविषयीं साक्ष दिली,
यामुळे त्या लोकांचा अगदी आशाभंग
व्हावा असा प्रसंग झाला नाही. ते काम-
दार कोणते झणाल, तर प्रेग एथील कन-
राद स्तिकना व मोरेव्या एथील योहान
मिलेज, व माथीयसवान जानोस्की हे होते.
जानोस्की जो सन १३९४ च्या सालीं
मृत्यु पावला, त्याने बोहीम्या देशांतील वेंजेल
नामें राजाला, त्याच्या पुष्कळ कुलीन सर-
दारादेखतां पुढें होणाऱ्या गोष्टी सांगित-
ल्या, त्यांचें तात्पर्य असें आहे कीं, "धर्मा-
मुळे या देशांत अणखी लढाया होतील,
आणि तुमच्या पुढें सिजिस्मंद नामें जो
राजा होईल त्याला पुष्कळ संकटें प्राप्त हो-
तील; तुमच्या पुत्राला लवकर मरण येईल,

उदकाने ह्या शापिताचा संस्कार करून घ्यावा ह्याचा उद्धार होईल. ते ऐकून ही गोष्ट असाध्य आहे असे अंशुमानाला वाटले. मग राजा ह्यातारपणीं आपल्या पुत्रांच्या दुर्दैवाने फार दुःखित होऊन आपल्या पुत्राला राज्य देऊन, आपण अरण्यांत गेला. तेथे पुत्रशोकाने अत्यंत व्याकूळ होऊन मरण पावला. त्याचा पुत्र अंशुमान आणि नातू दिलीप हे दोघेहि आपापल्या काळीं तसेच मरण पावले.

ह्या शेवटल्या राजाच्या दोहों राणींच्या आश्चर्यकारक संयोगाने झालेला भगीरथ, जो जन्मकाळीं केवळ मासाचा विरूप तुकडा असतां एका मुनीच्या आशीर्वादाने दूतासारखा स्वरूप झाला, तो आपल्या पूर्वजांची गोष्ट ऐकून फार खिन्न झाला, आणि कपिलाच्या भयंकर शापापासून त्यांस मुक्त करावें असा त्याने निश्चय केला. नंतर भरतखंडातील वैराग्यांच्या बखरीमध्ये देहदंड, उपास वगैरे जें तप सांगितलें आहे त्यापेक्षा अधिक करून तो यश पावला, असें कीं जी पवित्र गंगा आकाशातील त्याच्या शेतांतून वाहत गेली तिच्या पाण्याचा एक बिंदु ब्रह्मदेवाने त्याला दिल्या. नंतर विठोबाने पुढें घेऊन एक शंख दिल्या, तो वाजवीत असतां त्याच्या पाठीमागे गंगेने यावें. परंतु भगीरथाने पुढें काहीं अडचण पाहिली. गंगा वैकुंठाच्या उच्च शिखरावरून खाली पृथ्वीवर पडली असतां, पृथ्वीचा नाश होईल, असें त्याला भय वाटले. परंतु महादेव जो हिंदु देवाच्या त्रिकामध्ये तिसरा, त्याने हें त्याचें भय लवकर निवारण केलें. त्याने मोठी विशाल गंगा आपल्या जटेमध्ये धारण केली, मग तेथून ती हळूच इहलोकाच्या सपाटीवर उतरली. भगीरथ आपला शंख वाजवीत पुढें चालला असता त्यांच्या मार्गे गंगाहि चालली. जे प्रांत आलिकडे यात्राकडून प्रसिद्ध झाले आहेत अस्या बहुतांमधून ती चालली, हरिद्वार जेथे बहुत लोक यात्रेला जातात, आल्हाबाद, ज्याला हिंदुलोक

प्रयाग ह्मणतात जेथे गंगा आपल्या पवित्र बहीण यमुना इला भेटली आणि जेथे त्या दिवसापासून धार्मिक लोक श्राद्ध करीत आले, काशी, जें पृथ्वीवरल्या सर्वांहून पवित्र क्षेत्र, जेथे साधु आणि देव यांची वस्ती आहे, जी एवढी उंच वसली आहे कीं तेथे भूमिकंप कधीं होत नाहीं, जेथे सर्वांहून शोभायमान देवळें, मनोरे इत्यादि बांधले आहे, त्रिवेणी जेथे गंगा आपल्या अणखी दोन बहिणीला भेटली त्यामुळे त्या ठिकाणाला खालच्या बंगालामध्ये सर्वांहून पवित्र मानितात, अस्या सर्व प्रांतांमधून ती चालली. आणि कोठेहि अडचण तिला पडली नाही. परंतु भगीरथाच्या वाटेत एक मुनि ध्यानस्थ होऊन निजला होता तो जन्हु राजा ज्याचें भय मागसें आणि देवहि धरितात तोच होता. भगीरथाने त्याला पाहिलें इतक्यांत अनिरोध्य गंगेची लाट त्याच्या शरिराला लागली, त्यावरून त्याने रागे भरून आपले डोळे उघडून भगीरथाला भयंकर दृष्टीने पाहिलें, आणि एका घाटाने सर्व गंगा प्रागण केली. त्यावरून विचारा भगीरथ हा फार दुःखाने व्यापला. त्याने जन्हु राजाजवळ क्षमा मागितली यास्तव त्याने कृपेकरून आपल्या मांडींतून गंगा काढली, नंतर भगीरथ आनंदाने उड्या मारीत आणि आपला शंख वाजवीत पुढें चालला. गंगा जी विशाल नदी आहे, ती आपल्या लाटांच्या व पुरांच्या वैभवाने चालली खाडा आणि काली ह्मणून दोन घाट ज्याच्याजवळ मंदिरांचें शहर ह्मणजे अशुद्ध म्लेच्छांचें वासस्थान आहे, त्यांतून ती चालली पुढें तिचा प्रवाह संपला हिंदु सागराचें विस्तृत पाणी तिच्या समोर पसरलें होतें. त्यांत ती शंभर मुखानी प्रविष्ट झाली. भगीरथाला जय होण्याची वेळ आली. त्याचे नामांकित पूर्वज मरण पावून ज्या गुहेंत राहत होते तींत ते पवित्र पाणी शिरतांच ते सर्व पूर्वज गौरवयुक्त विमानांत बसून स्वर्गास गेले.

जी धर्मसंबंधी कविता या रीतीचे मूळ दाखविती ह्मणून कोणी बोलतात, तिचा सर्व सारांश एथे सांगितला आहे. ती किती निरर्थक आणि असंगत आहे हे दाखविण्याची गरज नाही, बहुतेक पुष्कळ दिवसापासून ही गोष्ट खरी मानित आले आहेत, आणि जितके असंगत तितका त्यावर अधिक विश्वास ठेवतील, एवढा अविचार हिंदु लोकांच्या मनात भरला आहे हे आह्मास ठाऊक आहे. परंतु असा सर्वांची गोष्ट नाही. कोणी कोणी हिंदु विचारशील आणि बुद्धिमान आहेत, आणि अस्या गोष्टी ते खऱ्या मानणार नाहीत. स्त्री भोपळा प्रसवली आणि त्यांतून ६०,००० पुत्र निघाले ही गोष्ट कशी! साधु नरकांमध्ये ध्यानस्थ होऊन बसतो कीं काय? सर्व शक्तिमान जो इंद्र तो, नवावावू माझा स्वर्गलोकचा अधिकार घेईल असे भय धरील काय? इजसारिख्या कल्पित आणि असंगत गोष्टी विश्वास ठेवण्याजोग्या आहेत कीं काय? नाहीत. देव चमत्कार करायला शक्तिमान आहे हे आह्माला ठाऊक आहे, परंतु ते चमत्कार भूतांला नव्हत पण देवाला शोभावे. आह्मी ही गंगेची गोष्ट विवेकी आणि बुद्धिमान हिंदुलोक याला विचार करण्यासाठीं सोपून देतो, आणि इजपेक्षां अधिक संभाव्य गोष्ट रचली पाहिजे कीं नाही, असे त्यांस पुसतो. त्या गरीब जन्हाच्या मांडींतून गंगा अद्याप तशीच निघत आहे कीं काय? विचान्या महादेवाने पवित्र

गंगेला आधी होण्यासाठीं आपल्या जटा पसरव्या, त्या तशाच अकारणीसून पृथ्वीपर्यंत अद्याप लांबत आहेत कीं काय? हे जर कोणी उलगडून सांगेल तर बरे वाटेल.

अस्या गोष्टी कोणी कोणी खऱ्या मानितात यावरून आह्माला दुःख वाटते. ती रीत स्थापण्यासाठीं ही गोष्ट रचली गेली आणि याच कारणास्तव पुराणामध्ये सांगितली आहे. याविषयीं संशय नाही, उदाहरणासाठीं वाल्मीकीची प्रार्थना पाहा. तिचा आरंभ असा,

अगे आई भागीरथी, म्या तुझे पाणी प्यावे, तुझ्या लाटा मला लागाव्या, म्या तुजवर भरवसा ठेवावा, तुजमध्ये मरण पावावे इत्यादि.

अस्या गंगेच्या प्रार्थना पुराणामध्ये पुष्कळ लिहून ठेवल्या आहेत, आणि पापांचा नाश करण्याविषयीं ती समर्थ आहे असेहि सांगितले आहे.

गंगावाक्यावळींत असे लिहिले आहे कीं, गंगेपासून ८०० मैल दूर असताहि जो कोणी तिची आठवण करितो तो सर्व पापापासून मुक्त होऊन स्वर्गास जातो. मरते वेळेस जो कोणी तिची आठवण करितो तो शिवलोकीं जाऊन राहतो. जे गंगेच्या तीरावर मरण पावतात त्यास जें फळ मिळतें तेंहि सांगितले आहे. कूर्म पुराणात असे सांगितले आहे कीं, जे गंगेच्या तीरावर बुद्धिपूर्वक मरण पावतात ते मुक्त होतात, आणि जे न कळून मरतात तेहि निश्चयक-

रून ब्रह्मलोकीं जातात. अग्नि पुराणात असे सांगितले आहे कीं, जे आपल्या शरिराचा अर्धा भाग पाण्यांत बुडवून मरण पावतात, ते ब्रह्मासारिखे होऊन लक्षावधि वर्षे सुख पावतात.

लोकानी ही क्रूर रीत पाळावी आणि तिला कांहीं भारीपणा आणि मान्यता द्यावी ह्मणून पुराणकर्त्याने पुराणात असी वाक्ये लिहून ठेवलीं आहेत, याविषयीं संशय नाही, परंतु पुराणांत लिहिलीं ह्मणून खरी आहेत, असें समजूं नये. जरी कल्पित गोष्टी पुराणांत लिहिल्या तरी त्या कल्पितच आहेत.

अणखी पुराणात लिहिल्या नाहींत अस्या ह्या पवित्र नदीच्या बहुत गोष्टी आहेत, ह्मणजे दंतकथा ज्या अगदी विश्वासायास योग्य नाहींत त्या. त्यांतील एक दंतकथा असी आहे कीं—

भागीरथीच्या तीरीं एक वडाचें झाड वाढलें होतें त्याजवर एका पांखराने आपलें कोठें केलें. एका समर्थीं तें झाड मोठ्या पुराने उपटलें गेलें, तेव्हां तें पांखरूं मरण पावून त्याचीं हाडें गंगेंत पडलीं. एवढ्याच कारणावरून तें पांखरूं दिव्यदेह होऊन स्वर्ग लोकीं जाऊन इंद्राची एक राणी झालें. परंतु तिचें राहणें तें सर्वकाळ झालें नाहीं. तिचीं हाडें नाहींसीं झालीं तोंपर्यंत तिचें राहणें स्वर्गांत झालें. जेव्हां त्यांची नाहींसीं होण्याची वेळ जवळ आली तेव्हां इंद्राने तिला सांगितलें कीं, तूं जगांत जाऊन आपल्या खुशीप्रमाणें कोणतेंहि रूप धर. ती शाहाणी होती ह्मणून तिला असें वाटलें कीं दुसऱ्या सर्व प्राण्यांपेक्षां हत्तीला हाडें मोठीं आणि कठीण आहेत ह्मणून तीं नाहींसीं होण्याला फार वेळ लागेल, असें समजून ती हत्तीण होऊन गंगेच्या ति-

रावर बहुत वर्षे राहिली. कांहीं दिवसांनीं ती मरण पावली असतां, तिचीं हाडें त्या पवित्र नदींत पडलीं. यामुळेच ती दिव्य स्त्री होऊन स्वर्गलोकीं गेली गेली, आणि अनंत वर्षे इंद्राच्या विडान्यावर निजत असे.

या दंतकथेंत जन्मातराविषयीं जें सांगितलें आहे त्याविषयीं, आणि मनुष्यासारिखी देवाला दैहिक बुद्धि आणि वासना आहेत असें ह्मणण्याने देवाची केवढी निंदा घडती, यांविषयीं आह्मी आतां कांहीं सांगत नाहीं. परंतु या सर्व गोष्टींवरून आणि या क्रूर रीतीवरूनहि एक मोठी चूक दिसून येती, असी कीं पवित्र आचरण करण्याची कांहीं गरज राहिली नाहीं. जो कोणी मरते वेळेस केवळ गंगेची आठवण करितो त्याला जर तारण खचीत प्राप्त होतें, तर नरकांत कोण पडेल? एका पांखराचीं हाडें गंगेंत सहज पडल्यावरून जर ती इंद्राची राणी होती तर स्वर्गलोकीं जायला कांहीं सदाचरणाची किंवा बुद्धीची देखील गरज नाहीं. जितके लोक असें मत धरितात तितक्यांस पवित्र आचरण करण्याची गरज अगदी नाहींसीं होईल कीं नाहीं? पवित्र आचरण करावयास काय प्रयोजन राहिल? जो लवाद बोलतो अथवा चोरी करितो त्याने मरते वेळेस गंगेची आठवण मात्र करावी ह्मणजे त्याला तारण प्राप्त होईल. जो आपल्या बायकोला, किंवा बहिणीला, किंवा ह्याताच्या आईबापाला, ब्राह्मणाला किंवा गुरूला देखील जिवें मारितो, त्याने मरते वेळेस केवळ गंगेची आठ-

झालें कीं, फ्रान्स देशातून जे भाविक वाल-
देन्स लोक छळणुकीमुळे पळाले होते, त्यां-
तून पुष्कळ येऊन बोहीम्या देशांत राहिले.
मग त्यांनी बोहीम्या देशांतील लोकांस भाव
धरून स्थिर राहण्याचा उपदेश करून
धर्माच्या गोष्टीविषयीं पहिल्याप्रमाणें वाग-
विलें. कसें तर त्यांनी त्यांमध्ये मंडळ्या
मिळविल्या; आणि कामदाराच्या नेमणुका
करून, सर्वांस वागण्याविषयीं बंधारणें ला-
वून दिलीं. त्या मंडळ्या सन १३५०
च्या सुमारापावेतो त्या बंधारणाप्रमाणें वा-
गून, व धर्माच्या गोष्टीविषयीं स्वतंत्र राहून
इताली देशांतील खऱ्या ख्रिस्ती लोकांसो
वहिवाट करीत होत्या. वास्तवीक ह्मटलें
असता, देवाने बोहीम्या लोकांमध्ये त्या
वालदेन्स लोकांस नेले, यात मोठी कृपा
झाली; कसी ह्मणाल, तर ज्या वेळेस ते
त्यामध्ये गेले त्या वेळेस त्याची स्थिति विघ-
डत चालली होती, ती त्या लोकांनी नीट
करून १५० वर्षे त्याचा संभाळ केला.
पुढें सन १३५० च्या सुमारीं असैं झालें
कीं, सरकाराने आज्ञा केली कीं रोमच्या
मंडळीच्या रीतीप्रमाणें मात्र ख्रिस्ती लो-
कांनी भजन करावें, आणि मंडळीच्या का-
मदाराशिवाय वरकड ख्रिस्त्यानी प्रभूच्या
भोजनाच्या संस्कारात प्याला घेऊं नये.

त्यावर बोहीम्या देशांतील लोकांस ए-
कत्र मिळून भजन करायाचें असलें, तर
सरकारच्या भीतीमुळे ते आपल्या मंडळ्यां-
तील एखाद्याच्या घरीं किंवा गढीत चो.

रून करीत असत; नाहीं तर राणात किंवा
गुहेत जाऊन करीत असत. परंतु जरी
ते इतके जपत असत तरी सरकारचे लोक
पाळतीवर असत, ह्मणून त्यांस आपल्या जि-
वाचें फार भय वाटत असे. त्यांस वैय्यानी
रस्त्यात धरून मारावें व लुटावें; आणि सर-
काराने त्यांस सक्त मजुरी करण्यास लावावें
अथवा त्यांचे जीव व्यावे; असी त्या लोका-
ची त्या वेळेस अवस्था होती; यामुळे एकत्र
होऊन ते भजनास जात असत, तेव्हां पु-
ष्कळ मिळून व हत्यारबंद होऊन ते जात
असत. त्या छळणुकीमुळे अर्थात त्यांचे
लोक कभी होऊन ते भयांत आपले दिवस
घालवीत असत; तथापि त्यांच्या मंडळीच्या
कामदारांतून वरचेवर कित्येकानी धैर्य ध-
रून, प्रसिद्धपणें खरेपणाविषयीं साक्ष दिली,
यामुळे त्या लोकाचा अगदी आशाभंग
व्हावा असा प्रसंग झाला नाही. ते काम-
दार कोणते ह्मणाल, तर प्रेग एथील कन-
राद स्तिकना व भोरेव्या एथील योहान
मिलेज, व माथीयसवान जानोस्की हे होते.
जानोस्की जो सन १३९४ च्या सालीं
मृत्यु पावला, त्याने बोहीम्या देशांतील वेंजेल
नामें राजाला, त्याच्या पुष्कळ कुलीन सर-
दारादेखता पुढें होणाऱ्या गोष्टी सांगित-
ल्या, त्याचें तात्पर्य असैं आहे कीं, “धर्मा-
मुळे या देशांत अणखी लढाया होतील,
आणि तुमच्या पुढें सिजिस्मंद नामें जो
राजा होईल त्याला पुष्कळ संकटें प्राप्त हो-
तील; तुमच्या पुत्राला लवकर मरण येईल,

आणि कन्स्ताड नामें कुळास राज्य मिळेल तेव्हां त्याच्या कारकीर्दीत जरी सर्व गोष्टी अनुकूल होतील, तरी त्याचें राज्य फार दिवस राहणार नाही.” अणखी त्याने राजाला सांगितलें कीं, “कन्स्ताड नामें कुळ राज्य करील तेव्हां जे हातीं हत्यार न घेता खऱ्या धर्माचा पक्ष धरतील असे गरीब लोक उत्पन्न होतील, आणि जसजसी त्याची छळणूक होईल तसतसी त्याची सख्या वाढून ते वृद्धि पावतील; परंतु ज्यांच्या समोर मी ह्या गोष्टी बोलतो, त्यातील एक मात्र त्या प्रयत्नास आलेल्या गोष्टी पाहिल.” ही शेवटची गोष्ट सांगते वेळीस विन्सेस्तास नामें पुरुष पाहिल, असे माथीयसाच्या मनात होतें. तो पुढें ह्यातारा झाल्यावर बालदेन्स लोकास मिळाला, मग त्याने या भविष्य गोष्टींचें वर्तमान बरकडांस सांगितलें. जानोस्की याने ती भविष्य गोष्ट, ख्रीस्ताचा विरोधी याविषयी जो ग्रंथ लिहिला त्यातहि घातली, तो ग्रंथ त्याला थोड्या दिवसांनी मरण येणार तेव्हां त्याने लिहिला.

वर ज्याची नांवें लिहिली आहेत, त्यापेक्षां ज्याने ख्रिस्ती धर्माची वृद्धि व्हावी ह्मणून फार अधिक मेहनत केली, असा योहान हस नामें एक पुरुष होता. तो प्रेग एथील उपदेशक होता आणि तेथील पाठशालेचा एक गुरु होता; शाहाणपण व भक्ति, या गुणात तो विशेष होता; आणि उपदेश करण्याची त्याची रीत फार चां-

गली असे, ह्मणून पुष्कळ लोक ऐकण्यास जात असत. मन लावून शास्त्राभ्यास केल्यामुळे, त्याला असे दिसून आले होतें कीं, त्यांतील अनेक गोष्टी व रोमच्या मंडळीचे सिद्धांत हे अगदी मिळत नाहींत. त्यावर त्याने विक्लिफ नामें पुरुषाचे ग्रंथ वाचले, त्यावरून त्याच्या मनांत चांगला उजेड पडला.

विक्लिफाचें काहीं वर्णन करावें, तर तो इंग्लंड देशांत सन १३२४ च्या सालीं जन्मला. तो भक्तिमान व विद्वान असा होता; आणि फार धैर्य धरून भिक्षा मागणारे मंक लोक यांस अडवीत असे. तो पोपाला मान देण्याविषयीं नाकबूल होता ह्मणून त्यालाहि तो आडवीत असे; आणि रोमन क्याथलीक मंडळीमध्ये जीं खोटीं मतें चालत होतीं त्याचें खोटेपण प्रसिद्ध करून त्याविषयीं तो लोकांस सावध करीत असे. त्याने आपल्या देशभाषेंत शास्त्राचें भाषांतर केलें; आणि तें वाचण्याविषयीं लोकांस तो आग्रह करून सागत असे कीं, धर्मसिद्धांताविषयीं व वागणुकीच्या बंधारणाविषयीं देवाच्या शास्त्राशिवाय दुसऱ्या लेखावर भाव ठेवणें व्यर्थ आहे. रोमच्या मंडळीचे कामदार त्याला फार आडवीत असत; तथापि त्याने जीं मेहनत केली तिजवर देवाचा आशीर्वाद होता, ह्मणून तिजकडून त्याच्या देशच्या लोकांचें व परदेशच्या लोकांचेंहि कल्याण झालें. त्याच्या मेहनतीविषयीं विस्तारें सांगवें, तर त्याने

ग्रंथ लिहिले, लोकास विद्या शिकविली, धर्माच्या खऱ्या गोष्टींचा पक्ष धरून त्यांविषयी वाद घातले, आणि धर्मोपदेश केला, आणि हे सर्व करून तो पवित्र व शुद्ध रीतीने वागत असे. तो सन १३८४ च्या सालीं सुखाचें मरण पावला; परंतु त्यावर अठ्ठावीस वर्षांनी पोपाने त्याला पाखंडी असे ठरविले, ह्मणून त्याचें शरीर जें भूमिंत पुरलें होतें त्याचीं हाडे पोपाच्या लोकानी काढून तीं जाळून टाकलीं. तथापि त्याने आपल्या शिष्यांस ज्या गोष्टी शिकविल्या, त्या त्यामध्ये एकसाहा चालव्या. त्याच्या शिष्यांस विकलीफैत किंवा लालर्द असे नाव पडलें. त्याचा अगदी नाश करावा ह्मणून रोमच्या मंडळीच्या लोकानी त्यांची भारी छळणूक केली, परंतु त्यांच्या मनोदयाप्रमाणें झालें नाहीं. विकलीफाने जे ग्रंथ लिहिले होते त्यांच्या पुष्कळ प्रती बोहीम्या देशात वांटल्या गेल्या; आणि त्या योगाने देवाच्या आशीर्वादाकडून तेथील लोकांचें कल्याण झालें; का ह्मणाल तर वरकड गोष्टीपेक्षा शुद्ध जाणि खऱ्या अशा गोष्टीची तेथील लोकांस फार आवड होती. त्या ग्रंथांतील गोष्टींच्या योगाने योहान हस यास स्वतां धैर्य प्राप्त होऊन, त्याने प्रेग एथील इसबिनेक नामें मुख्य पाळक यासीं त्यांविषयीं वाद घातला. इसबिनेक ह्मणाला कीं, “त्या गोष्टी खोऱ्या आहेत,” आणि त्यामुळे त्याने ते ग्रंथ जाळून टाकण्याची आज्ञा केली. परंतु परीक्षा करण्याच्या

त्याच्या योग्यतेविषयीं लिहावें, तर मुख्य पाळकाची पदवी प्राप्त झाली तेव्हा त्याला वाचता देखील येत नव्हतें. असें असता आपल्याला ज्या गोष्टी वाचतां येत नाहींत त्या खोऱ्या ह्मणण्याचें इसबिनेकाचें एवढेंच कारण दिसतें कीं, तसें केल्याने पोप, ज्याने आपल्याला जागा दिली, त्याचा लोभ आपल्यावर राहिल, असें त्याला वाटलें असेल. लोक त्याचा विशेष सत्कार करीत नसत; याचें प्रमाण लिहावें तर त्यानी त्यांविषयीं एक दोहरा केला होता, त्याचें तात्पर्य असें होतें कीं, ज्यांच्या नावाचीं अक्षरे त्याला काढता येत नाहींत, त्यास इसबिनेक नरकास लावितो; आणि ज्या पुस्तकाच्या दोन ओळी देखील त्याला वाचता येत नाहींत, तीं जाळून टाकण्याची तो आज्ञा करितो.

हस हा इसबिनेकासी वाद घेत असे, त्याशिवाय तो रोमच्या मंडळीच्या वरकड कामदाराची वाईट चाल, आणि लोकांवर त्याच्या हातानीं जे जुलूम होत असत, ते पाहून त्यांविषयीं प्रसिद्धपणें निषेध करीत असे, या अनेक कारणांमुळे पुष्कळ मोठे लोक त्याचा द्वेष करूं लागले. त्यात त्याला फार इजा व्हावी, ह्मणून पोपाने त्याला ख्रिस्ती मंडळींतून दूर केले; आणि जेथें तो राहायला जाईल तसी प्रत्येक जागा शापित होईल, असें ह्मटलें. ते पाहून हस ह्मणाला कीं, “ख्रिस्ताच्या कामदारांस मंडळींतून दूर करण्याचा पोपाला

अखत्यार नाही.' मग तो प्रेग सोडून धर्मोपदेश करण्याकरिता शहरोशहरीं व गांवोगांवीं फिरूं लागला; फिरता फिरता तो कधीं रानात व कधीं शेतात उपदेश करीत असे. याशिवाय त्याने धर्मप्रकरणीं चागलीं पुस्तकें लिहिलीं, आणि लोकांस धर्माच्या कामात मन घालण्याकरिता पत्रेहि लिहिलीं. अस्या अनेक रीतींनी त्याने जी मेहनत केली, तिच्या योगाने देवाच्या कृपेकडून लोकामध्ये चागला उजेड झाला. मध्यवर्ती रोमच्या लोकानी पाहिलें कीं आपल्या मंडळीची सर्व प्रकारें फार अव्यवस्था झाली आहे, ती दूर केली पाहिजे, नाही तर तिजमुळे जो वडा लागला आहे, तो दूर होणार नाही. असें असतां आपल्या मंडळीची सुधारणूक करण्याकरिता, त्यानी कन्स्तान्स शहर एथें मोठी सभा केली. परंतु त्या वेळेस त्या मंडळीची असी दुरवस्था झाली होती कीं, यश्या भविष्यवाद्याने दुःखयुक्त शरिराची उपमा देऊन यहूदी लोकांविषयीं जें वाक्य लिहिलें तें तिला केवळ लागू होतें. तें वाक्य अध्याय १ ओवी ५, ६ यात आहे. तें असें कीं, "सर्व मस्तक दुःखित आहे आणि सर्व अंतःकरण रोगी आहे. तळपायापासून डोईपर्यंत त्यामध्ये काहीं आरोग्य नाही; परंतु घाव व चेंचणें, व वाहते व्रण असे आहेत. तीं चेपलीं नाहीत, व त्यांस पट्टी बांधली नाही, आणि मलम लत्रविला नाही." साराश त्या मंडळीची सुधारणूक होण्यासा-

खिची नव्हती. फार वर्षे तिच्या आतल्या आंत पोप लोक, व पोपाची पदवी वळें हरण करणारे, यांमध्ये वैमनस्य चाललें होतें; आणि त्यातील एक पोप ह्यणजे तेविसावा योहान, हा पराकाष्ठेचा दुराचारी होता. तथापि मंडळीच्या सुधारणुकीविषयीं विचार करण्याची सभा, त्यानेच आपल्या कामदारांच्या आयहामुळे बोलावली ती सभा सन १४१५ च्या साली झाली, आणि तींत क्यादीनल ३४, मुख्य पाळक २०, पाळक १६०, आवत ह्यणजे मठपति २५०, जेर्मांनी देशातील राजे रजवाडे ४, मोठे सरदार १००, व कुलीन लोक सुमारी ७००, एकूण १२६८ मोठ मोठाले लोक मिळाले होते. पोपाला ठाऊक होतें कीं, कदाचित् मी सभेला गेलों, तर पदच्युत होईन; ह्यणून सभेस जाण्याविषयीं तो नानू करूं लागला; परंतु शेवटीं जाण्यास कबूल झाला. वाटेने असें झालें कीं, तेरोलीस पर्वतावरून जातांना त्याचा रथ उलटला. त्या वेळेस तो ह्यणाला, "सैतानाच्या नादाने एथें येऊन पडलों; बोलोणा एथें का राहिलों नाहीं?" पृथ्वीवर आह्मी ख्रीस्ताच्या ठिकाणी आहों, असे पोप लोक आपणाविषयीं ह्यणत असत, असें असतां त्याच्या तोंडांतून संकटाच्या वेळेस ही होष्ट निघावी किंवा नाही, याचा विचार वाचणाराने करावा. पुढें तो कन्स्तान्स शहरासमीप गेला, तेव्हा तें शहर पाहून तो ह्यणाला, "कोल्ह्यास धरण्याचा फास

हाच आहे." तो तेथे पोहंचल्यावर काहीं दिवसांनी सभेने त्याच्या अमंगळ वर्तणुकीवरून त्याजवर पुष्कळ दोष ठेवून, शेवटी त्याजकडून आपली पदवी सोडण्याविषयीचा राजीनामा देवविला. त्याने राजीनामा दिल्या, तो पाहून बादशाहाला व जे मोठे लोक जमले होते, त्यांस इतका आनंद झाला की त्यांनी देवाचे एक स्तोत्र गायले. परंतु आपण राजीनामा दिल्याप्रमाणे वागूं, असे पोपाच्या मनात नव्हते, ह्मणून जरी सभेकन्यानी त्याला नजरकैदीसारिखे ठेविले, तरी तो त्यांचे तोंड चुकवून गाडिवाल्याचा वेष धरून, शाफासन एथे पळून गेला. तेथून तो लाफेनवर्ग एथे पळाला. मग ब्रीसगा प्रातातील फ्रीवर्ग एथे गेला तेथे पाठीस जे लोक लागले होते त्यांनी त्याला धरून, कन्स्तान्स शहरास माघारे नेले. मग सभेकन्यानी गालीबेन नामे गढीमध्ये त्याला कोंडले. त्याच गढीत पोपाने दगा करून पूर्वी योहानहस याला कोंडले होते; आणि तो त्या वेळेस तेथेच होता. यावरून प्रगटविणे नामे पुस्तकातील १३ व्या अध्यायाच्या १० व्या ओळीतील वाक्य प्रत्ययास आले, ते असे की, जर कोणी कैद करून नेतो तर तो कैदेत जातो.

त्या सभेकन्यांपासीं धर्मसंबधी गोष्टींविषयीं हसावर कोणी फिर्याद केली होती, ह्मणून त्यांनी त्याला सन १४१४ च्या सालीं आपल्यापुढे जाव देण्याकरिता बोला-

विलें हसाने त्या वेळेस सिजिस्मंद बादशाहापासून असा दस्तऐवज मागून घेतला की, हा कन्स्तान्स एथे सभेकन्यांपासीं जाऊन घरो परतून माघारा येईल, तोंपावेतो याला कोणी उपद्रव करू नये. तो दस्तऐवज हाती घेऊन हस निघाला; परंतु कन्स्तान्स एथे पोहंचताच सभेकन्यानी त्याला धरून एका अंधारकोठडीत कोंडून टाकिले. त्यांचे ह्मणणे असे पडले की, "पाखंड्यासीं वचन राखणे जरूर नाही." याप्रमाणे संकट आपल्याला प्राप्त होईल, असा हसाला संशय होताच; परंतु त्याच्या मनात निश्चय होता की, खीस्तासाठीं जें दुःख प्राप्त होईल त्याला भिऊं नये. असे असता त्या अंधारकोठडीमध्ये खीस्त याला उजेड व समाधान असा होता. त्याला कोंडल्याचे वर्तमान बोहीम्या व मोरेव्या देशात सभजल्यावर, तेथील पुष्कळ कुलीन व अवातर लोकांनी बादशाहापासीं व सभेच्या लोकांपासीं त्याला सोडण्याविषयीं अर्ज्या केल्या, परंतु त्या सर्व व्यर्थ झाल्या. सभेकन्यानी त्याची चौकसी करण्याकरिता त्याला तीन वेळा आपल्या समक्ष बोलाविले; आणि पहिल्याने त्याला तुझी आपल्या दोषाचा काय जाव सागता, ह्मणून पुसले. मग त्याला सांगितले की, "तुला आपल्या मताचा प्रसिद्धपणे नाकार केला पाहिजे." त्याने उत्तर केले की, "माझी मते खोटी आहेत, याजविषयीं शास्त्रातील गोष्टींवरून माझी खातरी करावी ह्मणजे मी त्याचा नाकार

करीन." परंतु त्याप्रमाणे न होता, सभेक-
न्यानी त्याला पदच्युत करून त्याची अब्रू
घेतली, आणि त्याला जाळून मारण्याचा
दंड ठरविला. नंतर त्यानी कागदाचा
मुगूट करून त्याजवर भुताचीं चित्रे काढ-
लीं, मग तो त्याच्या डोक्यावर घातला.
परंतु माझ्या पापांसाठीं ख्रीस्ताच्या डोक्या-
वर काझ्याचा मुगूट घातला होता, हे ध्या-
नात आणून हसाला आपल्या डोक्यावरच्या
मुगूटाविषयीं आनंद प्राप्त झाला. तो दंड
सांगतांना सभेकन्यानी त्याला ही शापाची
गोष्ट सांगितली कीं, "आह्मी तुझ्या आ-
त्म्याला नरकांतील भुतांच्या स्वाधीन क-
रितों." तें ऐकून तो ह्मणाला, "हे प्रभू
येशू ख्रीस्ता, मी आपला आत्मा तुझ्या स्वा-
धीन करितों, तुझ्या हातीं मी आपला जी-
वात्मा निरवितों, त्वां त्याचें तारण केले
आहे." त्याला जाळण्याकरितां बंदिशाळें-
तून नेऊं लागले, त्या वेळेस तो बरोबर जा-
णारा समुदाय यास देवाला स्मरून बोलला
कीं, "मी निरपराधी आहे." पुढे त्याला
जाळण्याच्या जाग्यापासीं नेल्यावर त्याने
देवाची अस्या आग्रहाने प्रार्थना केली कीं,
जवळ उभे राहणारे ऐकून ह्मणाले, "याने
काय केले हें न कळे, परंतु प्रार्थना कर-
ण्याची याची रीत उत्कृष्ट आहे." त्या वेळेस
त्याच्या मनांत होतें कीं लोकांस कांहीं उ-
पदेश करावा; परंतु बादशाहाचा एक स-
रदार जो त्या वेळेस जवळ होता, त्याने सा-
ंगितलें कीं, जाळण्याचें काम लवकर आ-

टोपून टाकावें" मग हसनाने मोठ्याने असी
प्रार्थना केली कीं, "हे प्रभू येशू, नम्रता धरून
मी हें भयंकर मरण तुझ्यासाठीं सोसितों;
आणि तुझी प्रार्थना करितों कीं, माझ्या
सर्व शत्रूंची त्वा क्षमा करावी." नंतर श-
त्रूनी त्याच्या गळ्यांत लोखंडी साखळी घा-
लून व त्याच्या अंगाला भिजलेल्या चऱ्हां-
टानी आवळून, त्याला खांबासीं बाधून टा-
कलें; आणि हें चाललें आहे, तों दुसऱ्या-
नी लांकडाच्या मोठ्या व गवत त्याच्या स-
भोवतें रचलें. मग बादशाहाच्या सरदा-
राने त्याजवळ जाऊन सांगितलें कीं, "तूं
पुष्कळ वेळा आपल्या मताचा नाकार कर-
ण्याविषयीं नाकबूल झालास, आता फिरून
तुला त्याचा नाकार करण्याविषयीं सांगतों."
त्याने उत्तर केलें कीं, "म्या जें लिहिलें व
जें शिकविलें, तें सैतानाच्या सत्तेतून लो-
काची सुटका व्हावी, ह्मणून लिहिलें व शि-
कविलें. आता त्या गोष्टीच्या खरेपणासा-
ठीं मी आपला जीव देईन, पण त्याचा ना-
कार करणार नाही." तें ऐकून तो सरदार
निघून गेला. मग लोकानी त्या सरपणा-
ला व गवताला आग लावून दिव्ही; आणि
तें पेटूं लागलें तेव्हा हस आपल्या मताविष-
यींचें काहीं गीत गाऊ लागला. पुढे
जाळ त्याच्या अगाजवळ जाऊं लागला,
तेव्हा त्याने असी प्रार्थना केली कीं, "हे जि-
वंत देवाच्या पुत्रा येशू ख्रीस्ता, तूं मजवर
दया कर." असी दोनदा प्रार्थना केल्यावर
तिसऱ्याने जी करावी, तों धूर त्याच्या तों-

डांत जाऊं लागल्यामुळे, त्याच्याने उच्चार होईना. तथापि प्रार्थना करित असल्या-सारिखे त्याचे ओंठ हालत होते, व त्याची मान काही वेळ वाकली होती, मग थोडक्यांत तो मेला. साराश देवाने आपल्या प्रमाणिक चाकराला फार वेळ दुःखांत राहू दिल्लें नाहीं. त्याला आपल्याजवळ नेलें. तारीख ६ वी जुलाई सन १४१५ या रोजीं दोन प्रहर भरतां तो मरण पावला; मग मारणारानी त्याची राख जैन नदींत नेऊन टाकिली. त्याला मारल्याच्या गोष्टीविषयीं एका सत्यशीळ स्विस माणसाने असे लिहिलें कीं, “कन्स्तान्स एथें पुष्कळ गुरु होते, परंतु त्यांत जो विशेष भक्तिमान होता त्याला त्यानीं जाळून टाकिलें.”

त्याच सधीला प्रेग एथील येरोम नामें एक उपदेशक कन्स्तान्स एथें हसाच्या समाचारास आला होता. त्याची हसावर फार प्रीति होती, म्हणून हस हा बंदिशाळेंत पडला असें वर्तमान ऐकून, येरोमाच्या मनात आलें कीं कदाचित् आपल्याकडून काहीं साह्य होईल, यासाठी त्याजपासीं जावें. परंतु तेथें जाऊन काहीं दिवस राहिल्यावर आपल्या हाताने काहीं होत नाहीं, असे पाहून तो खिन्न होऊन घरीं परतून माघारा चालला होता. त्या समयां रोमच्या मंडळीच्या लोकानी त्याला धरून, कन्स्तान्स एथें परत नेलें, आणि त्याच्या हातपायांत साखळ्या घालून, त्याला सैतपाऊलस नामें बुरजाच्या एका अंधारकोठडींत टाकलें.

तेथें त्यानी त्याचे हातपाय अंडवे बांधून, डोकें खालीं करून त्याला टागलें. या दुःखाच्या अवस्थेंत तो ३४० दिवस राहिला. मग फारच अशक्त होऊन त्याने असा एक कागद लिहून दिल्ला कीं, मी आपल्या मताचा नाकार करितों, आणि हसाला मारल्याच्या गोष्टीला माझे अनुमत आहे, असेंहि सांगितलें. त्याजवर जो वळात्कार झाला होता त्याजमुळे त्याने इतकें केले, यांत संशय नाहीं; तथापि हे झाल्यावरहि त्याची सुटका झाली नाहीं. मग आपण जें केले, त्याविषयीं त्याच्या मनात अतिशय खेद उत्पन्न झाला, आणि सभेकन्यानी अखेरीस त्याला विचारण्याकरितां बोलाविलें, तेव्हां त्याने त्यास ती गोष्ट सांगितली. असें असता, हसाला जाळलेल्या ठिकाणीं त्यानी त्याला जाळून टाकिलें. त्या समयां त्याने सर्वादेखता जाळ पेटविणारास सांगितलें कीं, “तुम्ही माझ्या दृष्टीपुढे जाळ पेटवा. या मरणास जर मी भ्यालों असतो, तर तें चुकविण्यास माझ्या हातीं होतें.” मग त्याने देवाचे स्तोत्र गात आपला प्राण सोडिला. हस व येरोम, या उभयतांविषयीं इत्यस सिलवियस जो पुढे दुसरा पैयस या नामें करून पोप झाला, त्याने असें लिहिलें कीं, “हे दोन पुरुष जसे उत्साहास जावें, तशा रीतीने मरणाच्या खाबापासीं गेले. त्यांच्या तोंडातून भयाचा एक देखील शब्द न निघता, ते जाळात जीव निघून गेले, तोंपर्यंत देवाचे स्तोत्र गाताना राहिले नाहींत.”

करीन." परंतु त्याप्रमाणें न होता, सभेक-
न्यानी त्याला पदच्युत करून त्याची अब्रू
घेतली, आणि त्याला जाळून मारण्याचा
दंड ठरविला. नंतर त्यानी कागदाचा
मुगूट करून त्याजवर भुताचीं चित्रें काढ-
लीं, मग तो त्याच्या डोक्यावर घातला.
परंतु माझ्या पापासाठीं खीस्ताच्या डोक्या-
वर कांच्याचा मुगूट घातला होता, हें ध्या-
नांत आणून हसाला आपल्या डोक्यावरच्या
मुगूटाविषयीं आनंद प्राप्त झाला. तो दंड
सागतांना सभेकन्यानी त्याला ही शापाची
गोष्ट सांगितली कीं, "आह्मी तुझ्या आ-
त्म्याला नरकातील भुतांच्या स्वाधीन क-
रितों." तें ऐकून तो ह्मणाला, "हे प्रभू
येशू खीस्ता, मी आपला आत्मा तुझ्या स्वा-
धीन करितों, तुझ्या हातीं मी आपला जी-
वात्मा निरवितों, त्वा त्याचें तारण केलें
आहे." त्याला जाळण्याकरितां बदिशालें-
तून नेऊं लागले, त्या वेळेस तो बरोबर जा-
णारा समुदाय यास देवाला स्मरून बोलला
कीं, "मी निरपराधी आहे." पुढें त्याला
जाळण्याच्या जाग्यापासीं नेल्यावर त्याने
देवाची अस्या आग्रहाने प्रार्थना केली कीं,
जवळ उभे राहणारे ऐकून ह्मणाले, "याने
काय केलें हें न कळे, परंतु प्रार्थना कर-
ण्याची याची रीत उत्कृष्ट आहे." त्या वेळेस
त्याच्या मनात होतें कीं लोकांस काहीं उ-
पदेश करावा; परंतु बादशाहाचा एक स-
रदार जो त्या वेळेस जवळ होता, त्याने सा-
गितलें कीं, जाळण्याचें काम लवकर आ-

टोपून टाकावें." मग हसनने मोळ्याने असी
प्रार्थना केली कीं, "हे प्रभू येशू, नम्रता धरून
मी हें भयकर मरण तुझ्यासाठीं सोसितों;
आणि तुझी प्रार्थना करितों कीं, माझ्या
सर्व शत्रूंची त्वा क्षमा करावी." नंतर श-
त्रूनी त्याच्या मळ्यात लोखंडी साखळी घा-
लून व त्याच्या अंगाला भिजलेल्या चन्हां-
टानी आवळून, त्याला खावासीं बांधून टा-
कलें; आणि हें चाललें आहे, तों दुसऱ्या-
नी लाकडांच्या मोळ्या व गवत त्याच्या स-
भोवतें रचलें. मग बादशाहाच्या सरदा-
राने त्याजवळ जाऊन सांगितलें कीं, "तू
पुष्कळ वेळा आपल्या मताचा नाकार कर-
ण्याविषयीं नाकबूल झालास, आता फिरून
तुला त्याचा नाकार करण्याविषयीं सागतों."
त्याने उत्तर केलें कीं; "म्या जें लिहिलें व
जें शिकविलें, तें सैतानाच्या सत्तेतून लो-
काची सुटका व्हावी, ह्मणून लिहिलें व शि-
कविलें. आता त्या गोष्टीच्या खरेपणासा-
ठीं मी आपला जीव देईन, पण त्याचा ना-
कार करणार नाही." तें ऐकून तो सरदार
निघून गेला. मग लोकानी त्या सरपणा-
ला व गवताला आग लावून दिल्ली; आणि
तें पेटूं लागलें तेव्हा हस आपल्या मताविष-
यींचें काहीं गीत गाऊं लागला. पुढें
जाळ त्याच्या अंगाजवळ जाऊं लागला,
तेव्हा त्याने असी प्रार्थना केली कीं, "हे जि-
वंत देवाच्या पुत्रा येशू खीस्ता, तूं मजवर
दया कर." असी दोनदा प्रार्थना केल्यावर
तिसऱ्याने जी करावी, तों धूर त्याच्या तों-

डांत जाऊ लागल्यामुळे, त्याच्याने उच्चार होईना. तथापि प्रार्थना करीत असल्या-सारखे त्याचे ओठ हालत होते, व त्याची मान काहीं वेळ वांकली होती, मग थोडक्यात तो मेलाला. साराश देवाने आपल्या प्रमाणिक चाकराला फार वेळ दुःखांत राहू दिल्लें नाहीं. त्याला आपल्याजवळ नेलें. तारीख ६ वी जुलाई सन १४९५ या रोजीं दोन प्रहर भरता तो मरण पावला; मग मारणारानी त्याची राख जैन नदींत नेऊन टाकिली. त्याला मारल्याच्या गोष्टीविषयीं एका सत्यशील स्विस माणसाने असे लिहिल्लें कीं, “कन्स्तान्स एथें पुष्कळ गुरु होते, परंतु त्यात जो विशेष भक्तिमान होता त्याला त्यानीं जाळून टाकिलें.”

त्याच संधीला प्रेग एथील येरोम नामें एक उपदेशक कन्स्तान्स एथें हसाच्या समाचारास आला होता. त्याची हसावर फार प्रीति होती, ह्मणून हस हा बंदिशाळेंत पडला असें वर्तमान ऐकून, येरोमाच्या मनात आलें कीं कदाचित् आपल्याकडून कांहीं साह्य होईल, यासाठीं त्याजपासीं जावें. परंतु तेथें जाऊन काहीं दिवस राहिल्यावर आपल्या हाताने काहीं होत नाहीं, असें पाहून तो खिन्न होऊन घरीं परतून माघारा चालला होता. त्या समयीं रोमच्या मंडळीच्या लोकानी त्याला धरून, कन्स्तान्स एथें परत नेलें, आणि त्याच्या हातपायात सांखळ्या घालून, त्याला सैतपाऊलस नामें बुरजाच्या एका अंधारकोठडींत टाकलें.

तेथें त्यानी त्याच हातपाय अडव बाधून, डोकें खालीं करून त्याला टागलें. या दुःखाच्या अवस्थेंत तो ३४० दिवस राहिला. मग फारच अशक्त होऊन त्याने असा एक कागद लिहून दिल्ला कीं, मी आपल्या मताचा नाकार करितों, आणि हसाला मारल्याच्या गोष्टीला माझे अनुमत आहे, असेंहि सांगितलें. त्याजवर जो बळात्कार झाला होता त्याजमुळे त्याने इतकें केलें, यांत संशय नाहीं; तथापि हे झाल्यावरहि त्याची सुटका झाली नाहीं. मग आपण जें केलें, त्याविषयीं त्याच्या मनांत अतिशय खेद उत्पन्न झाला, आणि सभेकन्यानी अखेरीस त्याला विचारण्याकरितां बोलाविलें, तेव्हां त्याने त्यांस ती गोष्ट सांगितली. असें असतां, हसाला जाळलेल्या ठिकाणां त्यानी त्याला जाळून टाकिलें. त्या समयीं त्याने सर्वादेखतां जाळ पेटविणारांस सांगितलें कीं, “तुम्ही माझ्या दृष्टीपुढे जाळ पेटवा. या मरणास जर मी भ्यालों असतों, तर तें चुकविण्यास माझ्या हातीं होतें.” मग त्याने देवाचें स्तोत्र गात आपला प्राण तोडिला. हस व येरोम, या उभयताविषयीं इन्विस सिलवियस जो पुढे दुसरा पैयस या नामें करून पोप झाला, त्याने असें लिहिल्लें कीं, “हे दोन पुरुष जसे उत्साहास जावें, तशा रीतीने मरणाच्या खाबापासीं गेले. त्याच्या तोंडांतून भयाचा एक देखील शब्द न निघतां, ते जाळात जीव निघून गेले, तोंपर्यंत देवाचें स्तोत्र गाताना राहिले नाहींत.”

देव ख्रिस्ती लोकामध्ये हसासारिखा मनुष्य उत्पन्न करितो, तेव्हा त्यानी उल्हासित होऊन देवाची स्तुति करावी, हे यथायोग्य आहे. तथापि जेव्हां देव अशा मनुष्यास त्याच्या मंडळींतून आपल्याकडे घेतो, तेव्हा पुढे काय होईल, याजविषयी त्यानी निराश होऊं नये. का ह्मणाल, तर ख्रिस्ती लोकास जो अवश्य पाहिजे असा एक जण मात्र आहे; आणि त्याला कन्स्तान्स एथे जाळण्याची व रोम एथे बंदीशाळेंत ठेवण्याची, कोणाची शक्ति नाही. तोच आपल्या सेवकाच्या हृदयात सर्व सद्गुण उत्पन्न करितो, आणि तोच त्याजकडून सर्व चांगलीं कामे करवितो. तो त्यातील कोणाचा अवलंब न करितां, ते सर्व जरी मेले तरी तो आपल्या शक्तीने आपल्या मंडळीचे रक्षण करण्यास समर्थ आहे. तथापि शौर्याने वागणारे ख्रिस्ताचे सेवक मेले, तरी तो त्यांस वडवृक्षासारिखे करितो. कसे तर त्या वृक्षाचे मुळचे बूड वाळून गेलें तरी त्याला ज्या पारव्या फुटतात त्यांस मुळ्या फुटून, त्याच्या योगानी ते झाड उत्तरोत्तर वाढते, मग रानातील जनावरे येऊन त्याच्या सावलीत बसतात. तसें हस मेला, तरी त्याच्या हातचे काम बुडालें नाही; कां तर त्याने जो उपदेश केला आणि जी पुस्तके लिहिलीं होतीं, त्यांच्या योगाने ख्रिस्ताचे जे शिष्य झाले, त्यानी ते काम चालविलें, मग चहुंकडील देशात उजेड झाला. साराश हस हा वृक्षाच्या मु-

ळचे बूड, आणि त्याचे शिष्य पारंब्या होत. सन १४१६ च्या सालीं येरोम याला जाळल्यावर लोदी एथील याकूब नामें पाळकाने कन्स्तान्स एथील सभेत हस व येरोम याजविषयीं बोलतांना, मोठ्या आवेशाने असें सांगितलें कीं, “त्या दोन पाखंड्यास जाळून टाकिले यापेक्षां कांहीं कठीण दड करावयाचा होता. कारण कीं पूर्वीच्या पाखंड्यापेक्षा त्यानी फारच नाश केला; तो असा कीं त्याचीं पाखंडमते इंग्लंड व फ्रान्स व इताली व हगेरी व रूस व लुथिन्या व पोलंड व जेरमानी व सर्व बोहिम्या, या देशात गेलीं.” त्याचीं मते इतक्यात इतक्या दूर दूर देशात गेली, याविषयी आश्चर्य वाटत नाहीं, कारण कीं पूर्वीच वालदेन्स लोकांच्या मताप्रमाणें वागणारे पुष्कळ लोक त्या सर्व देशात होते, त्यांस हसाच्या मरणसमयाच्या स्थिरतेविषयीं ऐकून आनंद झाला असेल आणि मोठें धैर्यहि प्राप्त झालें असेल, यात संशय नाहीं. सन १४१७ व सन १४५८ यांच्या मध्यवर्ती हसाच्या पुष्कळ शिष्यास जाळून मारिलें.

बोहिम्या व मोरेव्या या देशांत हसाला मारल्याचे वर्तमान समजलें, तेव्हा तेथील त्याच्या मित्रास फारच राग आला; आणि सर्व जिल्ह्याच्या लोकांनी मोठ्या हिश्याने कन्स्तान्स एथील सभेकड्यांस हसाला मारल्याविषयी नापसतीचे पत्र लिहून पाठविलें. त्यात मजकूर घातला कीं, “तो मनुष्य निदोषी होता, आणि आम्ही आपल्या धर्मा-

पुरुष व बायका अशा मिळून ४२००० लोकांनी संस्कार घेतला. ते सर्व हसाचे मताभिमानांनी, आणि पोप लोकांनी आपल्या मडळीविषयी जीं वंधारणें लावून दिल्लीं, त्याचा तिरस्कार करणारे असे होते. जे लोक डोंगरावर मागाहून गेले ते, व बोहीम्या देशातील दरोवस्त वालदेन्स लोक, हे ताबोरी लोकांस मिळाले; मग त्यांनी योहान्न जिस्का नांमै एक बोहीम्या देशातील सरदार याला आपला प्रमुख केले. लाहानपणीं त्याचा एक डोळा गेला होता, आणि सन १४२० च्या सालीं रावीनामै किल्यावर हल्ला होत होता, त्या समयीं त्याला जखम लागून त्याचा दुसरा डोळा गेला. साराश तो अगदीं अंधळा झाला होता, तथापि त्याच्या हाताखालीं लढत असतां ताबोरी लोकांस जय प्राप्त झाला. तो महाशूर असा सेनापति होता, परंतु ख्रिस्ती मनुष्याला जी दया असावी, ती त्याच्या अर्गां सर्वदा नव्हती. सन १४२१ च्या सालीं सिजिसमंद नांमै बादशाहाने, त्यासी लढण्याकरिता दीड लक्ष शिपायांची फौज नेली. त्या फौजेचे लोक वाटेने जात होते, तेव्हा ते हसाच्या नांवाचा द्वेष धरून त्याला व पाखंडी जे असतील त्यांस शिव्या देत गेले. बोहीम्या देशचे जे लोक त्याच्या हातीं लागले त्यास कांहीं उशीर न करितां, त्यांनी निर्दयपणाने जाळून टाकिले. असे असता हसाचे जे मतानुसारी नव्हते, अशा कित्येक लोकांस त्यांनी जाळिले.

पाहिलें असता त्याच्या मनांत भाव हाच कीं, बोहीम्या देशचे दरोवस्त लोक पाखंडी आहेत. (ही गोष्ट पुढें चालू होईल)

The Hindu Shástras

धर्मपुस्तकें व विवाह यांविषयीं हें खालीं लिहिलेले ज्ञानप्रकाशांतून उतरून घेतलें आहे.

शास्त्र ही सज्ञा कोणते एका विद्येस ज्यांत कल्पना व रीते यथास्थित आहे त्यास लागते आमचे लोकांचा मुख्य शास्त्रांची संख्या ६ आहे त्या खालीं लिहितों

नाव	कर्ता
१ न्याय	गौतम
२ वैशेषिक	कांड
३ सांख्य	कपिल
४ पातजल	पातजल
५ मीमांस	जैमिनि
६ वेदांत	व्यास

या खेरीज दुसरे ग्रंथांस शास्त्र असा सज्ञा आहे त्यांची नावे

धर्मशास्त्र ज्योतिष तत्र मंत्र छंद योग शिल्प गायन व्याकरण रसायन वैद्य अलंकार

सदहुं ६ शास्त्रें लिहिलीं आहेत त्यांचे मूळ ग्रंथ सूत्रे झणून त्या त्या ऋषींची आहेत सूत्रे झणजे संक्षेपयुक्त ग्रंथ त्याजवर अणखी मग अनेक टीका भाष्ये भव्या केल्या आहेत ते सर्व ग्रंथ त्या शास्त्राखालीं मोडतात

धर्मशास्त्र इत्यादि खालीं लिहिलेले शास्त्र नावानें ग्रंथ चालतात त्यांचीही सूत्रे आहेत धर्मशास्त्र झणजे काहीएक पुस्तक नाही, अनेक ऋषींचे अनेक ग्रंथ आहेत त्यास स्मृती सामान्यतः झणतात, ते सर्व ग्रंथ मिळून धर्मशास्त्र तत्रापि मूळचे ऋषींचे ग्रंथ पचवीस तीस आहेत, त्याजवर टीका वगैरे फार आहेत सांप्रत दक्षिणप्रदेशी मुख्य दोन स्मृती चालतात एक मनूची व त्याची टीका मयूख व दुसरी याज्ञवल्क्याची त्याची टीका मिताक्षरा व निर्णयसिंधु झणून एक पडितानें ग्रंथ टाकारूपी केला आहे, तो चालतो

ज्ञानोदय.

DNYANODAYA.

(RISE OF KNOWLEDGE)

Vol 8 No 13

BOMBAY JULY 2 1849

Price 1as per No.

पुस्तक ८. अंक. १३. मुद्रा; तारीख २ माहे जुलई सन १८४९ कि०६-

THE DNYANODAYA.

ज्ञानोदय.

BOMBAY, JULY 2, 1849

The late Rájá of Sattara Relative condition of the Territories subject to the English and to the Native Princes

The *Dnyanprakásh* speaks as follows respecting the superstitions practiced by the late Rájá of Sattara just before his death —

The Rájá of Sattara, during his last illness, constantly consulted the *Jyotishis* (astrologers) and those who deal in charms, &c respecting the prospect of recovery. He thought that he was dying from the influence of *mantras* repeated for the purpose of effecting his ruin, and that one of his wives had actually died from the influence of magic. He also consulted the *Jyotishis* respecting the adoption of an heir, and when fully assured that a child had been selected who would succeed to the throne, and whose reign would be prosperous, he adopted him with the usual formalities. From this it will be seen how much sense he possessed. All the people of this country, from the king down to the beggar, firmly believe that their fortunes change with the stars, and that through the influence of incantations they are rendered prosperous or otherwise. It is plain therefore that our people are not remarkable for their discernment. Still, the districts of country which are governed by the Marathi Princes are in a more flourishing state than the provinces which are subject to English rule. The English are thought to be the

most sagacious people on the face of the earth, and yet a comparison of the territories subject to them and of those governed by Native Princes will show that the inhabitants of the former are, to say the least, in no better state than those of the latter districts. Under English rule the people may have become somewhat more enlightened, but they are in a state bordering on actual starvation.”

Results thus far show that the late Rájá of Sattara was grossly deceived by his *Jyotishis*, magicians, &c in regard to the fortunes of his adopted son. And the great body of the people are daily imposed upon in the same way. They spend their wealth upon magicians, astrologers, and other imposters, and then bewail their poverty. Thus their folly is deeply to be lamented. But it ought not perhaps to excite any very great surprise when we remember that less than two hundred years since, the most enlightened nations of the earth generally believed in astrology, magic, witchcraft, &c &c. In England and other enlightened countries however the belief in these has gradually passed away as knowledge has advanced among the people. And so it will be in India. People will gradually open their eyes to the truth, and leave these magicians, astrologers, &c &c to earn their bread in some honest calling.

In regard to the relative condition of the ryots under English rule, and in the Native States, there is, we fear, too much truth in the remarks of our contemporary. He does not at all refer to the Nizam's territories, which are under Musalman rule. These territories are in a most wretched state, but the English Government is perhaps responsible in a good degree for the evils which there prevail.

[Translation of the preceding]

सातान्यातील मयत महाराज याच्या वेडेपणाविषयीं ज्ञानप्रकाश पत्रकर्ता येणेंप्रमाणें लिहितो.

सातारचा राजा मरते समयी जोशी व मंत्री यांस आपली अवस्था घुसत असे, व त्यास वाटत असे कीं, मी मंत्राने मरत आहे याप्रमाणें जादूने त्याची एक स्त्री मेली असें त्यास वाटत होतें व दत्तक मुलगा त्याच्याचा त्याचा जन्मकाळ जोशाकडून पाहिवला की त्याचें रांड्य चांगलें व्हावें, व त्याचे ग्रहावरून त्याणे राड्यावर वसावें, असा योग आहे, असा खात्री करून घेतल्यावर दत्तक घेतला या गोष्टीवरून त्याचे बुद्धीची परिक्षा होते व याप्रमाणें हिंदुस्थानातील लोक मंत्राने व आकाशातील नक्षत्राने मनुष्यांची स्थिती बदलते, व चांगली वाईट होत्ये, असा राजापासून गरीबापर्यंत श्रद्धा आहे याजवरून मोठे शाहणें हे लोक आहेत, असें नाही तत्रापे ही गोष्ट खरी आहे कीं मराठी राजाचे हातीं जो मुख असतो तो इंग्रज जरी आज पृथ्वीवर सर्वांहून शाहणे लोक आहेत, यांचे मुखापेक्षा अधिक आवाद असतो याचे प्रमाणास स्वदेशीय राज्याचा एक प्रदेश व इंग्रजां राज्याचा एक प्रदेश मिळवून पाहावा ह्मणजे लक्षांत येईल असें असता इंग्रजांच्या राज्याने लोकांचें हित अधिक होतें असें ह्मणणें ठीक नाही जरी इंग्रजांच्या योगाने बुद्धीची सुधारणा होते तरी खाण्यापिण्याचें कोहळ्या एवढें फुड्य आहे.

मंत्र, जादु, ज्योतिष, अशांवर विश्वास धरून सातारकर मयत आपासाहेब महाराज फार फसला हें साफ आहे. आणि याच गाढ अज्ञानांत अझून हिंदुलोक पुष्कळ आहेत. ते जादु, मंत्र, इत्यादिकांकडे आपला पैका व्यर्थ घालवितात. आणि त्या योगाने ते गरीब लाचार होऊन जातात, ही मोठी दुःखकारक गोष्ट आहे. परंतु यांत आश्चर्य मानायाजोगें नाही कारण कीं

दोनशें वर्षामागें आतां जे सुधारलेले देश ह्मणवितात तेथें असें पुष्कळच अज्ञान चालले होते. परंतु तेथें उत्तरोत्तर अज्ञान जाऊन ज्ञानाची वृद्धि झाली. त्याप्रमाणें एथील लोक डोळे उघडून विचार करूं लागतील नेव्हा असल्या कामामध्ये ते फसणार नाहींत असें होईल. आणि कोणी त्यांचें ऐकणार नाहींत तेव्हाच हे बुडाऊ लोक योग्य उद्योग करून निर्वाह करतील.

निजामचें राज्य उत्तरोत्तर विघडत चाललें आहे परंतु वर सांगितलें आहे कीं मराठ्यांच्या हातात जो मुख असतो, तो इंग्लिश मुखापेक्षा आवाद असतो. तर हें मत खरें असेल, आणि याच्या कारणविषयीं इंग्लिश सरकाराने लक्ष लावून शोध करावा. रयतेचें वरें व्हावें असी सरकारची मोठी इच्छा आहे यांत संशय नाही.

Ghât Murders, or Exposure of the Sick on the banks of the Ganges

In our last we dwelt at considerable length on the origin of this custom, wishing to make it appear, as it really is, a mere matter of human invention. We now hasten to speak of the manner and results of exposing the sick on the banks of the Ganges. And here our Native Essayist shall again speak for himself, and describe the tender mercies of his own superstitious faith. He says —

“No sooner do the native practitioners pronounce the case of a Hindu patient to be hopeless, than all the members of his family, assisted by their neighbours, begin, with all haste and precaution, to make preparations for taking him to the river. These consist in bringing that wretched imitation of a couch, called the *khat* for the dead, and a number of torches if it be night, in sending for the old and experienced persons, and giving a gen-

भयंकर जाग्यांत नेऊन ठेवतात. आह्मी मानवी प्राण्यांच्या नांवास योग्य व्हावें अशी जर आमची इच्छा असेल, तर आपल्या रोगी मित्रांला विसावा आणि शांति होऊं द्यावी कीं नाही? तर जें आपल्या रोगी मित्रांला समाधान न देता, उलटें दुःख देऊन त्यांचा रोग वाढवतात, ते कसे आहेत ह्मणून समजावें?

हिंदुलोक ह्मणतात कीं ही रीत चांगली आहे. रोग्याला त्याच्या प्रिय मित्राच्या देखता मरू द्यावें हें किती क्रूर आहे? मरणान्या पुत्राजवळ दुःखित आईबापाचें हृदय फुटत असतां त्यास पाहावयास कोण शक्तिमान आहे? अणखी येणेंकरून रोग्यास समाधान होतें, ते नदीकडे नेले जाण्यास वारवार इच्छितात; असेंहि ते ह्मणतात.

या दोन्ही गोष्टींविषयीं आमचा नेटोव ग्रंथ लिहिणारा ह्मणतो कीं,

आह्मी आपल्या देशस्थाचा वादविवाद ऐकल्यावर असें कबूल करितों कीं, मरणान्या पुत्राला पाहून आईबापांला फार दुःख वाटतें खरें परंतु रोग्यांस दूर नेऊन ठेवावें असें कोण ह्मणेल? जें रोगी आणि मरणास टेंकलेले होऊन ढळविले जाण्यास शक्तिमान नाहीत त्यांपेक्षा निरोगी ज्यांस ढळविण्याने कुहीं दुःख होत नाही, त्यांस दूर नेऊन ठेवावें, ही गोष्ट फार योग्य आणि दयेची आहे कीं नाही? आहे, असें सर्व सुधारलेल्या लोकांस वाटतें आणि ते तसें करितात. अणखी कोणी कोणी गंगानिरीं नेले जाण्यास इच्छितात, याविषयीं तो असें ह्मणतो कीं असी इच्छा विरळ आहे. आणि इजवरून ही रीत योग्य आहे असें काहीं प्रमाण पटत नाही. जे आपल्या बाळपणापासून हिंदु धर्मांत फार सुशिक्षित आहेत, ज्यांचें

मन आपल्या अधर्माच्या अंधाराने अगदी व्याप्त आहे, ह्यातारे आणि स्वमताभिमानाी असतां ज्यांस खरें ज्ञान कधीं झालें नाही, त्यांशिवाय दुसरे कोणी असी इच्छा दाखवीत नाहीत उलट, जेव्हां ती भयंकर वेळ येती तेव्हां ते बहुतकरून भिऊन नेले जाण्यास गैर खुशी होतात. नेले जाण्याची इच्छा न दाखवितां आह्मी अद्याप मरणास टेंकलों नाही आह्मास नेऊं नका, थोडा उशीर करा, असा अर्ज फार आग्रहाने करितार. धर्मामुळें अथवा अतिशय दुःखामुळें गंगानिरीं नेले जाण्यास कबूल असताहि, ती वेळ जवळ आली असें पाहून ते वारंवार गैर खुशी होतात, आणि काहीं वेळ आह्मास घरीं राहूं द्या, असी विनंती करितात, असें वारंवार आमच्या अनुभवास येतें. तर त्यांला जाण्याची इच्छा आहे आणि तेणेंकरून ते समाधान पावतात, असें कोण ह्मणेल! जो अधर्म लोकांला आवडतो त्याला जिंकावयास रोग्यांचे जे प्रयत्न, ते पाहून आह्माला आनंद होतो. तर आह्माला घरीं शांतीने मरू द्या, असी विनंती ते करित असतां, त्यांच्या मित्रानी त्यांस बळेंच बाहेर काढून, जेथे किंचित विसावा होत नाही. अशा भयंकर जाग्यांत दूर नेऊन ठेवावें, यापेक्षा दुसरी कोणती क्रूर रीत आहे?

सदह्म वाक्याविषयीं काहीं सागायाचें अगत्य नाही. त्यावरून ही रीत क्रूर आणि अयोग्य आहे असें सिद्ध होतें. परंतु आमचा ग्रंथ लिहिणारा एवढेंच सांगतो असें नाही. ही रीत अडाण्याची आणि क्रूर आहे असें केवळ नव्हे परंतु खचीत मृत्युकारक आहे असेंहि तो दाखवितो. आणि आपले दोळणें खरें आहे, असें दाखवायास तो फिरून रोग्यास जे अनर्थ आणि दुःखें होतात तीं सर्व विस्ताराने सांगून

दाखवितो. ऊन, थडी, बिघडलेली हवा आणि वाईट वाफ जीं नदीच्या काठीं नेहमी होतात. त्याविषयीं तो बोलतो. बिघडलेल्या हवेविषयीं तो असें ह्मणतो कीं,—

जेथें दुखणाइतांस नेऊन ठेवितात, त्या ठिकाणा जवळ स्मशान असतें. तेथें मलेल्यास नेहमी जाळतात अथवा पुरतात आणि पुष्कळ मलेल्या जनावरांस नेऊन टाकतात. तीं सडलीं असतां तेथून खराब व मृत्युकारक वाफ आणि दुर्गंध नेहमी उत्पन्न होतो. याप्रमाणें बाहेरची हवा असतां रोग्यांच्या ठिकाणांत देखील तशीच हवा होती. बाहेरून ज्यांचें रूप सुशोभित दिसतें अस्या धर्मशाळांत देखील घाण येतो, आणि निरोगी व बळकट माणसें जीं तेथें जातात तीं देखील श्वासोश्वास टाकीत असतां तत्काळ रोगी होतात. तर यावरून रोग्यांच्या जीवांला किती वाईट होत असेल याविषयीं हिंदू लोकानीं ठरवावें.

अस्या पुष्कळ मृत्युकारक गोष्टी ह्मणजे ते वर्तमान ऐकतांच पहिल्याने त्यांचें धैर्य खचणें, वाटेवर रोग्यांचें हलणें, आणि कर्कश वाद्यांचे शब्द, कांहीं वेळ ऊन कांहीं वेळ अतिशय थडी, बिघडलेली हवा आणि खराब वाफ, हीं सर्व पाहून जर रोग्यांस अस्या मृत्युकारक ठिकाणीं न नेतें तर त्यांतील बहुतेक मरण न पावते असें सिद्ध होतें कीं नाहीं? जे घरीं राहून लवकर बरे व्हावयाचे ते तेथें नेल्यावरून दुःख भोगून मरण पावतात याविषयीं कांहीं संशय नाहीं. तर जे आपल्या रोगी माणसाला बाहेर काढून नदी तीरीं बळेंच नेतात ते नराहिसक मोजावे कीं नाहीं?

याप्रमाणें एक हिंदू आपल्या धर्मातील ह्या क्रूर रीतीविषयीं साक्ष देतो. त्याच्या साक्षेविषयीं आझी आतां बोलत नाहीं, परंतु रीव्यु कागदाच्या कल्पाने जें लिहिलें

त्यातून काहीं वाक्यें काढून छापितों. तो असे ह्मणतो कीं,—

सद्दहू वाक्यांमध्ये जें सांगितलें तें खरें आहे असें दर रोज आमच्या अनुभवास येतें आझी वाढवून सांगतों असें नाहीं ही रीत केवढी क्रूर आहे, हें सामान्य वर्णना पेशीं एका विशेष उदाहरणावरून कित्येकांस अधिक चांगलें समजेल, ह्मणून आझी एका माणसाचें उदाहरण सांगतों कांहीं वर्षांमागे एका नेटीव तरुण माणसाची ओळख आझांस झाली तो सरूप आणि सुवर्तणुकीचाहि होता जे सुंदर तरुण होते त्यांमध्ये रमानाथ हा सर्वांहून गौरा व सुंदरहि होता वरीच ओळख झाल्यावर तो बुद्धिमान व समजस, असेंहि आडळें कांहीं अभिमान जो त्याला आपल्या सुंदरपणाच्या स्तुतीवरून झाला असेल, तो खेरीज करून तो प्रियकरहि होता आमची ओळख कांहीं वर्षेपर्यंत टिकली शैवटीं एका दिवसीं रमानाथ रोगी होऊन घाटावर नेला गेला असे वर्तमान ऐकलें त्या वेळेस आझी ज्या मित्रांसी सभाषण करीत होतो त्यांत एक वैद्य होता त्याने आणि आझी जाऊन त्या तरण्याला भेटावें असा निश्चय तत्काळ केला त्यासमयीं ऊन फार होतें मग घाटाडा पेऊन अमगळ पुष्कळ गळ्यांतून गाडी हाकून मोठ्या श्रमाने घाटावर पोहचलों, तीं आमचा मित्र फार तापून एका लाहानस्या झोफडीत भूमीवर निजलेला असा अडळला जवळ त्याचा बाप होता तो, आपला प्रिय सुंदर पुत्र मरेल असें भय धरून, फार दुःखी होता वैद्य ह्मणाला कीं निरोगी माणूस अस्या ठिकाणी राहिला तर तो असाच होईल, असें असतां याला फारसा रोग लागला नाहीं ह्मणून आश्चर्य वाटतें पहिल्याने याचा रोग थोडकाच होता असें वाटतें, नाहीं तर हा मागेच मरण पावला असता तुझी याला चांगल्या जागेत नेऊन औषध पाणी द्या, ह्मणजे हा लवकर बरा होईल, यांत संशय नाहीं नंतर आझी त्याला ह्मटलें कीं, जेथें याची जात भ्रष्ट होणार नाहीं अशा एका खोलींत आझी याला नेऊन ठेवितों, आणि औषधपाणाहि देतो परंतु त्याचा बाप कबूल करीना मग तू आपल्या घरीं याला नेऊन ठेव ह्मणजे आझी तेथें येऊन औषध पाणी देतो असें सांगितलें, परंतु हेहि तो कबूल करीना पहिल्याने तो कबूल होता परंतु जवळच्या कांहीं ब्राह्मण लोकानीं त्याला फितविलें तेव्हा पुत्रावरून ममतेमुळे आणि लोकांच्या भयामुळे

तो मोठ्या पेंचाटींत पडला आझी अशा व्यर्थ प्रयत्नांत बहुत वेळ घालविला दुःखित मुलगाच्या चेहऱ्यावरून असे वाटले की आमची विनती मान्य झाली असता त्याला आनंद होईल ह्मणने विलायती औषध पाणी घ्यावे एवढेंच त्याच्या बापांने कबूल केले असता आझी तेथून निघालों आणि फार त्वरेने औषध पेऊन पुन्हा तेथें आलों, आणि चहुंकडे पाहतों, तों तेथें झोंपडें दिसेना मग तो रोगी कोठें आहे असें आझी पसले असतां, लोकानी चिंता दाखविली तिजवर आमचा सुंदर प्रियकर मित्र जाळला होता ही एक गोष्ट एथें सांगितली, परंतु अशा हजारों गोष्टी घडतात, यावरून ह्या क्रूर रीतीचे गुण समजण्यांत येतात ह्या रीतीला अणखी दोष देतो. इज्जत सहज मरण होतें असें केवळ नव्हे, परंतु कोणी कोणी आपल्या माणसांच्या वास्तविक घात करितात असी आमची खातरी झाली आहे. हें ऐकून वाचणाऱ्यानी आश्चर्य मानूं नये. ही गोष्ट खोटी असें जर प्रमाण पटेल तर आत्माला आनंद होईल. कोणी ग्रंथकर्ता रागे भरून, ही गोष्ट खोटी आहे असें ह्मणतो; तरी तो पुन्हा कबूल करितो कीं, ज्याला गंगातिरीं नेऊन ठेवितात, त्यास बहुतकरून मरण येतें, आणि येणेंकरून त्या सर्वांचा रोग काहीं वाढतो, आणि कधीं कधीं अधार्मिक माणसाला, कोणाला न कळता, घात करायला सवड सापडती. यामुळे सर्व लोकाला दोष लावावा हें योग्य नाहीं असें तो ह्मणतो. तर सर्व हिंदू लोकांस एवढ्या अपराधावरून दोष लावावा असी आमची इच्छा नाहीं. परंतु या कुत्सित रीतीला योग्य दोष लावावा असी इच्छा आहे. स्वार्थबुद्धि, ही सर्व लोकांस दुष्कर्म करायला

प्रेरिती. जें फार आवडतें तें मिळवावयास जर कोणी एकाच्या जिण्यावरून अडचण आहे, तर घात केला असतां लोकांस कळेल काय, एवढेंच भय धरणारे पुष्कळ आहेत. तर कोणी कोणी आपला मनोरथ पूर्ण करावयास ही रीत चालवितात यात काय आश्चर्य. सर्वाला वाटेल कीं ते आपल्या माणसाचे शेवटील संस्कार फार प्रीतीने करित आहेत. मनुष्य मरतात, तथापि त्याची दुष्टाई कधींहि कोणाला कळत नाहीं अस्या गोष्टीला ही रीत फार चांगली आहे. इच्या निमित्ताने जर घात केला तर कसा कळेल? याकरितांच योजिली असती तर अधिक सोईची झाली नसती. ही रीत चालवून प्रीति आणि ममता दाखवितात. तर अस्या निमित्ताने घात केला असतां तो कधींहि कळण्यांत येत नाहीं, ह्मणून जे घात करितात त्याविषयीं प्रमाण पटवावयास अवघड पडतें. तरी लोकांच्या मनातील हेतु कधीं कधीं समजतो. तो रोब्यु कागदाचा कर्ता याविषयीं एक उदाहरण देतो तें असें कीं,

एक धनवान हिंदु वारंवार रोगी होत असतां त्याला एक विलायती वैद्य औषध पाणी देत असे. एका समयीं तो रोगी होऊन पडतांच, त्याच्या मित्रानी त्याला लवकर उचलून घाटावर नेले. हें ऐकून त्या वैद्याने त्वरेने जाऊन, तो केवळ थोडका रोगी आहे, असें पाहिलें. त्या धनवानाच्या कुटुंबांत दोन तड आहेत आणि त्यांतील एकच तड त्याचा संभाळ करित आहे असेंहि पाहिलें, ह्मणून त्याच्या मनांत काहीं बहमा आला याने मृत्युपत्र

वटीं तो विचारा प्राणी फार श्रमला त्याचें बोलणें जें पहिल्याने मोठें होतें तें राहिलें, आणि तो अधर्माचा बळी होऊन मरण पावला

एक वाटसरू गंगा नदीवर हाकारीत असता असें लिहितो कीं,—

आझी काहीं अंतरावर गेलों इतक्यांत पाण्याजवळ भाटीवर बसलेला एक झातारा आणि झातारी आझाला आढळली. ती झातारी आपल्या पुत्रावर प्राणी व चिखल टाकीत होती. त्याला एवढी शक्ति होती कीं, मी मरणार नाहीं, मी मरणार नाहीं, असें त्याचें बोलणें ऐकू आलें. ती त्याला झणत होती कीं बेटा, गंगातिरीं मरावें यांत सुख आहे. असें बोलून शेवटी तिने त्याचा श्वास कांडिला, मग ती त्याला नदींत टाकावयास लागली असतां बापाने तिचें साह्य केलें

दुसऱ्या एका कागदात असी गोष्ट अढळली कीं,—

एका मोठ्या माणसाला जरीमरीचा वाखा झाला असता, त्याला गंगातिरीं नेलें. जरी त्याचें शरीर थडं झाले नव्हतें तरी बेसावध झाल्यावरून हा मेला आहे असें सर्वांला वाटलें, यास्तव चिता तयार करून त्याला तिजवर निजविलें. मग अभिलाविला तेव्हां त्याच्या तापाने तो विचारा प्राणी सावध होऊन उठला तिजक्यांत त्याच्याजवळच्या एका नातलगाने हातात बाबु घेऊन त्याला एकाएकीं जिवें मारिलें.

अणखी एक गोष्ट जी सन १८२९ च्या सालीं वर्ल्ड नावें कागदात छापली गेली. ती असी कीं,

एक रोगी स्त्री पाण्याजवळ निजविलेली असी मला अढळली एक ताऱ्या आणि दुसरा सुमारे दोन वर्षांचा असे तिचे दोघे लेंकाहि दृष्टीस पडले आझी एका सरदाराचें प्रेत पुरावयास काठावर उतरलों होतों, आणि परत आल्यावर जरीमरीने मरणास टेंकलेल्या आईच्या सभोवतें फिरणाऱ्या दोन लेंकरांचा आ

ठव झाल्यावरून आझास जेवणाचा कंटाळा आला दुसऱ्या दिवसी सकाळी कोल्हानी सरदाराचें प्रेतस्थळ उकरलें किवा नाहीं, हें पाहावयास गेलों, तों तिचा थोरला लेंक मेला होता आणि धाकटा त्याच्या सभोवतें रांगत होता आणि तो आई अगदी खाऊन टाकली होती असें अढळलें तिसऱ्या दिवसी त्या जिवंत लेंकाची अवस्था काय झाली, हें पाहावयास गेलों, तों असें पाहिलें कीं तो लेंक रांगत रांगत एका होडीखाली गेला होता आणि जो मेलेला तो खाऊन टाकला होता चवथ्या दिवसी सकाळीं जाऊन पाहिलें, तों धाकटाहि खाऊन टाकला होता त्या ठिकाणी केवळ थोडेच लोक होते यामुळे एका लेंकाला कदाचित् वाचविलें असतें, परंतु कांही दिवसापूर्वी एका स्त्रीचें रक्षण करावयास झटलों, यावरून आमचा जीव घोरान्त पडला होता झणून आतां कांहीं प्रयत्न करावयास भय वाटलें ती एक सुंदर तरुण स्त्री होती ती दुसऱ्या बहुत मानवी बळीमध्ये नदी तिरावर निजविली होती ती होडीत वसून जातांना आमच्या दृष्टीस पडली, आणि जेव्हां तिला उचलून नेऊ लागलों तेव्हां तिच्या चेहऱ्यावरून, तिला फार हर्ष झाला, असें दिसलें. परंतु लोक धोंडमार करू लागले, यावरून जीव वाचाविण्यासाठी जेव्हां आझास तिला सोडणें प्राप्त झालें तेव्हां तिचे तोंड उतरलें आणि तिला फार दुःख झालें

झ्यास आझी गंगातिरीं पाहिलें ते उत्ताने निजविले होते यावरून, ही रीत जितकी होईल तितकी क्रूरतेने चालवावी, आणि ज्या रोग्यांस वनपझुनी रात्री खाल्ले नाहीं त्यांचें तोंड, निरोगी माणसास मरण होण्याजोग्या तीव्र उन्हात उघडें ठेविलें असतां, त्यानीं अगदाहाने अथवा मगझ्याच्या तापाने मरावें, असा निजविणाऱ्यांचा अभिप्राय दिसून येतो

आता आझी अस्या गोष्टी अणखी सांगत नाहीं आमच्या नेटीव वाचणाऱ्यास देखील या रीतीचा कंटाळा येईल कीं नाहीं? त्यास आमची ही विनंती आहे कीं हे सर्व अपराध आणि अनर्थ पाहून, तुझास दुःख वाटत नाहीं कीं काय? याचा दोष आझी तुझा सर्वावरच लावितो असें नाहीं तुझातील कित्येकास यावरून

यांत इतकेंच होतें की दाहा पांच रूप्याकरितां दूर देशा-
वरून ब्राह्मण मान समजोन येतात, आणि परत जाता-
त, त्या त्या वाटेने भिक्षेवर जातात, याजमुळे लोकांस
मात्र उपद्रव होत, भात किंवा दुसरा उद्योग कर-
ण्याचा सोडून थोडे रूप्याकरितां ब्राह्मण मूर्खपणाने
धांवतात, याजमुळे त्यांचे घरादाराची आणि मुलावाळा-
ची अनास्था होते व एकदां दक्षिणेंत नांव पडलें ह्म-
णजे ते विद्येची काळजी करीत नाहीत जे पाठ करि-
तात ते लागलेच विसरतात, आणि मूर्खच मूर्ख रहातात
तेव्हां असा पैसा खर्च करून आळस आणि त्रासवृ-
द्धी करण्यांत काहीं लाभ नाही, लोकांचाहि नाश व
जे ब्राह्मण दाहा पांच रूप्याकरितां धांवतात व शहर
कोस हेलपाटे खातान, त्यांचाहि नाश, व पैसा मात्र फु-
कट जातो

हिंदू लोकांस आजचा काळ दरिद्राचा आहे याज-
करितां कोणत्याहि रीतीने त्यांच्या पदरीं पैसा जावो,
असें कोणी ह्मणतील, तर हें बरोबर नाही पैसा दे-
णें तो यथामार्गाने व त्यापासून काही महत् लाभ व्हावा
अशा रीतीने द्यावा, हें बरें रोगी यांस पक्केंच देऊ-
न त्यांच्या पोटीं अन्न जाईल नितकें बरें, असें जर ह्म-
टलें तर त्यांचा घात केल्याप्रमाणें आहे याजकरितां
जरी लोक आहेत तरी आतुरसन्यास घेऊ नये, लो-
कांस सुखा करण्याचा यत्न टाकू नये, हेच उत्तम आहे
याजकरितां सर्कारचा धर्म आहे की, लोकांचें कल्याण
होईल अशी तजवीज करावी, व आजपर्यंत मूर्खपणा
आला तोच पुढें चालवावा, असें नाहीं परंतु त्याची
सुधारणा करावी, व दक्षिणेची सुधारणा करण्याची री-
त अशी आहे की, जे रूपये ब्राह्मणांस देत आहेत ते
बरेंच आहे, त्यांत फेरफार करू नये परंतु ब्राह्मण

येत्यामुळे जीं सर्कारानि पैसा जय अगरे, तीं धांवण्याचे
समयीं दक्षिणा देण्याचा उत्तम मार्ग कोणता, हा विचार
सर्काराने करावा केंवळ डोळे धावून चालू नये वि-
द्येकरितां कितीहि पैसा खर्च झाला तर मला स-
तोष आहे याजकरितां दक्षिणेचा पैसा जितका हातो
सांपडेल तितका विद्यावृद्धीकडे लावावा, आणि आळशी
लोकांचे पोषणाकडे नसावा, असें करावें सालाचे ती-
स हजार रूपये जर विद्येकडे लागले तर लहानपणा
होणार नाहीं, व आजपर्यंत असें झालें नाहीं हें लोकांचें
दुर्भाग्य आहे याजकरितां मी या दक्षिणेची वत्तणुक
कसी करावी हें खालीं लिहितों

पुढे जी दक्षिणा देणे ती एक पडितांची कमिटी व
त्यांत इंग्रजी शिकलेले विद्वान ज्यांस नवीन ग्रंथ कर-
ण्याची पाहाण्याची सवड आहे, ते त्यांत निमे असावे, व
अशा कमिटीने दरसाल सुज्ञ व विद्वान उमेदवार जे
असतील त्यांची परीक्षा घेऊन त्यांची याद करावी
आणि प्रत्येकांस सांगवें की, तुझाहि दर एक जणाने
पुढच्या सालपर्यंत दोनशें पत्राचा ग्रंथ नवीन विषयावर
त्या विषयांच्या नावनिशीची याद लिहून ठेवावी किंवा
काहा तरी सरकृत भषिंतील पुस्तक शास्त्र किंवा पुराण
किंवा ज्योतिष इत्यादि यातील भाग मराठी भषिंत क-
रून हजर करावा. जो ज्यास भागनेमून द्याव्याचा तो
कमिटीने द्याव त्यांत अशी नरतूद पहातो की रामायण
एक कांड एकानें घेतले तर दुसऱ्यास दुसरें कांड द्यावें
ह्मणजे दोघांनी एकाच ग्रंथाचा व एकाच भागाचा प्रा-
कृत तरजमा करू नये ज्याणें उत्तरार्ध घेतला त्या-
नें पूर्वार्ध घेऊ नये एकानें पांच अध्याय घेतले तर दुस-
र्यानें पुढचे पांच घ्यावे, याप्रमाणें घ्यावें, व हें काम इ-
तकें असावें की त्या मनुष्यानें सरासरी वर्षांत दोनतीन
माहिनें काम केले ह्मणजे सपेल कारण की दक्षिणा थो-
डा सबब त्यांस दक्षिणे अन्वये मेहनत असावी आणि
पुढले सालीं हे ग्रंथ सर्व घेऊन पाहून सर्कारांत द्यावे
आणि त्या उमेदवारांस योग्यता पाहून दक्षिणा द्यावी या-
प्रमाणें दरसाल विद्या वाढवणी आणि इकडे असें करा-
वें की ग्रंथ सर्कारांत घेतले ते सर्काराने याद करून
विकावयाची जाहोरखबर द्यावी ह्मणजे छापणारे आ-
हेत व जे वाचणारे आहेत ते किंमत देऊन खरेदी क-
रतील किंमत थोडे करावी व जो ग्रंथ सर्कारास योग्य
दिसेल तो त्याणी छापवावा व ग्रंथ विकून जी किंमत
उत्पन्न होईल ती आपणखी दक्षिणेंत घालावी येणेंक-
रून लोकांची शिक्षणेंत वाढ होईल.

सांप्रत ब्राह्मण अति आळशी आहेत त्यांस वा-
चावयाचा व अथ करण्याचा कंटाळा आहे, व कोणत्या-
हि विषयाविषयीं वाद प्रतिवाद करितां येत नाहीं हा
स्वभाव जाईल व लोक जे दक्षिणेस पात्र आहेत ते आ-
पला उद्योग सभाळून रिकाम्या वेळांत एवढें काम क-
रू सकतील तेणेंकरून ब्राह्मण उद्योगी होतील,
आणि इतर लोकांस वाचण्याची अरूची आहे तेव्हां हे
ग्रंथ शास्त्र, पुराणें, व्याख्यानं त्यांस प्रीति आहे ते म-
राठी झालें ह्मणजे सर्व लोक वाचू लागतील मग
त्यांस वाचण्यावर प्रीति वसल्या अती मोटाले ग्रंथ व